

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HAREZM TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ DİNÎ AHLAKÎ
ESERLERDE ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma ELAZHARY

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

OCAK – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

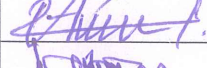
HAREZM TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ DİNÎ AHLAKÎ
ESERLERDE ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ELAZHARY

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 21/01/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Zikri TURAN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem ÖÇALAN	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Fatma ELAZHARY
Öğrenci Numarası	:	1660Y11013
Enstitü Anabilim Dalı	:	Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı	:	Yeni Türk Edebiyatı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dini Ahlaki Eserlerde Arapça Dini Kavramlar
Benzerlik Oranı	:	%6

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

17/02/2020
Fatma ELAZHARY

☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

Tarih: 17/02/2020

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Tarih ve dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu durum tarih boyunca birçok milletle temas kuran Türklerin dillerinde de benzer bir şekilde etkisini göstermiştir. Türk milleti Karahanlı döneminde özellikle X. yüzyılda kitleler halinde İslam'ı benimsemişlerdir. İslam öncesinde Türk toplumunda tek tanrı inancı vardı. Hem tek tanrı inancı hem de ahiret inancının İslam diniyle benzerlik gösteren yanlarının olması Türklerin İslam'a girmesini kolaylaştıran unsurlardır. İslam'a girişle birlikte Kur'an'ın dili olan Arapça Türklerin nazarında ehemmiyet kazanmıştır. İslamiyet'i öğrenip öğretmek ve yaşamak isteyen Türkler, Kur'an-ı Kerim'i tercüme edip Peygamberlerin hayatı ve Allah'ın birliği gibi dinî konular hakkında çeşitli eserler kaleme almışlardır. Dolayısıyla İslam dininin dili olan Arapça, Türk diline etkide bulunmuştur.

XII. yüzyılda Orta Asya'nın batı bölgelerinde bulunan Harezm, bir kültür merkezi olarak görülmüştür. Bu çağda yaşanmış olan savaşlardan ve Harezmşahlar devletinin yıkılışından etkilenmeyen Harezm Türkçesi, gelişmeye devam edip tarihe damga vuran eserler bırakmıştır. Harezm Türkçesinin eserleri bazıları Arap harfleriyle yazılmıştır. Ayrıca, Harezm Türkçesi kendine özgün dil yapısına sahip olmasıyla birlikte Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında köprü görevi görmüştür.

Bu çalışmada, Harezm Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramlar, *Kıssaşü'l-Enbiyâ*, *Nehcü'l-Ferâdis*, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Mu'inü'l-Mürîd* adlı eserlerden hareketle tespit edilerek imlâ özellikleri ve anlam bakımından incelenip iki dilin arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Giriş” ve “Sonuç”la birlikte beş bölümden oluşan bu çalışmanın *Giriş* bölümünde dil biliminde büyük bir yer alan kavram, kavram alanı ve kavramlaştırmadan bahsedilecektir. Daha sonra birinci bölümde Harezm tarihi ve dili hakkında bilgiler verilir ve yukarıda adı geçen eserlerin tanıtımı yapılacaktır. İkinci bölümde tespit ettiğimiz kavramların imlâ özellikleri, önce tablo şeklinde gösterilip sonra alfabetik bir düzende sıralanacak ve anlam bakımından değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde de incelediğimiz eserlerdeki kavramların dizin ve sıklıkları yer alacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın sonunda elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Yüksek lisans tezimin tüm aşamalarında bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecim boyunca ilgi

ve hoşgörüleriyle bana destek olan sevgili arkadaşlarıma ve hayatım boyunca yanımda olan, sevgilerini ve desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Fatma ELAZHARY

21/01/2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii

GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİ VE DİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Harezmi Dönemine Genel Bir Bakış	6
1.2. Harezmi Türkçesi.....	9
1.2.1. Nehcü'l-Ferâdis	11
1.2.2. Kışasü'l-Enbiyâ.....	12
1.2.3. Mu'înü'l-Mürîd	12
1.2.4. Satır Arası Kur'an Tercümesi	13
1.3. Harezmi Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri	13
1.3.1. Ses Özellikleri	14
1.3.2. Ekleşme Bilgisi	14
1.4. Arap Dili	15

II. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLARIN İMLÂ BAKIMINDAN DEĞİŞİMİ VE BUNLARIN HAREZM ESERLERİNDEKİ ANLAM VE YER ALIŞ ŞEKİLLERİ.....

2.1. Harezmi Türkçesinde İmlâ Bakımından Değişiklikler	16
2.1.1. Arapçada <i>Kapalı t</i> (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde <i>Açık t</i> (ت) İle gösterilmiştir.....	16
2.1.2. Arapçada Kapalı “t” (ت) İle yazılan kelimeler Harezmi Türkçesinde güzel h'ye benzeyen noktasız Kapalı “t” (ت) İle yazılmıştır.	19
2.1.3. Arapçada Hemze (ة) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramlar	21

2.1.4. Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ﻱ) İle yazılmıştır.	24
2.1.5 Arapçada Son Harfi <i>İki Noktalı y</i> (ﻱ) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ﻱ) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramlar	25
2.2. Harezmi Türkçesi İle Yazılan Eserlerdeki Arapça Dinî Kavramlar	26
2.2.1. Din İle İlgili Kavramlar.....	26
2.2.2. İslâm’daki Mezheplerle İlgili Kavramlar.....	32
2.2.2.1. İtikatta Mezheplerle İlgili Kavramlar	32
2.2.2.2. Amelde Mezhep ve Mezhep Kurucularıyla İlgili Kavramlar	32
2.2.3. Dinî Hükümlerin Kaynaklarıyla İlgili Kavramlar (Şer’î deliller).....	34
2.2.4. İman Esaslarıyla İlgili Kavramlar	35
2.2.4.1. Allah’a İnanma İle İlgili Kavramlar	35
2.2.4.2. Allah’ın İsimleri Ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar.....	37
2.2.4.3. Allah’a Hitap Üzerine Kavramlar.....	52
2.2.4.4. Allah İle İlgili Diğer Kavramlar	54
2.2.4.5. Meleklerle iman	57
2.2.4.6. Kitaplara İman	64
2.2.4.7. Peygamberlere İman	71
2.2.4.8. Ahirete İman	101
2.2.4.9. Kader ve Kazaya İman	115
2.2.5. İbadet ve İslam’ın Şartları İle İlgili Kavramlar.....	117
2.2.5.1. Mükellefin İşleri İle İlgili Kavramlar	117
2.2.5.2. Temizlik İle İlgili Kavramlar.....	119
2.2.5.3. Abdest İle İlgili Kavramlar	121
2.2.5.4. Gusül İle İlgili Kavramlar.....	122
2.2.5.5. Namaz İle İlgili Kavramlar	124
2.2.5.6. Ramazan İle İlgili Kavramlar	138
2.2.5.7. Zekât İle İlgili Kavramlar	140
2.2.5.8. Hac İle İlgili Kavramlar.....	142
2.2.5.9. Bayram İle İlgili Kavramlar	150
2.2.5.10. Mübarek Günler ve Geceler İle İlgili Kavramlar	152
2.2.5.11. Adak İle İlgili Kavramlar	153

2.2.5.12. Zikir İle İlgili Kavramlar	153
2.2.5.13. İbadet İle İlgili Diğer Kavramlar	156
2.2.5.14. Cihat İle İlgili Kavramlar	169
2.2.6. İslam Dininin Hükümleri, Yasakları ve Ahlakî Kavramlar	171
III. BÖLÜM: DİZİN	206
SONUÇ	294
KAYNAKLAR.....	299
ÖZGEÇMİŞ	302

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
Ç.	: Çokluk
Far.	: Farsça
Hz.	: Hazret
is.	: İsim
KE	: Kısaşü'l-Enbiyâ
MM	: Mu'inü'l-Mürîd
NF	: Nehcü'l-Ferâdîs
SAKT	: Satır Arası Kur'an Tercümesi
öz.	: Özel

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	186
Şekil 2 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	187
Şekil 3 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	187
Şekil 4 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	188
Şekil 5 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	189
Şekil 6 : Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	190
Şekil 7 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	191
Şekil 8 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	192
Şekil 9 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	192
Şekil 10 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	193
Şekil 11 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	194
Şekil 12 : Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	195
Şekil 13 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	196
Şekil 14 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	197
Şekil 15 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	198
Şekil 16 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	199
Şekil 17 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	200
Şekil 18 : Kışşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	201
Şekil 19 : Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	202
Şekil 20 : Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	203
Şekil 21 : Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	204
Şekil 22 : Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	205

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Arapçada <i>Kapalı t</i> (ﺖ) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde <i>Açık t</i> (ﺖ) İle Gösterilmesinin Tablosu.....	16
Tablo 2: Arapçada <i>Kapalı t</i> (ﺖ) İle Yazılan Kelimeler Harezmi Türkçesinde <i>güzel h</i> 'ye <i>benzeyen noktasız Kapalı "t"</i> (ﺖ) İle Yazılmasının Tablosu.....	19
Tablo 3: Arapçada <i>Hemze</i> (ء) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde <i>Hemzesiz</i> Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.	21
Tablo 4: Arapçada Kelime Ortasında <i>Hemze</i> (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde <i>y</i> (ﻱ) İle Yazılışın Tablosu.	24
Tablo 5: Arapçada Son Harfi <i>İki Noktalı y</i> (ﻱ) İken Harezmi Türkçesinde <i>Noktasız y</i> (ﻱ) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.....	25

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans		Doktora	
Tezin Başlığı: Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar			
Tezin Yazarı: Fatma ELAZHARY		Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	
Kabul Tarihi: 21.01.2020		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım)+302 (Tez)	
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı		Bilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı	
“ Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar” adlı çalışmanın maksadı dinî kavram bakımından Arapçanın Türkçeye olan etkisi teşkil etmekte olup söz konusu etki Harezmi Türkçesiyle yazılan eserlerin en mühimlerinden olan Kışâşü’l-Enbiyâ, Nehcü’l-Ferâdis, Satır arası Kur’an Tercümesi, Mu’înü’l-Mürîd çerçevesinde gösterilmeye çalışılacaktır. Temel dinî kavramlar belirlenip bir tasnife tabi tutulmakta, bu tasnife göre kavramlar sıralanmakta ve eserlerde geçtikleri yerlerden birer örnek verilerek anlamları izah edilmektedir. Akabinde eserlerdeki imlâ ile Arapça orijinal yazım biçimleri mukayese edilerek farklılıklar ortaya koyulmaktadır. Karahanlı döneminde Satuk Buğra Han hükümdarlığı zamanında, Türklerin kitleler halinde İslam’a girmesiyle birlikte Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Türkler yeni din kural ve emirlerini ana kaynaklarından öğrenmek amacıyla Arapçaya çok önem vermişlerdir. Türkler bir yandan yeni dinin dili olan Arapçayı öğrenirken bir yandan da topluma İslam’ı anlatmak ve aktarmak amacıyla çeşitli eserler yazmışlardır. Dolayısıyla farklı dil ailesine mensup olan Arapça, Harezmi Türkçesine etkide bulunmuştur. Böyle bir incelemenin tercih edilmesinin iki temel sebebi vardır: Birincisi, yazı dili olarak geçiş Türkçesi de sayılan Harezmi Türkçesinin, hem coğrafyası hem dönemi bakımından olsa gerek içerisinde temel konuları dine dair çalışmalar olan eserlerin fazlaca bulunması hasebiyle bize dinî açıdan bol kavram alanı tespit ettireceğini düşünmemiz, diğeri ise Arapçanın Kur’an dili olması neticesinde İslam coğrafyasındaki dillere birincil olarak dinî terminoloji bakımından tesirde bulunmasıdır. Bu çalışma, Harezmi Türkçesiyle yazılmış Dinî Ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramları tespit etmektedir ve bu sayede Türkoloji Bölümünde okuyan öğrencilere kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır.			
Anahtar Kelimeler: Harezmi Türkçesi, Kışâşü’l-Enbiyâ, Nehcü’l-Ferâdis, Satır arası Kur’an Tercümesi, Mu’înü’l-Mürîd.			

Sakarya University

Institute Of Social Sciences Abstract Of Thesis

Master Degree	■	Ph.D.		
Title of Thesis: Arabic Religious Concept in Religious Moral Works Written in Khwarezm Turkish				
Author of Thesis: Fatma ELAZHARY		Supervisor: Assist. Prof. Ayşe AYDIN		
Accepted Date: 21.01.2020		Number of Pages: vii (pretext) + 303 (main body)		
Department: Turkish Grammar and Literature		Subfield: New Turkish Literature		
The aim of the study called “Arabic Religious Concept in Religious Moral Works Written in Khwarezm Turkish” will be shown to try one of the most important works written in Khwarezm Turkish, Kısasu’l Enbiya, Nehcu’l- Feradis, Translation of the Qur’an between the lines, Mu’inu’l-Murid since Arabic constitutes an important influence on Turkish in terms of religious concept. The basic religious concepts are determined and subjected to a classification, the concepts are listed according to this classification and their meaning is given by giving examples in the places where they pass in the works. Then, the spelling and Arabic original spelling forms are compared and the differences are revealed. In Karahalı period in time reign Satuk Burgra Khan the Arabic alphabet began to be used when the Turks entered Islam in masses. The Turks gave great importance to Arabic in order to learn the new religious rules and learning Arabic, the language of their new religion, wrote various works in order to explain and convey Islam to society. Therefore, Arabic, which belongs to a different language family, had an impact on Khwarezm Turkish.. There are two main reasons why such an examination should be preferred. Firstly, we think that Khwarezm Turkish, which is also considered as the transitional Turkish as a written language, will make us determine the abundant concept area in terms of religion, both in terms of its geography and its period, as well as the studies on which the basic subsections are religious, the other is that Arabic is the Quranic language. It is primarily influenced in terms of religious terminology to languages in Islamic geography. This study identifies Arabic religious concepts in religious moral works written in Khwarezm Turkish and in this way, it is aimed to be a resource for the students studying in Turcology Department.				
Keywords: Khwarezm Turkish, Kısasu’l-Enbiya, Nehcu’l-Feradis, Translation of the Qur’an between the lines, Mu’inu’l-Murid.				

GİRİŞ

Diller arası etkileşim, diller tarihine bakıldığında kolaylıkla gözlemlenebilecek bir olgudur. Türkçe söz konusu olduğunda gerek Doğu dillerinden gerek Batı dillerinden etkilenmesi ve etkide bulunması vakidir. Türkçenin etkileşimde bulunduğu dillerin en önemlilerinden biri ise Arapçadır.

Karahanlı döneminde Satuk Buğra Han hükümdarlığı zamanında, Türklerin kitleler halinde İslam'a girmeleriyle birlikte Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Türkler yeni din kural ve emirlerini ana kaynaklarından öğrenmek amacıyla Arapçaya çok önem vermişlerdir. Türkler bir yandan yeni dinin dili olan Arapçayı öğrenirken bir yandan da topluma İslam'ı anlatmak ve aktarmak amacıyla çeşitli eserler yazmışlardır. Dolayısıyla farklı dil ailesine mensup olan Arapça, Harezmi Türkçesine etkide bulunmuştur.

Arapça ve Osmanlıca sözlüklerde "mefhum" ile ifade edilen "kavram" Türkçe sözlükte "*Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı*" (TDK 2011:1358) anlamına gelmektedir. Kavram, dilin ayrılmaz bir parçasıdır. Nitekim dilbiliminde *kavram*, *kavram alanı*, *kavramlaştırma* konuları araştırmacılar tarafından sıkça ele alınmıştır. Konuya ilişkin farklı görüşler öne sürülmüştür.

Vardar (2002: 132), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde kavramı şöyle tanımlar: "...Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilendir." Örnek olarak; araba, otobüs, metro, vapur, tramvay ve metrobüs gibi araçların hepsi "ulaşım araçları" kavramına dahildir.

Hengirmen (1999: 245), kavramı; objelerin, duygu ve düşüncelerin zihinde tasarlanan oluşum biçimi olarak tanımlamaktadır. Kavramların kendilerine özgü alanı olduğunu, onların somut ve soyut olarak ikiye ayrıldığını ifade etmektedir. Somut kavramları *bina*, *okul*, *masa*, *sandalye*, *ağaç*, *kuş* gibi objelerin zihindeki tasarım biçimi olarak tanımlarken soyut kavramları *aşk*, *kıskançlık*, *dostluk*, *düşmanlık*, *güzellik*, *çirkinlik* gibi his ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi olarak açıklamaktadır. Hengirmen, *ağaç* kavramını ele alarak yeryüzündeki bütün ağaçların kendi alanını kapsadığını söylemektedir. Örnek

olarak *badem ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, incir ağacı, dut ağacı* gibi bütün ağaçların ağaç kavramının içinde bulunduğunu izah etmektedir.

Cevizci'ye göre (2013: 924-925) kavram, bir terimin anlamı ve doğal olarak düşüncenin en küçük ve en temel birimidir. Bir sınıfın üyeleri ya da sınıfın kendisi için kullanılan bir özellik ya da bağıntısına gönderimde bulunan bir şey olmak durumundadır. Kavram bir şeyin tekil izlenimine, o şeyin imgesine değil de, o şeyin tasarımını gösteren şeye karşılık gelmektedir.

Aksan, çalışmasında (2006: 41-42) insanoğlunun dil ve tanıma yetisine sahip olduğu için yaşadığı çevreden deneyimler edinip etrafındaki nesneleri gözlemesiyle birlikte zihninde kavramlar oluştuğunu söylemektedir. Araştırmacı bu durumu bir örnek üzerinden aktarır. Bir çocuk dili öğrenirken sütü zihninde içilen beyaz sıvı, ekmeği bir yiyecek, kuşu bir hayvan şeklinde somutlayarak öğrenmesi somut kavramları; ilerleyen süreçlerde ise pişmanlık, özlem, kıskançlık gibi duyguları öğrenmesi soyut kavramları algılayış biçimini gösterir.

Hengirmen, Cevizci ve Aksan *kavramın* somut ve soyut olarak ikiye ayrıldığını, nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihinde tasarlandığını, insanoğlunun dil ve tanıma yetisine sahip olduğu için deneyimler edinmesiyle kavramların oluştuğunu açıklamaktadır. (Emiroğlu, 1999:65), (Özlem, 1999:127) ve (Öner, 1998:27) buna göre kavram düşünmenin temel yapıtaşı konumunda olup kendisi vasıtasıyla fikirlerin oluşturulduğu araçlar mesabesinde.

Hançerlioğlu, (1993: 219) kavramı bir objenin akıl gücüyle kavranılan soyut ve genel tasarımı, nesnelerin somut biçimlerinden soyutlanan genel tasarımı oluşturduğunu açıklamaktadır. Örneğin *armut ağacı, erik ağacı, kiraz ağacı, meşe ağacı, söğüt ağacı* vb. gibi sayısız somut ağaçları soyutlayarak *ağaç* kavramını elde ederiz. Hançerlioğlu, *ağaç*ın kavram olarak doğada bulunmadığını, doğada onun sayısız somut biçimleri bulunduğunu söylemektedir. Ayrıca kavramlar, duyularla değil, ancak düşünceyle kavranabildiklerini de ifade etmektedir.

Kavramlaştırma

İnsanlık tarihi boyunca ve bebeklikten itibaren başlayan sosyalizasyon sürecinde insan; her zaman yaşadığı çevreyle ilişkide olan, başta kendisi olmak üzere içinde bulunduğu

toplumu ve doğal çevreyi anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan bir varlık olmuştur. Bu süreç içerisinde kavramlar ve kelimeler öğrenip bunlar arasında ilişkiler kurar, sınıflandırır, ayrımlar ya da genellemeler yapar. Yine aynı şekilde kavramlaştırma sürecinde tümevarım ve tümdengelim akıl yürütme yöntemlerinden yararlanır.

Doğan Aksan, kavramlaştırma olayının aşamalarını göstergeden yola çıkarak yapmaktadır. Ona göre, kendine has bir dili olan her toplum, doğada var olan nesnelerin, durumların, olayların ve devinimlerin anlatımı sırasında bazı ses bileşenlerinden faydalanarak onları kavramlaştırır. Bazen kendi kök ve ekleriyle türetilirken bazen de benzerliği bulunan başka kavramlarla ilişkilendirilir ve ad vermeye yönelir, bu sayede göstergeler oluşur (2006: 30).

Günay Karaağaç’a göre varlığın eş ve benzer özellikleri etrafında öbeklendirilmesine kavramlaştırma denir. Hakikatler dünyasında yer alan varlıkların, hareketlerin, durumların ve tasavvurların dildeki karşılığına söz denir. Dilde karşılık bulan bu ifadeler ise genellemelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, sözlükler tümevarım yöntemiyle neticelenmiş, sadece uzlaşılarla dayalı genellemelerden ibarettir denebilir. İnsan zihni yaşamındaki deneyimlerini ya tümevarım yöntemiyle genelleştirir ya da tümdengelim yöntemiyle özelleştirir. Kavramlaştırma burada tümevarım yöntemiyle gerçekleşir. Sözlük birimleri de varlık ve eylemlerin özelliklerine değinmeden, onları genelleştirerek kavramlar halinde ortaya koyar. Bu genellemeler sözlük birimleri aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Bu yönüyle sosyal miras özelliği taşımaktadırlar. Sonuç itibarıyla sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin genişletilip genellendiği ve neticede kavramsallaştığı birimlerdir (2013:531).

Hançerlioğlu’na göre kavramlaştırma yapmak anlam vermek demektir. Anlam vermek de tanım yapabilmektir. Tanım yapmak ise her zaman göstererek olmaz, kimi zaman da anlatmak gereklidir. Örnek olarak, “kırmızı” kavramının oluşumu sırasında “kırmızı böcek” ya da “kırmızı çiçek”ten yararlanılabilir. Fakat bunun aksine “Atatürk” kavramını ortaya koyarken bu kavramın oluş sürecini anlatmak gereklidir (1989:211)

Kavram Alanı

Berke Vardar’a göre kavram alanı, kavramsal alanı ifade etmektedir. Ona göre kavramsal alan, “*bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki*

kavramsal karşılığı”dır(2002:132-133). Mehmet Hengirmen ise kavram alanını “birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlük” olarak tanımlamıştır(1999:246). Doğan Aksan da Hengirmen gibi düşünmektedir. Ona göre kavram alanı, birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alandır. Örneğin, “*Türkçedeki bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirme, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebilecekleri muhakkaktır*”(1971:254).

Karçığa’nın Dede Korkut Kitabı’nın anlam bilimsel çözümlemesinde kavram alanının rolü adlı tez çalışmasından edindiğimiz bilgiye göre; Trier, *Der Deutsche Wortschatz Im Sinnbezirk Des Verstandes* isimli eserinde kavram alanını bir mozaîge benzetir. Buna göre, kelimeler birleşir ve bir bütünü oluşturur. Her kelime aynı kavram alanında bir role sahiptir ve bu kavramlar birbirlerine komşudur. Buna ek olarak birbirlerini hem sınırlarlar hem de anlam alanının oluşmasında etkindir. Trier, aynı kavram alanına giren kelimeler için “taazzuv” yani olgunlaşma kavramını kullanmaktadır. Burada taazzuvdan maksat; kavram alanının, kelimelerin alan içerisinde olgunlaşmış bir şekilde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmasıdır (Karçığa, 2015:102).

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, Harezmi Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerde Arapça dinî kavramlardır. Çalışmamızda Arapçadan Harezmi Türkçesine geçen Arapça dinî kavramlar imlâ ve anlam bakımından incelenecektir. Harezmi dönemine ait başta *Nehcü’l-Ferâdis* olmak üzere *Kışâşü’l-Enbiyâ*, *Mu’înü’l-Mürîd* ve *Satır arası Kur’an Tercümesi* eserleri arasında mukayese edilecek ve sıklık dizini oluşturulacaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmanın ana konusu, dinî kavram bakımından Arapçanın Türkçeye olan etkisi teşkil etmekte olup söz konusu etki Harezmi Türkçesiyle yazılan eserlerin en mühimlerinden olan *Kışâşü’l-Enbiyâ*, *Nehcü’l-Ferâdis*, *Satır arası Kur’an tercümesi*, *Mu’înü’l-Mürîd* çerçevesinde gösterilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede eser Arapça kökenli dinî kavramlar bağlamında bir incelemeye tabi tutulmuştur. Böyle bir incelemenin tercih edilmesinin iki temel sebebi vardır: Birincisi, yazı dili olarak geçiş Türkçesi de sayılan Harezmi Türkçesinin, hem coğrafyası hem dönemi bakımından olsa gerek içerisinde temel

konuları dine dair çalışmalar olan eserlerin fazlaca bulunması hasebiyle bize dinî açıdan bol kavram alanı tespit ettireceğini düşünmemiz, diğeri ise Arapçanın Kur'an dili olması neticesinde İslam coğrafyasındaki dillere birincil olarak dinî terminoloji bakımından tesirde bulunmasıdır.

Çalışmanın amacı

Bu çalışma, Harezmi Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramları tespit etmektedir ve bu sayede Türkoloji Bölümünde okuyan öğrencilere kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada öncelikle eserlerdeki dinî kavramların imlâsı ile Arapça orijinal yazım biçimleri mukayese edilerek farklılıklar ortaya koyulmaktadır. Tezimiz bu yönüyle benzeri çalışmalardan farklılık arz eder. Akabinde temel dinî kavramlar belirlenip bir tasnife tabi tutulmakta, bu tasnife göre kavramlar sıralanmakta ve eserlerde geçtikleri yerlerden birer örnek verilerek anlamları izah edilmektedir. Kavramların açıklamasında hem Arapça sözlüklerdeki anlam hem de terminolojik anlamı izah edilmektedir. Bunun yanı sıra kavramların dizin, sıklık ve grafikleri oluşturulmaktadır. Bu dizin, sıklık ve grafiklerden elde edilen istatistiksel veriler incelenmektedir.

Yazgı Tuğçe KURT'un 2018 yılında hazırladığı "Harezmi Türkçesi Metinlerinde Dinî Terimler" başlıklı yayımlanmış Yüksek Lisans teziyle malzememiz aynı olmasına rağmen bu çalışmada mukayeseli kavram incelemesi ve imlâ bahsi yönleriyle tamamen farklı bir çizgi takip edilmektedir.

Kavramların açıklamalarında TDV İslam Ansiklopedisi, Arapça sözlükler, Râgıb el-İsfahânî'nin el-Mufredât, İbn Arabî sözlüğü ve çalışmada incelenen eserlerin dizin kısmından yararlanılmıştır. Kavramların tasnifi konusunda ise Türkiye Diyanet İşleri İslam İlmihali ve Nevzat YÜKSEL'in "Konulara Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi" eserlerinden istifade edilmiştir.

I. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİ VE DİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Harezmi Dönemine Genel Bir Bakış

Batı Türkistan'ın en eski kültür merkezlerinden biri olan, Aral Gölü'nün güneyine bakan (Ceyhun) ırmağının iki tarafında bulunan bölgeye ve orada yaşayan halka Farsça asıllı anlamına gelen “Harezmi” adı verilmiştir. İran, Hindistan ve Çin gibi Asya ülkeleri ile Güney Rusya ve Sibirya topraklarını birbirine bağlayan yolların kavşak noktasında yer alan Harezmi bölgesi, hem ticaret hem de kültür merkezi bakımından büyük bir öneme sahiptir (Korkmaz 2007:53).

Afganistan ile Kuzey Hindistan'da kurulmuş olan Gazneliler devleti, ismini Doğu Afganistan'daki başkentleri Gazne'den alıp bu bölgede bir Türk devleti teşkil etmektedir. Gaznelilerin temelini atan Alp Tegin, bölgedeki Türk komutanlardan biriydi. Dönemin Samanoğulları hükümdarı olan Abdülmelik'in ölümüyle birlikte bir kargaşa ortamı oluşmuş ve Alp Tegin de hükümdarlık mücadelesi içerisine girmiştir. Fakat başarılı olamayıp Gazne'ye çekilen Alptekin, hükümdarlığını burada ilan ederek Gazneliler devletinin yöneticisi olmuştur. Alp Tegin'in ölümüyle yerine oğlu Ebu İshak geçer, Ebu İshak'tan sonra da başarılı komutanlardan Böri Tegin iktidara gelir. Ancak bunların yönetiminden memnun kalmayan Türkler, Alp Tegin'in komutanlarından biri olan Sebük Tegin'i hükümdar yaparlar. Sebük Tegin, başarılı bir hükümdardır ve devletin sınırlarını genişletmiştir. Öyle ki Toharistan, Belucistan, Kusdar artık Gazneliler Devleti'nin sınırları dâhilindedir. Sebük Tegin, Hindistan'ın Pencap bölgesini de sınırlarına dâhil etmek üzere planlar yaparken hayatını kaybeder. Gazneli Mahmut döneminde devlet her alanda en parlak zamanını yaşamıştır. Askeri ve siyasî yönüyle öne çıkan ve çok başarılı bir lider olan Gazneli Mahmut, 1001-1027 yılları arasında Hindistan'a 17 sefer düzenlemiş, Kuzey Hindistan'ı topraklarına dâhil etmiştir. Gazneli Mahmut tüm bunların yanında, Büveyhiler'i sınırlarından uzak tutmayı başarmış, böylelikle İslam dünyasında büyük bir saygınlık elde etmiştir. Gazneli Mahmut vefat ettiğinde, ülkenin sınırları, Hindistan'da Pençap ve Sind'in bir bölümünü, Belucistan ile Horasan'ı içine alarak, Mavearünnehir'e dayanıyordu. Fakat daha sonra Gazneli Mahmut'un ölümüyle birlikte yaşanan taht kavgaları devletin bekasını da sarstı. Vasiyeti gereği yerine geçen oğlu İsmail'i, öteki oğlu Mahmut'u devirerek iktidara gelir. 1030 yılında tahta geçen Sultan Mesud, Selçuklu tehlikesinin artmasına rağmen, Kuzey Hindistan'a çıkarma yapar,

Büveyhilileri Gazneli topraklarından uzak tutmayı başarır ancak Dandanakan Savaşı'nı kazanamayıp Selçuklulara yenilerek büyük bir hüsrana uğrar ve Hindistan'a çekilirken öldürülür. Gazneliler Devleti, 1059 yılında, Sultan İbrahim zamanında Selçuklu hâkimiyeti altına girdi ve 1187 tarihinde Afgan asıllı Gurlular tarafından ortadan kaldırıldı. Tüm bu tarihsel süreç içerisinde, Kuzey Hindistan'ı ele geçirmeleri, Harezm bölgesini Türkleştirmeleri, Pencap bölgesinde İslam'ı yaymaları ve daha sonraki Hindistan seferlerine zemin hazırlamış olmaları Gaznelileri önemli kılan nedenlerdir (Akar 2014:171-172).

11. yüzyıl başlarında Harezm bölgesi Gaznelilere bağlı olduğundan dolayı buraya atanan valilere "Harezmşah" ismi veriliyordu. Altuntaş, Gazneli Mahmud tarafından Harezmşah olarak atanmış, onun vefatından sonra oğlu Harezmşah Harun bölgeyi yönetmiştir. Selçuklular zamanında valiler tarafından idare edilen Harezm 1157'de bağımsızlığını duyurmuştur (Ercilasun 2009:369).

Selçuk İmparatorluğu büyük beylerinden olup, 1077 yılında Türk Harezmşah soyunun kurucusu olan kişiye, Melikşah tarafından Harezm valiliği verilmiştir. Harezm'de bu beylik bir Türk devletin temelini atmıştır. Bu sülaleden Atsız, Selçuklu sultanı Sencere'e başkaldırmıştır. Atsız bağımsızlığını ilan etmek adına birçok mücadeleye girişip, çok fazla savaş yaptıktan sonra Sencer'in hâkimiyetini kabullenmek zorunda kalmıştır. XII yüzyıl sonlarında Harezmşah devleti Selçuklu devletin parçalanmasından yararlanarak Horsan, Reyve İsfahan'ı topraklarına katarak, tüm İran ve Afganistan'ı alıp sınırlarını genişletmeye başlamıştır. Dolayısıyla Seyhun'dan Dicle'ye uzanan sınırlar, Türk imparatorluğunu oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Ancak yönetim ve aile içindeki çürükler, mezhep çatışmaları orduyu kötü etkilemiştir. Ancak bölgede İslam'ın yayılmasına rağmen Harezmşahlar soyu bölgedeki yerini korumuşlardır. (Bozkurt 1992:114).

Harezm bazı İslâm coğrafyacıları tarafından batıda Oğuz Türklerinin ülkesi, güneyde Horasan, doğuda Maverâünnehir, kuzeyde yine Türk topraklarıyla çevrili bir ülke olarak tanımlanır. Hârizm'in Orta çağında bulunan önemli şehir ve kasabaları, Amuderya (Ceyhun) nehrinin sağ tarafında bulunan eski başşehir Kâs, sol tarafında yer alan ikinci başşehir Gürgenç (Cürcâniye) ve bölgenin Moğol hücumundan sonraki merkezi olan Hîve ile (Hîvak) Hezâresb, Dergân, Berkan, Kerder, Zemahşer, Cigerbend, Sedver

(Sedûr), Kerderânâhâs, Zerdûh, Ertehuşmisen, Derhâs, Beratigin, Çağmîn, Hâmcercd, Gâvhâne, Nevkefâğ, Medminiyyedir. Bu coğrafi avantajı nedeniyle, toplumlar tarafından her zaman cazibeli topraklar olarak görülmüştür (Özaydın 1997: 217).

Harezm ve Harezmîlilerin Herodot'a ait olduğunu gösteren ilk tarihî bilgilere göre Harezmîliler Amu Derya nehri üzerinde her tarafı dağlarla çevrili ovada yaşamaktaydılar. Kaynaklarda bulunan araştırmalara göre Harezmîlilerin yaşadıkları ülkenin başkenti Horsamia olarak tespit edilmiştir. Kat, Amu Derya'nın şehirleri Harezm'in sağ tarafında yer aldıkları için "*Harezm*" ismi XIII. yüzyıla kadar *Kat* şehri için de kullanılmıştır. Ayrıca Harezm'in hem sol tarafında bulunan hem de merkezi bir şehir olarak sayılan Gürgeç (Arapça: Curcāniya, Türkçe: Ürgenç, Köhne Ürgenç) şehri Arap tarihçilerinin eserlerinde (İbn Fadlan, *Hudûdu'l-âlem*) "Türk kapısı olarak" isimlendirilmiştir. "*Harezmşah*" İslam'ın önceki zamanlarda bu bölgeye tayin edilen kişi için kullanılan bir lakaptı. Harezm'in tarihiyle ilgili Birüni'nin, "*Âsâru'l-bâkiye*" adlı eserinde aktarılan rivayetlerde bu sülalenin atası Âfriğ adlı biri olduğu; üstelik eski Harezm halkının farklı dili, dini bulunduğu, onların ayrı takvim, ölçü ve para sistemi kullandıkları; Arapların ülkeyi ele geçirmesi ile birlikte bu kültürün yok edildiği ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Harezm Türkçesinin doğu İran dili olduğu tespit edilmiştir. Harezm halkı komşuları olan Türk boylarıyla ticaret yapmış, bu alışverişi sadece onlarla sınırlı tutmayıp diğer İslam ülkeleriyle hatta Hindistan ile de sürdürmüştür. Bu sayede fazlasıyla zenginleşen Harezm, arna ve yab adı verilen sulama kanallarıyla da tarımda ileri düzeye ulaşmıştır. 717 yılına gelindiğinde, bölge, Emeviler ve İslam orduları tarafından fethedilmiştir (Ata 2002:9-10).

Ürgenç kenti ülkenin başkentidir. Şehrin nizami ve bayındırlığındaki ileri gelişmişlik, döneminin en ileri Türkistan kenti olmasını sağlamıştır. Hem büyüklüğü hem de kültür seviyesiyle ilgi çeken şehir, birçok bilginin toplanma merkezi haline gelmiştir. Nitekim İbn Sina gibi büyük düşünürler burada yaşamayı tercih etmişlerdir. Doktor Abulhayr-al Hammr, riyaziyeci Abunasr Arran, düşünür Abusahl Mazıran ve el Biruni gibi dönemin alim ve bilginleri Harezm'de yaşamış, eğitim almışlardır. Han'ın âlim ve bilginlere değer vermesinin de bu durumda büyük payı vardır.

Dönemin ünlü gezginlerinden İbni Batuta 1333 yılında Harezm'e gidip o coğrafyayı görmüştür. Harezm'i betimlerken, görkemli pazarı, geniş sokakları, çok süslü yapısıyla

burasının Türklerin en güzel kenti olduğunu da belirtir. Şehirde ikamet edenlerin sayısı âdete meçhuldur. Sokaklarda her zaman büyük bir kalabalık ve hengame vardır. Batuta'nın büyülenmişçesine tarif ettiği Türk kenti için övgüler, yedi sene sonra bu bölgede dolaşacak olan Avrupalı gezgin Pegolotti tarafından yinelenenecektir. İbni Batuta'nın bu kente karşı büyük bir düşkünlüğü vardır. İbni Batuta kentte dolaştığı esnada şehrin güzelliği ve halkın misafirperverliğine hayran kalmıştır. Yeryüzünde, misafir pervelilikte ve sıcakkanlılıkta bu şehir ve halkı gibi bir yer olmadığını dile getirmiştir(Bozkurt 1992:115-116).

Zamanla Sir Derya'nın kuzeyindeki ve güney-batıdaki Aral Gölü çevresindeki göçebe Türklerin buraya yerleşmesi, birkaç yüzyıl içinde bölgenin Türkleşmesini sağladı. XIII. yüzyılda Moğollar buraya geldiğinde, Harezmi Türkleşmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu bölge XI.-XII. yüzyıllarda Selçuklu egemenliği altına girmiştir. Bu şehirlerin halklarının XI. yüzyılda Türkleştiği düşünülmektedir. Savran, Suğnak ve Farab bu bölgenin en önemli şehirlerindendir. Tüm bu gelişmeler sayesinde Harezmi bölgesi, Sirderya'nın alt kısmı da dâhil olmak üzere Moğol döneminden önce bile Doğu Türkistan'daki Kaşgar'ın yanında Batı Türkistan'da ikinci edebi merkezi haline geldi (Korkmaz 2007:53-54).

1.2. Harezmi Türkçesi

XIII. yüzyıldan itibaren, Harezmi ve Sir Derya'nın aşağı kısmına dökülen, bu bölgenin Türkleşmesinde çok önemli bir rol oynayan bazı Oğuz (Türkmen) ve Kıpçak lehçelerinin etkilerini de içine alarak kurulup gelişen, XIV. yüzyıl sonuna kadar uzanan yazı diline "Harezmi Türkçesi" adı verilmiştir. Harezmi Türkçesi'nin kullanıldığı zaman dilimi, Karahanlı yazı dilini; XV. yüzyılda ondan sonra gelen Çağatay yazı diline bağlayan bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir.

Altın Ordu Devleti'ne bağlı olan Harezmi bu bölgede edebî bir dil olarak kabul edilmekteydi. 1220 yılındaki Moğol istilasına rağmen bu dilin gelişmesi engellenememiştir. Esasında, Altın Ordu devleti'nin *İrtiş Irmağına* yönelen doğu bölgesinde olan Harezmi'e dayanmasından dolayı ve *üst Yurttan* Avrupa'ya uğrayan ticaret yolu Altın Ordu Devletinin merkezi olan Saraya geçiyordu. Bu durum ticari ilişkileri olumlu etkilemiştir. Altın Ordunun etnik yapısı daha çok Kıpçak ve Oğuz unsurlarına dayanmaktadır. Bu durum yazı dilinin olgunluk dönemi olan XIV. yüzyılda,

Harezm'den birçok âlim ve edebiyatçının Altın Ordu bölgesine giderek edebî dili orada geliştirmelerini sağlamıştır.

Böylece daha önce sadece siyasî bakımdan Altın Ordu'ya bağlı olan Harezm bölgesi, edebî bakımdan da Altın Ordu'ya bağlanmıştır. Daha sonra, Altın Ordu'daki Kıpçak Türkçesinin ağır bastığı edebî faaliyet, Suriye ve Mısır'a kadar uzanmış ve güney kolunu oluşturmuştur (Korkmaz 2007: 54-55).

Harezmşah, hükümdarlığı boyunca âlimlere, sanatçılara, düşünörlere çok önem vermiştir. Şehirde nizamlı medreseler ve büyük kitaplıklar oluşturulmuştur. Bilimin ve edebiyatın gelişmesi için destek verilmiş, Saraylarda bilim etkinlikleri düzenlenmiştir. Bu dönemde Harezm'de Farsça şiir yazan şairler yetişmiştir. Bunun yanı sıra devletin dili olan Türkçeye önem verilmiş ve medreselerde eğitim dili de Türkçe olmuştur. (Bozkurt, 1992: 115).

Oğuz, Kıpçak, Kanglı, Yağma boylarının, lehçe, şive ve ağızlarının karışımından oluşan Harezm Türkçesi'nin en parlak devri, 14. yüzyıl olmuştur. Harezm Türkçesi Karahanlı Türkçesine hem fonetik hem de gramer bakımından benzemekteydi çünkü Karahanlı Türkçesinin devamı niteliğindeydi. Ayrıca, Harezm Türkçesiyle yazılan eserlerin çoğu Arap alfabesiyle yazılmıştır (Bayat, 2003:128).

İslamiyet ile birlikte Türkçeleşen Harezm dili, Mutezile mezhebinin ve tasavvuf tarikatlarının Harezm'e girişiyle kültürel olarak da gelişmiştir (Heyet 2008:87).

Harezm bölgesinin 1017 tarihinde Gazneli Mahmut tarafından fethedilmesiyle birlikte bölge Türkleşmeye başladı. Bu Türkleşme sürecine, bölgeye gelip yerleşen Oğuz, Kıpçak, Kanglı ve diğer Türk boylarının etkisi büyüktür. Türkleşme süreciyle beraber bölgede Harezm diye bir edebî dil ortaya çıkmıştır. Farklı boyların mevcudiyetinden dolayı karışık nüfus yapısına sahip olan ve buna bağlı kalan Harezm Türkçesi, gittikçe Kıpçak-Oğuz-Karluk lehçe ve ağızlarından da ses ve yapı özellikleri alarak kendine has yeni bir yazı dili haline gelmiştir. Bu yeni yazı dili, farklı lehçelerden kazandığı çeşitli kelime ve eklerle zenginleşip renklenmiştir. Böylece oluşan karma edebî dil, Altın Ordu'nun belli başlı kültür merkezlerinde de kullanılmış, sadece bu bölgeyle sınırlı kalmamış, ve Temürlüler döneminde yerini Çağataycaya bırakmıştır (Akar 2014:165).

Harezm Türkçesine ait eserler: *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Hüsrev ü Şirin*, *Muhabbetname*, *Cevâhirü'l-Esdâf*, *Cümcümenâme*, *Mirâcnâme*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Kışaşü'l-Enbiyâ*, *Mu'înü'l-Mürîd*, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Altın Ordo Yarlık ve Bitikler*, *Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân* 'dır. Bunlar Arap hem de uygur harfli metinlerdir. Fakat aşağıda ulaşabildiğimiz ve dinî açıdan bize daha çok malzeme sunacağını düşündüğümüz konusu din ya da ahlak bilgisi olan eserler hakkında bilgi verilmiştir ve bu eserlerden fişleme yapılarak tasnif oluşturulmuştur:

1.2.1. Nehcü'l-Ferâdîs

Nehcü'l-Ferâdîs'in yazarı Mahmud bin Ali'dir. Eserin Türkçe adı Uştmahların Açık Yolu'dur; bu da “Cennetlerin açık yolu” manasını taşımaktadır. Bu isimden de eserin yazılış amacı anlaşılmaktadır. Yazar, Harezm'in Kerder şehrine mensuptur ve bu eserini 1358 yılından önce yazmış, 1360 tarihinde de vefat etmiştir (Ercilasun 2009:377).

Nehcü'l-Ferâdîs kırk hadis türünde mensur, hacimli, sade ve açık üslûpla yazılmış bir eserdir. Eser hem müminlerdeki din duygusunu uyandırmak hem de İslam'a dair bilgiler edinmek amacıyla yazılmıştır. Nehcü'l-Ferâdîs onar fasıllık 4 bölümden oluşmuş olup her fasıl bir Arapça hadisle başlamaktadır. Hadis Türkçeye tercüme edildikten sonra “*tanınmış İslam âlimlerinin eserlerinden o hadisin manasını aydınlatacak mahiyette mütalaalar ve hikâyeler*” aktarılmaktadır. Nehcü'l-Ferâdîs'in yazarı olan Mahmud bin Ali eserdeki babların konularını şu şekilde kaleme almıştır:

Birinci bab, Hz. Muhammed'in hayatı, vahiy, Medine'ye hicret ve ölümüyle ilgilidir. İkinci bab, hulefa-i raşidin, ehl-i beyt ve dört imamın faziletlerini ve “namaz, oruç, zekât ve hac” gibi Allah'ın razı olduğu amelleri anlatmaktadır. Üçüncü bölümde, “zina, içki, küfr” gibi Allah'tan uzaklaştıran ameller yer almaktadır (Eckman 2017:43-44).

Nehcü'l-Ferâdîs'in başlıca yazmaları şunlardır:

1. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi. Yeni Cami nüshası
2. Tatar bilginlerinde Şehabeddin Mercanî nüshası
3. Paris Bibliotheque Nationale nüshası
4. Yalta nüshası
5. Kazan Üniversitesi Kütüphanesi ile Devlet Kütüphanesinde bulunan nüshalar

6. Leningrad Bilimler Akademisi ile Şarkiyat Enstitüsünde bulunan iki nüsha (Korkmaz 2007:58).

1.2.2. Kışaşü'l-Enbiyā

Kışaşü'l-Enbiyā, adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını ele almaktadır. Başta Hz. Muhammed olmak üzere İslam dininin tasdik ettiği diğer peygamberlerin kıssaları ile° Avac bin° Annak, Harut ve Marut gibi kıssaları da içine almaktadır. Eserin yazarı Nāşirü'd-din bin Burhānū'd-din Rabguzī'dir. Eserde, toplam 484 dize tutan 43 Türkçe şiir bulunurken manzum parçalar genelde kaside tarzında yazılmıştır. Eserdeki kasideler peygamberlere ve din büyüklerine yazılan kasideler şeklinde olup bunun dışında aşk, tabiat ve burçlarla ilgili konulardan söz eden gazeller de yer almaktadır. Bu şiirlerin bir kısmı Arapçadan satır arası olarak çevrilmiştir (Ata, 2002: 17).

Kışaşü'l-Enbiyā'nın nüshaları şunlardır.

1. London, British Museum Add. 7851
2. Leningrad Nüshaları
3. İsveç Nüshaları
4. Paris Nüshası
5. Bakü Nüshası

1.2.3. Mu'înü'l-Mürîd

Mu'înü'l-Mürîd Hicri 713 yılı Ramazan ayında (Kasım 1313) İslam veya Ürgençli Şeyh Şeref Hoca tarafından Harezmi'de yazılmıştır. Eserin son dördlüğü aşağıdaki şekildedir:

bu kaç söz ayıtgan atı islam ol

tileki ahır vaqt imān islam ol

atam baba islām veliyyü'l-verā

özi zikri tilde tümen aslam ol

Mu'înü'l-Mürîd, içeriğini dinî şiirlerden oluşturmaktadır. Eser, herhangi bir edebî kaygı gözetmeksizin, günlük hayatta kullanacakları temel dinî bilgileri göçebe Türkmenlere nakletmek maksadıyla kaleme alınmıştır. Eserde dinî ve tasavvufî mevzular güzel bir Türkçeyle ve çağın insanlarının idrakine uygun bir nitelikte, sade bir dille ele alınmıştır.

Konular çeşitli bölümlere (bab), kimi bölümler de kendi içinde fasıllara ayrılarak Arapça başlıklar verilmiştir. Bab ve fasıllar için bir numaralandırma yapılmamıştır. Konular Arapça başlıklarla çeşitli bölümlere (bap) ayrılarak işlenmiştir. Kimi bölümler kendi içinde fasıllara ayrılmış bunlarda da başlık kullanılmıştır. Eserde geçen bölüm ve fasıllar için herhangi bir numaralandırma söz konusu değildir.

1-4 arası dörtlükler Allah'a hamd u senayı, 5-12 arası dörtlükler Hz. Adem'den başlayıp Hz. Muhammed'e kadar devam eden yüz yirmi dört bin peygambere, Hz. Muhammed'e ve dört halifeye selamı, 13-266 arası dörtlükler dini, 267-377 dörtlükler ise tasavvufi konuları ele alınmıştır. (Argunşah 2014:30-31) Ayrıca, eserin bilinen tek nüshası Bursa'da Yazma ve Basma Eski Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

1.2.4. Satır Arası Kur'an Tercümesi

Türkler VII yıldan itibaren kitleler halinde Müslüman olmaya başlamış, X. Yüzyıldan itibaren de İslamiyet Türk devletlerinde resmi din olarak benimsenmeye başlanmıştır. Türkler tarih boyunca benimsemiş oldukları dinlerin dili çerçevesinde birçok eser kaleme almışlardır. Bu nedenle kabul ettikleri bu yeni dinin yani İslam dininin etkilerinin eserlerinde görülmesi şaşırtıcı değildir. Buna en güzel örnek, Türkçeye yapılan Kuran tercümeleridir. Türkler İslam'a girdikten sonra yeni dinin esaslarını öğrenmek amacıyla kutsal kitapları olan Kuran'ı kendi dillerine çevirmiş, bu yönde birçok çalışma yapmışlardır. Günümüzde mevcut eserler üzerinde yapılan dil çalışmalarına göre, en eski Kur'an tercümesinin XI. yy 'a ait olduğu bilinmektedir. Fakat buna rağmen kesin bir bilgi de söz konusu değildir. Burada zikredilen tercüme, İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır ve Hekimoğlu Ali Paşa Camii No: 2'de kayıtlı ve Rebl'u'l-âhir 764 (Ocak-Subat 1363) istinsah tarihli Harezmi Türkçesine çevrilmiştir.(Ata 2002:36-37)

1.3. Harezmi Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri

Yukarıda belirtildiği gibi Harezmi Türkçesi, Karahanlı Türkçesinden Çağatay Türkçesine bir geçiş dönemidir. Dolayısıyla Harezmi Türkçesi, Karahanlı yazı diline bağlı olmasına rağmen kendine has dil yapısını oluşturabilmiştir. Aşağıda Ahmet Bican Ercilasun'un "Türk Dili Tarihi" adlı kitabı(2009: 398-399) ve Zikri Turan'ın Karahanlı-Harezmi Türkçesi ders notlarından hareketle dönemin belli başlı dil özellikleri maddeler

halinde gösterilecektir. Bu, transkripsiyonlu olarak sunulan örnek cümlelerin yorumunda bize kolaylık sağlayacaktır:

1.3.1. Ses Özellikleri

1. Karahanlı Türkçesinde /e:/i/ olan bazı kelimelerdeki ilk hece ünlüsü, Harezmi Türkçesinde *yarı dar é*'ye dönüşmüştür: *bér-<bir-:ber-*, *té-<ti-:te-*, *ékki<iki:eki*, *yé-<yi-:ye-*, *béş<biş:beş*.
2. Kelime başı “t” ve “k” sesleri (#k:#k ve #t:#t) Eski Türkçede olduğu gibi ötümsüzdür: *kör-(> gör-, ötümlüleşme, EAT)*, *té- (> de-:di-, ötümlüleşme, EAT)...*
3. Kelime başı “b” (#b) sesi sızıcılaşmamıştır: *bar-*, *bér-...*
4. Son ve sondan bir önceki seslerinde dudak ve diş-dudak ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde iyelik ekleri, ilgi eki, zarf-fiil eki ve bazı yapım ekleri yardımcı ünlüleriyle birlikte yuvarlaklaşmıştır: *ewüm*, *nefsüm*, *kitâbuñ*, *imâmnuñ*, *tapup*, *kawup (kovup)*, *sevâblug*, *harâmluk*, *harâbluk*, *edebşüz*, *sewüg (sevgi)*, *tapul-*, *sewün-*, *yapuş-*.
5. Birkaç kelimede g/>w/ sızıcılaşma görülür: *sawuḵ<soğuk*, *yawuḵ<yağuk*, *tawuḵ<tağuk*.
6. Şu kelimelerde bazen ünsüz ikizleşmesi görülür: *ékki*, *yetti*, *sekkiz*, *toğguz*, *ottuz*.

1.3.2. Ekleşme Bilgisi

1. *yolnı*, *kimni*, *cümleni*, (herkesi), *ülüşini*, *mikdârını*, *atamnı*, *sözününi* gibi ekleşmelerde hal eki +nI'dır, +(I)G ekindeki “G” sesi erimiştir. Bu fonksiyon, yer yer telaffuz edilmeyerek damga “Ø” ile karşılanır: *yolın (ur-)*, *atasın (kör-)*...
2. Geçmiş zaman birinci şahıs ve çoğul çekiminde ses-şekil örnekleme sonucu; -DI+m+Iz'ın yerini -DU+Ø+K almıştır. Bu da Oğuzcadan bir ödünçlemedir: *seferdeérdük*, *(ol éwke) kirdük*...

1.4. Arap Dili

Çetin (1991: 282), eski Mısır dilini de içine alan Arapçanın Sâmi dilleri ailesine mensup olduğunu ve Sâmi dillerinin doğu (Bâbil ve Asur dillerinin bağlı olduğu Akadca) dilleri temsil ettiğini söyler.

User (2006: 95), Arap alfabesinin bulunduğu yer ve zamanın halen meçhul olduğunu ancak Estrangelo yazısından geliştiğini ileri süren araştırmacılar olsa da, bugünkü bilgilerle M.S 2-4. yüzyıllarda, Arabistan'ın kuzey batısıyla Ürdün'ün batısında yaşamış Sami asıllı Nebati kavminin yuvarlak hatlı yazısından geliştiği fikrinin oldukça yaygın olduğunu söylemektedir. User, buna ilave olarak sonradan Aramileşmiş Arap soylu Nebatilerin, Suriye'yle Arabistan arasında bulunan sınır bölgesinde kurdukları krallık sisteminde, M.Ö 150-M.S.150 arasında kullandıkları bu alfabenin, Sami yazı sisteminin en önemli kollarından biri olduğunu ifade etmektedir.

Arap alfabesi, Latin alfabesi gibi soldan sağa değil sağdan sola doğru yazılır. Arap alfabesi toplam yirmi sekiz harften oluşur ve bu yirmi sekiz harfe hemze sesi dâhil edildiğinde, Arap alfabesindeki harflerin sayısı yirmi dokuza ulaşır.

II. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLARIN İMLÂ BAKIMINDAN DEĞİŞİMİ VE BUNLARIN HAREZM ESERLERİNDEKİ ANLAM VE YER ALIŞ ŞEKİLLERİ

Bu bölümde, ilk olarak Harezmi Türkçesi döneminde yazılan *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*, *Nehcü'l-Ferādīs*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinin yazı dilinde Arapçanın etkileri imlâ özellikleri bakımından ele alınacaktır ve akabinde dinî kavramlar ilgili kavram alanlarına göre tasnif edilerek, Arapça ile mana, söz dizimi kullanımları ve sıklık durumları açısından karşılaştırılarak sunulacaktır.

2.1. Harezmi Türkçesinde İmlâ Bakımından Değişiklikler

Farsça kanalıyla Türkçe'ye geçen Arapça dinî kavramlar birkaç istisna dışında yazım değişmesine uğramıştır. Farsçadaki yazım şekline sadık kalınarak kullanılmıştır.

2.1.1. Arapçada *Kapalı t* (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde *Açık t* (ت) İle Gösterilmiştir.

Arapçada “t” harfinin iki çeşidi vardır. Bu, *açık* “t” (ت) ve *kapalı* “t” (ت) olup kelimenin sonunda yer almaktadır. İki t'nin arasındaki fark şudur: *Kapalı* “t” (ت) üzerinde durulduğunda *güzel* “h” (ه) olarak telaffuz edilir. Örnek: cennet (جنة) > cenne (جنه) *Açık* “t” (ت) ise söyleyişte üzerinde durulsa da durulmasa da “t” (ت) olarak telaffuz edilmektedir. Örnek olarak, Arapçada kız çocuğu anlamına gelen bint (بنت) kelimesinin sonundaki “t” (ت) harfi her zaman telaffuz edilmektedir. *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*, *Nehcü'l-Ferādīs*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinde *kapalı* “t” (ت) yerine, *güzel* “h”’ye benzeyen *noktasız kapalı* “t” (ت) ya da *açık* “t” (ت) kullanılmıştır. Aşağıdaki incelediğimiz örneklerde *kapalı* “t” (ت) yerine *açık* “t” (ت) kullanılmıştır.

Tablo 1: Arapçada *Kapalı* “t” (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde *Açık* “t” (ت) İle Gösterilmesinin Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
āyet (آيت)	āye (آية)	(NF(4/1), MM (143/1) KE (102r17)SAKT (41/9)
āḥiret (آخرة)	āḥire (الآخرة)	(NF(58/4) SAKT(4/2) KE/ 53r4)

bid [°] at (بدعت) ¹	bid [°] a (بدعة)	(KE (217r11) (NH (387/5) MM (371/4))
cemā [°] at (جماعت)	cemā'a (جماعة)	(NF (296/3) MM (131/1) KE (217r10)
cāhiliyyet (جاهليت) ²	cāhiliyye (جاهلية)	(NF (38/14) KE(201v7) SAKT(154/3)
hicret (هجرت)	hicre (هجرة)	(NF (27/4) KE (194v7) SAKT(195/6)
ḫilāfat (خلافت)	ḫilāfa (خلافة)	(NF(92/8) KE (199v3)
ḡaybet (غيبت)	ḡaybe (غيبه)	(NF(264/8) MM(18/3))
ḡazāt (غزات)	ḡazā (غزاة)	(NF (124/13), KE(234r9)
ūmmat (امت)	ūmma (أمة)	(NF (240/12) MM (7/4) KE (2r9) SAKT(110/8)
icābat (اجابت)	icāba (إجابة)	(NF (57/2) MM(86/3) KE(78r14) SAKT(172/9)
°ibādet (عبادت)	°ibāde(عبادة)	(NF (13/7)MM (95/1) KE (167r8) SAKT (128/3)
la [°] net (لعنت) ³	la [°] ne(لعنة)	(NF(238/15) MM (3/1)KE (246v19) SAKT (89/5)
kıyāmet (قيامت)	kıyāme (قيامة)	(NF (7/3) MM(14/3) KE (9v7) SAKT(8/7)
ma [°] ṣiyat (معصيت)	ma [°] ṣiya (معصية)	(NF(15/2)MM(59/2) KE(2r18)
necāsāt (نجاست)	necāsa (نجاسة)	(NF(13/6) KE(28v6)
ni [°] met (نعمت)	ni [°] me (نعمة)	(NF (37/10) MM(310/4) KE(5v10) SAKT(40/7))
niyyet (نيت)	niyye (نية)	(NF(47/1) MM(67/4) KE(93v12)
nübüvvet (نبوت) ⁴	nübüvve (نبوة)	(KE (31v14)

¹ Nehcü'l-Ferādīs ve Mu'inü'l-Mürīd metinlerinde **bid[°]at** açık t (ت) ile değil, güzel "h" 'ye benzenyen noktasız kapalı t (ة) ile yazılmıştır (بدعه).

² Satır arası Kuran Tercümesi'ndeki Aḥzāb suresinin 33. Ayetinde **cāhiliyyet** kelimesi (جاهله) olarak yazılmıştır.

³ Nehcü'l-Ferādīs'te **la[°]net** kelimesi hem açık "t" (ت) ile (لعنت) hem de güzel "h" 'ye benzeyen noktasız kapalı "t" (ة) ile (لعنه) yazılmıştır.

⁴ Nehcü'l-Ferādīs'te **nübüvvet** kelimesi açık "t" (ت) ile değil Arapçada yazıldığı gibi kapalı "t" (ة) ile yazılmıştır (نبوة).

rek°at (ركعت)	rek°a (ركعة)	(NF (10/12) MM (108/4) KE (37r2)
risālet (رسالت)	risāle (رسالة)	(NF (87/13) KE (25r17) SAKT(67/4)
sünnet (سنت)	sünne (سنة)	(NF (235/7) MM(75/4) KE(7r18) SAKT(137/7)
şefā°at (شفاعت)	şefā°a (شفاعة)	(NF(314/13) KE(2r10) SAKT(48/2)
şehādat (شهادت) ⁵	şehāda (شهادة)	(MM (20/3) KE (191v13)
şehvet (شهوت) ⁶	şehve (شهوة)	(NF (265/11) MM(89/3) KE (108v10)
şerī°at (شریعت)	şerī°a (شریعة).	(NF (185/12) MM(49/1)KE(19v6) SAKT(129/6)
ṭā°at (طاعت)	ṭā°a (طاعة)	. (NF (58/2) MM(321/3)KE(2r18) SAKT/17/6)
taḥīyyat (تحیت)	taḥīyya (تحية)	(NF (128/7) MM (6/2) KE (107r13)
ṭahārat (طهارت)	ṭahāra (طهارة)	(KE (206r11) MM(99/1)
ṭarīḳat (طریقت)	ṭarīḳa (طريقة)	(NF(265/3) MM (49/1)
tesmīyet (تسمیت)	tesmīye (تسمية)	(MM (233/3)
tilāvet (تلاوت)	tilāve (تلاوة)	(MM (137/1) KE(189v4)
zekāt (زکات) ⁷	zekā (زكاة).	(MM (186/1)
cenābet (جنابت)	cenābe (جنابة)	(MM (104/3) KE (177r10) SAKT(6/7)
hidāyet (هدایت)	hidāye (هداية)	(MM (405/4) KE (1v/6)
inābet (انابت)	inābe (إنابة)	(MM 8283/3) NF(233/17)
keffāret (کفارت)	keffāre (كفارة)	(MM (167/2) NF(419/2) SAKT(95/5)

⁵ Nehcü'l-Ferādis'te **şehādat** kelimesi *açık* "t" (ت) ile yazılmamıştır. Arapçada yazıldığı gibi *kapalı* "t" (ṭ) ile yazılmıştır.

⁶ Mu'inü'l-Mürīd'de 82. varakta **şehvet** kelimesi *açık* "t" (ت) ile değil Arapçada yazıldığı gibi *kapalı* "t" (ṭ) yazılmıştır.

⁷ Mu'inü'l-Mürīd'in müellifi "zekāt babında" başlığında **zekāt** kelimesini *açık* "t" (ت) ile değil *kapalı* "t" (ṭ) ile yazmıştır.

ķırā'at (قراءات)	ķırā'a (قراءة)	(MM (68/2) KE (81v2)
münācāt (مناجات)	münācā (مناجاة).	(MM (400/2) KE (198r5)
rubūbiyyet (ربوبيت)	rubūbiyye (ربوبية)	(MM (29/4)
vefāt (وفات)	vefā (وفاة)	(MM (266/3) KE (238v11)NH (4/13)
żalālet (ضالالت)	żalāle (ضلالة)	(MM (120/3)
da°vet (دعوت)	da°ve (دعوة)	(NF (20/1)
fażilet (فضيلت)	fażile (فضيلة)	(KE (199v13) NF(419/3)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE (189v1)
ziyaret (زيارت) ⁸	ziyare (زيارة)	(SAKT(158/8)
tevrit (توريت) ⁹	tevra (التوراة)	(SAKT(3/4)
°izzet (عزت) ¹⁰	°izze (عزة)	(SAKT(139/6)
icāzet (اجازت) ¹¹	icāze (إجازة)	(NF(31/7)
diyānet (ديانت)	diyāne (ديانة)	(KE 192r1-2) (NF 114/14)
imāmet (امامت)	imame (إمامة)	(KE/189v1)

2.1.2. Arapçada Kapalı “t” (ت) İle yazılan kelimeler Harezmi Türkçesinde güzel h’ye benzeyen noktasız Kapalı “t” (ت) İle yazılmıştır.

Arapçada *kapalı t* (ت) ile biten kelimeler üzerinde durulduğunda telaffuzda *noktasız güzel* “h” (ه) ye dönüşür ve her zaman “e” ya da “a” olarak telaffuz edilir.

Tablo 2: Arapçada Yuvarlak “t” (ت) İle Yazılan Kelimeler Harezmi Türkçesinde *Güzel “h” (ه) İle Yazılmasının Tablosu.*

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
°arefe (عرفة)	°arefe (عرفة)	(NF (84/4)

⁸ Satır Altı Kuran Tercümesi’ndeki Bakara suresi 196. ayetinde °*umre* anlamında kullanılan *ziyāret* kelimesi bazan *açık t* (ت) ile bazen *güzel h’e benzeyen noktasız kapalı t* (ت) ile yazılmıştır. (زيارة).

⁹ Arapça’da *kapalı “t”* (ت) ile yazılan *tevrāt* kelimesi (توراة) Satır Altı Kuran Tercümesi eserinde bazen *açık “t”* ile (توريت) bazen de *güzel h’ye benzeyen noktasız kapalı t* (ت) ile (توريه) yazılmıştır.

¹⁰ Satır Altı Kuran Tercümesi’nde °*izzet* kelimesi hem *açık “t”* (ت) ile (عزت) hem de *kapalı “t”* (ت) ile (عزة) yazılmıştır.

¹¹ Necü'l-Ferādis’te *icāzet* kelimesi hem *açık “t”* (ت) ile (اجازت) hem de *kapalı “t”* (ت) ile (اجازة) yazılmıştır.

bid'a (بدعه)	bid'a (بدعة)	(NF(387/5) MM(371/4)
cenāze (جنازه)	cenāze (جنازة)	(NF(103/14) KE (239v17)
cum'a (جمعه)	cum'a (جمعة)	(NF(5/8) MM(90/3) KE (189v4)
beytü'l-risāle (بيت الرسالة)	beytü'l-risāle (بيت الرسالة)	(KE (77v18)
cennet (جنه)	cenne (جنة)	(KE (2r16)
diyānet (ديانه)	diyāne (ديانة)	(NF(114/14) KE(192r2)
fāḥiše (فاحشه)	fāḥiše (فاحشة)	(NF(332/13) KE(57v1)
farīza (فريضة)	farīza (فريضة)	(NF(129/3) KE (135v11) (SAKT/197/5)
fitna (فتنه)	fitna (فتنة)	(NF(171/11)KE(168v14) SAKT(193/7)
fāṣiḳa (فاسقه)	fāṣiḳa (فاسقة)	(KE (158v5)
ḳible (قبله)	ḳible (قبلة)	(NF(278/16)KE(6r12)MM(67/3) SAKT(144/2)
kebīre (كبيره)	kebīre (كبيرة)	(KE(145r11)
mel'üne (ملعونه)	mel'üne (ملعونة)	(NF(153/10)KE (159r17)
mu'cize (معجزه)	mu'cize (معجزة)	(NF(23/2) KE(31r18)
mü'mine (مؤمنه)	mü'mine (مؤمنة)	(NF(305/15) KE (60v9) SAKT(10/4)
nafaḳa (نفقه)	nafaḳa (نفقة)	(NF(222v10) SAKT/270/3)
ṣadaka (صدقه)	ṣadaka (صدقة)	(NF(262/5)KE(81r20) SAKT(196/8)
ṣaḥāba (صحابه)	saḥāba (صحابة)	(NF(5/5)MM(11/1)KE (181v13)
ṣavma'a (صومعه)	ṣavma'a (صومعة)	(NF(15/6)
sūre (سوره)	sūre (سورة)	(NF(84/4)MM(108/3)KE(119r19)
secde (سجده)	secde (سجدة)	(NF(12/8)MM (112/4)KE(107r11) SAKT(125/2)
telbiye (تلبيه)	telbiye (تلبية)	(NF(39/10)
tevbe (توبه)	tevbe (توبة)	(NF(233/17)MM(39/3)KE(85r3) SAKT(37/2)
yahūdiyye (يهوديه)	yahūdiyye (يهودية)	(NF(34/5)

zēbanīye (زبانیه)	zēbanīye (زبانیه)	(NF(147/13)
°umra (عمره)	°umra (عمره)	(NF (61/7) KE(212v13)
ka°be (كعبه)	ka°be (كعبه)	(SAKT(125/2)
mücāhede(مجاهده)	mücāhede (مجاهدة)	(SAKT(35/2)
ḥuṭbe(خطبه)	ḥuṭbe (خطبة)	(NF(311/13)
ṣaḥīfe (صحیفه)	ṣaḥīfe (صحيفة)	(SAKT(2/3)
medīne (مدینه)	medīne (مدینه)	(SAKT(8/3)
sūretü'l-baḳara (سورة البقرة)	sūretü'l-baḳara (سورة البقرة)	(KE (66r14-15)
kelime-i tevḥid (كلمة التوحيد)	kelime-i tevḥid (كلمة التوحيد)	(KE(197r4-5-6)
merve (مروه)	merve (مروة)	(NF (374/1-4-5) (KE (47v16) (SAKT (22b/6-7)
fātiḥa (فاتحه)	fātiḥa (فاتحة)	(MM/108/3)
ebū ḥanīfe (أبو حنيفة)	ebū ḥanīfe (أبو حنيفة)	(NF 44/1)
ḥanīfe (حنيفة)	ḥanīfe (حنيفة)	(MM 106/4)

2.1.3. Arapçada Hemze (ء) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramlar

Arapçada hemze sesi kelimenin başında, ortasında ve sonunda bulunmaktadır. Hemzeden önce bir ünlü gelmesi halinde, kendinden önce gelen ünlüyle birleşip uzun bir ünlü sesine dönüşür. Bir diğer husus, Farsça ve Türkçede hemze sesi çoğunlukla yazılmamıştır.

Kelime başında ve sonunda yer alan hemze sesi Türkçe ve Farsçada düşmektedir. Aşağıda bununla ilgili örnekler gösterilmiştir:

Tablo 3: Arapçada Hemze (ء) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
°atā (عطا)	°atā' (عطاء)	(NF(422/3)MM(261/2)KE(194v9)
cezā (جزا)	cezā' (جزاء)	(NF(287/3)MM(205/4)KE(51v21)SAKT(191/5)

dāru fenā (دار (الفنا)	dāru fenā ' (دار (الفناء)	(NF(84/4)
dāru beḳā (دار (البقا)	dāru beḳā ' (دار (البقاء)	(NF(84/4)
du°a (دعا)	du°a (دعاء)	(NF(73/4)MM(382/2)KE(78r9) SAKT(186/2)
enbīyā (انبياء)	enbīyā ' (أنبياء)	(NF(424/2)MM6/3)KE(2r7)
evlīyā (اوليا)	evlīyā (أولياء)	(NF(424/2)KE(78v8)
ḳazā (قضا)	ḳazā (قضاء).	(NF(272/11)MM(159/2)KE(88v20)
riḳā (رضا)	riḳā (رضاء)	(NF(323/4) MM(310/3)
rīyā (ريا)	rīyā ' (رياء)	(NF(387/17)MM(21/3) SAKT(6/4)
ṣenā (ثنا)	ṣenā ' (ثناء)	(NF(37/9)MM(4/1)KE(210r2)
mūmin (مومن) ¹²	mū'min (مؤمن)	(MM(32/2) SAKT(98/8)
aṣḫīyā (اصفيا)	aṣḫīyā ' (أصفياء)	(KE (2r7)
vuḏū' (وضو)	vuḏū' (وضوء)	(MM/87/3)
mu'mine (مومنه)	mu'mine (مؤمنة)	(SAKT(10/4)
ṣuleḥā (صلحا)	ṣuleḥā ' (صلحاء)	(KE(120v9)
ilāh (اله)	ilāh (إله)	(KE(170r5)
ekrem (اكرام)	ekrem (إكرام)	(KE8163v2)
aḥsenü'l- ḥālīḳīn (احسن (الخالقين)	aḥsenü'l- ḥālīḳīn (أحسن (الخالقين)	(KE(159r21)
alimü'l- esrār (عالم (الأسرار)	alimü'l- esrār (عالم (الأسرار)	(KE(159r21)
va'llahu ekber (والله أكبر)	va'llahu ekber (والله أكبر)	(KE(224r12)
va'llahu a° lem (والله أعلم)	va'llahu a° lem (والله أعلم)	(KE(161r4)
ibrāhīm (ابراهيم)	ibrāhīm (إبراهيم)	(KE(37v18)
el-yesa' (اليسع)	el-yesa' (إليسع)	(KE(159v20-21)
idrīs (ادريس)	idrīs (إدريس)	(KE(19v11-12)

¹² Nehcü'l-Ferādīs ve Kışaṣü'l-Enbiyā'da **mū' min** kelimesi hemze ile (ء) yazılmıştır(مؤمن).

ilyās (الياس)	ilyās (إلياس)	(KE (20v19-20-21)
ishāk (اسحاق)	ishāk (إسحاق)	(KE (70r13-14)
ismā'īl (إسماعيل)	ismā'īl (إسماعيل)	(KE (47r14)
muhammed-i emin (محمد أمين)	muhammed-el- emin (محمد الأمين)	(KE (186r21, 186v1)
enṣāri (انصاري)	enṣāri (أنصار)	(KE (240v8)
sūretü'l-enfāl (سورة الانفال)	sūretü'l- enfāl (سورة الأنفال)	(KE (66r16-17)
sūretü'l-en'ām (سورة الانعام)	sūretü'l-en'ām (سورة الأنعام)	(KE (66r15-16)
sūretü'l-iḥlās (سورة الاخلاص)	sūretü'l-iḥlās (سورة الأخلص)	(KE (66r18-19)
ef 'āl (أفعال)	ef 'āl (أفعال)	(KE (249r3-4-5)
ezān (اذان)	ezān (أذان)	(KE (236r18-19)
iḥrām (احرام)	iḥrām (إحرام)	(KE (8189v1-2-3-4-5)
imām (امام)	imām (إمام)	(KE (198v12-13-14) (MM/80/4) (NF/232/14)
istiḡfar (استغفار)	istiḡfar (إستغفار)	(KE (22r2)
mukri (مقري)	mukri' (مقري ء)	(KE(82v16)
imān (ايمان)	imān (إيمان)	(KE (72v18)
isrāfīl (اسرافيل)	isrāfīl (إسرافيل)	(KE (5v16-17)
ḡābizü'l-ervāḥ (قابض الارواح)	ḡābizü'l-ervāḥ (قابض الأرواح)	(KE (237r3-4-5-67)
incīl (انجيل)	incīl (إنجيل)	(KE (183v7-8-9-10)
islām (اسلام)	islām (إسلام)	(KE (2v1-2-3)
ecr (اجر)	ecr (أجر)	(KE (102r21)
emr-i ma'rūf (امر معروف)	emr-i bil-ma'rūf (الأمر بالمعروف)	(KE (189v4)
amānet (امانت)	amāne (أمانة)	(NF (182/3), MM (27/2), KE(6v14) SAKT/283/3)
ummat (امت)	umma (أمة)	(NF (240/12) MM (7/4) KE (2r9) SAKT(110/8)
icābat (اجابت)	icāba (إجابة)	(NF (57/2) MM(86/3) KE(78r14) SAKT(172/9)

inābet (انابت)	inābe (إنابة)	(MM 8283/3) NF(233/17)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE (189v1))
icāzet(اجازت)	icāze (إجازة)	(NF(31/7)
avval (اول)	avval (الأول)	(SAKT (514a/5 , 514b/1)
aşhāb (اصحاب)	aşhāb (أصحاب)	(NF (428-4)
eḥādīs (احاديث)	eḥādīs (أحاديث)	(NF (202-4)
ecel (اجل)	ecel (أجل)	(NF (130-7) (KE (165v7,8)
erkān (اركان)	erkān (أركان)	(KE (204r1)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE/189v1)
imām-ı şāfi'ī (امام شافعي)	imām-el şāfi'ī (إمام الشافعي)	(MM 229/1)
aḥad (احد)	aḥad (أحد)	(MM 403/ 3) (KE(195v11)

2.1.4. Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ي) İle yazılmıştır.

Arapçada kelime ortasında hemze (ء) olan bazı kavramlar Harezmi Türkçesine geçtiğinde y (ي) ile yazılmıştır.

Tablo 4: Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ي) İle Yazılışının Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
faḫayl (فضائل)	Faḫa'l (فضائل)	(NF(3/2)
ḫalāyik (خلائق)	ḫalā'k (خلائق)	(NF(13/17) KE(3r7)MM(40/1)
ḫāyiz (حايض)	ḫā' z (حائض)	(NF(38/14)MM(40/1)
melāyik (ملائكة)	melā'k (ملائكة)	(KE(181r17)
cāyiz (جائز)	cā'z (جائز)	(KE (122r18)

2.1.5 Arapçada Son Harfi İki Noktalı y (ي) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ی) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramlar

Arapçadan Harezmi Türkçesine geçen bazı kavramlarda y'nin yazılışı ile ilgili değişiklikler tespit edilmiştir. Arapçada sonunda iki noktalı “y” (ي) harfi olan bazı dinî kavramlar Harezmi Türkçesine geçtiğinde noktasız “y” (ی) ile yazılmıştır. Bununla ilgili örnekler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Arapçada Son Harfi İki Noktalı y (ي) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ی) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
ġāzi (غازی)	ġāzī (غازي)	(NF/68/17)
°āṣi (عاصی)	°āṣī (عاصي)	(NF/68/17)
fānī (فانی)	fānī (فاني)	(NF/246/11)
vaḥy (وحي)	vaḥy (وحي)	(SAKT(5/5)NF(5/14)KE(187r1)
muttaḳī (متقي)	muttaḳī (متقي)	(KE(158r15)
°alī (علی)	°alī (علي)	(KE(200r6-7-8)
nebi (نبی)	nebī (نبي)	(KE(158r15)
dā‘i (داعی)	dā‘ī (داعي)	(KE(53v17)
ezeli (ازلی)	ezelī (ازلي)	(NF (229-7) (KE (214r12)
rabbānī (ربانی)	rabbānī (رباني)	(NF (3-13)
raḥmānī (رحمانی)	raḥmānī (رحماني)	(NF (213-4)
ilāhī (الهی)	ilāhī (الهي)	(NF (3-13) (KE (5r6) (MM (1/1)
rabbī (ربی)	rabbī (ربي)	(NF (20-14)
mūftī (مفتی)	mūftī (مفتي)	(MM (228/3)
ḥūrī (حوری)	ḥūrī (حوري)	(NF (322-16)
zebānī (زبانى)	zebānī (زباني)	(NF (223-16)
vaṣī (واصی)	vaṣī (واصي)	(NF (149-7)
sa °y (سعی)	sa °y (سعي)	(NF (272-11)
imām-ı ṣāfi‘ (إمام شافعی)	imām-el ṣāfi‘ī (إمام الشافعي)	(NF 198/10-11)

2.2. Harezmi Türkçesi İle Yazılan Eserlerdeki Arapça Dinî Kavramlar

Bu bölümde, ilgili kavramların anlamları ve Harezmi Türkçesinde ne şekilde yazıldığı incelenmiştir. Kavramların açıklamalarında TDV İslam Ansiklopedisi, Arapça sözlükler, Râgıb el- İsfahânî'nin el-Mufredât, İbn Arabî sözlüğü ve çalışmada incelenen eserlerin dizin kısmından yararlanılmıştır. Kavramların tasnifi konusunda ise *Türkiye Diyanet İşleri İslam İlmihali* ve Nevzat YÜKSEL'in *Konulara göre Kur'an-ı Kerim Fihristi*'nden istifade edilmiştir.

2.2.1. Din İle İlgili Kavramlar

cāhiliyyāt (جاهليّات) Ar. (جاهلية) kavramı İslamî dönemde ortaya çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim ve hadis gibi İslam kaynaklarında İslam öncesi Arap toplumu içinde bulunduğu yapıya işaret eden bir kavramdır. *Mu'înü'l-Mürîd* metninde **cāhiliyyāt** kavramı geçmez iken *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'nde 4, *Nehcü'l-Ferâdîs*'te 3, *Kıssaşü'l-Enbiyâ*'da 1 kere geçmiştir.

“...eger taḳılsalar irdi, ḳınaḡay irdük anlarını kim küfr ketürdiler; köngülleri içinde ʿārı **cāhilliyyet** ʿārını, indürdi taḡrı ḳarārını, yalavaḡı üze taḡı mu'mınlar üze taḡı yapşurdu anlarḡa saḡnuḡluk kelimesi..” (SAKT (491a/4-5-6-7-8))

“...**cahilliyat** vaḡtında ḡāyiz ʿavretler éliglerini sürttiler taḡı öḡin yazukluḡ kimerseler éliglerini sürttiler erse, ol aḡ taş ḳap-ḳara boldı tép aydılar...” (NF (38/14-15-16))

“...resûlḡa éki ḡız yolındın küyev-men, üçünḡi ol kim herḡiz zinā ḡılmadım, törtünḡi şarāb içmedim islāmda **cāhilliyyetde**, béşinḡi yalḡan sözlemedim, altıncı resûlḡa beyʿat ḡılmıḡdın soḡ élgimni uvut endāmḡa téḡürmedim...” (KE (201v5-6-7-8-9-10-11))

diyānet (ديانة) Ar. (ديانة) “d-e-n” (دان), “deyn” (دين) kökünden türetilen **diyānet** kelimesi, millet ve insanların mensup oldukları din anlamına gelmektedir. KE ve NF metinlerinde **diyānet** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT metinlerinde ise **diyānet** kavramına rastlanılmamıştır.

“... ḡadīce aydı: sén bilür-sén, né téḡey-men aşlı bar, nesli bar, körki bar, ḡüner bar, ḡiredi bar, emāneti bar, **diyāneti** bar. (KE (192r1-2))

“...hem şalābatı bar, hem taḡı ḡuvvatı bar, hem **diyāneti** bar, tép öḡer erdi.(NF(114/14))

dīn (دين) Ar. (دين) Arapça’da “dene” (دان) masdarından hem *din* (دين) hem *dēyn* (دَيْن) anlamındaki borç kelimeleri türetilmektedir. Fakat Arapça sözlükte **dīn** kelimesi, “itaat, boyun eğme, teslim olma, millet ve cezâ” gibi anlamlara gelmektedir. MM metninde **dīn** kavramı 2 kere, KE’da 46 kere, NF’te 50 kere, SAKT’nde 4 kere görülmüştür.

“... *ḥaḳīḳat üze dīn, taḡrı ḳatında, boyun sümek...*” (SAKT (49B/1)

“...*peygāmbar ‘as’nuḡ ḳargamaḳı taḳı dīn ve islām üçün erdi...*” (NF (15/1)

“...*aydılar: bizni atalarımız dīnindin çıkarıp éḳin dīnge mü kivürür-sen? ibrahīm aydı: atalarınız ḳamuḡ bāṭıl dīn üze érdiler, men sizni köni yolḡa ündeyür-men.* (KE (40r13-14-15)

keḳik yā ḳulan uy téve ḳoy ḳozı

bolur munḡa birle ḥelāl ol yetiz

ḳamuḡ işde yégrek bu dīn işleri

ḳamuḡ sözde yégrek bu dīnniḡ sözi (MM (243/3)

Satır Arası Kuran Tercümesi’ndeki ayetlerde **dīn** kavramı 2 farklı anlamda kullanılmıştır:

1. Ceza anlamında kullanılan **dīn** kavramı

“...*erikligi, cezā kūniniḡ...*” (SAKT (1b/3) (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ)

2. Müslümanlık anlamında kullanılan **dīn** kavramı

“...*taḳı vaṣiyyet ḳıldı anıḡ birle ibrahīm, oḡullarıḡa; taḳı ya‘ḳūb: ay oḡullarım ḥaḳīḳat üze taḡrı üdürdi sizge müslümānlıḳnı. ölmengiz, meger taḳı ol ḥālda kim siz boyun sügenler siz...*” (SAKT (19a/132-2-3-4)

(وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ)

naṣrānī (نصراني) Ar. (نصراني) Arapçada “n-s-r” kökünden türetilen **naṣrānī** “yardım etmek” manasını taşımaktadır. Bu kavram, Kur’an-ı Kerim’de çoḡul hali olan “enṣār” olarak geçmektedir. Hz. İsa’nın yardımcılara, Allah’ın ona indirdiḡi dine inananlara atıfta bulunmaktadır. NF metninde **naṣrānī** 3 kere görülmüştür. SAKT’nde çoḡul şekliyle geçen **naṣrānī** kelimesi “enṣār” “*yārīḳilerim*” manasına tercüme edilmiştir. KE ve MM eserlerinde **naṣrānī** yer almamıştır.

“...muña üküş nazar kılmış erdi. ‘ışkı ğalaba kıldı taķı munāradın tüşüp anıñ öçekine bardı taķı **naşrānī** kızınğa mu ‘āniķa kılayın tēdi...” (NF (364/10-11)

“... ol vaķtın kim bildi °īsā anlardın küfrni, aydı: kim turur **yārīçlerim**, tańrı tapa ?...” (SAKT (54a/5) (فَلَمَّا أَحْسَسَ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ)

şahib-şer ° (صاحب الشرع) Ar. “Din sahibi olan Allah” şeklinde tanımlamaktadır. MM metninde 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde ise geçmemiştir.

biliñ mīhlu adli taķı sam kümiş

şāhib-şer ° bu ékkisini teñ tēmiş

bu mīhlu bu mīhsız tép artuķ eger

alur bolsa bolğay ħarām ot yemiş (MM (251/2)

şāhib-şerī °at (صاحب الشريعة) Ar. Bu kavram, din ve şerī °at sahibi olan Allah anlamına gelmektedir. NF ve SAKT metinlerinde **şāhib-şerī °at** kavramı bulunmamıştır. MM ve KE metinlerinde ise 1 kere görülmüştür.

muķīm meşhi kūn tūn bu edük üze

mūsāfirge üç kūn tūni hem seza

ķayu dem buzulsa yunuğ meşh onı

*ķaber bérđi **şāhib-şerī °at** bize* (MM (184/4)

“...tégme bir miħrābda bir **şāhib-i şerī °atnıñ** şüretin yazmış ęrdiler, anıñ tōrt bulunında tōrt kıymetliğ gevher ornatmış ęrdiler. (KE (96v5-6)

şer ° (شرع) Ar. (شرع) Arapça sözlükte “**şer °**” kelimesi başlamak manasını taşımaktadır. Fakat Kur’an-ı Kerim’de **şer °** kelimesi, Allah’ın kullarına farz kıldığı ibadetleri ifade etmektedir. SAKT ayetlerinde 2 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...**şer °**kıldı sizge dīndin, anı kim vaşıyyet kıldı anıñ birle nūhķa, taķı ol kim vahy kılduķ sening tapa, taķı anı vaşıyyet kılduķ anıñ birle ibrahīmķa taķı mūsāķa taķı ‘isāķa kim: “rāst kılıñız dīnni taķı taķılmañ anıñ içinde.” (SAKT (462a/2-3-4)

ṭarīḳat (طريقه) Ar. (طريقة) Arapçada **ṭarīḳat** kelimesi, “gidilecek yol ve izlenecek usul” manasına gelmektedir. Ancak **ṭarīḳat** kavramı tasavvufta kullanıldığında, “Allah’a varmak isteyenlere has âdet, hal ve davranışları takip edenleri” ifade etmektedir. MM’de **ṭarīḳat** 17, NF’te 1 kere görülmüştür. SAKT ve KE eserlerinde bulunmamıştır.

şerī‘at érür yol ṭarīḳat azıḳ

ḥaḳīḳat suvı bil taḳı rab razıḳ

bu nef̣s münjü merkeb témiş ḥaḳ resul

öz öziḳe kötrür muni köp fasıḳ (MM (49/1)

“...velīkin bu **ṭarīḳat** édileri ḳatında turur taḳı şerī‘at édileri ḳatında. (NF (265/2-3)

taşavvuf (تصوف) Ar. (تصوف) Arapçada “yün giymek, saf olmak” anlamına gelmektedir. Dinde kazandığı anlam şekliyle tasavvuf, kişiyi Allah’ı görürmüşçesine yolunu gösterme zevkine erişmesinin yolunu gösteren ilimdir. MM’in ana konularından biri **tasavvuf** olduğu için metinde 1 kere yer almıştır. KE, NF ve SAKT metinlerinde **taşavvuf** geçmemiştir.

éşit ay bu yolda ḳadem urḡuḳı

taşavvuf içinde ḳuraḡ ḳurḡuḳı

‘amel züḥd ü taḳvā vera ‘ mende tép

osal bolma bolḡul tutuḡ sorḡuḳı (MM (356/2)

islām (اسلام) Ar. (إسلام) kelimesi “Selm” kökünden türetilmiştir. **islām** dinî kavram olarak, “teslim olmak, eğilme, boyun bükme ve itaat etme” gibi anlamlara gelmektedir. İslam en genel anlamda, Allah’ın farz kıldığı emirleri uymayı ifade etmektedir.

MM metninde **islām** kelimesi, Müslümanlık anlamında 5 kere kullanılırken özel isim olarak da 1 kere kullanılmıştır. NF metninde **islām** kavramı 27 kere, KE’da 32, SAKT’nde 1 kere bulunmuştur. Kur’an-ı Kerim’de **islām** kelimesi, 4 kere geçmesine rağmen SAKT eserinde **islām** kelimesi 1 kere kullanılmıştır ve diğer ayetlerde **boyun sümek, müslümānlıḳ** anlamlara çevrilmiştir.

“...taķı kim istese **islām** din önginni dīn, kabūl ķılınmağay andın; taķı ol, ol cihānda ziyānlığlardın...” (SAKT (55b/7)

“...peykimiz emir-i ecel tacü'l-emr muħibbū'l-‘ulemā peykler uluğı, niyyetler arığı, uluğ atlığ, ķutluğ zātlığ, yaħşı ķılığlığ, **islām** yarığlığ, munlığ sınılığ, müsülmān dinliğ ādemiler inancı, mü'minler küvençi, ismi beg, ‘aķlı yitik nāşır-ı din tavvaķa bi-veğā-yı din beşşera'llāhu^calā dini islām toķ buğa bég medhi (KE(2r17-18-19-20-21, 2v1-2-3)

“...peyğambar ^cas taķı yārānları birle **islām** avlında emgengenleriniğ beyanı içinde turur. (NF (10/14)

eger bolsa şāfi munuğ téğ imān

bolur muttaķī mü'min ornı cinān

şehādet ķulavuz sa 'ādet refīķ

munar **islām** iħsān haķīķat nişan (MM (23/4)

Satır Arası Kuran Tercümesindeki **islām** kelimesi geķtiğı ayetlerde anlamları.

1. Boyun sümek

“... haķīķat üze dīn, taņrı ķatında, **boyun sümek**...” (SAKT (49B/1) (إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ)

2. Müslümānlıķ

“...yan'nī iħtiyār ķıldım sizge **müslümānlıķnı**, dīn. (SAKT(104a/ 9) (وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)

müslümān (مسلمان) Ar. + Far. (مسلمان) Arapçada müslim kavramı, Allah'a teslim olma, Hz. Muhammed'in İslam dini adına tebliğ ettiğı konuları tasdik etmek anlamına gelmektedir. Bu kavram Arapçada ikili(musenne) anlamı taşımaktadır. Yani Arapçada Müslim kelimesinin sonuna elif ve nun ekleyerek kelimeyi musenne (مثنى) yapmış oluruz. Ancak buradaki müslüman kelimesi Arapçadaki iki müslim anlamında değil müslim anlamını karşılamaktadır. KE metninde müsülmān kavramı **85**, NF'te **78**, MM'de **8** kere yer almıştır. Kur'an-ı Kerim'de müslimin kavramı çok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT eserinde müslüman kavramına çokluk eki “lar”eklenerek ayetlerdeki geçen müslimin kavramı müslümānlar olarak tercüme edilmiştir.

“...yitrü birdi tañrı, **müsülmān**larğa toķuşnı. taķı irdi tañrı, küçlüg, yinggen. (SAKT (402a/1-2)

“...**müsülmān** boldı kāfir ısmarladı aña yoķalmaķğa hēlākētge kēmişti anı, yoķalģu yērde koydı anı...” (KE (31/3)

şükür ħamd ilāhī tümen miñ saña

müslümān muvaħħid yarattıñ maña

élig tutģuģı-sén arıģ bir ü bar

tutulmuşda kayu kaťıģ bir maña (MM (1/2)

“...yā taķı ékki **müsülmān** arasında ğammāzlık kılıp uruş kiriş, üküş fitneler ĳoparur[lar]. yana bir ĳavmnı kördüm tamuģ içinde töpen asılıp tururlar. (NF(67/10-11)

müslimīn (مسلمين) Ar. ĳ. (مسلمين) Arapĳa’da müslim kavramı, Allah’a teslim olma, Hz. Muhammed’in din adına tebliģ ettiģi konuları doğrulamak anlamına gelmektedir. NF’te müslimīn **18** kere tespit edilmiştir.

“...bir kūn abū ĳanīfe ĳatınga bir za’īfa keldi taķı su’āl ĳaldı, aydı: yā imāme’l-**muslimīn**, men cüftümke aydım kim évde un tükendi, ĳalmadı. bizke un alģıl, tédim...” (NF (189/8/9)

yahūdī (يهودي) Ar. (يهودي) Bu kavramın kökü Arapĳadaki “yehūd” ve “hūd” kelimelerinden gelmektedir. Hz. Mūsā’nın dinine mensup kimselere ithaf etmektedir. NF’te hem Arapĳadaki **yahūdī** hem de onun anlamındaki ve Farsĳadan Harezmi Türkĳesine geĳen **cuhūd** kelimesi de tespit edilmiştir. NF metninde **yahūdī** **10** kere görölmüşür. KE ve SAKT metinlerinde **yahūdī** kelimesi kullanılmak yerine **cuhūd** kelimesi kullanılmıştır. MM eserinde ise ne **yahūdī** ne de **cuhūd** kelimesi geĳmiştir.

“...bir téveke mündiler, ol ékkisi taķı bir téveke mündiler. taķı bardılar, medīneke yavuk keldiler. bir **yahūdī** peyģāmbarka satģaştı...” (NF (23/15)

yahūdīyye (يهودية) Ar. (يهودية) Hz. Mūsā’nın dinine mensup olan kadınlar için kullanılan bir kavramdır. NF’te **yahūdīyye** kelimesi **2** kere yer almıştır. Dięer eserlerde ise yer almamıştır.

“...ey **yahūdīyye**, ne üçün mundaģ iş ĳıldın? tédi. (NF (34/5)

2.2.2. İslâm'daki Mezheplerle İlgili Kavramlar

2.2.2.1. İtikatta Mezheplerle İlgili Kavramlar

ehl-i sünnet ve cemā'at (أهل سنة و جماعت) Ar. (أهل السنة والجماعة) Sahabeler ve

tabi'înler için **ehl-i sünnet vel cemā'at** kavramı kullanılmaktadır. KE metninde **ehl-i sünnet ve cemā'at** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde ise yer almamıştır.

“...amma arıĝ müslümānlar <ehl-i> sünnet ve cemā'at aydılar...” (KE (217v21))

2.2.2.2. Amelde Mezhep ve Mezhep Kurucuları İlgili Kavramlar

ebū ḥanīfe (أبو حنيفة) Ar. (أبو حنيفة) öz. is Ebū Hanife Nu'mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh. İmam-ı A'zâm, Hanefî Mezhebinin kurucusudur. NF metninde **ebū ḥanīfe'nin** ismi 14 kere geçmiştir. KE ve MM metinlerinde ise “**ḥanīfe, mu'azzam imām, imāme'l-muslimîn, imām-ı a'zam ebū ḥanīfe**” olarak geçmiştir. SAKT eserinde tespit edilmemiştir.

“...**ebū ḥanīfe** mezhebinde yunmuş suv kim bir yerke yığılır, angar müsta'mel ténür; ol suv necis turur...” (NF(44/11))

ḥanīfe (حنيفة) Ar. (حنيفة) öz. is. Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı azam Ebu Hanife. MM metninde **ḥanīfe'nin** ismi 8 kere tespit edilmiştir.

ḥaber berdi allah kelāmı bize

teyemmüm kıluĝ tep arıĝ yer üze

taķı ne kim erse bu yer cinsidin

ḥanīfe katında teyemmüm sezā (MM 106/4)

mu'azzam imām (معظم امام) Ar. (إمام المعظم) M. İmām tabiri “Ebu Hanife” için kullanılmaktadır. MM metninde **mu'azzam imām** 1 kere bulunmuştur.

mu'azzam imāmdın kavul kélse bir

ol ékki imāmnuĝ sözi bolsa bir

yā müftî ya kāzi ya mü'min kişi

ķayu biri birle 'amel kılsa bir (MM 228/1-2)

imāme'l-muslimīn (إمام المسلمين) Ar. (إمام المسلمين) Müslümanların imamı kavramı Ebu Hanife için kullanılmaktadır. NF metninde **imāme'l-muslimīn** 18 kere tespit edilmiştir.

“...ol abū ḥanīfeke aydı kim: yā **imāme'l-muslimīn**, sizdin bir derḥostum bar. (NF 190/78)

imām-ı a'zam ebū ḥanife (إمام اعظم ابو حنيفة) Ar. (الإمام الأعظم أبو حنيفة) öz. is Ebū Hanife Nu°mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh. İmam-ı A°zâm, Hanefî Mezhebinin kurucusudur. KE metninde **imām-ı a'zam ebū ḥanife** 1 kere görülmüştür.

“...**imām-ı a'zam ebū ḥanīfe**din su'âl kıldılar: 'alīge né téyür-sen, ḥalāyıknuḡ köpreki anıḡ korkunçid[ın] islām kéltürdiler. (KE 201v20-21, 202r1)

imām mālīk (إمام مالك) Ar. (إمام مالك) öz. is. Mālīk bin Enes. Mālīkî mezhebinin kurucusudur. NF eserinde **imām mālīk'in** ismi 4 kere bulunmuştur.

“...uçtmaḡda orun bérđi, tēdi. toḡsınç faşl **imām mālīk** raḡmhi fażāyilining beyānı içinde turur. (NF 206/12)

imām-ı şāfi'ī (إمام شافعي) Ar. (إمام شافعي) öz. is. El-İmām Ebū Abdillāh Muhammed bin İdris. Şāfi°î mezhebinin kurucusudur. NF metninde **imām-ı şāfi'ī'nin** ismi 8 kere, MM' de ise 1 kere kullanılmıştır.

“...rebī° aytur erđi raḡmhi: **imām şāfi'ī** raḡmhi ramazān ayında ḡur°ānnı altmış ḡata ḡatm ḡılur erđi namāz içinde. (NF 198/10-11)

imām şāfi'ī hem taḡı bāḡisi

biri ḡavli birle 'aşır ḡāzisi

ḡüküm ḡılsa bolur biliḡ mütteḡik

'amel ḡılsa bolur tutup ḡayıs (MM 229/1)

muḡammed ibnü idrīsi'ş-şāfi'ī (محمد بن إدريس الشافعي) Ar. (محمد ابن إدريس الشافعي) öz. is. İmam Şefi°î. Şāfi°î mezhebinin kurucusudur. NF metninde **muḡammed ibnü idrīsi'ş-şāfi'ī'nin** ismi 1 kere geçmiştir.

“...bu *ḥatun* *ḳatınga* *kirgil* *yaḳı* *ayḡıl* *kim muhammed ibnū idrīsi*’*ş-Şāfi*’*ı* *sēni* *bu* *yüz* *altun* *mehr* *üze* *cüftlendi*; *sen* *taḳı* *özüngni* *anga* *nikāḥḳa* *cüftlükke* *bérdiḡ-mü?* *tép* *vekīl* *ḳıldı* *erse*, *ol ḥatun* *taḳı* *ḳabūl* *ḳıldı*. (NF 205/8-9)

şāfi ° *ī* (شافعي) Ar. (شافعي) öz. is. El-İmâm Ebû Abdillâh Muhammed bin İdris. Şâfi ° *ī* mezhebinin kurucusudur. MM eserinde *şāfi* ° *ī* ismi 1 kere yer almıştır.

küyüp köl arıp suvni kim bulmadı

érür yérge cins ol gümān ḳalmadı

tutar ḳumni ya ‘ḳūb revā şāfi °

bu topraḳdın özge revā ḳılmadı (MM 107/3)

2.2.3. Dinî Hükümlerin Kaynaklarıyla İlgili Kavramlar (Şer’î deliller)

kitāb (كتاب) Ar. (كتاب) “*k-t-b*” (كتب) kökünden türetilen **kitāb** kelimesi bir araya getirilmiş sayfalar anlamına gelmektedir. Fakat Kur’an-ı Kerim’deki geçen **kitāb** kavramı kimi zaman kutsal kitap kimi zaman sahife anlamında kullanılmıştır. SAKT’nde **kitāb** kavramı 2 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde ise **kitāb** kelimesi hem kutsal kitap hem de sahife anlamında kullanılmamıştır.

“...**kitāb** *turur* *kim taḫṣīl* *ḳılındı* *āyatları*, *tāzī* *tili* *üze* *ingen* *kitābnı*, *tileyür* *men* *ol* *erenlerge* *kim bilürler*. (SAKT (455a/2-3)

Aşağıdaki ayette sahife kelimesi **kitāb** olarak çevrilmiştir.

“...*taḳı* *ol* *vaḳtında* **kitāblar** *yayıldı*...” (SAKT(566a/2) (وَإِذَا الصُّحُفُ تُنشَرَّتْ)

sünnet (سنة) Ar. (سنة) Arapçada **sünnet** “yol, tarikat, kanun, örf ve gelenek”manalarına gelmektedir. Bunun haricinde **sünnet**, Hz. Muhammed’in fiil, söyleyiş ve davranışları anlamına gelmektedir. **sünnet** ikinci **şer’î** delillerinden biridir. MM metninde **sünnet** kavramı 19 kere, NF’te ise 15 kere tespit edilmiştir.

ḳatıp *suv* *burunḳa* *mesh** *étmek* *ḳulaḳ*

saḳal *üvşemek** *barmak* *aralamak*

üçinçi *yumaklık* *yunur* *yér* *ḳamuḡ*

yunuḡ *buzmaḡay* *bil* *bu* **sünnet** *ḳomak* (MM(75/4)

“...camā°at şavābıdın mahrūm bolur-sen, tép, özi aytur erdi kim: camāt°at birle namāz kılmağ **sünnet** turur taqı halāl istemek farīzā turur. (NF(296/3/4)

KE ve SAKT metinlerinde **sünnet** kelimesi Hz. Muhammed’in söyleyiş ve davranışları anlamında kullanılmamıştır. Aşağıdaki anlamlarda geçmiştir.

1. “Geçmiş kavimlerin başına gelen ibretlik olaylar”.

2. “Geçmiş kavimlerin takip ettiği doğru yol”.

3. “Allah” lafza- celâle ile kullanıldığında “Allah’ın muamelesinde içkin olan kurallılık/kanunîlik” anlamında kullanılmaktadır. KE metninde **sünnet** kavramı 18 SAKT’nde 4 kere bulunmuştur.

“...tañrı **sünneti** ol kim keçti aşnudın, bulmağay sen tañrı sünnetiñe aynamağ...” (SAKT (490a/6)

“...evvel érneki kötrüp şehadet kelimesin aymağ ādem oğlanlarığa **sünnet** kaldı...”(KE(7r18)

icmā° ummat (إجماع أمت) Ar. (إجماع الأمة) Ümmetin müctehidlerinin çeşitli istinbat metotlarından yola çıkarak şer°î hüküm hakkında ictihatta bulunarak ittifak etmelerini ifade etmektedir. NF metninde **icmā° iummat** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...kur’an birle hem taqı hadis birle hem taqı **icmā°i ummat** birle tép aytur taqı eger kim ictihād kılsa...” (NF(240/12)

2.2.4. İman Esaslarıyla İlgili Kavramlar

2.2.4.1. Allah’a İnanma İle İlgili Kavramlar

īmān (إيمان) Ar. (إيمان) “emān, e-m-n” kökünden türeyen **īmān**, “tasdik etmek ve inanmak” anlamına gelmektedir. Dinî bir kavram olarak **īmān** kelimesi, aşağıdaki örneklerde Allah’a inanma ve tasdik etme, Hz. Muhammed’i tebliğ ettiği konularda doğrulamayı ifade etmektedir. KE metninde **īmān** kavramı 97 kere, MM’de 15 kere, NF’te 60 kere, SAKT ayetlerinde ise 6 kere geçmiştir.

“...haqıqat üze anlar kim satgın aldılar küfrni **īmān** birle, ziyan tegürmegeyler tañrığa birse. (SAKT (71a/1-2)

“...yūsuf aydı: kamuğnı yaratğan bir allah turur, mülki içinde şerik yok, mülkiñe zevāl yok. aydılar: **imān** ‘arza kılğıl. (KE (72v18)

ıdur-miz tümen miñ dürüd bu zaman

tégürge ıdı-sén tégür bī-gümān

ilāhī oşol rāst resül hürmeti

añır vaqtda aytu çıkargıl **imān** (MM (9/4)

“...hak te° ālā kıyāmatda edğü ceza bergey **imān** ni° metiñ şükür kılğuçılarka...” (NF(93/6)

kelime-i tevḥid (كلمة التوحيد) Ar. (كلمة التوحيد) “La ilahe illa allah” Allah’tan başka bir ilah yoktur demektir. KE metninde **kelime-i tevḥid** 1 kere görülmüştür. MM, SAKT, NF eserleirnde tespit edilmemiştir.

“...resul **kelime-i tevḥid** kıldı ömer faşih til birle şahih köñül birle aydı: biz hem muvāfaqat kılıp aytalıñ kim: lā ilāhe illa ’llāh muḥammed resūlu ’llāh. (KE(197r5)

lā ilahe illa’llāh (لا اله الا الله) Ar. (لا اله الا الله) “Allah’tan başka bir ilah yoktur” anlamında bu söz Kelime-i Tevhit içinde geçmektedir. KE metninde **lā ilahe illa’llāh** 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde bulunmaz iken SAKT geçtiği ayetlerde “**tañrı, yok tapunğu**” olarak çevrilmiştir.

“...bir kün şālih peygāmbir kelmışde müsülmānlık üze barğanımız bilsün, tép yer yüzinde **lā ilahe illa’llāh** tégüçi kalmadı. (KE(34r18)

“...bilgil, haqıkat üze ol, **yok tapunğu meger tañrı...**”) (SAKT (485b2)

(فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)

şehadet kelime (شهادة كلمة) Ar. (كلمة الشهادة) Allah’tan başka ilah olmadığını, Hz. Muhammed Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu şahadet ederim anlamına gelen bir sözdür. İslam’a girişte zikredilir, Müslüman olunur. KE metninde **şehadet** kelimesi 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise geçmemiştir.

“...evvel érnekni kötrüp **şehadet kelimesin** aymak ādem oğlanlarığa sünnet kaldı. (KE(7r18)

2.2.4.2. Allah'ın İsimleri Ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar

aḥad (احد) Ar. (الأحد) “Bir, Bir Tek” anlamına gelen **aḥad** kelimesi, “Vahd” (الوحد) veya “Vahde” (الوحدة) kökünden türetilmiştir. “Vahd” ve “Vahde” kökündeki Vav harfinin hemzeye çevrilmesiyle **aḥad** kelimesi ortaya çıkmıştır. Allah'ın isimlerinden biri olan **aḥad**, Allah'ın hiçbir şeye benzemediği, tüm noksanlıklardan münezzeh olduğu, zati ve sıfatlarında benzeri ve dengi bulunmadığı anlamını taşımaktadır. KE ve MM metinlerinde **aḥad** kavramı 1 kere yer almıştır. NF metninde **aḥad** geçmemiştir.

“...men bu butğa tapınur-men, meniñ ma^c būdum **aḥadnıñ** birlikinge aḥmedniñ peygamberliķiñge tanuqluķ bérür...” (KE(195v11)

hedāyā-yı gufran kanādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruḥıñğa tégür

aḥad-sén samed-sén kerīm-sén raḥīm

ḥalīm-sén ra'uf-sén a ḡaffār ḡafūr (MM 403/ 3)

SAKT ayetlerinde ise Allah'ın isimlerinden biri olan **aḥad** *yalguz* ve *bir* anlamlarına çevrilmiştir. MM metninde de bazen **aḥad** bazen **bir** kavramı tespit edilmiştir.

1. Yalguz anlamına çevrilen **aḥad** kavramı

“...ayǵıl: "ol tañrı **yalguz**, **bir**. " (SAKT (583a/2-3) (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)

2. **aḥad** anlamında kullanılan **bir**

biliñ lā ilahe témek né bolur

iǵidin öñin yoķ ǵıǵay bay kılur

‘azīz ḥor kılıǵlı ruzī bérgüçi

bir allah öñin yoķ témeklik bolur (MM (17/4)

āḥir (آخر) Ar. (الآخر) Son anlamına gelen āḥir, esmâ-i hüsnâdan biri olarak Kur'an'da sadece aşağıdaki ayette “evvel” ismiyle geçmektedir. Bu isim Allah'a nispet edildiğinde ondan önce ve sonra hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir. Rahmeti her şeyi kuşatan Allah, “evvel ve āḥir”dir. SAKT'nde **āḥir** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. MM, KE ve NF eserlerinde **āḥir** kelimesi Allah'ın isimlerinden biri olarak değil “sonunda ve son” anlamlarda kullanılmıştır.

“...ol avval taķı **āhır**, taķı aķuk taķı örtüglüg. (SAKT (514a/5, 514b/1)

aḥsenü'l-ḥālīķīn (احسن الخالقين) Ar. (أحسن الخالقين) Yaratanların, tasvir ve tasdik edenlerin en güzeli olan Allah anlamına gelmektedir. Bu kavram *şaffāt* suresinin 125. ayetinde geçmektedir. KE metninde **aḥsenü'l-ḥālīķīn** Arapçadaki anlamıyla kullanılmıştır. Yanlızca SAKT **aḥsenü'l-ḥālīķīn** “**taķdīr kılğanların kōrklügrekini**” olarak çevrilmiştir. KE ve SAKT’nde **aḥsenü'l-ḥālīķīn** 1 kere bulunmuştur.

“... ilyās aydı: ey fāsıķa lā ilahe illā'llāh ve inn ī ilyās resūlu'llāh. ermele özge cevāb bērmēdi, ilyās anıñ kavmıñga dédi: sizler Ba ‘alge tapunup **aḥsenü'l-ḥālīķīnni** koymış siz. (KE (159r19-20-21)

“...kulluk kılur mu siz ba ‘lge taķı koğar mu siz **taķdīr kılğanların kōrklügrekini**...”

(SAKT (430a/7) (أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ)

° **alīm** (عليم) Ar. (العليم) Arapçada ‘**alīm** “i-l-m” kökünden türetilmiştir. Allah’ın isimlerinden biri olan ° **alīm**, her şeyin gerçeğini ve batınını bilen, ilmi kimseyle kıyaslamayan anlamları taşımaktadır. KE metninde ° **alīm** 1 kere yer alırken onun anlamındaki **bilgüçi** ve ° **ilmlig** kavramları da tespit edilmiştir. NF metninde ise yer almamıştır. MM’de ° **alīm** kelimesi dinî kategoresine girmeyip **bilgin** manasında kullanılmıştır. SAKT ayetlerinde Allah’ın ° **alīm** ismi **bilgen**, **bilgen tanrı** olarak tercüme edilmiştir.

“... resūl °aleyhi's-selām aydı: maña bilgen °**alīm** ve ḥabīr idim ayt[dı]. (KE (222v11)

Aşağıdaki örneklerde ° **alīm** kelimesi kullanılmak yerine KE ve SAKT’nde geçen farklı anlamlar.

1. Bilgen

“...ḥaķīķat üze tanrı king, **bilgen**. taķı aydılar: "tutundı tanrı oğlan." arığlık anga. (SAKT (16b/9) (فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَنَّمْ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ)

2. Bilgen Tanrı

“...ol, gālib bolgan, yinggen, **bilgen tanrının** taķdīri. (SAKT (456a/4) (وَجَفُظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)

3. Bilgüçi

“...yana aydı: *hüdāyā* [kız]nı mendin *ķabūl* *ķılğıl*, *işitgüçi* **bilgüçi** *sén-sén*. (KE (166v11-12)

“**alimü’l-esrār** (عالم الأسرار) Ar. (عالم الأسرار) Sırları bilen Allah anlamına gelmektedir.”
alimü’l-esrār kavramı KE ‘da 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...ilāhi **alimü’l-esrār**-sén, *ķamuğğa* *ķadir-sén*...” (KE (163r5)

allah (الله) Ar. (الله) “*İlâh*” kelimesinden türetilen Allah’ın isimlerinden biri olan kâinatın yüce yaratıcının “ism-i azam” en büyük ve en muazzam zat ismidir. İncelenmiş eserlerde bazen **allah** bazen **tañrı**, **eye**, **bayat**, **éđi**, **éđe**, **bayat** kavramları da tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde hen **allah** hem de **tañrı** kavramı geçmiştir. İki eserin metinlerinde **allah** kelimesi 6 kere görülmüştür. **tañrı** kavramı ise daha çok kullanılmıştır. NF ve SAKT’nde ise **allah** kavramı tespit edilmemiştir.

“...cebrā’il **aleyhi’s-selām** peğamberkık *tégürdi*, aydı: *barğıl* *melikge* *ayğıl* *aytsun* **allah** *bit* *turur*...” (KE(33v21)

biñ lā ilāhe témek né bolur

iğidin öñin yok çığay bay kılur

“*azız* *hor* *ķılığlı* *ruzı* *bérgüçi*

bir **allah** *öñin yok témeklik bolur* (MM(17/4)

Aşağıdaki örneklerde allah anlamındaki diğer kavramlar da incelenmiştir.

1. Bayat

ķılur *cez̄b* *anı* *fazlı* *birle* **bayat**

añar *māsivallah* *bolur* *cümle* *yat*

murāt *buldı* *amma* *yolın* *bilmedi*

munuñ *atı* *mecz̄üb* *bérildi* *bu* *at* (MM (310/1)

2. éđe

“...hicāzdın *kelgen* *bitigni* *kim* *pāra* *pāra* *ķılding*, *ol* *bitig* **éđesi** *sanga* *ķargadı*, *bu* *ķarābluķlar* *cümlesi* *andın* *turur* *tép* *aydılar*...” (NF (82-7)

3. édi

“...yā ayyūb, **édîng** celle celāluhu sanga salām bérđi taķı bişārāt sanga bolsun...” (NF (333/11)

4. eye

“...anıñ üze tevekkül kıldım taķı ol uluğ ‘arş **eyesi**.” (SAKT (199b/5)

5. tañrı

“...tañrı, yok **tañrı** meger ol; tirig, peyveste örelig kılğan. indürdi sening üze kitābnı, haķ birle; rāstlağan ol nirsege kim tileyinde turur. (SAKT (47a/2-3)

“...ey **tañrı** kulları, haķ te ‘ālā fermanı birle év kopardım...” (NF (39-3)

“...hāvṡāğa sözledi; hıç bilür mü-sén buğday yıgaçdın sizni **teñrı** né üçün yıgdı ? hāvṡā aydı: bilmes-men.” (KE (11v1)

avval (اول) Ar. (الأول) İlk manasına gelen **avval** kelimesi, Allah’a nispet edildiğinde ondan önce hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir. SAKT’nde Allah’ın isimlerinden biri olan **avval** ismi 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde ise “ilk ve birinci” anlamlarda kullanılmıştır. MM, NF ve KE metinlerinde **avval** görülmemiştir.

“... ol **avval** taķı āhır, taķı açuķ taķı örtüglüg. (SAKT (514a/5, 514b/1)

‘**azîz** (عزيز) Ar. (العزیز) Sözlükte “ulu, yüce, muhterem, değerli, kıymetli” gibi manalara gelmektedir. ‘**azîz** dinî kavram olarak, Allah’ın isimlerinden biri olup güçlü, kudretli ve galip olan, hiç yenilmeyen şekilde tanımlamaktadır. Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın isimlerinde biri olan ‘**azîz** birçok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT’nde Allah’ın ‘**azîz** ismi aşağıdaki ayette başka bir anlam ifade etmeden geçmiştir ve geçtiği diğer ayetlerde **ğalib** ve **yîngen** manalara çevrilmiştir. NF, KE ve MM metinlerinde ‘**azîz** kelimesi, Allah’a nispet edildiği manada değil, sözlükteki anlamda kullanılmıştır.

“...taķı bilür anlar kim birildiler biligni; ol indürüldi seniñ tapa iđiñdin, ol haķ, taķı köndürür, ‘**azîz** taķı ögdülmiş tangrıñıñ yoliñga. (SAKT(409a/6-7-8)

Aşağıdaki ayetlerde ise Allah’ın ‘**azîz** ismi bazen **ğalib** bazen de **yîngen** olarak tercüme edilmiştir.

“... *ḥaḳīkat üze sen sen **ḡalīb**, rāst işlig.* (SAKT(18b/6-7) (فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)

“...kitābnuñ indürmeki tañrıdın; *yinḡen*, bilgen...” (SAKT (446a/2) (تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ) (الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)

celīl (جليل) Ar. (الجليل) Sözlükte “Celâl veya Celâle” kökünden türetilmiş olan **celīl** kelimesi, “azamet sahibi, büyük, ulu, yüce ve münezzeh olmak” anlamına gelmektedir. **celīl** Allah’ın sıfatlarından biridir. KE metninde **celīl** kavramı 2 kere bulunmuştur. SAKT, NF ve MM metinlerinde **celīl** yer almamıştır.

“...mi^c rāc tünide münüt burāk mingen muḥammed muştafā yolçısı cebre’il, tapuğçısı mikā’il **rabbü’l-celīl** bir tün içinde barıp kelmeki ne^caceb bolğay. (KE (218r18-19-20)

ḡaffār (غفار) Ar. (الغفار) Arapçada “bir şeyin üstünü örtmek, gizlemek, bağışlamak, affetmek” anlamlarına gelen “gafr, gufrân, maḡfiret” kökü ve bu masdardan türetilmiş olan **ḡaffār**, Allah’ın isimlerinden biri olup kullarının suç ve günahlarını bağışlayan manasını ifade etmektedir. MM metninde **ḡaffār** 1 kere kullanılmıştır.

hedāyā-yı ḡufran ḡanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıña téḡür

aḡad-sen samed-sén kerīm-sén raḡīm

*ḡalīm-sén ra’uf-sén a **ḡaffār** ḡafūr* (MM(403/4)

KE ve NF’te **ḡaffār** geçmemişken onun yerine **yarlıḡa** geçmiştir. Buna göre aşağıdaki varakta **yarlıḡa** Allah’ın isimlerinden biri olarak değil, buyurmak ve bağışlamak anlamını ifade eden bir fiil olarak geçmiştir.

“...mevli yarlıḡadı saña ādem oḡlanları üze nuşret bérđi...” (KE(9v15)

“...ma^cnişi ol bolur kim peyḡambar^cas ḡaber bérü yarkıḡar...” (NF(10/11)

Satır arası Kur’an Tercümesi’nde ise **ḡaffār** kavramı geçtiği ayetlerde **yarlıḡaḡan** olarak çevrilmiştir.

“...aydıñ: yarlıḡayu tileng idıñızdın, ḡaḡīkat üze ol irdi yarlıḡaḡan...” (SAKT (Nuh suresi (548b/1)(فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا)

ğafūr (غفور) Ar. (غفور) Arapçada “bir şeyin üstünü örtmek, gizlemek, bağışlamak, affetmek” anlamlarına gelen “gafr, gufrân, mağfîret” kökü ve bu masdardan türetilmiş olan **ğafūr**, Allah’ın isimlerinden biri olup kullarının suç ve günahlarını bağışlayan manasını ifade etmektedir. MM metninde **ğafūr** 1 kere yer almıştır. NF ve KE metinlerinde **ğafūr** geçmemiştir.

hedāyā-yı gufrân kanādîl-i nūr

ilāhî arıĝ pāk ruĝına tēgūr

aĥad-sén şamed-sén kerīm-sén raĥīm

ĥalīm-sén ra’ūf-sén a ġaffar ġafūr (MM 403/4)

SAKT ’nde **ğafūr** kelimenin geçtiği ayetlerde **yarlıkāĝan** olarak tercüme edilmiştir.

“...*ĥaĥîkat üze taĥrı yarlıkāĝan, rahmet kılĝan...*” (SAKT(109b/1) (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ))

ĥaĥ (حق) Ar. (الحق) Sözlükte masdar olan **ĥak** kelimesi “doĝru, gerçek, pay” anlamlarını taşımaktadır. Bu isim Allah’a nispet edildiğinde onun zâtının hak olduğu, ondan gelen ve ona rücû eden her şeyde de hak olduğunu ifade etmektedir. KE eserinde Allah’ın isimlerinden biri olan **ĥaĥ** 44 kere, 100 kere de doĝru ve gerçek anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. NF metninde Allah anlamında kullanılan **ĥaĥ** kavramı 19 kere, doĝru ve gerçek anlamında ise 120 kere geçmiştir. MM’de 8 kere doĝru ve gerçek anlamında kullanırken, 23 kere **allah** manasında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de de **ĥaĥ** kelimesi hem sözlükteki anlamıyla hem de Allah’ın isimlerinden biri olarak kullanılmıştır. Buna göre SAKT’nde aşığıdaki ayette 1 kere Allah’a nispet edildiği anlamda kullanılmıştır. Bazı ayetlerde ise “*ol kim mülk aĝa vācib bolur*” olarak çevrilmiştir.

“... *ol munuĝ birle kim taĥrı, ol ĥaĥ.*” (SAKT (320a/3))

artuĝ çıraĝlıĝ sîreti

rabdin °aĝā bolup aĝa

ĥaĥ bermişi kutluĝ likā (KE(2v9))

kîşi bu şıfat birle bolsa kaçan

bolur şāĥib-i iĥsān u ehl-i amān

*karībūn mine'l-muḥşinīn tedi **ḥaḳ***

*bu **ḳul** boldı merḥūm biliḡ bī-gümān (MM(26/3)*

*“...ḳaçan mūsā peygāmbar **ḥaḳ** te‘ālā emri birle deryāḳa urmuş erdi, suv **ḥaḳ** fermanı birle açıldı taḳı yollar peydā boldı erse, mūsā peygāmbar ‘as yārānları deryādın keçtiler. (NF (73/89)*

ḥālīḳ (خالق) Ar. (الخالق) Sözlükte “yaratmak” anlamındaki “ḥalk” masterından türetilen **ḥālīḳ** kavramı yaratan, yaratıcı olan Allah’ın isimlerinden biridir. KE’da **ḥālīḳ** kavramı 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **key yaratḡan** ve **yaratḡan** gibi anlamlarda kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde **ḥālīḳ** tespit edilmemiştir.

*“... ol balıḳ **ḥālīḳ** idige yalvardı, aydı: ilāhī, bu yūsuf berekātında maḡa kerāmetī bérḡil kim adın balıḳ arasında maḡa eḡḡü at bolsun. (KE (74v10-11)*

Aşağıdaki örneklerde Allah’ın **ḥālīḳ** ismi kullanılmak yerine şu anlamlarda kullanılmıştır.

1. *key yaratḡan*

*“...irmez mü, ol kim yarattı köklerni taḳı yirni, ḳudratlıḡ munuḡ üze kim yaratsa anlar meñizlig? ḳādir turur; taḳı ol key **yaratḡan**, bilgen. (SAKT (425a/5-6-7) (أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ)*

2. *yaratḡan*

*“...ol taḡrı, **yaratḡan**, taḳdīr ḳılḡan, şūret ḳılḡan. (SAKT (525b/1-2) (هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ)*

ḥalīm (حليم) Ar. (الحليم) Sözlükte “sabırlı, yumuşak huylu, temkinli” manasındaki “h-l-m” kökünden müştak olan **ḥalīm** gücü yettiḡi halde kullarını çabucak cezalandırmayıp baḡışlayan, cezada ecele etmeyen, onların günahları yüzünden rızkını kesmeyen, hem asi hem müminlere rızık ve tevbe fırsatı veren, **ḥalīm** kavramı Allah’ın (esmâ-i hüsnâ) isimlerinden biridir. **ḥalīm** Arapçada mübalâḡa anlamına gelmektedir. MM metninde Allah’ın **ḥalīm** ismi 1 kere kullanılmıştır. KE ve NF eserlerinde **ḥalīm** bulunmamıştır.

ḥūdāyā-yı ḡufrān ḳanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıḡa téḡür

aḥad-sén samed-sén kerīm-sén raḥīm

ḥalīm-sén ra'uf-sén a ḡaffār ḡafūr (MM(403/4)

SAKT'nde Allah'ın **ḥalīm** ismi **kınamakğa ivmegen** ve **tölek** olarak çevrilmiştir.

“...taḳı taḡrı yarlıkāḡan, **kınamakğa ivmegen**...” (SAKT (33b/4) (وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ))

ḥamīd (حميد) Ar. (الحميد) Arapçada “iyilik ve övmek” anlamındaki “Hamd” kökünden türetilen ve Allah'ın isimlerinden biri olan **ḥamīd** övülen ve övgüye layık olan demektir. MM metninde **ḥamīd** 1 kere görülmüştür. KE ve NF metinlerinde **ḥamīd** görülmemiştir.

bu ebyātlar atı muīnū'l-mūrīd

eṣit bil°amel kıl bu tevḡik mezīd

bu küç yetmişince yaraḡ kılḡu cehd

hidāyet berūr ol ḥamīdün mecīd (MM (405/4)

SAKT'nde Allah'ın **ḥamīd** ismi **ögülmüş** olarak çevrilmiştir.

“...taḳı biliḡ ḡaḳīḳat üze taḡrı bay, **ögülmüş**...” (SAKT (42b/7) (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ))

ḥazret (حضرت) Ar. (حضرت) Allah'a nispet edildiğinde “cenap, Allah” manasına gelmektedir. KE metninde **ḥazret** 9 kere bulunmuştur. NF, MM ve KE metinlerinde **ḥazret** kelimesi Allah'a nispet edilmediği için din kategoresine girmemiştir ve huzur, yan, kat ve saygı ve övgüyü ifade eden bir söz olarak kullanılmıştır.

“...iblis aydı: bu kéçe **ḥazretniḡ** muḡarrebleri tihāme tapa inerin kördüm...” (KE(184r8)

ilāh (إله) Ar. (إله) Sözlükte “tapınmak, kulluk etmek ve ibadet etmek” manasındaki “Ulûhet, İlâhet, Ulûhiyyet” kökünden gelen olan **ilāh** anlamını taşımaktadır. **ilāh** dinî kavram olarak Hak veya bâtil kulluk edilmeye lâayık olup ibadet edilen her varlık için ilāh kavramı kullanılmaktadır. **ilāh** kelimesinin çoḡulu Âlihedir. **ilāh** kavramını anlam bakımından **tanrı** kavramı karşılamaktadır. KE'da **ilāh** 1 kere görülmüştür. NF ve MM metinlerinde **ilāh** yer almamıştır.

“...ēīsāni ba°zılar ibnū'llāh tédiler, ba°zılar ilāh tédiler...” (KE (170r5)

SAKT'nde **ilāh** geçtiği ayetlerde farklı anlamlara çevrilmiştir.

1. tapungu

“...tanrı, yok tapungu meger ol...” (SAKT (39b/4) (الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ)

2. tanrı

“...tanıklık birdi tanrı: haqıqat üze ol, yok tanrı meger ol...” (SAKT (49a/7) (شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)

3. idi

“...tanrı, yok idi meger ol...” (SAKT (89a/8) (الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)

ḳādīr (قدير) Ar. (القدير) Arapçada “gücü yetmek” manasındaki “kudret” kökünden müştak olan **ḳādīr** Allah’a nispet edildiğinde her şeye gücü yetip aciz olmayan, her şeyi istediği gibi yapabilen anlamına gelmektedir. Allah’ın sıfatlarından biri olan **ḳādīr** KE’da 5 kere geçmiştir. Kur’an-ı Kerim’de **ḳādīr** kelimesi, birçok ayette geçmesine rağmen SAKT’nde aşağıdaki ayette başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere geçmiştir. Fakat **ḳādīr** kelimesi geçtiği diğer ayetlerde **ḳudretlîḡ** olarak tercüme edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ḳādīr** yer almamıştır.

“...**ḳādīr** taḳdirinde idi °azze ve celle ḳazāsında ne ḳudret bar bilmes-men tēdi...” (KE (78v14)

“...irmez mü, ol kim yarattı köklerni taḳı yirni, ḳudratlîḡ munung üze kim yaratsa anlar mengizlig? **ḳādīr** turur; taḳı ol key yaratḡan, bilgen. (SAKT (425a/5-6-7)

ḳādiru'llāh (قادر الله) Ar. (الله القادر) Kadir ve güçlü olan Allah anlamını ifade etmektedir. KE metninde **ḳādirü'l-llāh** 1 kere yer alırken diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“... kēldi kevneynni keziben taptı asıḡ ornını taḡlaşıp ḳaldı ḡalāyık **ḳādirü'l-llāh** ḳudretin...” (KE (181v11)

ḳahhār (قهار) Ar. (القهار) Arapçada “yenmek, üstün gelmek, zor kullanarak istediğini yapmak” anlamındaki “Kahr” kökünden gelelen ve mübalaḡa ifade eden bir sıfat olan **ḳahhār**, Allah’a nispet edildiğinde “yenilmeyen ve tasarruf sahibi” manasını taşımaktadır. MM’de **ḳahhār** 1 kere geçmiştir. SAKT **ḳahhār** geçtiği ayetlerde **ḳahr ḡılḡan, yinggen** olarak çevrilmiştir. NF ve KE metinlerinde **ḳahhār** yer almamıştır.

né ménlik saḡa yér bulup yétge-sén

özünü unutmayana bitge-sén

*laṭīf tép imin bolma **kaḥḥār** idi*

eger kaḥrī bélgürtse ol nétge-sén (MM(51/3)

*“...ay zindānnıñ iki eyesi, daḳuḳ idiler mü yaḥşıraq, yā taḡrı mu kim bir, **yinggen?**...”*

(SAKT (230b/8) يَا صَاحِبِي السَّيِّئِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمْ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

kerīm (كريم) Ar. (الكریم) Arapçada “cömert olmak, ahlâklı olmakta üstün gelmek” anlamlarındaki “k-r-m”, “kerâmet” kökünden türetilen **kerīm** sıfatı Allah’a nispet edildiğinde yaratıklarına nimet veren, bağışta bulunan, tevbe edenleri affeden, ihsanı bol olan gibi manalara gelmektedir. MM eserinde **kerīm** 1 kere bulunmuştur. SAKT ve NF **kerīm** kavramı 2 kere Allah’ın sıfatı olarak kullanılmıştır. Diğer varaklarda ise Allah’a değil insanlara nispet edilmiştir. SAKT’ndeki bazı ayetlerde **kerīm** kelimesi **keremlüg** manasına tercüme edilmiştir. KE eserinde **kerīm** görülmemiştir.

*“...ay ādem! ne neḡ arşıkturdu saḡa, **kerīm** idin birle? ol kim yarattı saḡa, tüz kıldı sini taḳı azalarınıñ rāst kıldı. (SAKT(566b/6-7)*

hedāyā-yı ḡufrān ḳanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıña téḡür

*aḡad-sén samed-sén **kerīm**-sén raḡīm*

ḡalīm-sén ra’uf-sén a ḡaffār ḡafūr (MM(403/ 3)

*“...içgil, ḡaḳ te’ālā **kerīm** turur taḳı rāḡīm turur, keḡürgey taḳı ‘afv kılgay, tedi erse, oḡlı aydı...”(NF(298/12)*

laṭīf (لطيف) Ar. (اللطيف) Arapçada “merhametli davranmak ve iyi muamele etmek” anlamındaki “lutf” kökünden gelip sıfat olan **laṭīf** kelimesi Allah’a nispet edildiğinde “kullarına iyilik ve merhamet eden, kullarının ihtiyaçlarını gideren ve en ince noktasına kadar bilip sezilmez yollarla karşılayan” manalarına gelmektedir. MM metinde Allah’ın **laṭīf** ismi 1 kere, SAKT’nde **laṭīf** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere tespit edilmiştir. Geçtiği diğer ayetlerde ise “**‘ilmi örtüglügge ulanḡannı bilgen, ‘ilmi örtüglügge yingge, körklüg işlig, luṭṭ kılgan**” anlamlara tercüme edilmiştir. NF ve KE metinlerinde **laṭīf** geçmemiştir.

“...taķı ol **laťıf**, ya ‘ni k z yitmes, bilgen. (SAKT (136b/5)

n  m nlik saŗa y r bulup y tge-s n

 z nni unutma yana bitge-s n

laťıf t p imin bolma  ahh r i i

eger  ahrı b lg rtse ol n tge-s n (MM(51/3)

“... ak  at  ze i im, **luťf  ul an** ol nersege kim tilese.  ak  at  ze ol, ol bilgen,  ikmetli ...” (SAKT(238a/2) اِنَّ رَبِّيْ لَطِيْفٌ لِّمَا يَشَاءُ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

m lik 'l-m l k (مالك الملوك) Ar. (مالك الملوك) Kralların kralı anlamına gelen **m lik 'l-m l k** g k ve yery z ndeki her  eyin sahibi Allah oldu unu ifade etmektedir. KE’da **m lik 'l-m l k** 1 kere yer almıŗtır. SAKT’nde **m lkn   erkli i** olarak terc me edilmiŗtir. MM ve NF metinlerinde tespit edilmemiŗtir.

“...m lik ay ay nel k k y rmes-sen? ot ay ay; ey [m lik]. sen k y r t y r-sen am   **m lik 'l-m l k** aytur: k y rmegil...”(KE (51v14-15)

“...ay ıl: ay tapunmak a sez  tan rı, **m lkn   erkli i**...” (SAKT (50b1) (قُلِ اَللّٰهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ)

mec d (مجيد) Ar. (المجيد) S zl kte “mecd” (mec de) k k nden t reyen mec d “asil,  erefli, c mert” olan manasına gelmektedir. Allah’a nisbet edildi inde ise b t n noksanlardan m nezze , lutuf ve ikramı bol manasını ifade etmektedir. MM metinlerinde **mec d** kavramı 1 kere bulunmuŗtur. NF ve KE metinlerinde ise bulunmamıŗtır.

bu eby tlar atı mu'in l-m r d

  it bil ‘amel  ıl bu tev   mezid

bu k   y tmiŗin e yara   ıl u cehd

*hid yet b r r ol  am d n **mec d** (MM(405/4)*

SAKT **mec d** kavram 2 ayette ge miŗtir. Fakat **mec d** ge ti i ayetlerde hem **ker m** hem de ** gd lmiŗ** manasına terc me edilimiŗtir.

1. Ker m /  gmekke sez 

“... ak  at  ze ol    lmiŗ **ker m**...” (SAKT (221a/6) (اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ)

“...taķı ol yarlıķaķan, dost tutķan, °arş eyesi, ögmekke sezā. (SAK (570a/8) (هُوَ الْعَفُورُ)
(الْوُدُودُ (14) دُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ

mevlā (مولى) Ar. (المولى) Arapça’da “rab, , seyyit, malik, kul, köle azad eden, bir işi gören, idare eden” gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de birçok yerde **mevlā** kavramı geçmektedir. **mevli** isim haliyle Allah’a nispet edildiğinde “Allah” anlamına gelmektedir. KE metninde **mevlā** 431 kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde **mevli** tespit edilmemiştir. Yalnızca SAKT’ geçtiğı ayetlerde **mevli** “**erklig** ve **taŗrı**”olarak çevrilmiştir.

“... **mevlā** kudreti birle ol ékeķiniń kuŗruķı ķavıŗtı, tamuğ içinde né yılan bar érse ciblīt
kuŗruķındın taķı çıdan bar érse tiblīt kuŗruķındın turur. (KE (4r11-12-13)

“... taķı eger evrülseleler, bilin haķıķat üze taŗrı **erkligi**ñiz . neme yaŗŗı yāŗı birķüçi taķı
neme körklüg yāŗı birgen...” (SAKT (175b5-6)

(وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ)

münezzeh (منزه) Ar. (منزه) noksan, ayb, eksiksiz ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah demektir. KE ve MM metinlerinde **münezzeh** 1 kere bulunmuştur. SAKT ve NF metinlerinde **münezzeh** geçmemiştir.

“... ma ‘nīsi ol bolur kim arıķ turur éŗdin ve ķoldaŗdın **münezzeh** turur cüftdin

oķul kızdın...” (KE (208v3)

anar mēņzegeñ yoķ ķamuğdın arıķ

maķall ü meķāñ u zamāñdın fariğ

nē kim vehm ü ķāŗır ķayālķa tüŗer

oķol cümledin pāk **münezzeh** arıķ (MM 30/4)

rab(b) (رب) Ar. (الرب) Arapçada “ idare, ıslah ve terbiye eden, gözetip koruyan” anlamları taşmaktadır. **rab** Allah’a nispet edildiğinde “kullarını gözetip koruyan, onlara nimet veren” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **rab** 15 kere, MM’de 4 kere, NF’te 50 kere, SAKT **rab** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere tespit edilmiştir. Yalnızca

incelediğimiz eserlerin metinlerinde **rabb** anlamında kullanılan **idi** kavramı daha çok geçmiştir.

“... taqı ant içer men sözi birle, ya^c nī yā **rab** tiyü aymakı birle: "ay idim! haqıkat üze munlar erenler bitmezler. (SAKT 472b/9)

“... anı işitip taqladılar, mūsī qağguluğ boldı, aydı: yā **rabbı** imdige tegi şabr kı[ldım] adın taqatım qalmadı, sén bilür-sén. (KE(124v21, 125r1)

şer ī^cat érür yol tarıkat azıq

haqıkat suvı bil taqı **rab** razıq

bu nefş müngü merkeb témiş haq resül

öz özinge kötrür muni köp fasıq (MM(49/2)

“... peygāmbar ‘as munlarnı kördi, taqı yigrendi, taqı aydı kim munlarkı kim: saqallarıñızni yulup bıyıqlarıñızni qapartmaqqa benim **rabbüm** manga andağ buyurdı kim bıyıqlarını kessem taqı saqallarını qoğsam tép. (NF(81/13-14-15)

rabbü'l-‘izze (رب العزة) Ar. (رب العزة) “Yüce Allah” anlamını taşımaktadır. NF metninde **rabbü'l-‘izze** 3 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise görülmemiştir.

“... yetti kat kökni kezdim, teferrüc kıldım andın ‘arşke bardım taqı ‘arşke teferrüc kıldım. andın soñ qurbat maqāminga tegdim erse, **rabbü'l-‘izze** maña hişāb kıldı taqı aydı: sen benim haqıkat kulum turur-sen. (NF(318/1-2-3)

rahīm (رحيم) Ar. (الرحيم) Arapçada “merhamet etmek, acımak” anlamındaki “r-h-m, merhamet” kökünden türetilmiş olan **rahīm** Allah’a nispet edildiğinde “merhametli, acıyan ve sonsuz lutf ve ihsanda bulunan” anlamları taşımaktadır. KE metninde 5, MM’de 1, NF’te 2 kere yer almıştır. SAKT’nde **rahīm** kavramı geçtiği ayetlerde şu manalara (**rahmeti lazım, rahmetliğ, rahmet kılğan, rahmet kılğan tanrı, uluğ rahmetlig, üküş rahmet kılğan, üküş rahmetlig, üküş rahmetlig tanrı**) çevrilmiştir.

“... yér qābīlni boğzıña tégi yutdı, qābīl ādemdin ümīd keşti, qābīl aydı: ilāhī , atamdın işitdim seniñ raḥmān **rahīm** éki atıñ bar, ol raḥmān atıñ birle meni bu ‘azābdın qutgargıl, qutgarmaz erseñ raḥmān atıñni öziñdin kitergil, tédi. (KE (17v9-10-11-12-13)

hedāyā-yı gufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruḥıña téǵūr

*aḥad-sén şamed-sén kerīm-sén **raḥīm***

ḥalīm-sén ra'ūf-sén a ğaffar ğafūr (MM (403/3)

“... ey ana, bu sūt bahāsını qandın ḥāşıl kıldıǵız? tédi erse, anası aydı: kesb kıldım, tédi. andın soǵ oǵlı aydı: ey ana, bu qoylar qayu yerde otlayurlar? tédi erse, anası aydı: ey oǵlum, munça üküş sorar-sen. içgil, ḥaḳ te° ālā kerīm turur taḳı **rāḥīm** turur...” (NF (298/10-1)

“...taḳı irmedi taḥrı zāyı° kılmāq üçün imānıñızını, ḥaḳīḳat üze taḥrı kişilerge raḥmet kılǵan, **raḥmet kılǵan**...” (SAKT(21a/1) وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ

raḥmān (رحمان) Ar. (رحمان) Arapçada “merhamet etmek, acımak” anlamındaki “r-h-m, merhamet” kökünden türetilmiş olan **raḥmān** Allah’a nispet edildiğinde “ bütün yaratıklarına merhamet eden, acıyan ve sonsuz lutf ve ihsanda bulunan” şeklinde tanımlamaktadır. Allah’ın isimlerinden biri olan **raḥim** KE metninde 4 kere bulunmuştur. Kuran-ı Kerim’de Allah’ın isimlerinden biri olan **raḥmān** birçok ayette geçmiştir. Ancak SAKT’nde aşağıdaki ayette **raḥmān** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere görülmüştür. Diğer ayetlerde ise bu anlamlara çevrilmiştir. (*yarlıqāǵan, raḥmeti lazım, raḥmetliǵ, raḥmet kılǵan, raḥmet kılǵan taḥrı, uluǵ raḥmetliǵ, üküş raḥmet kılǵan, üküş raḥmetliǵ, üküş raḥmetliǵ taḥrı*) . MM ve NF metinlerinde **raḥmān** tespit edilmemiştir.

“...°ali raziya ’llāhu °anhu bitig bitidi kim bi’smi ’llāhi **raḥmāni** raḥmāni’r-rāḥim...” (KE (226r10)

“...allāh lafzın, yā adang **raḥmān** lafzın; qayusın adasangız, anga atlar körklügrek. taḳı qatıǵ kıлмаǵıl namāznung oqımaǵın, taḳı aḳru oqumaǵıl anıñ birle; taḳı istegil anıñ arasında yol. (SAKT (281a/8-9)

ra’ūf (رؤف) Ar. (الرؤف) Arapçada “şefkat ve merhamet göstermek” manasındaki “re’fet” kökünden türemiş olan **ra’ūf** mübalaǵalı şekliyle çok merhametli, çok şefkatli ve çok acıyan demektir. NF ve KE metinlerinde Allah’ın **ra’ūf** ismi yer almamışken MM metninde 1 kere yer almıştır. SAKT’nde **ra’ūf** kavramı geçtiği ayetlerde **raḥmet kılǵan** anlamına tercüme edilmiştir.

hedāyā-yı ğufrān ḳanādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruḥıña tegür

aḥad-sén şamed-sén kerīm-sén raḥīm

*ḥalīm-sén **ra`ūf**-sén a ğaffār ğafūr* (MM 403/4)

“...taķı irmedi taḥrı zāyı^c kılmaq üçün imānıñıznı, ḥaķıķat üze taḥrı kişilerge **raḥmet kılğan**, raḥmet kılğan...” (SAKT(21a/1) وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ

rāzık (رازق) Ar. (الرازق) Arapça’da “r-z-k” kökünden türemiştir ve canlı varlıklara dünyada var ettiği şeyleri rızık olarak veren Allah anlamını ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde Allah’ın **rāzık** ismi geçmemişken MM metninde ise 1 kere geçmiştir. SAKT’nde Allah’ın **rāzık** ismi (**perverdiğār** ve **rūzi birgen**) olarak tercüme edilmiştir.

şerī`at érür yol tarīķat azıķ

*ḥaķī kāt suvı bil taķı rab **rāzık***

bu nefs müngü merkeb témiş ḥaķ resül

öz özinge kötrür munı köp fasıķ (MM 49/2)

“...ḥaķıķat üze taḥrı, ol **rūzī birgen**, katiğ küç eyesi küçlüg...” (SAKT(500a/8) إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

şamed (صمد) Ar. (الصمد) Arapça sözlükte “Sumud” masdarından müştak olan **şamed**, ihtiyaçlarını gidermesi için herkesin müracaat ettiği ve ihtiyaçtan münezzeh olan yüce varlık mânasıyla Allaha’a nisbet edilir. NF metninde **şamed** kavramı yer almamışken MM ve KE metinlerinde 1 kere geçmiştir. SAKT’nde **şamed** kavramı geçtiği ayetlerde “**uğranılmış**” anlamına çevrilmiştir.

“...yūsuf aydı: sén şanemdin uvtanur-sén, men **şameddin** neteg uvtanmağay-men...” (KE(83r2)

hedāyā-yı ğufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruḥıña tēgür

*aḥad-sén **şamed**-sén kerīm-sén raḥīm*

ḥalīm-sén ra`ūf-sén a ğaffār ğafūr (MM 403/ 3)

“...*tanrı uğranılmış...*” (SAKT (583a/2) اللَّهُ الصَّمَدُ

semī (سميع) Ar. (السميع) Sözlükte “sem” kökünden türetilmiştir ve işiten anlamına gelmektedir. Allah’a nispet edildiğinde her şeyi işiten ve kullarının dualarını işitip, karşılık veren, kabul eden Allah demektir. MM ve NF metinlerinde Allah’ın **semī** ismi kullanılmamıştır. KE metninde **semī** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere görülmüştür. Yalnızca KE metninde de **semī** anlamındaki **işitgüçü** kullanılmıştır. SAKT’nde **semī** geçtiği ayetlerde “**işitgen**” anlamına tercüme edilmiştir.

“...*hüdāyā semī* , *alim-sén*...” (KE(152r8)

“...*icābet kıldı aña idisi taķı evürdi andın, anlarnıy keydini. haķıķat üze ol işitgen, bilgen...*” (SAKT(230a/4-5) فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

zū’l-celāl ve’l-ekrem (ذو الجلال والإكرام) Ar. (ذو الجلال والإكرام) “Kerem ve ululuk sahibi olan Allah” şeklinde tanımlamaktadır. **zū’l-celāl ve’l-ekrem** KE metninde 1 kere tespit edilirken NF ve MM’de tespit edilmemiştir. SAKT’nde **zū’l-celāl ve’l-ekrem** geçtiği ayetlerde “**uluğluk eyesi taķı ikram eyesi, uluğluk ididi taķı agirlamaķ eyesi**” anlamlara tercüme edilmiştir.

“...*yā zū’l-celāl ve’l-ekrem* öz fazlıy birle maņa raķmet kılğıl...” (KE(163v2)

“...*yüksek boldı idin atı, uluğluk eyesi taķı ikram eyesi...*” (SAKT(510b/6)

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

zū’l-celāl (ذوالجلال) Ar. (ذوالجلال) Celal sahibi Allah anlamı taşımaktadır. MM metninde **zū’l-celāl** 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **zū’l-celāl** geçmemiştir.

ve-lākin resūlullah oş zū’l-celāl

ķaber bérdi bizge kelām-ı zülāl

taķı otğa bışmış ķozı sözledi

delīl ķöp ayıtsam bulur-sén melāl (MM 33/1)

2.2.4.3. Allah’a Hitap Üzerine Kavramlar

bi’llāh (بالله) Ar. (بالله) “Allah için” manasında gelen bir sözdür. KE metninde **bi’llāh** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...**bi’llāh** ki atanızdın işitdiñiz mü...” (KE(200r9)

ilāhī (إلهي) Ar. (إلهي) MM, NF (إلهي) NF (إلهي) “Benim Allah’ım” anlamında kullanılan bir sözdür. MM metninde **ilāhī** 6, NF’te 1, KE’da 62 kere kullanılmıştır. SAKT’nde ise görülmemiştir.

“...**ilāhī** , yér yüzinde ortak işligler, kan tökgüçiler yaratur-sén, biz tesbīh ü tehlīl ü tekaddūs kılğanlardın alıp yér mülkini anlarğa mu bérür-sén. (KE(5r5-6)

şükür hamd **ilāhī** tümen miñ saña

müsülmān muvaḥḥid yaratıñ maña

élig tutguçı-sén arıg bir ü bar

tutulmuşda qayı katıg bir muña (MM 1/1)

“... **ilāhī** körer-sen, men mazlūm öler-men, tédi. (NF(184/11)

rabbe'l-‘ālemīn (رب العالمين) Ar. (رب العالمين) “Âlemlerin rabbi” manasını ifade eden bir sözdür. NF metninde **rabbe'l-‘ālemīn** 3 kere geçmiştir. MM VE KE metinlerinde ise **rabbe'l-‘ālemīn** bulunmamıştır. SAKT’nde **rabbe'l-‘ālemīn** geçtiği ayetlerde **‘ālamların erkligi** olarak çevrilmiştir.

“...ḥaḳ tvt cümle yazuqlarınğı yarlıkağay yaḳı tamuğdın seni ḳurtğargay taḳı saña uçtmaḥ rüzī kılğay. āmīn **rabbe'l-‘ālemīn**. (NF(229/2-3)

“...ögmek tañrığa, **‘ālamların erkligi**...” (SAKT(1b/1) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

rabbenā (ربنا) Ar. (ربنا) “Bizim” Allahımız anlamına gelen bir sözdür. NF metninde **rabbenā** 7 kere tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde **rabbenā** geçmemiştir. SAKT’nde **rabbenā** geçtiği ayetlerde **iḍimüz** olarak tercüme edilmiştir.

“... yā **rabbenā**, bu yer yüzinde ol kimerselerni mü yaratur-sen kim yer yüzinde fesād kılğaylar, nāḥaḳ kan tökgeyler, neteg kim benū'l-cānnı yarattıñ taḳı yer yüzini anlardın toldurdıñ anlar fişḳ ve fesād kıldılar, nāḥaḳ kanlar töktiler, anlarını helakıldıñ.(NF (277/1-2-3-4)

“...**iḍimüz** tutmağıl bizni, eger unutsa miz, yā ḥatā kılsa miz...” (SAKT (46b/6)

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

rabbī (ربى) Ar. (ربى) “Benim”Allahım manasında kullanılan bir sözdür. NF metninde **rabbī** 57 kere yer almıştır. SAKT’nde geçtiği ayetlerde **içim** anlamına çevrilmiştir. KE ve MM metinlerinde ise geçmemiştir.

“...reyğāmbār ‘as aydı: yā **rabbī**, anı tutğıl! témiş erdi. (NF(20/12)

“.. *ibrāhīm*: benim **içim** ol kim tirgüzür taķı öldürür. aydı...” (SAKT(40b/2) إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ

2.2.4.4. Allah İle İlgili Diğer Kavramlar

illallah (الا الله) Ar. (إلا الله) Allah’tan başka ilah yoktur anlamındaki (Lailahe-illallah) sözünün kısaltılmış biçimidir. MM eserinde **illallah** 1 kere yer almıştır. NF ve KE’da **illallah** geçmemiştir. SAKT’nde **illallah** geçtiği ayetlerde **tañrı yoķ tapunğu meger ol** manasına tercüme edilmiştir.

arıtğu bu tilni ķamuğdın oza

ķedin bolsa ģamd ü senāğa sezā

ayıt lā ilāhe arınsun tiliņ

bu illallah andın bérür ģoş meze (MM (16/4)

ma ‘aķa’llāh (معاذ الله) Ar. (معاذ الله) “Allah korusun, esirgesin” manasındaki **ma ‘aķa’llāh** KE metninde 1 kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **ma ‘aķa’llāh** geçmemiştir. SAKT’nde **ma ‘aķa’llāh** geçtiği ayetlerde **sıgnur men tañrığa** anlamına çevrilmiştir.

“...**ma ‘aķa’llāh** biz andağ ķılmağay-miz tédiler...” (KE (21r15)

“...taķı aldadı anı ol kim, ol evinde irdi, özindin. taķı bağladı ķapuğlarını taķı aydı: “*ivğül*” aydı: “**sıgnur men tañrığa**. ģaķıķat üze ol içim, ķörklüg ķıldı turğu yirimni. ģaķıķat üze ol, ķurtulmas küç ķılğanlar...” (SAKT(228b/7-8)

وَرَأَوْنَاهُ الَّذِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

māsivallah (ما سوى) Ar. (ما سوى) Allah’tan dışındaki diğer bütün varlıkları ifade etmektedir. Dünya ile ilgili şeyler anlamında bir sözdür. MM metinlerinde māsivallah 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise tespit edilmemiştir.

ķılur cez̄b anı faẓlı birle bayat

*aŋar **māsivallah** bolur cümle yat*

murād buldı ammā yolın bilmedi

munuŋ atı meczūb bérildi bu at (MM 306/2)

nūrullah (نورالله) Ar. (نور الله) “Allah’ın nuru” manasını ifade etmektedir. MM metninde **nūrullah** 1 kere kullanılmıştır. NF ve KE metinlerinde **nūrullah** bulunmamıştır. SAKT’nde **nūrullah** geçtiği ayetlerde **taŋrınınuŋ nūrı** anlamına tercüme edilmiştir.

ħaķıķatde ħaķnı bilü bilse-sén

muħāl ħaķdın özge kolu bilse-sén

sivāllah sözindin köŋül ħāli ķıl

nūrullah nurındın tolu bilse-sén (MM 329/4)

“...tileyürler kim kim söndürseler **taŋrınınuŋ nūrını**, ağızları birle. taķı unamas taŋrı, meger kim tükel ķılsa nūrını, taķı eger niçeme kim yigrense küfr ketürgenler...” (SAKT (185b/4-5)

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنِمْ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

rahmānī (رحماني) Ar. (رحماني) “Rahim olan Allah’tan gelen ve hayırlı olan” manasında kullanılmaktadır. NF metninde **rahmānī** 3 kere geçerken diğ̄er eserlerde tespit edilmemiştir.

“...törtinç tün taķı bayaķı tég tüş kördi erse, mu’ayyen bildi kim bu tüşüm **rahmānī** tüş turur. (NF(213/4)

rabbānī (رباني) Ar. (رباني) “İlahi, tanrı ile ilgili” manasında bir sözdür. NF ve MM metinlerinde **rabbānī** 2 kere tespit edilmiştir. KE ve SAKT’nde ise tespit edilmemiştir.

ķulaķ bolġu evvel açılġınça til

aķılsa ayıtġıl °amel oşbu ķıl

*ħadīş naş bu ilhām-ı **rabbānī**din*

sözi bolmağay taş mürîd bolsa bil (MM(287/3)

“...peygâmbarımız ʿas mazhar-i envâr-ı ilâhî turur taķı menbaʿ-i esrâr-i **rabbânî** turur.
(NF3/13)

rubûbiyyet (ربوبية) Ar. (ربوبية) Allah'ın hâkimiyeti, yaratıcılığı, yönetimi ve terbiyesini bütün varlık âlemini kapsadığını anlatmaktadır. MM metninde **rubûbiyyet** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **rubûbiyyet** geçmemiştir.

binâ bānisiz bolmaķı bil muḥāl

yıdığ kaçresindin sénin teg cemāl

tefekür kılıp baķ bu öz öziñe

açılğay rubûbiyyet-i zü'l-celāl (MM(29/4)

sivallah (سوى الله) Ar. (سوى الله) “Allah’tan başka her şey” manasına gelmektedir. MM metninde **sivallah** 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

ḥaķīkatde ḥaķnı bilü bilse-sén

muḥāl ḥaķdın özge қolu bilse-sén

sivāllah sözindin köñül ḥālî kıl

nūrullah nurındın tolu bilse-sén (MM 329/3)

va'llāh (والله) Ar. (والله) “Allah için” manasını ifade etmektedir. NF metninde **va'llāh** 12 geçmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...eger diyet tilesele, cümle kabīla yığlışıp diyet bérmeķ āsān bolğay tédi erse, şayḥ necdī **vallāh** bu re'y ingen şavāb re'y turur tedī. (NF (19/15-16)

va'llāhi (والله) Ar. (والله) “Allah’a ant olsun ki” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **va'llāhi** 7, NF’te 2 kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT’nde geçmemiştir.

“...cuhūd aydı: **va'llāhi** kim tevrit içinde mundağux okıdım tép imān keltürdi...” (KE (67v6)

“...taķı ba ‘zularını témür tarğaq birle etlerini tarar erdiler süngüklerine tegi, taķı anlar dīnleridin қaytmaz erdiler. **vallāhi** benim dīnim işi andağ tamām bolğay kim şan ‘ā atlığ

yerdin Һазрат atlıғ yerke tegi yalguz atlıғ bargay, Һeс kimersedin қорқмағay, meger tangrıdın қорқғay; taқı қoyluғ kişi bөрüdin қорқғay. ey ümmetlerim, sizler ta ‘cıl қılur-siz tedi.(NF (11/7-89-10)

va’llāhu a ‘lem (والله اعلم) Ar. (والله أعلم) NF “Allah bilir” manasını anlatan bir sözdür. KE ve NF metinlerinde **va’llāhu a ‘lem** 1 kere görülmüştür. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

“...**va’llāhu a ‘lem**. қыҫа-и қирқир ualavaç ‘aleyhi ‘s-selām...” (KE(161r4)

“...ol çetükni men burunraq évüindin kéterdim, andın soñ seniñ birle bu mu ‘amila қıldım, tép aydı, **va’llāhu a ‘lam**. (NF(312/12)

va’llāhu a ‘lem bi’s-şavāb (والله أعلم بالصواب) Ar. (والله أعلم بالصواب) “doğrusu Allah bilir” manasına gelen bir sözdür. KE eserinde **va’llāhu a ‘lem bi’s-şavāb** 3 kere kullanılmıştır.

“... el-Һamdüli’llāh biz barı niçe yüz yıldın soñ ikrār қıldıқ, muҺammed resülu’llāh téyürmiz. ilāhi andaғ kim muҺammed resülu’llāhñıñ dostluқın dünyāda bizge kerāmet қıldıñ қıyāmet kü[nihem] āñıñ şefā ‘ati birle müşerrref bolmaq biz za ‘ıflarға rüzī қılu bérgil. **va’llāhu a ‘lem bi’s-şavāb**. (KE (200v15-16-17)

2.2.4.5. Meleklerе iman

melā’ik (ملائكة) Ar. (ملائكة) Melek kelimesi çoғulu olan “melâike” kelimesi Arapça’da haberci anlamına gelmektedir. KE metninde **melā’ik** 1 kere geçmiştir. **melā’ik** KE’de tespit edilmesine rağmen onun ve diğer eserlerin metinlerinde **ferište** kavramı daha çok geçmiş ve tercih edilmiştir.

“...kökdeki cümle **melā’ik** kéçe kündüz ravzasın övrülüp ay kün қılurlar kéçe kündüz Һıdmetin...” (KE (181r17)

melek (ملك) Ar. (ملك) “Elçi, haberci” anlamına gelmektedir. Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır, yemez, içmez, evlenmez, erkeklik veya dişliğı olmaz, uyumaz. Her zaman Allah’a itaat eden ve günah işlemeyen bir varlıktır. MM metninde **melek** 6, KE’da 2 kere yer almıştır. Hem bu eserlerin hem de NF ve SAKT metinlerinde **melek** anlamındaki **ferište** kelimesi daha çok kullanılmıştır.

“...қаған **melek** süleymanga мүселлем boldı érse mevlī ta ‘ālā ‘ilm ü Һikmet birle

yalavaçlık kamuğın süleymānga açā bérđi. (KE (138r18-19)

bu cümle **melek** hem bu ins ü peri

dürūdñı kim aydılar érse arı

ıdur-miz olar aymışınça dürūd

muḥammed resülğa rusül mihteri (MM (10/1)

2.2.4.5.1. Meleklerle İlgili Kavramlar

cabbār-ı ʿālem (جبار عالم) Ar. (جبار العالم) Mikail'in lakabıdır, âlemin cebredicisi demektir. KE metninde **cabbār-ı ʿālem** 2 kere geçmiştir. Diğer ederlerde ise geçmemiştir.

“...**cabbār-ı ʿālem**din yarlıg boldı cebra ʿilge: barğıl muḥammed tevesin rāst yolğa salgıl. (KE 190r20)

cebreyil (جبریل) Ar. (جبریل) öz. is. Allah'tan gelen vahyi peygamberlere iletmekle yükümlü olan ve dört büyük melekten biridir. KE metinlerin Hz. Cebreyil'in ismi **151**, NF'te **102**, SAKT'nde **4** kere tespit edilmiştir. MM metninde ise geçmemiştir.

“...kim bolsa düşman, **cebreyil**ge; ḥaḳīḳat üze ol indürdi anı könglüng üze tañrı buyruḳı birle; rāstlağan ol nirse kim ileyinde turur, taḳı köni yol taḳı müjde mu'munlarga.(SAKT (14a/5-6-7)

“...men aydım: yā cebre ʿil, be ne şūrat? tédim erse, **cebre ʿil** aydı: bu benim şūratım turur kim ḥaḳ te ʿālā mēni bu şūrat üze yaratıp turur tédi. (NF (57/13)

her şefā ʿat öteyürde başçı bolğan muştafā

iner érken muştafāñı indep éltken **cebre ʿil** (KE (2r14)

hārūt (ماروت) Ar. (ماروت) Kuran'da Marut'la birlikte adı geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir. SAKT ve KE metinlerinde **hārūt** ismi **1** kere geçmiştir. NF metninde ise **hārūt** ismi **4** kere yer almıştır. MM'de **hārūt** tespit edilmemiştir.

“...öğretürler kişilerge sihrni; taḳı ol nirseni kim indürüldi iki firişte üze bābil atlıg <yirde>, **hārūt** taḳı mārūt. (SAKT (14b/7-8)

“...kışsa-i **hārūt** ve **mārūt** kabilniñ bir közsüz oğlu bar érdi, ol oğulnuñ bir yaş oğlu bar érdi ol yime közsüz érdi, atası élgın tutup yörürde kabil utru keldi, bu oğlan atasına sözledi: bu kişi meniñ ‘ammumnı öltürgen turur. (KE (21r6-7-8-9)

“...**hārūt** taķı **mārūt** taķı ‘azāzıl. kaçan kim haķ tvt bu üç ferīşteke nefis taķı şehvet bérdi erse, hālları müteğayyir boldı. (NF (365/15-16)

isrāfıl (اسرافيل) Ar. (إسرافيل) Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününde sūra üflemekle mükellef olan melektir. NF metninde **isrāfıl** 2, KE ‘da 7 kere yer almıştır.

“...cebrā’ıl ant oğurlap toprak almadı. **isrāfıl**ni ıddı aña ma ant bérdi, ol toprak almadı. (KE (5v16-17)

“... andın soñ cebre’ıl üzemde namāz kılğay, andın soñ mīkā’ıl namāz kılğay, andın soñ **isrāfıl** namāz kılğat, andın soñ ferīşteler camā’at cemā’at namāz kılğaylar, andın soñsiz namāz kılğay-siz tédi. (NF (87/8-9)

ķābizū’l-ervāh (قابض الأرواح) Ar. (قابض الأرواح) Ruhları almakla sorumlu olan Azrail meleğinin lakabıdır. KE metninde **ķābizū’l-ervāh** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **ķābizū’l-ervāh** görülmemiştir.

“... üç künde kédin melekū’l-mevt yana keldi, resūl ‘aleyhi’s-selām ‘āyişegā tizin yastanıp yatur erdi, faţıma, hasan ve hüseyn rażiya’llāhu katında oturur erdiler, **ķābizū’lervāh** kapuğķa keldi, hürmet birle aydı: ... destūr bar mu kirse-miz? (KE (237r3-4-5-67)

mārūt (ماروت) Ar. (ماروت) Kuran’da Harut’la birlikte adı geķen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir. SAKT ve KE’da **mārūt** 1, NF’te 4 kere kullanılmıştır. MM ‘de **mārūt** ismi geçmemiştir.

“... öğretürler kişilerge sihrni; taķı ol nirseni kim indürüldi iki firīşte üze bābil atlığ <yirde>, hārūt taķı **mārūt**. (SAKT(14b/7-8)

“...hārūt taķı **mārūt** taķı ‘azāzıl. kaçan kim haķ tvt bu üç ferīşteke nefis taķı şehvet bérdi erse, hālları müteğayyir boldı. (NF 365/15-16)

“...kışsa-i hārūt ve **mārūt** kabilniñ bir közsüz oğlu bar érdi, ol oğulnuñ bir yaş oğlu bar érdi ol yime közsüz érdi, atası élgın tutup yörürde kabil utru keldi, bu oğlan atasına sözledi: bu kişi meniñ ‘ammumnı öltürgen turur. (KE(21r6-7-8-9)

melek-i muḳarreb (ملك مقرب) Ar. (ملك مقرب) Allah’a yakınlığından dolayı Cebraıl meleğine verilen lakaptır. KE metninde **melek-i muḳarreb** 1 kere geçerken diğerk eserlerde ise geçmemiştir.

“...nebiyy-i mürsel **melek-i muḳarreb** tégmes yérge tégdi amma mevlîta ‘âlāğa zât sarıdın yavuştı témek revā bolmas, küfr bolur kim ḥaḳ ta°âlānı yoḳaru ḳuyı astın üstün ilgerü artğaru birle yād kılsa kâfir bolur. (KE (211v1-2-3-4)

melekūt (ملكوت) Ar. (ملكوت) Arapça’da “izzet, saltanat ve büyüklük” anlamına gelen **melekūt kavramı**, Kuran-ı Kerim’de “Allah’ın mülkü, hükümdarlığı ve âlemdeki nizamı” manasına gelmektedir. NF metninde **melekūt** kavramı 3, KE’da 1 kere geçerken MM metninde geçmemiştir.

“...ya°nî ḥaḳîḳat ey mûsî bizniñ dîdârımıznı tileyür érsen nige tağğa baḳtın, mi°râc tûninde ḳamuğ **melekūt**nı muḥammed muştafâğa körgüzdi közi uçı birle baḳmadı. (KE (123r1314-15)

“...taḳı kimniñ ḳarnı toymış bolsa, **melekūt** °âlamıdın angar ülüş yoḳ taḳı **melekūt** °âlamınga kirmes, tédi. (NF (265/16-17)

SAKT **melekūt** kavramın geçtiğı ayetlerde **köklerniñ mülkini taḳı yirniñ** anlamına çevrilmiştir.

“...taḳı anıñ meñgizlig köküzüür miz ibrahîmğa, köklerniñ mülkini taḳı yirniñ; taḳı bolsun üçün yakîn bilgenlerdi. (SAKT (132b5-6) (وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ)

melekū'l-mevt (ملك الموت) Ar. (ملك الموت) Dört büyük melekten biri olan ve insanların canını almakla yükümlü olan Azrail meleğinin lakabıdır. KE metninde **meleke'l-mevt** 4, NE’te 10 kere yer alırken MM metninde geçmemiştir. SAKT’nde **meleke'l-mevt** geçtiğı ayetlerde **ölüm feriştesi** olarak tercüme edilmiştir.

“...ḳavlulu ta°âlā:(XII-83) aymışlar: ol ḥâlde teḡri ta°âlā yarlıḳı birle ya°ḳūbnı uyḳu bastı, yüçünde°azrā’îlni kördi sordı kim: yā **meleke'l-mevt** yūsufumnuñ cānın aldıñ mu? (KE (99v16-17-18)

“...ey közüüm yarukı, ol °azrā’il turur, hatunlarını tul kılğan, oğlanlarını öksüz kılğan, ābadānlarını harāb kılğan, cemā’atlarını perīṣān kılğan, mezelerni yıķğan **melekü’lmevt** turur. (NF (88/5-6)

“...aygıl: “öldürür sizni **ölüm firiṣtesi**, ol kim erklig kılındı sizge. andın soñ idihiz tapa kaytarılur siz...” (SAKT (396b6) قُلْ يَتُوقَاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

mīkā’il (ميكائيل) Ar. (ميكائيل) Tabiat olaylarını düzenlemekle sorumlu olan melektir. KE metninde **mīkā’il 16**, NF’te **8**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. MM eserinde ise yer almamıştır.

“...kéđin **mīkā’il**ni ıddı aña ma ant bérđi ol ma topraķ almadı. (KE (5v17)

“...bu kéçe cebre’il taķı **mīkā’il** keldiler taķı bir cānvar keltürdiler. (NF (53/1)

“...kim bolsa düşman tangrıǵa taķı firiṣtelerine taķı yalavaçlarınǵa taķı cebreyilge taķı **mīkāyılge**; haķıķat üze tangrı düşmān kāfırlarǵa. (SAKT (14a/8-9)

münker- nekır (منكر) Ar. (منكر), (نكير) Ar. (نكير) Sözlükte “bilmemek ve tanımamak” anlamlarındaki “n-k-r” kökünden türemiş olan **münker** bilinmeyen, tanınmayan, aklın ve dinin çirkin gördüğü şey olan **nekır** ise inkār anlamlarını ifade etmektedir. Bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan münker-nekir terkip olarak kabirde insanları sorgulamakla mükellef olan meleklerle verilen isimdir. NF metninde **münker- nekır 1** kere görülmüştür.

“...**münker** ve **nekırge** taķı esrük satǵaṣǵay kıyāmat kūn bolsa, āvṣ gūrında ķopmıṣda taķı esrük ķoķǵay, haķ te ‘ālā ḥazratınǵa kelmiṣde taķı esrük kelgey, tamuǵķa ķirmiṣde taķı esrük kirgey. (NF (364/1-2)

nāmūs-ı ekber (ناموسى اكبر) Ar. (الناموس الأكبر) Hz. Cebrail’e verilen lakaptır. KE metninde **nāmūs-ı ekber 1**kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde yer almamıştır.

“...varaķa aydı: muḥammedniñ bu sözi rāst érse ol ķörüngen nāmūs-ı ekber turur. cebre’ilniñ atı zebūrda **nāmūs-ı ekber** érđi. (KE (194r6-7)

mālik (مالك) Ar. (مالك) Cehennem bekçileri olan zebānîlerin başkanlarının ismi Māliktir. KE metninde **mālik 4**, SAKT’nde **1** kere yer almıştır. MM ve NF metinlerinde mālik bulunmamıştır.

“...taķı nida kıldılar: "ay **mālik**! öldürsün bizni, idin." aydı: "ħakīķat üze siz kiķgenler."
(SAKT (472a/5)

“...**mālik** ayğay nelük köyürmes-sen? ot ayğay; ey [mālik]. sen köyür téyür-sen ammā
mālikü'l-mülük aytur: köyürmegil.(KE (51v14-15)

rızvān (رضوان) Ar. (رضوان) Cennetin kapıcısı olarak bilinen büyük meleğin ismidir. NF
metninde **rızvān** 2 kere geçmiştir. Diğer eserlerde yer almamıştır.

“...yā cebre’il, bu ékki köşk kimlernin köşkleri turur? tédim erse, cebre’il ‘as aydı: yā
muħammed, bu su’ālın **rızvān**dın su’āl kılğıl, ol cevāb bérşün, tédi erse, rızvān dın su’āl
kıldım. (NF (179/8-9-10)

2.2.4.5.2. Cin ve Şeytan İle İlgili Kavramlar

‘**ifrīt** (عفريت) Ar. (عفريت) Arapçada “afr” kökünden türetilen ‘**ifrīt** “kurnaz, şerir, çetin,
yaratılışı güçlü, kızgın ve öfkeli kimse” anlamına gelmektedir. **ifrīt** hem şeytanı hem de
bu karaktere sahip olan insan ve hayvanları ifade etmektedir. KE metninde ‘**ifrīt** 2 kere
geçmiştir. SAKT ‘**ifrīt** 1 kere geçip **küçlüg** anlamına tercüme edilmiştir. NF ve MM
metinlerinde ‘**ifrīt** geçmemiştir.

“...süleymān kürsī sinin şıfatı bir kün süleymān kamuğ ādemīler, d īv perīlerni cem ‘ kıldı
aydı: mundağ şıfatlıg kürsī kerek, kim mundağ kürsī kıla bilgey? şahrā atlıg peri bar érdi
ifrītlerdin, ol kılayın tédi, esbābın bérşil tédi. (KE (140v18-19-20)

iblis (ابليس) Ar. (ابليس) Arapçada “iblās” kökünden türemiş olup şeytanı ifade etmek için
kullanılan iblīs “ümit kesmek, pişman olmak” anlamlarına gelmektedir. SAKT’nde **iblis**
3, NF metninde 36, MM’de 1, KE’da 43 kere tespit edilmiştir.

“...secde kıldılar meger **iblis**, unamadı. ayduķ: "ay ādam! ħakīķat üze bu düşman saņa
taķı cüftünge. çıkarmasun ikinizni uçmaķdın kim emgeņey siz." (SAKT (308b/5-6-7)

“...ħaberde andağ kelür: bir kün **iblis** yétmiş min ferişte birle kökdin ādem topraķınğa
keldi elgi birle ādemnün ħarnını ħaķdı, içini kevek kördi, feriştelege aydı: muni yoldın
çıkarmaķ onay bolğay, tédi. (KE (6r21, 6v1-2)

bilin kökdin ilk kāfir **iblis** taķı

ķabıl yer yüzinde me boldı şaķī

bu ékkisini kıldı bed-baht hased

‘aķiller haseddin kerek muttakī (MM (52/1)

*“..haķ te° ālā méni dünyādın īmān birle çıkarısun. uş karşımda **iblis** kelip turur cümle yārānları birle başınga toprak saçar, feryād kıılır...” (NF (227/6-7-8)*

şeytān (شیطان) Ar. (شیطان) Sözlükte şatn (şütûn) ve şeyt kökünden türetilen **şeytān** hak ve hayırdan uzaklaşmak ve muhalefet etmek manalara gelmektedir. SAKT’nde **şeytān** 2, KE’da 36, MM’de 2, NF’te 27 kere yer almıştır.

*“...azdurdı mini tañrını yād kıılmaķdın, ol vaķtdın soñra kim keldi maña. taķı irdi **şeytān**, ya° nī iblis, kişige ķođğan. (SAKT (347a/7-8-9)*

*“...mevlī yarlıķadı saña ādem oğlanları üze nuşret bérdi ķórmes mü-sen? resul° aleyhi°s-selām yarlıķar: bu ķan ādeminiñ teninde neteg yörüise **şeytān** andağ yöriyür. (KE (9v16-17)*

bukün yémek içmek tarab ‘ayş sürür

*munuñ birle **şeytān** kıılır hoş ğurür*

velī bil kıyāmet kūninde birin

cümlesindin sorulğu turur (MM (281/2)

*“...ma° nīsi ol bolur kim: ey tonga ķulğanıñ yatğan peyğāambar° as ķopğıl, ķurayş kāfirlarını tañrınıñ° azābıdın ķorķutğıl, rebbüñni uluğlağıl taķı namāznıñ avvalında allāhu ekber tēp namāz başlağıl, tonuñni necesdin artılğıl! ibnü° abbās razhu aytur: ma° nīsi ol bolur kim: yā muħammed, teniñni yazuķdın artılğıl, yaman işlerni ķođğıl yā taķı **şeytān** vesvesesini ķođğıl...”(NF (9/12-13-14-15)*

şeyāṭīn (شياطين) Ar. ç. (شياطين). Sözlükte şatn (şütûn) ve şeyt kökünden türetilen şeytān hak ve hayırdan uzaklaşmak ve muhalefet etmek manalara gelmektedir. KE metninde **şeyāṭīn** 1 geçmiştir. SAKT **şeyāṭīn** kavramı geçtiği ayetlerde **iblisler** olarak tercüme edilmiştir.

*“...süleymān ol tahtğa tamā°lığ é[rđi] āşafğa ķeñeşti, yana **şeyāṭīn**ğa aydı: ķayunız bolğay kim belķıs maña ķélmezdin burun tahtını munda keltürse. (KE (149v13-14-15)*

cin (جن) Ar. (جن) Arapçada “cenn” kökünden türeyen bir isim olup “örtmek, örtünmek, gizli kalmak” anlamlarını ifade etmektedir. Dinî kavram olarak kullanıldığında insanlara görünmeyen, Allah’a kulluk etmek, emir ve yasaklarına uymakla yükümlü olan, kâfir ve mümin gruplara ayrılan bir varlık türüdür. MM eserinde **cin** kavramı 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde ise **cin** değil Farsça’dan Harezmi Türkçesine geçen **peri** çok rastlanmıştır.

senā ḥamd şükürdin néçe ögdüler

bu ins ü melek cin né kim ögdiler

olar aymışınça senā ḥamd şükür

ayur-miz ilāhî né kim aydılar (MM (4/2)

2.2.4.6. Kitaplara İman

incil (انجيل) Ar. (الإنجيل) Hz. İsa’ya indirilen ilâhî kitabın Kuran’daki ismidir. NF ve KE metinlerinde **incil** 4 kere yer almıştır. SAKT’nde ise 2 kere geçmiştir. MM metninde **incil** görülmemiştir.

“... ay kitāb eyeleri! neşe hüccetleşür siz ibrahîm içinde? taķı indürülmedi tevrît taķı **incil**, meger andın song. bilmes mü siz? (SAKT(55b/8)

“... aymışlar: ol bulut resûlğa ḥāş mu‘cize érdi. tevrît, **incil**, zebûrda resûlnıñ şıfatı bitiglig érdi, ol bulut evveldin āḥirğa resûl birle érdi resûl kaçan қаза-ıy ḥācetğa muḥtāc bolsa ol bulut қаplar érdi. (KE(183v7-8-9-10)

“...tevrît, taķı **incil**, taķı zebûr taķı furḳān içinde ḥaķ te‘ālā ol kimerseke ḥor kılğan ‘azābını āmādaqılıp turur tédi. (NF(11/2)

ḳur’ān (قرآن) Ar. (القرآن) Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla Hz. Muhammed’e indirilen, kutsal kitaptır. KE metninde **ḳur’ān** 26, NF’te 28, SAKT’nde 5 kere tespit edilmiştir ve MM metninde yer almamıştır.

“...**ḳur’ān** oḳumaķ ‘ādeti tesbih ayurda ḥoşlanıp...” (KE(2v7)

“...tanuḳluķ bérür-men, taḡrı te‘ālā bir u bar turur, taķı sen anıñ ḥaķ resûlı turur-sen. né kim aydıñ, ḥaķ turur, saña éngen **ḳur’ān** ḥaķ turur, bitig bitip ıda bérdi. (NF(79/16-17)

“...üküş hayrlıg boldı, ol kim indürdi. **kur’ānnı** kulu üze, munuñ üçün kim bolsa ‘āmlarğa qorqutğan. (SAKT(344b/5-6)

tevrīt (توریت) Ar. (التوراة) Kuran-ı Kerīm’de Hz. Mūsâ’ya indirilen kitaba verilen addır. NF metninde **tevrīt** 5, KE eserinde 28 kere yer almıştır. MM metninde **tevrīt** rastlanmamıştır.

“...**tevrīt**ni bitigen kalemniñ ünin mūsâ işitür érdi, bu levh on yolu mūsâ öñinde indi, yarlıg keldi: kötürgil téyü, kötürmedi. (KE (119r18-19-20-21)

“...ta°āmnuñ kamuğı irdi helâl ya°bķüb oğlanlarınğa, meger ol nirse kim harām kıldı ya°ķüb özi üze, mundın aşnu kim indürülse **tevrīt**. (SAKT(59b/4-5-6)

“...**tevrīt**, taķı incıl, taķı zebūr taķı furķān içinde haķ te ‘ālā ol kimerseke ħor kılğan ‘azābını āmādaqılıp turur tédi. (NF(11/2)

zebūr (زبور) Ar. (الزبور) Arapçada “yazmak” anlamındaki “zebr” kökünden türetilmiştir. Kuran’da Hz. Dâvûd’a verilen mukaddes kitabın ismidir. KE eserinde **zebūr** 5, NF metninde 1, SAKT’nde 2 kere bulunmuştur. MM eserinde **zebūr** geçmemiştir.

“...°azze ve celleğa kim maņa **zebūr** atlıg kitāb bérđi, temürni élgimde yumşaq kıldı, tağlarnı maņa musaħħar kıldı (KE(210v2)

“...**tevrīt**, taķı incıl, taķı **zebūr** taķı furķān içinde haķ te ‘ālā ol kimerseke ħor kılğan ‘azābını āmāda kılıp turur tédi. (NF(11/2)

“...taķı birdük anga **zebūr**ni taķı söznüing açuķını. (SAKT(433a/9, 433b/1)

2.2.4.6.1. Kutsal Kitaplarla İlgili Diğer Kavramlar

furķān (فرقان) Ar. (فرقان) Sözlükte “fark” kökünden türetilmiş olan **furķān** iki şeyin arasını ayırmak manasını taşımaktadır. **furķān** dinî kavram olarak kullanıldığında hakla bâtılı, imanla küfrü, helâl ile haramı ayıranı anlatmaktadır. KE’da **furķān** 1, NF ‘te ise 2 kere görülmüştür. SAKT’deki ayetlerde geçen **furķān** kavramı **kuran** olarak çevrilmiştir. MM metninde **furķān** yer almamıştır.

“...téđiler: mevlī ta ‘ālā olarnıñ sözini **furķan**ğa çıkaru yarlıķadı. (KE(62r1-2)

“...méni cümle *halāyık üze peygāmbarlıkğa ıda-bérđi taķı cebre’il ‘as maņa kökdin furķān éndürđi.* (NF(78/17, 79/1)

ħablu’llāh (ħabl allāh) Ar. (ħabl allāh) Kuran-ı kerim’e verilen addır. KE’da **ħablu’llāh** 1 kere geçmiştir. Diğér eserlerde **ħablu’llāh** kullanılmamıştır.

“...sordı, bu ne tep turur. aydı: bu “ **ħablu’llāh**” turur. (KE (18v7)

“...neteg kim *kelāmı içinde ħabar bérü yarlıkār...*”(NF (261/3)

kelām-ı mecīd (kelām mejjid) Ar. (kelām mejjid) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. NF’te **kelām-ı mecīd** 2 kere yer almıştır. Diğér metinlerde bulunmamıştır.

“...yana ġıybat kılmaķdın saķlanmaķ kerek, anıñ üçün kim ġıybat kılmaķ uluğ yazuqlardın turur taķı ħaķ tvť ġıybat kılmaķdın ħullarını yıġıp turur, neteg kim **kelām-i mecīdi** içinde ħabar bérü yarlıkār...” (NF (384/4-5-6)

kelām-ı zülāl (kelām zālāl) Ar. (kelām zālāl) Kuran-ı kerim’e verilen addır. MM’de **kelām-ı zülāl** 1 kere geçmiştir. Diğér eserlerde yer almamıştır.

ve-lākin resūlullah oş zü’l-celāl

*ħaber bérđi bizge **kelām-ı zülāl***

taķı otġa bışmış ħozı sözledi

delīl köp ayıtsam bulur-sén melāl (MM(33/2)

kelāmu’llāh (kelām allāh) Ar. (kelām allāh) “Kuran-ı Kerim” demektir. MM ve KE metinlerinde **kelāmu’llāh** 1, NF’ te 3 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **kelāmu’llāh** görülmemiştir.

“...ol ħulaķ birle ‘ilm ve ħikmet sizin işitti, közin köydürmegil ol köz ? birle **kelāmu’llāh**ġa baķtı...” (KE (187v19)

köbekdiñ tiziñ birle ‘avret érür

řerī ‘at tiziñni tamām ört téyür

biliñ yunmaķ içre farīzası tört

kelāmullah içre ħaber ħaķ bérür (MM(69/4)

“...kaçan kim peygāmbar ‘as öz hālınca kelse erdi, andın soñ -kelāmu’llāhı okıyur...”
(NF 417/17)

kitāb-ı kādīm (كتاب قديم) Ar. (كتاب قديم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE metninde **kitāb-ı kādīm** 1 kere bulunmuştur. Diğer eserlerde **kitāb-ı kādīm** rastlamamıştır.

“...uğan idimiz **kitāb-ı kādīm** **kur’ān-ı ‘azīm**, münevvir-i kerīm içinde haber bérür,
yarlıkar...” (KE (65v18))

kur’ān-ı ‘azīm (قرآن عظیم) Ar. (القرآن العظيم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE metninde **kur’ān-ı ‘azīm** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde ise görülmemiştir.

“...uğan idimiz **kitāb-ı kādīm** **kur’ān-ı ‘azīm**, münevvir-i kerīm içinde haber bérür,
yarlıkar...” (KE (65v18))

kur’ān-ı mecīd (قرآن مجید) Ar. (قرآن مجید) Kuran-ı Kerim’e verilen addır. NF’te **kur’ān-ı mecīd** 1 kere geçmiştir. SAKT’de **kur’ān-ı mecīd** geçtiği ayette **şerif kuran** olarak çevrilmiştir. MM ve KE eserinde **kur’ān-ı mecīd** bulunmamıştır.

“...mūsā peygāmbarnıñ qavmıñğa qarğamaķı taķı nūh peygāmbar qarğamaķı ol
ma’nādin erdi kim, bularğa habar yayıldı kim, qavmlarınız imān keltürmezler tép,
neteg kim **kurān-i mecīd** içinde kim tép. (NF (116/10-11-12))

muşhaf (مصحف) Ar. (مصحف) Kuran-ı Kerim âyetlerinin iki kapak arasında sayfaların toplanmasından oluşan kitaba verilen isimdir. NF metninde **muşhaf** 3, KE’da 4 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **muşhaf** bulunmamıştır.

“... bu kün taķı ol qanlığ **muşhaf** bar beytü’l- maķdisde. (NF(135/14-15))

“... hasan ve hüseyin taķı adın şahābeler kirdiler ‘oşmānnı rażiya’llāhu ‘anhu kördiler,
boğuzlanmış yatur **muşhaf** öñinde açuk yatur...” (KE(240v10-11))

münevvir-i kerim (منور كريم) Ar. (منور الكريم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE’da **münevvir-i kerim** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **münevvir-i kerim** geçmemiştir.

“... uğan idimiz **kitāb-ı kādīm**, **kur’ān-ı ‘azīm**, **münevvir-i kerīm** içinde haber bérür,
yarlıkar. (KE (65v18))

2.2.4.6.2. Ayet ve Sureler İle İlgili Kavramlar

‘**āl-i ‘imrān** (ال عمران) Ar. (آل عمران) Kur’an’ın 3. Suresidir. KE’da ‘**āl-i ‘imrān** 1 kere geçmiştir. NF ve MM metinlerinde ‘**āl-i ‘imrān** tespit edilmemiştir.

“... kimérse oğrılardın kırtulayın tése suret-ü’l baķaranı oķusun. kimérse çığaylıķdın kırtulayın tése ‘āl-i ‘imrānnı oķusun. (KE (66r15)

āyet (آية) Ar. (آية) Arapça Sözlükte bir şeyin mahiyetini gösteren alâmet, nişan, delil ibret ve işaret manalarını taşımaktadır. Kuran’da tekil ve çoğul şeklinde geçen **āyet** dinî kavram olarak delil, mucize, kıyamet alâmetleri ve sureleri meydana getiren cümleler gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. KE metninde **āyet** kavramı 36, MM’de 1, NF’te 61, SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...tevrītni bitigen ķalemin ĩnin mūsā işitür érdi, bu levħ on yolu mūsā öĳinde indi, yarlığ keldi: kötürğül téyü, kötürmedi. mevli ta‘āla téğme sūre sayın bir ferişte ıddı kötere bilmediler, téğme bir **āyet** sayın bir ferişte ıddı kötere bilmediler, téğme ģarf sayın bir ferişte ıddı hem kötere bilmediler. (KE(119r19-20-21)

ķırā’at ģanīfe bir **āyet** ķolar

uzun bir ķasīr üç kerek tér olar

bu mikdār ķırā’at kıyām ģaddi ol

bu èkki ķavulçe né kim tér bular (MM(143/1)

“...bu **āyat** ma ‘nīsi ol bolur kim: va-ma muģammadun...” (NF (93/1)

āyāt (آيات)Ar.(آيات) ģ. Arapça Sözlükte bir şeyin mahiyetini gösteren alâmet, nişan, delil ibret ve işaret manalarını taşımaktadır. Kuran’da tekil ve çoğul şeklinde geçen āyet dinî kavram olarak delil, mucize, kıyamet alâmetleri ve sureleri meydana getiren cümleler gibi farklımanalara gelmektedir. KE ve SAKT metlerinde **āyāt** kavramı 1 kere geçmiştir. MM ve NF eserlerinde ayet kelimesinin çoğulu geçmemiştir.

“...yanut birür miz ol kim irsege kim ģaddin keģti taķı bitmedi idisinin **āyāt**larıģa. (SAKT (309b/1)

“...mevlī ta‘āla tevrīt atlığ ķitābnı mūsīğa ıddı, miĳ sūreliğ **āyāt** on levħ üze bitiglig. (KE (119r16-17)

āyete'l-kürsī (آية الكرسي) Ar. (آية الكرسي) Bakara suresinin 225. Ayetini teşkil eden kısımdır. KE metninde **āyete'l-kürsī** 3 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...her bir kürsī de on min ferişte öre turup **āyete'l-kürsī** okıyurlar, tamām sevābların muḥammed ümmetleriğe bağışlayurlar...” (KE (218v13)

fātiḥa (فاتحة) Ar. (فاتحة) “Kuran’ın ilk suresidir”. MM’de **fātiḥa** 1 kere görülmüştür.

namāz içre vācib bil onı

kerek erse bilgil eşitgil sanı

okı **fātiḥa** zam kılıp sūredin

burun ekki rek'at içinde munı (MM (108/3)

karībün mine'l-muḥsinīn (قريب من المحسنين) Ar. (قريب من المحسنين) “İyilik yapanlardan daha yakın,” anlamında A’raf suresinin 57. Ayetinden iktibastır. MM’de **karībün mine'l-muḥsinīn** 1 kere geçmiştir. NF ve KE metinlerinde yer almamıştır.

kişi bu şıfat birle bolsa kaçan

bolur şāḥib-i iḥsān u ehl-i amān

karībün mine'l-muḥsinīn tedi ḥaḳ

bu kul boldı merḥūm biliḡ bī-gümān (MM(26/3)

mine'l-muttaḳīn (من المتقين) Ar. (من المتقين) Allah’tan korkan kullardan olan kimselerdir. (Maide/27’den). MM’de **mine'l-muttaḳīn** 1 kere tespit edilmiştir. NF ve KE metinleride **mine'l-muttaḳīn** bulunmamışken SAKT’nde **saḳıḡanlardın** anlamına tercüme edilmiştir.

yérinç şerī‘atnıḡ aḥkāmların

kétürmeklik islām érür bil yaḳīn

ulasa bu islāmı iḥsān tapa

bolur oşbu mü‘min **mine'l-muttaḳīn** (MM(24/4)

“...aydı: ḥaḳīḳat üze ḳabūl ḳılur taḡrı, **saḳıḡanlardın**...” (SAKT (108b/8)

قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

sûre (سوره) Ar. (سورة) Arapçada sevr (sevre) kökünden türeyen sûre kelimesi (çoğulu süver) “duvara tırmanmak” manasına gelmektedir. Dinî kavram olarak “Kuran-ı Kerîm âyetlerinin bir araya getirilmesiyle birlikte oluşan bölümdür. NF eserinde **sûre** kavramı 12, KE’da 11, MM’de 1 kere bulunmuştur. SAKT’nde geçmemiştir.

“...taķı ol vaķtın kim indürüldi **sûre** kim, "biting taņrıġa taķı toķuŗ kılınġ yalawaķı birle"; destûr tiledi sindin, kinglik eyeleri anlardın; taķı aydılar: "ķođġul bizni, bolalıġ olturġanlar birle." (SAKT (193b/1-2-3)

“...tevrîtni bitigen ķalemiņ ünin mûsâ iŗitür érdi, bu levĥ on yolu mûsâ öġinde indi, yarlıġ keldi: kötürġıl téyü, kötürmedi. mevli ta°āla téġme **sûre** sayın bir feriŗte ıddı kötere bilmediler, téġme bir āyet sayın bir feriŗte ıddı kötere bilmediler, téġme ĥarġ sayın bir feriŗte ıddı hem kötere bilmediler.(KE (119r19-20-21)

namāz içre vācib néçe bil anı

kerék érse bilgil iŗitgil sanı

oķı fātiĥa zām kılıp **sûre**din

burun ékki rek'at içinde munı (MM (108/3)

“...peyġāmbar ‘as aydı: ey ‘ammum, ne üçün yıġlar-sen? tédi erse, ‘abbās aydı: ey ‘ammum ne üçün yıġlar-sen? tédi erse, ‘abbās aydı: yā resûlallāĥ, bu **sûre** içinde siziņ dār-i fenādın dār-i beķāġa riĥlat kılmaķıñız, ĥaķ tvt ĥazratıña barmaķ ĥabarı bar tédi erse, peyġāmbar ‘as aydı: yā ‘abbās, aytmıŗıñ teg turur. (NF 84/3-4-5)

sûretü'l-‘asr (سورة العصر) Ar. (سورة العصر) Ar. Kuran’ın 103. Suresidir. KE’da **sûretü'l-‘asr** 1 kere görülmüŗtür. Diġer eserlerde kullanılmamıŗtır.

“...kimerse övkem öġsün tese **sûretü'l-‘asr**nı oķusun. (KE (66r17-18)

sûretü'l-baķara (سورة البقرة) Ar.(سورة البقرة) Kuran’ın 2. Suresidir. KE’da **sûretü'l-baķara** 1 kere tespit edilmiŗtir. Diġer metinlerde görülmemiŗtir.

“...kimerse oġrıların ķurtulayın tése **sûretü'l-baķaranı** oķusun. (KE(66r14-15)

sūretü'l-enfāl (سورة الأنفال)Ar.(سورة الأنفال) Kuran'ın 8. Suresidir. KE eserinde **sūretü'l-enfāl 1** kere yer almıştır. Diğer eserlerde bulunmamıştır.

“...kimerse *nifāk köñlümdin çıksun tēse sūretü'l-enfāl*ni okusun. (KE (66r16-17)

sūretü'l-en'ām (سورة الأنعام)Ar.(سورة الأنعام) Kuran'ın 6. Suresidir. KE metninde **sūretü'l-en'ām 1** kere rastlanmıştır. Diğer metinlerde geçmemiştir.

“...kimerse *қаdғу көñlümdin çıksun tēse sūretü'l-en'ām*ni okusun. (KE(66r15-16)

sūretü'l-aḥzāb (سورة الأحزاب) Ar. (سورة الأحزاب) Kuran'ın 33. Suresi. NF'te **sūretü'l-aḥzāb 1** kere geçmiştir. Diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“... *peygāmbar 'as taqı yārānları birle islām avvalında emgenlerining beyānı içinde turur imām abu'l-me'ālī muḥammed isp icābī raḥmhi tefsīr'inde sūretü'l-aḥzāb içinde bu ḥadīṣni keltürmiş...*”(NF (10/15)

sūretü'l-iḥlās (سورة الإخلاص) Ar. (سورة الإخلاص) Kuran'ın 12. Suresidir. KE'da **sūretü'l-iḥlās 1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde rastlanmamıştır.

“...kim erse *küfr ü şirk mending kitsün tēse sūretü'l-iḥlāş*ni okusun. (KE(66r18-19)

sūretü'l-mu'avvizeteyn (سورة المعوذتين)Ar.(سورة المعوذتين) Kuran'ın 110 ve 113.

Sureleridir. KE'da **sūretü'l-mu'avvizeteyn 1** kere görülmüştür. Diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“...kimerse *cādūluḡdın amān tilese sūretü'l-mu'avvizeteynni okısun*. (KE (66r19-20)

2.2.4.7. Peygamberlere İman

2.2.4.7.1. Peygamberlerin İsimleri ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar

ādem (آدم) Ar. (آدم) öz. İs. “Ebü'l-beşer” (beşerin babası) İlk insan ve ilk peygamberin ismidir. Hz. Âdem. KE'da **20**, MM'de **1**, NF'te **37**, SAKT'nde **2** kere geçmiştir.

“...*seni aḡa mu yiberdiler? tép sordılar, hāv, tédi, ḡapuḡ açtılar kirdük ādem 'aleyhi'sselāmni kördüm, bu kim turur? téyü sordum, cebrā'il aydı: ataḡ ādem turur.* (KE (208v11-12-13)

“...*taḡı ol vaḡtın kim ayduḡ firişterge: "secde ḡılın ādemḡa."* (SAKT 8276b/4-5)

yana yüz yégirmi taķı tört miñ

rusül enbiyalar ékinç söz oñı

eger artuķ eksük yaķtın bilmesen

érür evvel **ādem** muħammed soñı (MM (5/4)

“...yangrı te ‘ālā aytur: ey ħalāyıklar, men sizlerni **ādem** taķı ħavvadın yarattım, taķı sizlerni uluğ ħabīla taķı kiçiğ ħabīla ħıldım biri biringizni tép. (NF (51/12)

āħirü'n-nebī (آخرنبي) Ar. (آخرنبي) Son peygamber, Hz. Muhammed’in lakâbıdır. KE metninde **āħirü'n-nebī** 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde kullanılmamıştır.

“...na ‘t-ı **āħirü'n-nebī** ‘aleyhi's-selām...” (KE (8181v1)

aħmed (احمد) Ar. (أحمد) öz. is. Hz Muhammed’in isimlerinden biri olan **aħmed** “hamd” kökünden türetilmiştir. **aħmed** ismi tafdil olup çok öven, şükreden anlamına gelmektedir. KE’da **aħmed** 2 kere, NF’te 3, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. MM metninde **aħmed** geçmemiştir.

“...yā ilāhi **aħmed** atlığ muştafānıñ ħürmeti ol öler ħâlde ayırma bizdin imān devletin...” (KE (181v16)

“...men tangrıning yalavaçı sizing tapa, rāstlağanlıķ ħālı üze ol nirsege kim ileyimde tevrütdin, taķı müjde birgenlik ħālı üze yalavaç birle kelür soñumdın, anıñ atı **aħmed**. "ol vaķtın kim keldi anlarğa açuķ ħüccetler birle, aydılar: "bu siħr açuķ." (SAKT (8529a/1-2-3-4)

“...taķı aydı: ‘īsā peygāmbar bizlerke bişārat bérıp turur kim: méndin soñ **aħmed** atlığ peygāmbar kelgey, zīnhār u zīnhār angar ittibā ‘ ħılğay-siz tép incıl içinde aydı. (NF (79/11-12-)

circis (جرجس) Ar. (جرجس) öz. is. Hz. Circis. KE ‘da Hz. **circis**’in ismi 6 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde rastlanmamıştır.

“...ķışsa-i circis yalavaç ‘aleyhi's-selām ol dünyā maşlaħatın koyğan, mevli yarlığığa uyğan, satığ birle ħelāl māl yığğan, ol mālın faķirlarğa şadaķa ħılğan, mevli rızası üçün

kın körgen, ol [buğağuda kın] birle yetti yolu ölgen, altı yolu tirilgen circis yalavaç ‘aleyhi’s-selām...’ (KE (161r5-6-7))

dāvūd (داود) Ar. (داود) öz. is. Hz. Davud. KE metninde **22**, NF’te **5**, SAKT’nde **1** kere bulunmuştur. MM metninde Hz. **dāvūd**’un ismi rastlanmamıştır.

“...taķı birdük anga ishākñı taķı ya ‘kūbnı, tigme birni köndürdük. taķı nūññı köndürdük aşnudin, taķı oğlanlarındın dāvudñı taķı süleymāññı taķı eyyūbnı taķı mūsāñı taķı hārūññı...” (SAKT (133a4))

“... ‘azrā’ il aydı: ol kırk yılñı dāvūdğa bağladıñ. ādem anı unutmış erdi, tandı mevli ta ‘ālā ol bitigni ferışteler tanuķluķı birle ıdı yarlıķadı, dāvūdñıñ yüz yıl ‘ömri tamām boldı.” (KE (19r15-16-17-18-19))

“...ol aydı kim: men dāvud peygāmbar oğlı süleymāñ men tédi taķı bizke icāzat bérđi kim kiring tép, taķı men kirmedim. (NF (64/9))

ibrāhīm (إبراهيم) Ar. (إبراهيم) öz. is. Hz. İbrahim. KE’da Hz. İbrahim’in ismi **78**, NF’te **27**, SAKT’nde **1** kere görülmüştür. MM metninde ise Hz. **ibrāhīm**’in ismi yer almamıştır.

“... ibrāhām, ibrāhīm, ibrāhīm-i ĥalīl, ibrāhim ĥalīl, ibrāhīm ĥālīlu’llāh, ibrāhīmñı’n necefi ibrāhim ve ebrahām ve ibrāhām bu kamuğ lügatler dürüst turur.” (KE (37v18))

“...taķı vahy kılduķ. ibrāhīm tapa taķı ismā’ il tapa taķı ishāk tapa taķı ya ‘kūb tapa taķı oğul oğullarına taķı ‘ īsā tapa taķı eyyūb tapa taķı yūnus tapa taķı hārūñ tapa taķı süleymāñ tapa, taķı birdük dāvudğa zebūrñı. (SAKT (101a/2-3-4))

“...ħaķ te ‘ālā cebre’ ilke fermāñladı kim bargıl taķı ibrāhīm peygāmbarka taķı ismā’ il peygāmbarka ‘ahimās buyurgıl kim benim üçün ka ‘be bina kılunlar tép beytü’l ma ‘mūr yerinde tédi. (NF (37/11-12-13-14))

el-yesa (اليسع) Ar. (اليسع) öz. is. Hz. İlyas’a ilminin çokluğundan dolayı verilmiş lakaptır. KE’da Hz. **el-yesa**’ın ismi **2**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. NF ve MM eserinde Hz. **el-yesa**’ın ismi görülmemiştir.

“...keçe boldı érse ıdı ‘azze ve celle ot ıddı ol şehr ĥalķın köydürdi éki év ĥaldı biri yaññññ ‘ābid évi biri el-yesa’ évi, andın özge kamuğ köydiler.” (KE (159v20-21))

“...taķı ismā ‘ilni taķı **yesa** ‘nı taķı yūnusnı taķı lūtnı, tigme birni arturdımız ‘ālamlar ūze.
(SAKT (134a/1-2)

eyyūb (أيوب) Ar. (أيوب) öz. is. Hz. Eyüp. NF eserinde Hz. **eyyūb**’un ismi 7, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir. KE ve MM eserlerinde Hz. **eyyūb**’un ismi tespit edilmemiştir.

“...taķı ḥaķīkat ūze anga, biziņ katımızda yavuķluk taķı yaņışning körklügreki. taķı yād kılğıl kulumız **eyyūbnı**. (SAKT (435a/4-5)

“...ne aḥvāl boldı? héç bildingiz mü kim qayda bardı? tép yığlayu başladı erse, **eyyūb** peygāambar aydı: ol sökel tégeniņ neteg kiři erdi? tédi erse, raḥmat aydı: sağıķında sizke oḥşayur [erdi], tédi erse, **eyyūb** peygāambar aydı: yā raḥmat, ol sökel tégeniņ men turur-men, tédi. (NF (334/3-4-5)

fahr-ı ‘ālem (فخر العالم) Ar. (فخر العالم) Âlemin övüncü, Hz. Muhammed’in lakabıdır. KE metninde **fahr-ı ‘ālem** 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

“...birisi aydı: bizge niçe baķar-sén, biz qamuğ tapuğçı yumuşçılar-miz, cennāt-ı ‘adnđin tapuğ kılğalı keldük bizni qoyğıl aña baķğıl kim **fahr-ı ‘ālem** ol turur. (KE (183r21, 183v1)

ḥalīl (خليل) Ar. (خليل) Hz. İbrahim’in lakabıdır. KE’da **ḥalīl** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde ise yer almamıştır. Diğer eserlerde ḥalīl tespit edilmemiştir.

“...aymışlar: qaçan yūsufniņ ataları atın mālik ze’r işitdi erse bildi kim bu bey ‘**ḥalīl** uruğındın érmiş bu bey ‘isrā’ıl fer’idın érmiş, ol yégirmi miņ qatresi érmiş, ol künniņ küjeki érmiş, ol ravza çeçeki, ol beyze çüjeki ermiş. (KE (77v8-9-10-11)

ḥalīle’r-raḥmān (خليل الرحمن) Ar. (خليل الرحمن) öz. is. İbrahim peygamber’in lakabıdır. KE’da **ḥalīle’r-raḥmān** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde kullanılmamıştır.

“...ol şūratıñnı manga körgüzgil, tédi erse, ‘azrā’ıl aydı: yā **ḥalīle’r-raḥmān**, benim ol şūratıñnı körseñ, tākat tuta bilmegeysen, tédi erdi, ibrahīm peygāambar aydı...”

(NF (439/1)

ḥalīlu’llāh (خليل الله) Ar. (خليل الله) Ar. Hz. İbrahim’in lakabıdır. NF ve KE metinlerinde 1 kere kullanılmıştır. MM ve SAKT metinlerinde rastlanmamıştır.

“...bu sarāy **ḥalīlullāh** ibrahīm peygāmbar sarāyı turur tēdi erse, ol sarāyka kirdük...”
(NF (64/17))

“...yūsuf aydı: ol közi yaşılg, bağı başlıg firāk altında örtenmiş, ḥasret teñizinde gark bolmuş, ok tég boyı ya tég eğilmiş, ay tég açuk köñli tügme t”g tügülmüş isrā’ılul’llāh oğlu zebī’u’llāh nebī resi, **ḥalīlu’llāh** nāfilesi yūsuf men-men tēdi. (KE (75v15-16-17))

hārūn (هارون) Ar. (هارون) öz. is. Hz. Harun. KE metninde Hz. Hārūn **13** kere, NF’te **4**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. MM metninde Hz. **hārūn**’nun ismi geçmemiştir.

“...ıdı ‘azze ve celle yarlıg kıldı: ey mūsā aygıl bir tābūt kılsunlar ol taşnı tağı elvāḥ uşaklarını tağı senin ‘aşāñnı tağı **hārūn**’ın imāmesini anıñ içide kıysunlar. (KE (131v1718))

“...selām mūsā tağı **hārūn** üze! biz anıñ meñizlig yanut birür miz, körklüglük kılganlarğa. (SAKT (430a/3-4))

“...aydım: yā cebre’ıl, bu kim turur? tēdim erse, cebre’ıl ‘as aydı: bu mūsā peygāmbarınñ karındaşı **hārūn** turur ‘ahimās. (NF (54/16-17))

ḥızr (خضر) Ar. (خضر) öz. is. Hızır aleyhisselam. KE’da Hz. ḥızr ’ın ismi **13**, MM ‘de **1** kere tespit edilmiştir. NF ve SAKT metinlerinde Hz. ḥızr ’ın ismi görülmemiştir.

“...sordı: sen kim-sén? aydı: men ḥızr-men, muḥammedniñ cenāzesinğa namāz kılgalı keldim tēdi.” (KE (14v11-12))

bilig bilmiş üçün ‘alimler birer

öñinler cahil tep tekellüf kırar

bilig bildi erse bu mūsā teg-ök

cahil tese bolmas **ḥızr** tegtür er (MM (394/4))

ḥibetu’llāh (هبة الله) Ar. (هبة الله) Hz. Şis’in lakabıdır. KE metninde Hz. Şis’in lakabı **1** kere görülmüştür. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

“...temmet temmet kışsa-i şis ‘aleyhi ’ s-selām hābilde kédin yüz otuz yıl kéçdi şis tuğdı, şis süryāni tilinçe **hibetu'llāh** temek bolur, ya ‘nī teḡri ‘aṡāsı hābilni aldım erse anıḡ ornıḡ şīā ni bérdim tédi.” (KE (17v16-17-18-19)

hūd (هود) Ar. (هود) öz. is. Hz. Hud. KE’da Hz. Hūd’un ismi **10**, SAKT’nde **1** kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde Hz. **hūd**’un ismi bulunmamıştır.

“...muḡātil aytur: şālih boḡunında altmış kişi īmānlıḡ érdiler, hūd boḡunında mandaḡuḡ, kaçan **hūd** ve şālih dünyādın rıḡlet kıldılar érse olar yér yüzinde tarıldılar, bir anḡası cābülḡa tüşdiler, bir anḡası cābilsa tüşdiler.” (KE (37r6-7-8-9)

“...aydılar: “ay **hūd!** kelmeding bizge açuḡ ḡüccet birle taḡı ermez biz, biz tapuḡularımıznuḡ ḡoḡḡanları, seniḡ sözüḡding; irmez biz, biz saḡa bitgenler.” (SAKT (219a/3-4-5)

ibnü'llāh (ابن الله) Ar. (ابن الله) “Allah’ın oḡlu”, Hz. İsa. KE’da **ibnü'llāh** **1** kere yer almıştır. SAKT’nde **ibnü'llāh** “**taḡrınuḡ oḡlı**” anlamına tercüme edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **ibnü'llāh** yer almamıştır.

“...aymışlar: iḡtilāf ol érdi kim ‘īsini ba ‘zılar **ibnül ' llāh** tédiler, ba ‘zılar ilāh tédiler, ba ‘zılar şülsün şelāse. (KE (170r1-2)

idrīs (إدريس) Ar. (إدريس) öz. is. Hz. İdris. KE’da Hz. İdris’in ismi **10**, NF’te **3**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. MM metninde Hz. **idrīs**’ın ismi bulunmamıştır.

“...anda kédin mevli ‘azze ve celle anlarḡa **idrīs** yalavaḡ ‘aleyhi's-selāmı ıḡurdı. ol kışsa: kışsa-i idrīs ‘aleyhi's-selām bu turur.” (KE (19v11-12)

“...men aydım: yā cebre’ il, bu kim turur? tédim erse, cebre’ il ‘as aydı: bu **idrīs** peyḡāmbar turur tédi. men taḡı selām kıldım. (NF (54-12)

“...taḡı yāḡ kılgıl kitāb içinde **idrīs**ni. ḡaḡīḡat üze ol irdi rast sözlüḡ peyḡāmbar. (SAKT (297b/4-5)

ilyās (إلياس) Ar. (إلياس) öz. is. Hz. İlyas. KE metninde Hz. İlyas’ın ismi **8**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde Hz. ilyās’ın ismi rastlanmamıştır.

“...amāri ‘ālimleri ayımuşlar: törtünç kat kökde turur. haberde andağ kelür: tört peygamber tirig turur ékisi kökde ‘isi ve idris, ékisi yérde hıızr ve **ilyās** ‘aleyhimi's selām.” (KE (20v19-20-21))

“...**hakikat** üze **ilyās**, ıdılmışlardın. (SAKT (430a/5))

ilyasīn (آل ياسين) Ar. (إل ياسين) öz. İs. Hz. İlyas. SAKT’nde Hz. **ilyasīn**’in ismi 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde Hz. **ilyasīn**’in ismi görülmemiştir.

“...**hakikat** üze anlar hāzır kılınmışlar, meger tangrının hāliş kulları. taķı kođduķ anıñ üze, songraķılar içinde. **selam ilyāsīn** üze!...” (SAKT (430a/8-9))

‘**isā** (عيسى) Ar. (عيسى) öz. is. Hz. İsa. KE eserinde Hz. ‘isi’nin ismi 24 kere, NF’te 23, SAKT’nde 2 kere görülmüştür. MM metninde Hz. **isā**’nın ismi geçmemiştir.

“...törtünç kat kökde turur. haberde andağ kelür: tört peygamber tirig turur ékisi kökde ‘**isā** ve idris, ékisi yérde hıızr ve ilyās ‘aleyhimi’s-selām. ammā bu tört üçi ölgey idris ölmegey, anıñ üçün kim bir öldi uçmaķda kıldı tégüküne tegi.” (KE (20v21))

“...**hakikat** üze mesīh meryem oğlı **isā**. tangrının yalavaķı taķı anıñ sözi; kemişti anı meryem tapa. (SAKT (102b/2-3))

“...hisāb ‘ilmi bilgen ‘ulemālar andağ aydılar kim **isā** peygāmbar ‘asdın altı yüz yigirmi yıl keçmiş erdi kim muḥammed resūlullāh dünyāke keldi. (NF (4/11-12))

ishāk (إسحاق) Ar. (إسحاق) öz. is. Hz. İshak. KE eserinde Hz. ishak’ın ismi 22, NF’te 5, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir. MM metninde Hz. ishak’ın ismi geçmemiştir.

“...taķı bağışladuķ aña **ishākı** taķı ya ‘kūbnı. taķı kıldıuķ oğlanları içinde peygāmbarlıķnı taķı kitābnı. (SAKT (381a/2-3-4))

“...su ‘āl: öltürmekleri ékidin hāli ermes, ya **ishāk** ya [ya ‘kūb] kanın helal körmek birle bolğay.” (KE (70r13-14))

“...ḥadīs ma ‘nīsi ol turur kim peygāmbar ‘as aydı ḥasañe taķı ḥüseyiñe rażhumā: ol vaķtın kim bu du ‘ā birle anlarğa ta ‘vız kılur erdi ḥasan taķı ḥüseyin atanız ibrahīm peygāmbar ‘as oğlı isma ‘ilka taķı **ishāk**ğa bu du ‘ā birle ta ‘vız kılur erdi; bu du ‘ā ma ‘nī si ol bolur kim: sığınur-men tanrı te ‘ālānıñ tükel atları birle éndürülmüş kitābları birle

kamuğ şeytāndın taķı zaħmat tegürgen ağıluğ cānvarlardın taķı yavuzluğ tegürgen közdin. (NF (168/8-9-10-11-12-13))

ismā'īl (إسماعیل) Ar. (إسماعیل) öz. is. Hz. İsmail. KE eserinde Hz. İsmail'in ismi **21**, NF'te **10**, SAKT'nde **1** kere bulunmuştur. MM eserinde Hz. İsmail'in ismi rastlanmamıştır.

“...şāfi **ismā'īl** yalavaç köñli toluğ kad şafā, şādıķu 'l-va °d atanıban va °desin kıldı vefā...” (KE (47r14))

“...taķı yād kılğıl kitāb içinde **ismā'īl**ni. (SAKT (297b/1-2))

“...kaçan kim 'arifa küni boldı erse, ibrahīm peygāmbar 'as **ismā'īl** anası hācarğa aydı: yā hācar bu **ismā'īl**niñ tonlarını yuvğıl taķı başını tarağıl. (NF (213/6-7-8))

īsrā'īl (إسرائيل) Ar. (إسرائيل) öz. is. Hz. Yakup'un lakabıdır. KE'da **īsrā'īl** **4** kere yer almıştır. SAKT'nde Hz. Yakup'un lakabı **īsrā'īl** 1 kere yer almasına rağmen geçtiğı ayette **ya'kūp** olarak çevrilmiştir. NF ve MM eserlerinde **īsrā'īl** tespit edilmemiştir.

“...su'āl: ya'kūb yalavaç nedin **īsrā'īl** atandı? cevāb ol turur: ma'nisi bulun bolur, şeytānnı bir vaķtda bulnamı erdi, anıñ üçün **īsrā'īl** atandı. (KE (62r4-5-6))

kelīm (كليم) Ar. (كليم) Arapçada söz söyleyen, konuşan manasına gelmektedir. Tur-ı Sina'da Allah'la konuşmasından dolayı Hz. Musa'ya verilen lakaptır. NF metninde kelīm **1** kere kullanılmıştır. **kelīm** diğerk eserlerde görülmemiştir.

“...yā mūsā men sēni taķı ümmetingni fir'avndın kutğarmadım-mu, sangta taķı ümmetinge deryānı yarıp sizlerni deryādın selāmat keçrüp duşmaningız fir'avnnı helāk kılmadım-mu taķı sēni **kelīm**üm tēp 'ālamda celve kılmadım-mu? (NF (55/16/17))

lūt (لوط) Ar. (لوط) Ar. Hz. Lut. KE'da Hz. Lut'un ismi **20**, NF ve SAKT metinlerinde **1** kere geçmiştir. Hz. **lūt**'un ismi MM metninde geçmemiştir.

“... ol kişiler ibrahimğa ħased kılıp bir tünle ölüğ itni keltürüp kuğuğğa saldılar. ibrahim **lūt**ka aydı: kiteliñ.” (KE (47v2-3-4))

“...peygāmbar taķı çıktı, sāra taķı **lūt** peygāmbar üçegü ol dımışk élidin çıktılar taķı mışır şehringe bardılar. (NF (218/9-10-11))

mesīh (مسيح) Ar. (مسيح) öz. İs. Allah'ın izniyle hastaları iyileştiren Hz. İsa'ya verilen lakaptır. SAKT'nde mesīh 1 kere geçmiştir. NF, MM ve KE metinlerinde **mesīh** bulunmamıştır.

“...ol vaktın kim aydı firişteler: "ay meryem! haķīkat üze tanrı müjde birür saña kelime birle andın: anıñ atı **mesīh**, meryem oğlu 'īsā. (SAKT (53a/4-5)

muḥammed (محمد) Ar. (محمد) öz. is. Hz. Muhammed. KE'da Hz. muhammed'in ismi 145, NF'te 112, MM'de 3, SAKT'nde 1 kere tespit edilmiştir.

“... sen kim-sen kim muḥammedni yumaķnı men ' kılur-sen yumaķ sünnetin **muḥammed** koyup turur.” (KE (14v8-9)

“...taķı irmes **muḥammed** meger yalavaç, keçti aşnusındın yalavaçlar. eger öldi irse mü, yā öldürüldi irse mü evrüldünüz ökçelerinüz üze? taķı kim evrülse iki ökçesi üze, ziyan kılmağay tanrığa nirse. taķı yanut birgey tanrı şükr kılğanlarga. (SAKT (66a/1-2)

yana yüz yégirmi taķı tört miñ

rusül enbiyalar ékinç söz oñı

eger artuķ eksük yaķın bilmesen

erür evvel ādem **muḥammed** sonı (MM (5/4)

“...abū cehl aydı: 'ömrünüzni atangız 'abdu'l-muḥṭalib dīni üze keçrüp āḥir vaktta қaytur-mu-siz? tédi erse, aydı: yā **muḥammed**, men atam 'abdu'l-muḥṭalib dīni üze öler-men tédi erse, ḥāṭırı ḥasta u bezmān boldı erse, āyat nazil boldı... ” (NF (6/4-5)

muḥammed-i emīn (محمد امين) Ar. (محمد الأمين) “Emin ve güvenilir olan” Hz. Muhammed'in lakabıdır. KE'da **muḥammed-i emīn** 1 kere bulunmuştur. Diğer eserlerde **muḥammed-i emīn** tespit edilmemiştir.

“...kaçan muḥammed bāliğ boldı érse 'āfiyet ve şalāḥ könilikde ma 'rūf boldı, қamuğ қureyšiler taķı āl-i 'abd-i menāf **muḥammed-i emīn** atadılar. (KE (186r21, 186v1)

mu 'izze'd-dīn (معز الدين) Ar. (معز الدين) “Dinin izzet ve ikram edicisi” Hz. Muhammed'e verilen lakaptır. KE'da **mu 'izze'd-dīn** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **mu 'izze'd-dīn** yer almamıştır.

“...kaçan muḥammed muştafā ırğadı érse küfr ḥanḳalası tóküldi islām ḥurmāları [yü]klendi islāmğā kuvvet boldı, **mu ‘izze'd-dīn** laḳab berildi. (KE 197r7-8)

mūsā (موسى) Ar. (موسى) öz. is. Hz. Musa. KE metninde Hz. Musa ’nın ismi **62**, MM’de **2**, NF’te **20**, **SAKT’nde 1** kere yer almıştır.

“...aymışlar: ya ‘kūb yalavaç mışrda vefāt kıldı, ken ‘ānga éltip qoydılar, yūsuf hem mışrda vefāt kıldı mışrda oḳ qoydılar, **mūsā** yalavaç rüzgārıǵa tegrü anda erdi, mūsā kelip tarılmış süñüklerin yığıp ken ‘ānga éltti atası qatıda qoydı.” (KE (108r6-7-8)

“...aydı: "kim idingiz, ay **mūsā**?" aydı: idimüz ol <kim> birdi tigme bir nirseni yaratılmışlarınǵa, andın song köndürdi." (SAKT (303a/8-9)

ḳanā‘at bile boldı **mūsā** ḳarīb

ıdı birle sözleşti tūrǵa barıp

ḳanā‘at arıǵ pāk resūl sünneti

ıdının tiledi üküş yalvarıp (MM (55/1)

“...yā muḥammed, beşārat bolsun saña kim ol körüngen cebre’ıl turur **mūsā** peygāmbarkā, taḳı ‘īsā peygāmbarkā taḳı öñin peygāmbarlarkā kelgen turur. (NF 8/1617)

muştafā (مصطفى) Ar. (مصطفى) öz. is. Hz. Muhammed’in isimlerinden biridir. KE’da Hz. Mustafa’nın isimi **32**, MM’de **1**, NF’te **12** kere görülmüştür. **SAKT’nde muştafā** geçmemiştir.

“...na^ct-ı muḥammed **muştafā** şalla’llāhu^c aleyhi ve sellem sözlemek niyāzlıǵ ḳopuşluǵ hem toḳuşluǵ ḳadaşlıǵ ḳoḳuşluǵ, şehādetliǵ sa^c ādetliǵ^c ibādetliǵ hidāyetliǵ işāretliǵ beşāretliǵ, özi muḳi^c, zıḳri refi^c, ümmetḳa şefi^c, enbiyā ḳıḳblesi, aşfiyā ḳıdvesi ol şadr-ı şuffe-i şafā bedr-i hıṭṭa-i vefā muḥammed muştafā şalla’llāhu^c aleyhi ve sellem.” (KE (1v13-14-14, 2r1-2-3-4-5-6-7-8)

yana ottuz üç miñ şahābe vü yār

üze bolsu rızvān ulaşu nişār

taķı muṣṭafādın bu künge tégi

ayıtğan resul ḥaķ ıdı bir ü bar (MM (12/3)

“... peygāmbar ‘as’nuḡ mu‘cizātı üküṣ turur. cümle peygāmbarlarkā né mu‘cizāt kim berildi, ḳamuḡı muḥammed muṣṭafāğa berildi...” (NF (35/17)

nūḥ (نوح) Ar. (نوح) öz. is. Hz. Nuh. KE’da Hz. Nuh’un ismi **38**, NF’te **6**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir.

“... ḳaçan **nūḥ** tūfānı boldı érse mevli ta‘ālā yarlıḡı birle cebrā’il ol évni kötürdi törtünç ḳat kökke aṣurdı.” (KE (13v7-8)

“...biz vaḡy ḳılduḡ sening tapa, neteg kim vaḡy ḳılduḡ **nūḥ** tapa taķı peygāmbarlar tapa andın songra. (SAKT (101a/1-2)

“...tangrı te‘ālā raḥmat ḳılsun atam **nūḥ** peygāmbarka! her künde ḳavmı anı on ḳata urur erdiler. (NF (13/1-2)

nūḥ necī (نوح النجی) Ar. (نوح النجی) öz. is. Hz. Nuh. MM ve KE metinlerinde **nūḥ neci** **1** kere geçmiştir.

bu cümle ḥalāyık müsāfir méñiz

taķı dünya tüpsüz kırıḡsız téñiz

uḡan zıķrı birle bulunḡay tiliḡ

*eger **nūḥ necī** teg amān ḳolsañız* (MM (40/4)

“...selāmün ‘alā nūḥ fi’l-‘ālemīn yarlıḡın işitken **nūḥ-ı neciyy** ‘aleyhi’s-selām (KE (22v8)

resūl (رسول) Ar. (رسول) Arapçada “r-s-l” kökünden türetilen **resūl** risalet görevini yerine getiren elçi anlamına gelmektedir. Resul dinî kavram olarak kullanıldığında Allah tarafından yeni bir kitap ve yeni bir şariat ile bir topluma gönderilen kimseyi ifade etmektedir. Çoḡulu rusūldür. Resul kelimesi melekler için de kullanılmıştır. MM metninde **resūl** kavramı **9**, NF’te **25**, KE’da **373**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. SAKT ve KE metinlerinde hem **resūl** hem de **yalvaç** yer almıştır. NF metninde ise iki kavram geçmesine rağmen **yalvaç** **1** kere bulunmuştur. MM metninde ise resul anlamındaki **yalvaç** geçmemiştir.

“...yalğanga nisbet kıldı şemūd, haddin keçmeki birle; ol vaqtın kim ıyındı bed-bahtıraı. aydı anlarğa tangrınıñ **resūl**: "tangrınıñ ingenindin taķı suvındın ülüşini" (SAKT (574b/6-7)

bu cümle resul enbiyā serveri

*muḥammed **resūl** ol müzekkā eri*

şükür kılǵu tün küñ tazarru ‘ bilen

anıñ ümmeti kılmuşınğa beli (MM (7/2)

“...tañrı te‘ālā kur‘ān içinde kim ḥabar bérür, kt: (IV-80) ... ya ‘nī kim kim **resūl** fermānıñça bolsa, yürise, anga boyun bérse, tangrı te‘ālā fermānıñça yüridi taķı tangrıķa boyun bérdi tép yıǵlar erdi taķı aytur erdi kim: çerigke suvsalıķ tegmişte barmaķlarídın çeşmeler çıkıp cümle çerigni kandurğan peygāmbar tép yıǵlar erdi. (NF (91/1-2-3-4)

resūlullah (رسول الله) Ar.(رسول الله) “Allah’ın resulü” anlamına gelmektedir. Aşağıdaki varaklarda **resūlullah** Hz. Muhammed’e atıfta bulunmuştur. Fakat Kuran-ı Kerim’de **resūlullah** diğér peygamberlerin kavimlerine hitap ederken sık kullandıkları bir kavramdır. NF metninde **resūlullah** kavramı **118**, MM’de **1** kere kullanılmıştır. KE metninde **resūlullah** tespit edilmemiştir. SAKT’nde **resūlullah** “*tañrınıñ yalvacı*” manasına tercüme edilmiştir

*ve-lākin **resūlullah** oş zü'l-celāl*

ḥaber bérdi bizge kelām-ı zülāl

taķı otǵa bışmış kozi sözledi

delİL köp ayıtsam bulur-sén melāl (MM (33/1)

“...men muḥammed **resūlullāh** men hem taķı muḥammed ibnü ‘ abdllāh men...”(NF (46/9)

“...taķı ol vaqtın kim aydı ‘īsā meryem oǵlı: “ay ya ‘kūb oǵlanları men *tañrınıñ yalavaçı* sizin tapa...” (SAKT(529a/1) وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

rūḥu'llāh (روح الله) Ar. (روح الله) “Allah’ın ruhu” Hz. İsa’nın lakabıdır. KE’da **rūḥu'llāh** kavramı 1, NF’te 2 kere yer almıştır. MM ve SAKT metinlerinde **rūḥu'llāh** görülmemiştir.

“...törtünçileri mü'min érdi, aydı: 'İsī teḡriniḡ kulu turur, yalavaç taḡı **rūḥu'lāh** turur. (KE (170r6)

“...yā **rūḥu'llāh**, ḡaḡ te'ālā yigrenmişini biz sevdük; bu dünyanı andaḡ ḡatıḡ sevdük kim oḡlan anasını sevmiş mengizlig sevdük. (NF (396/7)

şāliḡ (صالح) Ar. (صالح) öz. is. Hz. Salih. KE eserinde Hz. şāliḡ'in ismi 19, SAKT'nde 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde Hz. **şāliḡ** ismi geçmemiştir

“...ḡaḡ dınga ündegen **şāliḡ** peyḡamber 'aleyhi's-selām 'aḡl ünüp kelgil işit şāliḡ yalava ḡışşasın...” (KE (31r16)

“...taḡı boynaḡuluk ḡıldılar, anların iḡisiniḡ buyruḡındın; taḡı aydılar: "ay **şāliḡ**! ketürgil bizge anı kim va'de ḡılır sen bizge, eger irseng ıḡılmışlardın." (SAKT (155b/456)

seyyid-i 'ālem (سيد العالم) Ar. (سيد العالم) Âlemin efendisi, âlemin ileri geleni, Hz. Muhammed'e verilen lakaptır. KE metninde 4 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **seyyid-i 'ālem** yer almamıştır.

“...imdi muḡammedge kēneşeliḡ kimni ihtiyār ḡılsa aḡa tapşurayın tép **seyyid-i 'ālem**ḡa bakıp aydı: oḡlum men dünyādın bardım érse atan ḡarındaşlarındın ḡayusın ihtiyār ḡılır-sén. (KE (186r9-10-11)

süleyman (سليمان) Ar. (سليمان) öz. is. Hz. Süleyman. KE’da Hz. Süleyman’ın ismi 32, NF’te 9, SAKT’nde 1 kere geçmiştir. MM metninde Hz. süleyman’ın ismi görülmemiştir.

“...‘akūz melik birle sözleri bir kūn **süleymān** atlanıp barurda kāvān atlıḡ aḡaḡḡa tēḡdi, yılḡı kōrdi otlayur, süleymānnı kōrdiler é'rse uçup havāḡa aḡdılar.” (KE (139v9-10-11)

“...taḡı vahy ḡılduḡ ibrahīm tapa taḡı ismā'ıl tapa taḡı ishāḡ tapa taḡı ya'ḡūb tapa taḡı oḡul oḡullarıḡa taḡı 'İsā tapa taḡı eyyūb tapa taḡı yūnus tapa taḡı hārūn tapa taḡı **süleymān** tapa, taḡı birdük dāvudḡa zebūrni. (SAKT (101a/2-3-4)

“...munça ni ‘metlerdin **süleymān** peygāmbar hergīz tatmaz erdi, öz kesbidin yeyür erdi taķı öz kesbidin keyer erdi. (NF (211/2)

şīs (شيث) Ar. (شيث) öz. is. Hz. Şis. KE eserinde Hz. şīs’in ismi **6** kere bulunmuştur. Diğer eserlerde Hz. **şīs**’in ismi bulunmamıştır.

“...temmet temmet kışsa-i **şīs** ‘aleyhi ‘s-selām hābilde kéđin yüz otuz yıl kéçdi şīs tuğdı, şīs süryānī tilinçe hibetu’llāh temek bolur, ya ‘nī teñri ‘aťāsı hābīlni aldım erse anıñ orınıña şīs ni bérdim tédi. (KE (17v16-17-18-19)

şu ‘ayb (شعيب) Ar. (شعيب) öz. is. Hz. Şu ‘ayb. KE’da Hz. **şu ‘ayb’ın** ismi **1**, NF ve SAKT metinlerinde **2** kere görülmüştür. MM eserinde Hz. **şu ‘ayb**’ın ismi bulunmamıştır.

“...taķı bir rivāyetde kıılır ‘abdu’llāh bin ‘abbās rażiyā’llāhu ‘anhu: haķ ta ‘ālā éki boğunun bir ‘azāb birle helak kılmadı illa şālih kavmini taķı **şu ‘ayb** kavmini ot birle helāk kıldı, ançası bar şālih boğunıge ot adaķları altında çıķdı, şu ‘ayb bođunıña kökdin indi.” (KE (37v1-2-34)

“...aydılar: "ay **şu ‘ayb**! namāzlarıñ mu buyrur sangakim koğsa miz anı kim kılluķ kıılır atalarımız, yā kılsa miz māllarımız içinde anı kim tileyürmüz? (SAKT (222b/2-3-4)

“...ékkinç séziki rāst bolğan, **şu ‘ayb** peygāmbar ‘asnuñ şafūrā atlığ kıızı bar erdi. (NF (113/1-2)

üzeyr (عزير) Ar. (عزير) öz. is. Hz. Üzeyr. KE’da Hz. **üzeyr**’ın ismi **4**, SAKT’nde **1** kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde Hz. ‘üzeyr’ın simi tespit edilmemiştir.

“... kavluhu ta ‘ālā: ibrahmğa ölüg tırgüzmekni kuşlarda körgüzdi, yana ‘üzeyrğa öz teninde körgüzdi hikmet né érdi?” (KE (55v18-19-20)

“...taķı aydı cuhūdlar: " **üzeyr** tañrınuñ oğlı." (SAKT (185a/5)

yaħyā (يحيى) Ar. (يحيى) öz. İs. Hz. Yahya. KE’da Hz. **yaħyā**’ın ismi **7**, NF’te **3**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde Hz. yaħyā’nın ismi görülmemiştir.

“...körmes mü-sén zekerriyyā muṭlaķ oğul tilemedi, aydı: ilāhi maña oğul bérgil hem veli bolsun hem rażi bolsun. mevli ta ‘ālā **yaħyā** teg oğul kerāmet kıldı.” (KE (167r21, 167v1)

“...taķı zekerriyyānı taķı **yaḥyā** taķı ‘īsānı taķı ilyāsın, tigme bir yaḥşılardın. (SAKT (133b/9, 134a/1)

“...cebre’ıl ‘as aydı: yā muḥammed, bu ékki şahşning biri ‘īsā peygāmbar turur taķı biri **yaḥyā** peygāmbar turur ‘ahimās. (NF (54/1-2)

yaķ ‘ūb (يعقوب) Ar. (يعقوب) “öz. is. Hz. Yakub KE metninde Hz. **yaķ ‘ūb**’un ismi **1**, NF’te **12**, SAKT’nde **2** kere yer almıştır. MM metninde Hz. yaķ ‘ūb’ un ismi yer almamıştır.

“...yégirmi yéti yıldın soñ **ya ‘ķūb** vefāt boldı yalavaçlık yūsufğa tégdi, atasındın soñ yégirmi tört yıl tirildi, andın soñ vefāt kıldı.” (KE (108r4-5-6)

“...irmez ol, meger bir ķulı kim uluğ kılduğ anıñ üze taķı kılduğ anı teng şıfat, **ya ‘ķūb** oğlanlarıñğa. (SAKT (471a/2-3)

“...ey yehūdā, cümlemüzdin uluğ siz turur-siz. babam **ya ‘ķūb** bolmasa, siz mañğa babam yerinde turur-siz. (NF (355/6)

ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh (يعقوب إسرائيل الله) Ar. (يعقوب إسرائيل الله) öz. is. Hz. Yakub NF metninde **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** **1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** geçmemiştir.

“...ķavluhu ta ‘ālā: (XII-83) üküş yığladı devāt ķalem alıp ḥaṭ yazdı mışr -melikige kim bu ḥaṭ ibrahīm ḥalīlu’ llāh nebī resi, ishāķ zebīhu’ llāh oğlı **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** dın fir ‘avn āğūşı ‘azīz-i mışrğa tégsün. (NF (99r7-8-9-10)

ya ‘ķūbu’n-nebī (يعقوب النبي) Ar. (يعقوب النبي) öz. is. Hz. Yakub. KE eserinde **ya ‘ķūbu’n-nebī** **1** kere bulunmuştur. Diğer metinlerde **ya ‘ķūbu’n-nebī** kullanılmamıştır.

“...ķamuğı kūn yaruğınça helāk boldı, yok kıldılar idı ķudreti birle. kışşa-i **ya ‘ķūbu’n-nebī** ‘aleyhi’s-selām...” (KE (61r21, 61v1)

yūnus (يونس) Ar. (يونس) öz. is. Hz. Yunus. KE metninde Hz. **yūnus**’ un ismi **16**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde Hz. yūnus’ un ismi tespit edilmemiştir.

“...sordı: atıñ né turur? aydı: **yūnus**. aydı: özge atıñ bar mı? aydı: yana bir atım za’nnūn.” (KE (153r3-4)

“...meger **yūnus** kavmı, ol vaktın kim bittiler; açtuğ anlardan horluğunun kının bu yakınrağ tiriglik içinde tağı ber-hārdārlik birdük uzakrağ vaktğa tegrü. (SAKT (211a/8-9, 211b/1)

yusūf (يوسف) Ar. (يوسف) öz. is. Hz. Yusuf. KE eserinde Hz. **yusuf** 'un ismi **112**, NF'te **19**, SAKT'nde **1** kere tespit edilmiştir. MM metninde Hz. yusūf'un ismi yer almamıştır.

“...zeyne aydı: ya 'kūb saña bu kün çıkğu teg ermes bu kün yūsufnıñ kanlıg köñlekin elinje aldı, ādem ridāsın keğdi, şit tacın başınğa urdı, nūh 'aşāsın elginje aldı, ibrahīm köñlekin keğdi, ishāk kurın kurşandı, niyazın bi -niyāz melikge 'arza kıldı, aydı: ilāhi **yusufnıñ** ölugin tirigin maña bildürgil.” (KE (79v6-7-8-9)

“...tağı ol vaktın kim çıktı kārvin, aydı ataları: "haqıkat üze men bulur men **yūsuf** yıdığını, eger bolmasa irdi kim munmağğa nisbet kılur siz. (SAKT (237a/5-6-7)

“...peygāmbar 'as aydı: ey mekke halqı, men sizke anı aytur-men kim **yūsuf** peygāmbar 'as qarındaşlarına aydı. (NF (51/16-17)

yūşa (يوشع) Ar. (يوشع) öz. is. Hz. Yuşa. KE'da Hz. **yūşa** 'nın ismi **7**, NF'te **1** kere geçmiştir. SAKT ve MM metninde Hz. Yuşa'nın ismi tespit edilmemiştir.

“... ellig miñ er kamuğ astılar, andın soñ **yūşa** 'nı kārūnga ıddı yelük assun tép.” (KE (25r19)

“...ol yöndin haq te 'ālā anlarını helāk kıldı. **yūşa** ' peygāmbar 'as'ka haq tvt vahy kıldı, aydı: yā **yūşā** ' , kavmlarınğ üküş 'āsīlık kıldılar. (NF (306/7-8)

yūşa 'bin nūn (يوشع ابن نون) Ar. (يوشع ابن نون) öz. is. Hz. Yuşa. KE'da **yūşa 'bin nūn** **7** kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **yūşa 'bin nūn** kullanılmamıştır.

“...yūsuf uruğındın, ékegü **yūşā 'bin nūn** tağı hurr ībin āşūs, ibn yāmin uruğındın falı bin vefrın. (KE (117v12)

za'n-nūn (ذوالنون) Ar. (ذو النون) Hz. Yunus'un lakabıdır. KEeserinde **za'n-nūn** **4**, SAKT'nde **1** kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde Hz. Yunus'un lakabı bulunmamıştır.

“...sordı: atıñ né turur? aydı: yūnus. aydı: özge atıñ bar mı? aydı: yana bir atım **za'nnūn**. (KE (153r3-4)

“...taķı **ze'n-nūn**, ya^c nī yūnusnı; ol vaķtın kim bardı öfkeliğ, sizdi kim taķdīr kılmağay miz anıñ üze. kıkırdı қarangkuluğ içinde kim: “yoķ tapunğı meger sen, arıǵlıķ sanga. men boldum küç kılǵanlardın.” (SAKT (317a/2-3-4)

zebīhu'llāh (ذبيح الله) Ar. (ذبيح الله) Hz. İsmail'in lakabıdır. KE metninde **zebīhu'llāh** 2 kere geçmiştir. Diğer eserlerde Hz. İsmail'in lakabı yer almamıştır

“...yūsuf aydı: ol közi yaşığ, bağırı başlığ fīrāk altında örtenmiş, hasret tejizinde ğark bolmış, oķ tég boyı ya tég eğılmiş, ay teg açuķ köñli tügme tég tügülmüş isrā'īlul'llāh oğı **zebīhu'llāh** nebī resi, ḥalīlu'llāh nāfilesi yūsuf men-men tēdi. (KE (75v15-16-17)

zekerriyyā (زكريا) Ar. (زكريا) öz. is. Hz. Zekeriya. KE metninde Hz. **zekerriyyā**'nın ismi 6, NF'te 2, SAKT'nde 1 kere görülmüştür. MM metninde Hz. Zekeriya'nın ismi geçmemiştir.

“...körmes mü-sén **zekerriyyā** muṭlaķ oğıl tilemedi, aydı: ilāhi maņa oğıl bērgil hem veli bolsun hem rażi bolsun. mevli ta'ālā yahyā teg oğıl kerāmet kıldı.” (KE (167r21'167v1)

“...taķı **zekerriyyānı** taķı yahyā taķı 'īsānı taķı ilyāsın, tigme bir yaḥşılardın. (SAKT 133b/9, 134a/1)

“...kıldı taķı aydı: ey **zekerriyyā**, bilgil, āgāh bolğıl kim bu ḥased kılğıuçı benim fażlımķa övkelig turur taķı kıl...” (NF (414/4)

zū'l-kifl (ذو الكفل) Ar. (ذو الكفل) öz. is. Hz. Zū'l-kifl. KE ve SAKT metinlerinde Hz. **zū'l-kifl**'ın ismi 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde Hz. Zū'l-kifl'in ismi geçmemiştir.

“...aymışlar: 'üzeyrniñ yalavaçlıķıda iḥtilāf bar, neteg kim ḥızr ve **zū'l-ḳarneyn** ve **zū'l-kifl**niñ. (KE (165r14)

“...taķı yāḍ kılğıl ismā'īl taķı yesa' taķı **zū'l-kifl**ni. (SAKT (435b/4-5)

2.2.4.7.2. Peygamberlerin Mucize Ve Kerametleri İle İlgili Kavramlar

inficār (انفجار) Ar. (انفجر) infacere kökünden türetilen **inficār** kelimesi patlama anlamına gelmektedir. Ancak metinlerde geçen inficār dinî kavram olarak kullanıldığında başka bir anlam kazanıp suyun yerden kaynayıp akması Hz. Musa Peygamber'in mucizesi anlamında kullanılmıştır. KE metninde **inficār** kavramı 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **inficār** yer almamıştır.

“...kavluhu ta ‘ālā: evvel tayaḳ, ékinçi beyzā elig, üçünçi **inficār**, törtünçi infilāk, béşinci tūfān, altıncı çekürge, yétinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzuçı ḳan. (KE (114r8-9-10)

infilāk (انفلاق) Ar. (انفلق) İnfalāḳa kökünden müştak olan **infilāk** kelimesi yarıлма ve açılma anlamını taşımaktadır. **infilāk** dinî bir anlam kazandığında Hz. Musa'nın mucizesi manasına gelmektedir. KE metninde **infilāk** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. Diğer metinlerde **infilāk** görülmemiştir.

“...kavluhu ta ‘ālā: evvel tayaḳ, ékinçi beyzā elig, üçünçi inficār, törtünçi **infilāk**, béşinci tūfān, altıncı çekürge, yétinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzuçı ḳan. (KE (114r8-9-10)

ḳābe ḳavseyn (قَاب قَوْسَيْن) Ar. (قَاب قَوْسَيْن). İki yayın arasındaki uzaklık, miraçta Hz. Muhammed'in Allah'a yakınlığına kinayedir. KE metninde **ḳābe ḳavseyn** 1 kere bulunmuştur. SAKT'nde **ḳābe ḳavseyn** “irdi iki, yā endāzasınça” manasına tercüme edilmiştir. MM metninde **ḳābe ḳavseyn** görülmemiştir.

“...taḳı cevāb ol turur kim ḳaçan **ḳābe ḳavseyn** maḳāmıḡa teḡdim erse yarlıḡ kéldi: ḳuyı baḡḡıl. dünyā ‘ālemin daḡıların bir zerre toprak kördi, ‘arş eflākı, uçmaḡnı tamuḡnı özindin astın kördi. (KE (209r13-14-15)

“...irdi iki, yā endāzasınça, yā yakınraḳ...” (SAKT(503a/5) فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى)

mi‘rāc (معراج) Ar. (معراج) “Uruc” kökünden türetilen **mi‘rāc** kelimesi yukarıya çıkma, merdiveni ifade etmektedir. **mi‘rāc** dinî kavram olarak, Recep ayın 27. gecesinde Hz. Muhammed'in göğe çıkması anlamında kullanılmaktadır. KE metninde **mi‘rāc** kavramı 26, NF'te 7, MM'de 1 kere yer almıştır. SAKT'nde **mi‘rāc** yer almamıştır.

“... aymışlar: resūl ‘aleyhi's-selām ol oḳ kéçe andın yandı ‘ammesi ümmühān, éviḡe kéldi, **mi‘rāc** haberin aytu bérđi, ornı taḳı ısıḳ érđi. kavluhu ta ‘ālā mes‘ele: kim resūl

*‘aleyhi's-selām mi‘rācına mekkedin beytü'l-maḳdisğa bir tün içinde barmışına münkir
bolsa kāfir bolur.* (KE (216v17-18-19-20-21)

yéter anda sén mén kéter ḳıl ü ḳāl

bu aşvāt bile sözlemek ḥod muḥāl

ḥabīb ümmetingā ḥabīblük revā

*revā bolsa **mi‘rāc** revā hem bu ḥāl* (MM (377/4)

*“...taḳı bilgil, āgāḥ bolḡıl kim bu **mi‘rāc** ḳışşasını eştip könglünge andaḡ tüşmesün kim
ḥaḳ te ‘ālā ‘arş üstünde turur tép, neteg kim bir ḳavm-i müşbihī terler.* (NF (60/5-6)

2.2.4.7.3. Peygamberlik ve Halifelik İle İlgili Kavramlar

‘ali (علي) Ar. (علي) öz. is. Hz. Muhammed’den sonra gelen dördüncü. Halife, Hz. Ali’dir. KE ve MM metinlerde Hz. Ali’nin ismi **1**, NF’te **65** kere tespit edilmiştir. SAKT’nde Hz. Ali’nin ismi geçmemiştir.

*“... anı kélip ataları şāḥ-ı merdān ‘alige aydılar, ‘ali aydı: ey ciğer-güşelerim sizlerge
sözüm ol turur, resūldin işitdim aydı: ‘ömer dünyada islām nūrı turur ve uçmaḥlıḡlarnıñ
çerāḡı turur.”* (KE (200r6-7-8)

yana tört muḳarreb şahābe üze

tümen miñ bu ḡufrān u rızvān sezā

*ebu bekr ü fāruḳ bu ‘oṣmān **alī***

olar zıḳri birle bulur cān meze (MM 11/3)

*“...fātımanı ‘**alī**ḳa cüftlendürdi, velikin fātıma razḥā ‘as’dın altı ay song vefatı boldı.* (NF 5/7-8)

aşḥāb (أصحاب)Ar. (أصحاب) ç. Arapçada bir kişiyle dost ve arkadaş olmak manasına gelen **aşḥāb** “sohbet” kökünden türetilmiştir. **aşḥāb** ile birlikte sahābe de sıkça kullanılmaktadır. **aşḥāb** dinî kavram olarak kullanıldığında, Hz. Muhammed’i görüp ona inanan kimseleri ifade etmektedir. NF metninde **aşḥāb** kavramı **6**, KE’da 3 kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **aşḥāb** görülmemiştir.

“...resül ‘aleyhi "s-selāmnun eşhābı ol işke qadguluğ erdiler, bir kün haber boldı, bir melik necāşi birle sançışka kelür tép.” (KE (233v12-13-14)

“...eger sen anı körmeseñ, ol bārī seni şeksiz köre turur, tép bilseng, tédi. bir şeyhniñ aşhāb ve yārānları bar erdi. (NF (428/4)

beytü'r-risāle (بيت الرسالة) Ar. (بيت الرسالة) “peygamberlik meskeni” manasını ifade eden bir sözdür. KE’da **beytü'r-risāle** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **beytü'r-risāle** geçmemiştir.

“... yūsufğa keldi, aydı: ey **beytü'r-risāle** sülalesi, nübüvvet riyazınıñ lalesi, ey siyādet kimyası, ey sa ‘ādet tamğası, ey arığ uruğı, ey ādemiler uğruğı kāşki ol kün oñ aymış erseñ satğın almağay erdim, aldım erse ken ‘ānga éltip tegürgey erdim.” (KE (77v17-18-19-20)

bid‘at (بدعة) Ar. (بدعة) “Bd‘a” kökünden türeyen **bid‘at** icat etmek, sonradan ortaya çıkmak anlamına gelmektedir. Ancak **bid‘at** kelimesi dinî kavram olarak kullanıldığında, İslam dininde Hz. Muhammed zamanından sonra meydana gelen şey, yenilik şeklinde tanımlanmaktadır. KE metninde **bid‘at** kavramı 4, NF ve MM’de 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **bid‘at** kullanılmamıştır.

“... kamuğ sünnet ve cemā‘at égeleri qatında ammā bid‘at eyeleri qabūl kılmadılar, mi‘ rāc dūrüstluqına şahābeniñ uluqları telim şahih aḥbār rivāyet kıldılar.” (KE (217r10-11-12)

eradtü en u ' raf del l oş muḡa

yuḥibbū nehu ḥil'ati ḥod saḡa

yuḥibbüküm ḥiṭābı eşitgen muḥib

kamuğ **bid‘at** alardın bolur bir yaḡa (MM (371/4)

“...peygāmbar ‘as‘nuñ sünnetince yörimegen taḡı şahābanıñ sīretinçe yörimegen **bid‘at** işler birle meşğul bolğannıñ yamanlıqını aymaq ğıybat ermez (NF (387/5-6)

burāq (براق) Ar. (براق) Mirac gününde Hz. Muhammed’e gönderilen binektir. KE eserinde **burāq** 11, NF’te 3 kere geçmiştir. SAKT ve MM metinlerinde **burāq** bulunmamıştır.

“...mi ‘rāc tünide münüt **burāk** mingen muḥammed muṣṭafā yolçısı cebre’ıl, tapuğçısı mikā’ıl rabbü'l-celıl bir tün içinde barıp kelmeki ne ‘aceb bolğay. (KE (218r18-19-20)

“...peygāmbar ‘asķa mi ‘rāc tüninde cebre’ıl ‘as **burāk** keldürdi, yügen urulmuş, eyer urulmuş. (NF (52/11-12)

ebū bekr (ابو بكر) Ar. (ابو بكر) öz. is. Hz. Muhammed’den sonra gelen birinci. Halife, Hz. Ebu bekr’dir. KE ve MM metinlerinde Hz. ebu bekr’in ismi **1**, NF’te **64** kere yer almıştır. SAKT’nde Hz. ebū bekr’in ismi görülmemiştir.

“...aymışlar: feriştelar **ebū bekr**-i şıddık teyürler, uçmahlıglar **ebu'l-fazl** teyürler, ‘arş feriştelari müttefik teyürler, ‘atık teyürler, murğlar şeyh-i vakūr teyürler, eymenligler ebhā teyürler ümmetler ḥalīfe téyürler. bular kamuğ fazl u medh turur.” (KE (201r18-1920-21)

yana tört muḥarreb şahābe üze

tümen miñ bu gufrān u rızvān sezā

ebu bekr ü fāruḳ bu ‘oṣmān ‘alī

olar zıkrı birle bulur cān meze (MM (11/3)

“...neçe kim peygāmbar ‘as’ķa kāfırlar zaḥmat u meşakķat tegürseler, hēç iltifāt kılmas erdi. bir kün **ebū bekr** rażhu barur erdi taķı abū leheb karşı keldi. (NF (15/15-16)

ebū'l-fazl (أبو الفضل) Ar. (أبو الفضل) Hz. Ebu Bekir’e verilen lakaptır. KE metninde **ebū'l-fazl** **1** kere kullanılmıştır. **ebū'l-fazl** diğar eserlerde kullanılmamıştır.

“...feriştelar ebū bekr-i şıddık téyürler, uçmahlıglar **ebu'l-fazl** téyürler, ‘arş feriştelari müttefik téyürler, ‘atık téyürler, murğlar şeyh-i vakūr téyürler, eymenligler ebhā téyürler ümmetler ḥalīfe téyürler. bular kamuğ fazl u medh turur. (KE 201r18-1920-21)

ehādīs (أحاديث) Ar. (أحاديث) ç. Hz. Muhammed’in söyleyiş ve davranışları anlamında kullanılan **ehādīs** hadis kelimesinin çoğuludur. NF’te **ehādīs** kavramı **3** kere yer almıştır. **ehādīs** diğar eserlerde tespit edilmemiştir.

“...eger özinge satğaşmasa erdim, **ahādīs** me‘ānīsidin taķı ķur‘ānnıñ ĥaķāyıkıdın maķrūm bolğay erdim, tēp aydı...” (NF (202/3-4)

ehl-i beyt (اهل بيت) Ar. (أهل البيت) Hz. Muhammed’in ailesi ve yakın akrabaları ifade etmektedir. KE eserinde **ehl-i beyt** kavramı 3, NF’te 15 kere geçmiştir. **ehl-i beyt** MM ve SAKT metinlerinde yer almamıştır.

“...ékinç bābı ĥulafā-i rāşidīn taķı **ehl-i beyt** taķı tōrt imām fażāyiliniñ beyānı içinde turur. (NF (2/14)

“...ey benim **ehl-i beytim** şabr kılıñ...” (KE (247r20)

emīre'l-mü'minīn (امير المؤمنين) Ar. (أمير المؤمنين) Müminlerin emiri, halifesi manasını taşımaktadır. NF’te **emīre'l-mü'minīn** kavramı 60, KE’da 1 kere tespit edilmiştir. **emīre'l-mü'minīn** MM ve SAKT metinlerinde bulunmamıştır.

“... ‘ālī éviñe keldi, şaĥābe ķamuğ ‘ālīķa yığıldılar, aydılar: ya **emīre'l-mü'münīn** sen elgin bizge bergil, bey‘at kılalıñ. (KE (241r19-20)

“...iskenderiyyeni aldılar taķı mışırını aldılar. tegme bir élke kelseler, élçi ıdar erdiler kim **emirü'l-mü'minīn** ‘ömer razhu bizlerni sizlerke ıda bérdi. (NF (111/12-13-14)

enbiyā (انبياء) Ar. (أنبياء) ç. Allah’ın tarafından insanlara gönderilen nebiler ve peygamberler manasına gelmektedir. KE’da **enbiyā** kavramı 11, NF’te 5, MM’de 4 kere kullanılmıştır. Kuran Kerim’de bulunan enbiya kelimesi SAKT’nde ylavaç olarak tercüme edilmiştir.

“... ögdi tēp öz kelamı içre ĥaķ **enbiya** mürsel ķamuğdın anıñ a^c lā himmetin...” ((KE (181v9)

ķaber bérmişi tēg arığ pāk kelām

tümen miñ dürūd u tahiyyet selām

*tégürgil rusül **enbiyā** rūķıñ*

yaratğan uğanım ulaşu ulam (MM (6/3)

“....émdi cümle **enbiyā** taķı evliyā taķı ‘ulamālar ittifāk kılıp tururlar...” (NF (424/2)

enşār (انصار) Ar. (أنصار) ç. Sözlükte “Nasr” kökünden türeyen nasır veya nâsır sıfatının çoğulu olup ism-i mensubu ensârî kavramı yardım etmek anlamına gelmektedir. Ensar

denildiğinde akla gelen ilk şey hicretten sonra Medine’de Hz. Muhammed’e yardımcı olan Evs ve Hazrec kabileleridir. KE ve NF metinlerinde **enşārī** kavramı 6 kere tespit edilmiştir.

“...āvāz birle çağırğul! tédi erse, ‘abbās taķı çağırdı: ey **enşār** ögüri, ey muhācir ögüri, ey musulmānlar, kelingler! (NF (73/15)

“...resūl ‘aleyhi’s selāmda vahy ağırığını eşeri belgürdi, muhācir ve **enşār** tegresinde turup vahy tınleyür erdiler. (KE (236r-12)

enşārī (انصاري) Ar. (أنصاري) Sözlükte “Nasr” kökünden türeyen nasîr veya nâsır sıfatının çoğulu olup ism-i mensubu ensârî kavramı yardım etmek anlamına gelmektedir. Ensar denildiğinde akla gelen ilk şey hicretten sonra Medine’de Hz. Muhammed’e yardımcı olan Evs ve Hazrec kabileleridir. NF metninde **enşārī** kavramı 11, KE’da 6, MM’de 1 kere kullanılmıştır. **enşārī** SAKT’nde görülmemiştir.

“...halkları kim mekkedin kelgenlerke yārī bér diler, karşı aldılar, luṭf u kerem kıldılar, anlarğa **enşārī** ténür. (NF (27/5)

ķamer pāre boldı işāret bile

ķatıḡ taşı ma keldi ķatında tile

taķı bilgil **enşārī** oḡlanları

ölüp bāz tirildi munı keḡ bile (MM (34/3)

“...bir **ensārī** erdi anıḡ évige kirip telük té diler...” (KE (240v8)

ḡadiṣ (حديث) Ar. (حديث) Hz. Muhammed’in sözleri, yaşayışı ve davranışları anlamında kullanılan bir sözdür. KE’da **ḡadiṣ** kavramı 6, MM’de 3, NF’te 122 kere yer almıştır. SAKT’nde **ḡadiṣ** tespit edilmemiştir.

“...ķavlulu ta ‘ālā: **ḡadiṣ** ķāle ‘n-nebi ‘aleyhi ‘s-selām: yalavaķımız muḡammed muṣṭafā ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem yarlıķar kim dūnyādın maḡa üç neḡmerse sövüḡlūḡ boldı. biri tatlıḡ yıḡlar, taķı müsūlmān tişiler, üçünķi kōzüm yaruķı namāz içinde tédi.” (KE (82r18-19-20-21)

ķulaķ bolḡu evvel açılḡınķa til

açılsa ayıtğıl ‘amel oşbu kıl

***ḥadīṣ** naş bu ilhām-ı rabbânidir*

sözi bolmağay taş mürid bolsa bil (MM (287/3)

*“...kılduḡ taḡı tegme bir bābnı on faşl üze kılduḡ taḡı tegme bir faşl avvalında bir ḥadīṣ
keltürdük peygāmbar ‘as ḥadīṣleridin kim mecm ū ‘ı kırḡ **ḥadīṣ** bolur. (NF (2/12)*

fārūḡ (فاروق) Ar. (فاروق) öz. is. İslam’ın ikinci halifesi olan Hz. Ömer’e verilen lakaptır. MM eserinde **fārūḡ** 1 kere bulunmuştur. Hz Ömer’in lakabı diğer eserlerde kullanılmamıştır.

yana tört muḡarreb şaḡābe üze

tümen miñ bu ġufrān u rızvān sezā

*ebu bekr ü **fārūḡ** bu ‘o smān‘alī*

olar zıḡri birle bulur cān meze (MM (11/3)

ḥalīfe (خليفة) Ar. (خليفة) Arapçada birinin yerine geçmek, onun yerini almak, yerini doldurmak, vekâlet veya temsil etmek gibi anlamları taşımaktadır. **ḥalīfe** kelimesi, dinî kavram olarak İslâm devletlerinde Hz. Peygamber’den sonraki devlet başkanına verilen isimdir. Fakat Kur’an-ı Kerimde ḥalīfe kelimesinin kazandığı anlam insanın Allah’ın yeryüzündeki halifesi olduğunu ifade etmektedir. NF metninde **ḥalīfe** kavramı 93, KE’da 20, SAKT’nde 1 kere geçmiştir. MM metninde **ḥalīfe** kullanılmamıştır.

*“...cümleñiz bu ḡilāfat ḡapıḡını baḡlañ, meger abū bekr baḡlamasun kim méndin soñ
ḥalīfa abū bekr bolsun tép aydı. (NF (92/8-9)*

*“...men yér yüzine **ḥalīfe** yaratur-men...” (KE (5r4)*

ḡavārī (حواری) Ar. (حواري) Hz. İsa’nın on iki yardımcısından her biridir. KE’da **ḡavārī** kavramı 3, NF’te 8 kere yer almıştır. MM metninde **ḡavārī** kullanılmamıştır.

*“...**ḡavārī** ḡāş eşlik temek bolur...” (KE (171v4)*

*“...‘īsā peygāmbar ‘as **ḡavārī**larḡa aydı kim: bu şeher ḡalkı ḡaḡ te‘ālāning ġazabı birle
helak bolmuş ḡalāyıḡlar bolğaylar ve eger öz yatıḡları üze ölmüş bolsa erdiler, biri
birlerini kömgeyler erdi. (NF (394/9-10-11)*

havāriyyūn (حواريون) Ar. (حواريون) ç. Hz. İsa'nın yardımcılara verilen addır. KE metninde **havāriyyūn** kavramı 1 kere kullanılmıştır. SAKT'nde **havārī** “yārīçilerim” anlamına çevrilmiştir. NF ve MM metinlerinde **havāriyyūn** görülmemiştir.

“...aydılar: bu cādū é[rmes] haq yalavaç turur. kamuğı imān keltürdiler, **havāriyyūn** anlar turur. (KE (171v14-15)

“...ol vaqtın kim bildi ēīsā anlardın küfrni, aydı; “im turur **yārīçilerim**, taqrı tapa?” aydı üdründüler:” biz taqrının yārī bbirgenleri bittük taqrığa. taqrı tanuqluq birgil munuq birle kim, boyun sügenler miz...” (SAKT (54a/5-6-7)

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْخَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

hicret (هجرت) Ar. (هجرة) Sözlükte “Hicre” ve “hicrân” kökünden müştak olan hicret kelimesi terk etmek, göç etmek, ayrılmak, bir kişinin bulunduğu yerden başka bir yere uzaklaşması, göç etmesi anlamına gelmektedir. **hicret** dinî kavram olarak kullanıldığında Hz. Muhammed ve Mekkeli muhacirlerin Mekke'den Medine'ye göç etmesine **hicret** denir. KE metninde **hicret** 9 kere tespit edilmiştir. **hicret** diğer eserlerde yer almamıştır.

“... ‘aleyhi-selām éki rekât namaz kıldı mekkedin **hicret** kılip medinege barmasdın éki yıl burun...” (KE (194v7)

hilāfet (خلافه) Ar. (خلافه) Arapçada birinin yerine geçmek, onun yerini almak, yerini doldurmak gibi anlamları taşımaktadır. **hilāfet** kelimesi, dinî kavram olarak İslâm devletlerinde Hz. Peygamber'den sonraki devlet başkanlığına verilen addır. KE'da **hilāfet** kavramı 4, NF'te 21 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerinde **hilāfet** geçmemiştir.

“...cümleñiz bu **hilāfet** bağlañ, meger abū bekr bağlamasun kim méndin song **halīfa** abū bekr bolsun tép aydı. (NF 92/8-9)

“...**hilāfetni** ebū bekrge muqarrer kıldılar, **hilāfetka** olturmuşta keđin kün kelü za ‘if boldı. (KE 238v12)

hulefā-i rāşidīn (خلفاء راشدين) Ar. (خلفاء الراشدين) “Dört halife” anlamına gelmektedir. NF eserinde **hulefā-i rāşidīn** 3 kere geçmiştir. **hulefā-i rāşidīn** diğer metinlerde görülmemiştir.

“...din takı **hulafā-i rāşidin** ef ’alidin taku ’ulemā ve meşāyih akvālidin zam kılduk...”
(NF (2/11))

meb’ūs (مبعوث) Ar. (مبعوث) Allah tarafından insanlara Peygamber olarak gönderilen kimsedir. NF metninde **meb’ūs** 2 kere geçmiştir. **meb’ūs** diğer eserlerde yer almamıştır.

“...men cebre’ il turur-men, takı muḥammed resūlullāh turur tēdi erse, ol ferīşte aydı: ol muḥammed-nū kim cümle ḥalāyıkka **meb’ūs** turur? tēp aydı...”(NF (56/1-2))

mürsel (مرسل) Ar. (مرسل) “Gönderilmiş peygamber” anlamına gelmektedir. KE metninde **mürsel** kavramı 8, NF ve MM metinlerinde ise 1 kere geçmiştir. SAKT’nde **mürsel** tespit edilmemiştir.

“...özi muḥluḡ keḡ yürekli mevliniḡ **mürsel** kulu ol çéçek teg eḡni küsep meḡzi solḡan ya ’kub ol...” (KE (61v11))

yana üç yüz on üç bu **mürsel** rusül

ḡamuḡi resūldın resul érdi kül

ḡamuḡ bir vücūdḡa cihān cān kerek

cihāḡa érür cān çın-ok ḡaḡka ḡul (MM (379/1))

“... ma ’nīsi ol bolur kim ḡaḡ te ’ālā birle maḡa bir vaḡt bar turur kim ol vaḡt içinde ḡēç muḡarreb ferīşte sıḡmas hem **mürsel** peyḡāmbar takı sıḡmas. (NF (3/15-16-17))

nübüvvet (نبوت) Ar. (نبوة) Arapçada “Nübû” mastarından türetilen **nübüvvet** kavramı peygamberlik, Allah’ın vahyi insanlara tebliḡ etmekle mükellef olan kişiyi ifade etmektedir. KE metninde **nübüvvet** kavramı7, NF’te 2 kere tespit edilmiştir. MM VE SAKT **nübüvvet** bulunmamıştır.

“...ol satıḡ üzülmedi, ol bey’ buzulmadı erse yalvaru yūsufḡa keldi, aydı: ey beytü’r-risāle sūlalesi, **nübüvvet** riyāzınıḡ lalesi, ey siyādet kimyası, ey sa ’ādet tamḡası, ey arıḡ uruḡı, ey ādemiler uḡruḡı kāşki ol kūn oḡ aymış erseḡ satıḡın almaḡay erdim, aldım erse ken ’āḡa éltip tegürgey erdim.” (KE (77v17-18-19-20))

“...ḡaçan kim peyḡāmbar ’as’ka vahy keldi takı peyḡāmbar **nübüvvet** da ’vā kılıp ḡalāyıkka tangrı te ’ālāning fermānını tegrü başladı erse, bu ḡabarnı şeytānlar iblīske eletiler erse...” (NF (397/1-2))

‘**oṣmān** (عثمان) Ar. (عثمان) öz. is. Hz. Muhammed’den sonra gelen üçüncü. Halife, Hz. Osman’dır. KE metninde Hz. Osman’ın ismi **16**, MM’de **1**, NF ‘te **26** kere bulunmuştur. SAKT’nde Hz. Osman’ın ismi geçmemiştir.

“...zeynebni ebu'l-‘āṣṣa bérðiler, ruḳiyyeni ‘**oṣmān**ğa bérðiler, ol öldi erse ümmü küleşümnî bérðiler.” (KE (198r20)

yana tört muḳarreb şahābe üze

tümen miñ bu ğufrān u rızvan seza

ebu bekr ü farūḳ bu ‘**oṣmān** ‘āli

olar zıḳrı birle bulur cān meze (MM (11/3)

“...taḳı ‘ālî raḣhu başlap ‘**oṣmān** ḳatınğa bardılar taḳı ol bitigni ‘**oṣmān** ḳatında oḳıdılar...” (NF 134/3)

‘**ömer** (عمر) Ar. (عمر) öz. is. Hz. Muhammed’den sonra gelen ikinci. Halife, Hz. ömer’dir. KE eserinde Hz. ‘**ömer**’ın ismi **15**, NF’te **52** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde Hz. Ömer’in ismi yer almamıştır.

“...ḥasan ve ḥüseyn bu sözni barıp ‘**ömerge** aydılar, ‘ömer sevünüp öre ḳopup aydı: bi’llāḥ ki atañızdın işitdiñizmi taḳı resüldin işitmiş teg siz işitdiñiz mü? işitdük, tédiler.” (KE (200r8-9-10)

“...tangrı tebāreke ve te ‘ālāḳa üküş ḥamd u senālar ḳıldı taḳı peygāmbar ‘as’ḳa durūdlar aydı taḳı abū bekr raḣhu’ḳa rızvān aydı taḳı ‘**ömer** raḣhu’ḳa rızvān aydı. (NF (127/7-89)

risālet (رسالت) Ar. (رسالة) sözlükte “Resele” (رسل) kökünde türetilmiş olan **risālet** kelimesi bir kişiden başka kişiye gönderilen mesaj veya mektup, yüksek lisans yahut doktora ders dönemi bitikten sonra araştırmacının yazmaya başladığı teze **risālet** denir. Ancak **risālet** kelimesi dinî kavram olarak kullanılınca **nübüvvet** peygamberlik anlamı kazanmaktadır. KE metninde **risālet** kavramı **6**, NF’te **3** kere tespit edilmiştir. SAKT ve Mm metinlerinde **risālet** görülmemiştir.

“...bélgülüğ başdın ayakğa aytayın men cümlesin ḥaḳ **risālet** bérði érse toz tégürdi ḳavmıga...” (KE (31r17)

“...ey nübüvvet ve **risālat** ehl-i beyti, destur bar-mu karmekke? tédi érse...” (NF (87/13)

rusül (رسل) Ar. (رسل) Arapçada resul kelimesinin çoğulu olan rusül, Allah tarafından gönderilen peygamber manasına gelmektedir. MM eserinde **rusül** kavramı 6 kere yer almıştır. SAKT’nde **rusül** kavramı **yalvaçlar** olarak tercüme edilmiştir. NF ve KE metinlerinde rusül bulunmamıştır.

yana yüz yégirmi takı tört miñ

***rusül** enbiyalar ékinç söz oñı*

eger artuñ eksük yañın bilmesen

erür evvel ādem muḥammed sonı (MM (5/2)

şahābe (صحابه) Ar. (صحابية) Arapçada bir kişiyle dost ve arkadaş olmak manasına gelen **aşhāb** “sohbet” kökünden türetilmiştir. **aşhāb** ile birlikte sahābe de sıkça kullanılmaktadır. **aşhāb** dinî kavram olarak kullanıldığında, Hz. Muhammed’i görüp ona inanan kimseler için kullanılmaktadır. MM metninde **şahābe** kavramı 2, NF’te 176, KE’da 47 kere kullanılmıştır. SAKT’nde şahābe tespit edilmemiştir.

*“...peygāmbar ‘as’dın oza vefāt boldı erse, umm-i külsūmnı ‘oşmānka cüftlendürdi. ol yandın ‘oşmānka razhu **şahābe** zū’n-nureyn tér erdiler, ya ‘nī peygāmbar ‘as’nuñ ékki nūr-i dī desinge cüft boldı tép. (NF (5/4-5-6)*

*yana tört muḥarreb **şahābe** üze*

tümen miñ bu ğufrān u rızvan seza

ebu bekr ü farūḳ bu ‘oşmān ‘āli

olar zikri birle bulur cān meze (MM (11/1)

*“...andın anıñ ümmeti bol tap **şahābe** şahbetin...”(KE (181v13)*

şalavāt (صلوات) Ar.(صلوات) ç. Arapça’da namaz anlamındaki “Salla” (صلا) kökünden türetilen **şalavāt** kelimesi, “dua, tazim ve rahmet” anlamına gelmektedir. Yalnızca KE metninde **şalavāt** kelimesi, namaz anlamında değil Hz. Muhammed’e edilen dualar (اللهم صل وسلم على نبيا محمد) anlamında kullanılmıştır. KE ve SAKT metinlerinde 1, NF’te 7 kere görülmüştür. MM metninde ise şalavāt yer almamıştır.

“...bu ol er turur kim anıñ ümmetinde biregü bizge eyerse ve ‘ömrini bâıl iş birle keçürse bir zamān peşimān bolsa taķı bir yolu muħammedge **şalavāt** yiberse idi ‘azze ve celle kamuğ kılmişın keçürüp yazuķların yarlıķar.” (KE (184r17-18-19)

“...ol ol kim **şalāvat** aytur siziñ üze taķı firişteleri, munuñ üçün kim çıkarsa қараңқuluқdın yaruқluқğa. taķı irdi bitgenlere rahmet kılğan...” (SAKT (404a/8-9)

“...ve likin **şalavāt** neteg aymak kerek bilmez-miz tép aydılar erse...” (NF (4/6)

şiddīķ (صديق) Ar. (صديق) Arapçada “dürüst ve güvenilir olmak, gerçeği konuşmak, doğru bilgi vermek,” anlamlarına gelmektedir. **şiddīķ** “sıdk” masdarından isim olmuştur. Hz. muhamed’in tüm dediklerini doğrulamasından dolayı Hz ebu bekir’e verilen lakaptır. KE metninde **şiddīķ** kavramı 12, NF’te 3 kere kullanılmıştır. SAKT ve MM metinlerinde **şiddīķ** tespit edilmemiştir.

“...fażl tuttı, bir қolını ‘alı tuttı, mescidge eltiler. **şiddīķ** rażiya’llāhu ‘anhu resūlni kördi yanguğa oğradı. (KE (236r21)

“...yā abā bekr, emğekdin қutulduñ, ariğ suv birle ğusl қılding tédiler. taķı kökde atıñ **şiddīķ** turur taķı yerdehem atıñ **şiddīķ** turur (NF (103/2-3)

şefā’at (شفاعة) Ar. (شفاعة) Sözlükte “şef” kökünden türeyen şefāat, “suçunun affedilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etme” anlamia gelmektedir. **şefā’at** dinî kavram olarak “kıyamet gününde peygamberlerin ve kendilerine izin verilen sâlih kulların müminlerin bağışlanması için Allah’a yalvarması ” anlamını kazanmaktadır. NF metninde **şefā’at** kavramı 12, KE’da 27, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metinde **şefā’at** yer almamıştır.

“...kim **şefā’at** kılsa körlüğ **şefā’at**, bolğay anga ülüş andın. taķı kim **şefā’at** kılsa **şefā’at** yavuz, bolğay anga ülüş andın. taķı irdi tangrı tigme bir nirse üze saķçı. (SAKT (89a/34-5-6)

“...bolğay kim ҳак te°ālā saña kıyāmatda **şefā’at** makamı rūzi kılsa, tép aydı...” (NF (314/13)

“...yalbarıp ҳақdın **şefā’at** satқun alған muştafā қавми ‘ārın kötrümedin kökke aғқан ‘isā ol...” (KE (2r10)

şefā‘at maḳāmı (شفاعت مقامی) Ar. (مقام الشفاعة) NF metninde **şefā‘at maḳāmı** 1 kere geçmiştir. **şefā‘at maḳāmı** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...bu bēş namazdın ziyāda ṭā‘at kılğıl. bolğay kim ḥaḳ te‘ālā sanga kıyāmatda **şefā‘at maḳāmı** rüzī kılsa...” (NF (314/12-13)

tābi‘īn (تابعين) Ar. (تابعين) Sözlükte “bir kimsenin yolundan gitmek, onu takip etmek” anlamına gelen ve “teba” kökünden türetilen tābi‘in dinî kavram olarak kullanıldığında, sahâbeyle görüşüp konuşan, onlardan din ve sünenleri öğrenen kimselerdir. NF metninde **tābi‘īn** kavramı 7 kere kullanılmıştır. **tābi‘īn** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...ḥamzatu‘ş-şükri tép aytur erdiler, **tābi‘īn**lerdin erdi, uluğ ‘ālim erdi. aytur: maḡa bir kimerse ming meseleni bitip keltürdi. (NF (190/1-2)

ümmeṭ (امت) Ar. (أمة) Arapçada “emm” kökünden türetilmiş olan **ümmeṭ** kelimesi “öne geçmek, imam olmak ve yönelmek” anlamında kullanılmaktadır. **ümmeṭ** dinî kavram olarak kullanılınca, Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilmiş topluluk, kavim, ve kabilelere verilen isimdir. NF metninde **ümmeṭ** kavramı 72, KE’da 104, MM’de 2, SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...küfr ü zulmet tuğlarını yérge çalğan muştafā ol ata birle anasın üdürüp **ümmeṭ** için...” (KE (2r9)

“...taḳı uğradı tigme bir **ümmeṭ** yalavaçlarınğa, munuñ için kim tutsalar anı. taḳı cedel kılışsalar bāṭıl <birle>, munuñ için kim batıl kılsalar anı, anıñ birle ḥaḳnı. tuttum anlarını, neteg boldı kınım? (SAKT (446b/3-4-5)

bu cümle resul enbiyā serveri

muḥammed resūl ol müzekkā eri

şükür kılğı tün kün tazarru‘ bilen

*anıñ **ümmeṭi** kılmışınğa beli (MM (7/4)*

“...kerem-i bēğāyating birle cümle **ümmeṭ-i** muḥammedni şadr-i cinānda...” (NF (443/13)

vaḥy (وحی) Ar. (وحی) Arapça sözlükte ilham etmek, hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek anlamında kullanılmaktadır. **vaḥy** dinî kavram olarak Hz. Cebreil vasıtasıyla Allah’ın

emri ve hükümlerini peygamberine bildirmesidir. KE metninde **vaḥy** kavramı **10**, NF’te **21**, SAKT’nde **3** kere yer almıştır. MM metninde **vaḥy** geçmemiştir.

“...ant iḥer men ülker yulduz birle, ol vaḫtın kim battı; azmadı ḫoldaşıñız taḫı azmadı. taḫı sözlemes hevādın. irmez ol, meger **vaḥy**, **vaḥy** ḫılñur. (SAKT (503a/2-3)

“...aymıḫlar: resūlğa **vaḥy** kélse ‘āyiḫeğa öz selāmın aytur érdi, ḫadīceğa teñri selāmın téğürür érdi, resūl cebre’ılge aydı: yā aḫī cebre’ıl, ‘āyiḫe maña ḫamuğdın sévüglügrek turur, sén ‘āyiḫeğa öz selāmın aytur-sén mevlī selāmın ḫadīceğa aytur-sén ḫikmet né turur? (KE (193r21, 193v1-2)

“...bu muḫammed m”ndin soñ keldi, taḫı munuñ derecesi méndin aştı, taḫı munuñ ümmetleri benim ümmetimdin üküḫ boldı taḫı munuñ ümmetleri meniñ ümmetimdin burun uçmaḫka kirgey tédi erse, ḫaḫdın mūsā peygāmbarğa **vaḥy** keldi: yā mūsā, men séni taḫı ümmetiñni fir’avndın ḫutğarmadım-mu, sanga taḫı ümmetiñe deryanı yarıp sizlerni deryādın selāmat keçrüp duşmanıñız fir’avnnı helak ḫılmadım-mu taḫı s”ni kel imüm tep ‘ālamda celve ḫılmadım-mu? bérgeñimke nişe şükür ḫılmaz-sen? tédi. (NF (55/13-14-15-16-17)

zu'n-nūreyn (ذوالنورين) Ar. (ذوالنورين) Hz. Muhammed’in iki kızıyle evlenmesinden dolayı Hz. Osman’a verilen lakaptır. KE ve NF metinlerinde **2** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **zu'n-nūreyn** yer almamıştır.

“...anıñ üçün **zu'n-nūreyn** atandı, yana ‘ali razıya’llāhu ‘āñhu fāḫıma yolındın küyev érdi tép aymıḫlar. (KE (201r10)

“...peygāmbar ‘as’dın oza vefāt boldı erse, umm-i külsūmnı ‘oşmāñka cüftlendürdi. ol yandın ‘oşmāñka razhu saḫāba **zū’n-nureyn** tér erdiler, ya’nı peygāmbar ‘as’nuñ ékki nūr-i dīdesiñe cüft boldı tép. (NF (5/4-5-6)

2.2.4.8. Ahirete İman

2.2.4.8.1. Ahiret İle İlgili Kavramlar

āḫiret (آخرة) Ar. (الآخرة) Sözlükte “son anlamına gelen **āḫiret** kelimesi dinî kavram olarak kullanıldığında, İslam’ın temel iman şartlarından biri olup ölüm ve dirilişten sonra yaşanacak hayat anlamına gelir. NF metninde **āḫiret** kavramı **87**, KE’da **12**, SAKT’nde **110 kere** geçmiştir. MM metninde **āḫiret** görülmemiştir.

“...kim tileyür bolsa dünyā yanutını, tañrı qatında dünyāniñ yanutı taqı **āhīret** yanutı.
(SAKT (96b/9’97a/1)

“...su’āl: tilge yünüllüki neteg turur, terāzūğa ağırlıqı neteg turur? cevāb: dünyā hālī
āhīret hālīga meñzemez, dünyā artuqluqı āhīret eksüklüki turur. (KE (53r3-4)

“...maqşudları dünyā fāyidesi turur, **āhīret** sevābı ermez. yana bir za’ifanı körer-men
tamuğ içinde, saçındın asılmış, dimāğı kaynayur erdi. (NF (67/14-15)

āhīrū’z-zamān (آخر الزمان) Ar. (آخر الزمان) Dünyanın son günleri veya sonu anlamına
gelen bir kavramdır. KE metninde **āhīrū’z-zamān** 10 kere yer almıştır. MM, SAKT ve
NF metinlerinde **āhīrū’z-zamān** tespit edilmemiştir.

“...ferişteler münacat kıldılar, aydılar: ilāhī levhū’l-mahfūzda körer-miz **āhīrū’z-zamān**
peygamberi ismā’īl uruğındın bolğay tép, ol muhammedniñ haqqı hürmet bu ata oğulğa
ferāh bérğil. (KE (51v17-18-19)

dār-ı beqā (دار البقا) Ar. (دار البقاء) Öteki dünya, ahiret anlamında bir sözdür. NF metninde
dār-ı beqā 9 kere geçtiği tespit edilmiştir.

“...peygāmbar ‘as aydı: ey ‘ammum, ne üçün yığlar-sen? tédi erse, ‘abbas aydı: yā
resūlallāh bu sūra içinde siziñ dār-ı fenādın dār-ı **beqā**ğa rihlat kılmaqingız, haqı tv
hazratınga barmaq habarı andın soñ ‘arafa kün cümle hācılar ‘arafāt tağında vukūf
kılmışında peygāmbar ‘as minberke müindi, taqı tangrı tabāraka va ta’ālāka üküş hamd
u şenā kıldı, taqı hālāyıkka va ‘zunaş ihat kıldı, taqı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/3-4-5-
6-7)

deccāl (دجال) Ar. (دجال) Sözlükte “decl” kökünden türetilen **deccāl** bir şeyi örtmek veya
boyamak manasında kullanılmaktadır. **deccāl** kelimesi, dinî kavram olarak
kullanıldığında “âhir zamanda ortaya çıkıp göstereceği olağanüstü olaylar sayesinde bazı
insanları kandırıp kendisine inandıracak kişi” anlamını ifade etmektedir. KE metninde
deccāl kavramı 1 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **deccāl** yer almamıştır.

“...kavluhu ta’ālā: (XXI-96) yolukğannı yégeyler, derya suvın tükete içgeyler. ol
vaqtda ‘isī yalavaç kökdin ingey **deccāl**ni öldürgey, hālāyık kutulup évlerige yanmışda ye
cūc ve me cūc yolukğay, tégme biri tağdın aşukup ingeyler. (KE (176r15-16-17-18)

kıyāmat (قيامة) Ar. (قيامة) İnsanların diritilmesiyle başlayacak ve ebediyen devam edecek olan âlem manasına gelmektedir. KE ve MM metinlerinde **kıyāmat** kavramı 5, NF’te 96, SAKT’nde 8 kere geçmiştir.

“...*ḥaḳīkat üze anlar kim bittiler taḳı anlar kim cuhūd boldılar, taḳı tersālar taḳı dīndin çıḳğanlar; kim kim bitse taḳıḡa taḳı **kıyāmat** künge, taḳı işlese yaḡşı işni; anlarḡa şevābları, anlarning idisi ḳatında.* (SAKT (9b/2-3-4)

“...*ḥiṭāb keldi: ne tileyür-sen? iblīs uzun yaḡ tiledi, **kıyāmet** künge tegi.* (KE (9v5)

inanmak idige melek barıḡa

rusūl enbiyā hem kitāblarıḡa

kıyāmet *ḳaderḡa inanmak imān*

köḡül ḳılsa taḡdīḳ til iḳrārıḡa (MM (14/3)

“... *bu ḡadī s ma ‘nīsi ol bolur kim peyḡāambar ‘as ḡabar bérü yarlıḳar: bu musulmānlıḳ dīni ḡarī bluḳın zāhir boldı, **kıyāmat** etekinde taḳı ḡarī bluḳın ḳaytḡay.* (NF (7/2-3-4)

maḡşer (محشر) Ar. (محشر) Arapçada bir topluluḡu bulunduḡu yerden zor çıkarmak anlamında kullanılmaktadır. **maḡşer** dinî kavram olarak kıyamet gününde yeniden diriltilecek insanların hesaba çekilmek için toplanacakları yer anlamına gelmektedir. KE metninde **maḡşer** kavramı 3 kere geçmiştir. **maḡşer** diḡer eserlerde görülmemiştir.

“...*ḡüdāyā sēn bilür-sēn bu sözüimiz ḡaḳ turur, köḡlümüz tilimiz birle bir turur, bu i ‘tiḳādımız bereḳātıdın kıyāmet küni **maḡşer** yérinde bizni fuḡḡat ḳılmayın ḡabībıḡ şefā ‘atı birle şırātdın selāmet ḳeḡürüp sekiz uçmaḡḡa kivürüp öz dīdārıḡa müşerref ḳılu bér.* (KE (202v16-17-18-19)

şırāṭ (صراط) Ar. (صراط) Cennete geçmek üzere cehennemin üzerinde bulunan geçilmesi zor ve dar olan köprüdür. Ancak Kur’an-ı Kerim’de **şırāṭ** kelimesi, cehennemin üzerinde kurulan köprü anlamında kullanılmayıp, doğru yol manasını ifade etmektedir. Dolayısıyla SAKT’nde **şırāṭ** kelimesi geçtiḡi ayetlerde “**yol**” olarak çevrilmiştir. KE’da **şırāṭ** kavramı 3, NF’te 6, MM’de 2 kere tespit edilmiştir.

“...*idrīs peyḡamber ‘aleyhi’s-selām ol ‘ömri üküş, dīdārı küşiş ‘azrā ‘ılḡa ḳatıḡḡan, rızvān birle yanaḡḡan, dūnyādın ḳuş téḡ uçḡan, tamuḡḡa kirip çıḳḡan, **şırāṭ**dın yaḡın téḡ kéḡgen,*

uçmaḥ kapuḡın açḡan, özi ‘azīz ... (XIX-57), orni eḡiz ... (XIX-57) arıḡ zātliḡ eḡnūḥ atliḡ
idrīs yalavaç ‘aleyhi’s-selām. (KE (19v12-13-14-15-16)

bolur gūrı ravza içi pür-gülāb

su’āl sormadın ḡad ayur rāst cevāb

şırāṭ şakışını bérür munda ol

aḡar né **şırāṭ**-ı bar aḡar né ḡisāb (MM (65/3-4)

“...taḡı taḡrı tvt’ı bilmişdin soḡ cümle peygāmbarlarını ḡaḡ te’ālānıḡ yalavaçları turur
tép bilmek kerek taḡı kökdin éngen kitāblar kim peygāmbarlara nazil boldı, ol cümle
kitāblar ḡaḡ turur tép bilmek kerek taḡı cümle ferīşteler taḡrı te’ālānıḡ ḡulları turur tēp
bilmek kerek taḡı ölüp tirilmek ḡaḡ turur tép bilmek kerek, taḡı kıyāmat küni taḡı **şırāṭ** taḡı
tarāzū taḡı su’āl taḡı ḡisāb cümlesi ḡaḡ turur tép bilmek kerek. (NF (230/5-6-7-8-9)

“...köndürgil bizge, **yol**ḡa köni...” اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

şūr (صور) Ar. (الصور) Kıyamette İsrāf’in üfleyeceḡı boru anlamını taşımaktadır. KE ve
SAKT eserlerinde **şūr** kavramı 1 kere kullanılmıştır. NF ve MM metinlerinde **şūr**
geçmemiştir.

“..taḡı ol kün kim ürülür **şūr**ḡa, ḡorḡtı ol kim irseler kim kökler içinde taḡı ol kim irseler
kim yir içinde, meḡer ol kim irseni kim tiledi taḡrı. taḡı ḡamuḡ keldiler, ḡorlar. (SAKT
(367a/7-8-9)

“...ḡamuḡı ḡarardı evvelḡı ḡālinga övrüldi, yana aydı: bu sarāy üstige çıḡḡıl. çıḡdı érse
bireḡünü kördi bir ayakı ilge[ri] bir ayakı artḡarı **şūr**nı aḡzıḡa ḡoyup yoḡarı köḡge bakıp
ürḡelü turur. (KE (177r10-11-12)

‘**uḡbā** (عقبى) Ar. (عقبى) “Ahiret, öbür dünya” anlamında kullanılmaktadır. KE metninde °
uḡbā 6, NF 2’te 1 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde ‘**uḡbā** geçmemiştir.

“...uş çıḡmış, bizke bitiḡi keldi tédi taḡı ol bitiḡni oḡıdı taḡı aydı kim: ey baṭır tḡlar, ey
uluḡlar, cümle ittifāḡ ḡılıp ol aḡmedke ittibā’ ḡılalıḡ, dünyāmız taḡı ābadān bolḡay,
‘**uḡbā**ımız taḡı ābadān bolḡay tédi erse, cümle baṭrīḡ ḡıldılar...” (NF (80/7-8-9)

“...aydılar: ilāhī, bizge dünyā kerekmez, ‘**uḡbī** kerekmez, bizge sen kerek-sen. (KE
(10v1718)

2.2.4.8.2. Ölüm İle İlgili Kavramlar

āḥir-i ‘ömr (آخر عمر) Ar. (آخر العمر) “Ölüm vakti” anlamda bir sözdür. KE’da **āḥir-i ‘ömr** kavramı 1 kere görülmüştür. **āḥir-i ‘ömr** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...kaçan mūsīniñ **āḥir-i ‘ömr**i boldı érse münā[cāt] kıldı: idiyā benī isrā’ılğa nerse kerāmet kılğıl kim mendin soñ olargā ḥüccet nuşret bolsun düşmen üze: idi ‘azze ve celle yarlıg kıldı: ey mūsī aygıl bir tābūt kılsonlar ol taşnı taķı elvāḥ uşaklarını taķı seniñ ‘aşāñnı taķı hārūnnıñ ‘imāmesini anıñ içide qoysunlar. (KE (131v15-16-17-18)

ecel (اجل) Ar. (أجل) Arapçada geleceğe ait olmak üzere “belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu” anlamını ifade etmektedir. **Ecel**, dinî kavram olarak hayatın sonu, ölüm vakti anlamlarda kullanılmaktadır. KE metninde **ecel** 7, NF’te **12**, MM’de **2**, SAKT’de **1** kere geçmiştir.

“...kim ümenür irse tañrınıñ satğaşmaķını, ḥaķīkat üze tañrınıñ taķdīr kılmaşı **ecel** kelgen. (SAKT (378b/1-2)

“...ķavluhu ta ‘ālā: ... aymışlar: ol ölüm aña **ecel** ölümü érmes é[rđi], ibtilā ölümü erdi, **ecel** ölümü bolsa erdi āḥiretdin ḥaber tapķay erdi. (KE (165v7-8)

sağú tutsa yalgúz ya arşun ķişı

ya bir oba ḥalkı ekin ekmişı

ya bir aydın eksük **ecel** birle kim

selen ‘aķdi ķılsa buzuk kılmaşı (MM (255/3)

“...eger **ecel** yetse, neteg kılğay-men? (NF (130/7-8)

fānī (فانی) Ar. (فاني) sözlükte “yok olmak ve bitmek” manalarını ifade edip dinî kavram olarak ölüm, mevt manasında kullanılmaktadır. KE’da **fānī** 6 kere yer almıştır. **fānī** diğer metinlerde görülmemiştir.

“...su’āl: bıçaķ ismā’ılğa érđi ibrahīm nelük yığladı? cevāb: ibrahīm **fānī** dostdın ağrılur érđi, ismā’ıl **fānī** dostdın ađrılıķ bāķī dostğa ulanur érđi. (KE (52r14-15)

ķābż (قبض) Ar. (قبض) Sözlükte “ tutmak” anlamındaki “k-b-z” kökünden türetilen **ķābż** Azrail tarafından canın teslim alınması anlamına gelmektedir. NF metinde **ķābż** 14 kere tespit edilmiştir. **ķābż** diğler metinlerde kullanılmamıştır.

“...évinge kirseñ, destūr tilegil, cānını **ķabż** ķılmaķķa taķı destūr tilegil. eger destūr bėrmese, ķabż ķılmaģıl ve eger destur bėrse, ķabż ķılģıl! (NF (87/11-12)

kefen (كفن) Ar. (كفن) Sözlükte “örtmek” anlamına gelen “kefn” kökünden türetilmiştir. Kefen kelimesi, dinî kavram olarak kullanıldığında, ölen kimsenin yıkanıp genelde beyaz olan temiz bir beze sarılarak gömölmesini, ifade etmektedir. NF metninde kefen kavramı 6 kere bulunmuştur. **kefen** diğler metinlerde tespit edilmemiştir.

“...eger ecel yetse, neteg ķılģay-men? bu şahrā yer turur, hēc kimerse yok yuģuķı taķı yok **kefen** taķı yok namāz ķılģuķı taķı yok. (NF 130/8-9)

mevt (موت) Ar. (موت) Sözlükte mevt, vefāt, helāk, gibi anlamlarla ifade edilen ölüm hayatın karşıtı olup, hayatın sona ermesi anlamında kullanılmaktadır. KE ve MM metinlerinde mevt kavramı 2, NF metninde 10 kere geçmiştir. MM metninde **mevt** yer almamıştır. SAKT’nde ise mevt “**ölüm**” olarak tercüme edilmiştir.

“...hızr **mevt** yeriñe keltürdi, eñ ilk bir ķurtģa ķördi yünd atlıģ anıñ üķün ol yėti tün sekiz künler eyyam-ı ‘acüz atayurlar. (KE (30v3-4)

baģışlap yana alsa māni ‘ ħurūf

bu dāl mīm ü ‘ayn ħı ze he ķāf ħurūf

ziyādet taķı **mevt** ‘ivaz hem ħurūc

zevcıyet ķarābet helāk bu ħurūf (MM (262/3)

“...peygāmbar ‘as aydı: ol tañrı birle ant yāđ ķılur-men kim muħammedniñ rūħı anıñ taşarrufında turur. eger ādam oğlanları melekü'l-**mevtnüñ** bu sözlerini eşitür bolsa erdiler taķı melekü'l-**mevtnüñ** turģan yerini ķorer bolsalar erdi, öz ölüğleridin ğāfil bolģay erdiler tķı öz başlarıñģa taķı nefsleringe yıģlaģay erdiler. (NF (442/16-17, 443/12)

“...taķı keldi **ölüm** esrükliki, ħaķ birle. ol, ķaçar erdiñ andın...” (SAKT(495b/4)

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

rihlet (رحلت) Ar. (رحلة) Arapça’da “r-h-l” kökünden türetilen **rihlet** göç etme ve taşınma anlamları taşımaktadır. Aşağıdaki varakta **rihlet** dinî kavram olarak kullanılıp ölüme, mevt ve ölüm anlamına gelmektedir. NF eserinde **rihlet** kavramı 12 kere geçmiştir. **rihlet** diğer eserlerde yer almamıştır.

“...künüm turur, āhīratka **rihlat** kılur künüm turur. maḥa né biṣārat birle keldiḡ? tédi erse, cebre’il ‘as aydı...” (NF (88/16)

cenāza (جنازة) Ar. (جنازة) Sözlükte hem “ölü” hem de “tabut” anlamını taşımaktadır. NF eserinde **cenāza** kavramı 5 kere kullanılmıştır. **cenāza** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...kaçan kim meni **cenāza** üze koḍcaḡız, cümle çıḡḡay-siz méni ḥālī koḍḡay-siz. (NF (87/7)

defn (دفن) Ar. (دفن) Sözlükte “d-f-n” kökünden türetilen **defn** “gömme” anlamına gelmektedir. NF metninde **defn** 8, KE 2 kere geçmiştir. SAKT ve MM eserlerinde **defn** tespit edilmemiştir.

“...eger peḡāmbar’as’nuḡ mezārınıḡ kufli kilīdsiz özi açılṣa, méni peḡāmbar’as ḡıdmatıḡa **defn** kılḡay-siz; ve eger kufli özi ḡıdmatında açılṣa, musulmānlar ḡūristānıḡa eltip kömḡey-siz tédi. (NF (103/15-16)

“...kaçan şeyḡ ṣıblī dūnyādın bardı érse tüṣ körüp su’āl kıldılar, ḡālīḡ neteg? tép. cevāb aydı: kaçan méni **defn** kıldılar érse münkir ü nekīr ‘aleyhime’s-selam keldiler...” (KE (11r2-3)

sekerāt (سكرات) Ar. (سكرات) Sözlükte “s-k-r” kökünden türetilen **sekerāt** sarhoş olmak ve kendinden geçmek anlamında kullanılmaktadır. **sekerāt** dinî kavram olarak insanın canını verirken çektiḡi zorlukların anlamını ifade etmektedir. NF’te **sekerāt** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **sekerāt** diğer metinlerde kullanılmamıştır. Ancak Kur’an-ı Kerim’de **sekerāt** kelimesi tekil olarak “**sekret**” geçmiştir. Dolayısıyla SAKT’nde **sekerāt** kelimesinin tekili olan “**sekret**” **esrüklük** anlamına tercüme edilmiştir.

“...kaçan kim melekü’l-mevt ol kimerseke ölüm ḡaḡḡusını kemışür bolsa, ol kimerseke üze ölümünḡ eşerleri zāhir bolur taḡı ölümünḡ **sekerātı** ol kimerseke üze ḡalīb bolur. (NF (442/11-12)

“...taḡı keldi ölüm **esrüklüki**, ḡaḡ birle. ol, ḡaçar erdiḡ andın...” (SAKT(495b/4)

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

vefāt (وفات) Ar. (وفاة) “ölüm” anlamında kullanılan bir sözdür. NF’te **vefāt** 37, MM’de 1, KE’da 26 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **vefāt** geçmemiştir.

“...peygāmbar^{as}’nı^{abdu}’l muṭṭalib ḥalīme atlıḡ dāyaka emdürmek üçün bérdi. taḡı peğāmbar^{as} altı yaşka yetmiş erdi kim anası emine **vefat** boldı. (NF(4/14-15)

ḥanīfe muḥammed ṭalāḡ-ı firār

içinde bu ’iddet ozaḡın tutar*

kerek ḡayz kerek ay kerek yā **vefat**

nè birle kim anda ozaḡlık ḡopar (MM (266/3)

laḡd (لحد) Ar. (لحد) “mezar, kabir” manasına gelen bir sözdür. KE’da **laḡd** 6 kere görülmüştür. **laḡd** diğér metinlerde tespit edilmemiştir.

“...ḡıẓr aydı: ḡikmet ol turur kim mevlī ta^{ālā} ḡamuḡ dūnya mülkin bérdi anıḡ birle toymas-sén, ḡaçan **laḡd**ge kir seḡ bir avuç topraḡ birle toyar-sén. (KE (177v4)

mezār (مزار) Ar. (مزار) Mezar, kabir anlamına gelmektedir. NF ve KE metinlerinde **mezār** kavramı 1 kere kullanılmıştır. SAKT ve MM eserlerinde **mezar** geçmemiştir.

“...ḡüseyn aytur, ḡulaḡım tuttum aytur, aydılar maḡa ḡorḡmaḡıl, men teḡri sendin ḡoş-nūd-men tép, dūnyādın kéḡti yıḡlaştılar. **mez [ārın]** yetürdiler ḡüseyn taḡı muḥammed ḡanīfe cenazesin köterdiler, resul ravzasıḡa éltür boldılar erse medīne uluḡı ıḡmadı. (KE (242v14-15-16)

“...eger peğāmbar^{as}’nuḡ **mezār**ınıḡ ḡuflı kilīdsiz özi açılsa, méni peğāmbar^{as} ḡıdmatıḡa defn ḡılḡay-siz; ve eger ḡuflı özi ḡıdmatında açılmasa, musulmānlar ḡūristānıḡa eltip kömgey-siz tédi. (NF (103/15-16)

2.2.4.8.3. Cennet, Cehennem ve Hesap Günü İle İlgili Kavramlar

azāb (عذاب) Ar. (عذاب) Sözlükte “a-z-b” kökünden türetilen **azāb** “vazgeçirme, işkence ve eziyet manalarını” ifade etmektedir. NF metninde **azāb** kavramı 46, MM’de 3, KE’da 52, SAKT’nde 5 kere geçmiştir.

“...taķı tutunmaŋ antlarıŋıznı, fesād arangızda kim tayınsa taban, tōlenmişindin soŋ. taķı tatsaŋız **°azābnı**, munuŋ birle kim yıĝdıŋız taŋrı yolındın. (SAKT(267a/2)

“...men aydım: héç bu **°azab** séndin eksülür-mü? tédim erse, abū leheb aydı: tegme bir duşenbe kün bu **°azab** méndin kéter. men aydım: né sebebdin, ey ķarındaş? abū leheb aydı: muħammed tuĝmıřta maŋa ħabar bér diler kim ķarındaşıŋ ħatunı emine ħatun duşenbe kün muħammed atlıĝ oĝul keltürdi tép. men ĝāyat sevündüm, bir ķaravaşnı āzād kıldım. ol sebebdin **°azabum** duşenbe kün kéter tép aydı. (NF (18/10-11-12-13)

bilezük yüzük yā ķıraŋdın nişāb

ısırĝa ya şāmūşarlardın ħisāb

ķılıp bérĝü bu cümlesindin zekāt

eger bérmes érse tükenmes **°azāb** (MM (192/4)

“...ķehār-şenbe kün sularnı, yulaklarnı yaratdı, yıĝaçlar ve ot yémlerni öndürüp rüzī ulaştırdı. penç-şenbe kün behişt dūahnı ve **°azāb** feriştelerni yaratdı, cevrlerni yaratdı. (KE (3v4-5-)

‘**adn** (عدن) Ar. (عدن) Sözlükte, “devamlı ikamet edilen yer” anlamını taşımaktadır. ‘**adn** dinî kavram olarak, “cennetteki tabakalardan birinin ismini” ifade etmektedir. KE ve SAKT eserlerinde ‘**adn** kavramı 1 kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde ‘**adn** geçmemiştir.

“...va ‘de kıldı taŋrı bitgen erenlerge taķı bitgen tişilerge, būstānlar; aķar altınındın arıķlar, cāvidānalar anıŋ içinde taķı turĝu yir arıĝ, ‘**adnnuŋ** būstānları içinde. (SAKT (191a/9, 191b/1-2)

“...birisi aydı: bizge niçe baķar-sén, biz ķamuĝ tapuĝçı yumuşçılar-miz, **cennāt-ı** ‘**adn**din tapuĝ kılgalı ķeldük bizni ķoyĝıl aŋa baķĝıl kim faħr-ı ‘ālem ol turur. (KE 183r21,183v1)

“...peyĝāmbar ‘as ħabar bérü yarlıķar: ķaçan kim ħaķ te ‘ālā ‘**adn** atlıĝ uçtmaĝnı yarattı taķı ol uçtmaĝ, içinde türlüg türlüg ni ‘metler yarattı kim heç ādemīniŋ közi kōrmişi yok taķı ķulaķ eşitmişi yok taķı ādemīniŋ kōngliŋe hem tüşmişi yok. (NF (248/3-4-5)

a‘lā‘illiyyīn (علا علين) Ar. (على العلى) Cennetin ve gökyüzünün en yüksek tabakasıdır. NF’te **a‘lā‘illiyyīn** 2 kere geçmiştir. **a‘lā‘illiyyīn** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...kördiler kim mübârek cānı **a‘lā‘illiyyīn**ke aşmış. (NF (92/14)

‘arş (عرش) Ar. (عرش) Arapçada **‘arş** yüksek yer manasına gelmektedir. Fakat Kur’an-ı Kerim’de **‘arş**, “Allah’ın tahtını, hükümdarlığını” ifade etmektedir. NF eserinde **‘arş** kavramı 7, KE metinlerinde ise 23, SAKT’de 1 kere yer almıştır. MM metninde **‘arş** görülmemiştir.

“...**ḥaḳīḳat** üze idingniñ tutmaḳı **ḳatıḡ**. **ḥaḳīḳat** üze ol, ol yangıla **ḳılur taḳı** **ḳaytarur**. **taḳı ol yarlıḳaḡan**, **dost tutḡan**. **‘arş eyesi**, **ögmekke seza**. (SAKT (570a /7-8)

“...**mevlī ta‘ālā anı tilemedi** **‘arş nūrını mūsā nūrı bérü ketürdi taḡḡa kemişti**, **taḡ yarudı mūsā taḡḡa baḳtı yétmiş miñ er kördi**, **özi teg kilim keyip tayaḡ élinge alıp ... (VII-143) tép feryād ḳılurlar**. (KE (123r19-20-21)

“...**taḳı bilgil**, **āḡāḥ bolḡıl kim bu mi‘rāc ḳışşasını eştip könglünge andaḡ tüşmesün kim ḥaḳ te‘ālā** **‘arş üstünde turur tép**, **neteg kim bir ḳavm-i müşbiḥ terler**. (NF (60/5-6)

cehennem (جهنم) Ar. (جهنم) Arapça asıllı bir kelime olmayan **cehennem** derin kuyu anlamında kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de cehennem kelimesi birçok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT’nde **cehennem** kelimesinin geçtiği ayetlerde “**tamuḡ**” anlamına tercüme edilmiştir. NF metninde **cehennem** kavramı 2 kullanılmıştır. KE ve MM metinlerinde cehennem bulunmamıştır.

“...**peygambar ‘as aydı**: **ol yerniñ atı cehennem turur...**” (NF (14/10)

“...**taḳı kim yazsa taḡrıḡa taḳı yalavaḡıḡa**, **ḥaḳīḳat üze aḡa **tamuḡ** oti**, **cāviḡānalar anıñ içinde ulaşı...**” وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

cennet (جنة) Ar. (جنة) Sözlükte “cenn” kökünden isim olan cennet bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe manasını ifade etmektedir. Dinî kavram olarak cennet kelimesi , ahiret hayatında mü’minlerin ebedî mutluluk yurdu olan yerdir. KE metninde **cennet** kavramı 1 kere geçmiştir. SAKT, NF ve MM metinlerinde **cennet** kavramı değil Farsça asıllı **būstān** kavramını tespit edilmiştir.

“...üküş er ayğu selamlar tört <refik ü> yārığa ve toköz hatunğa ve éki ‘ammığa seyyidā şubān-ı ehlü'l-**cenneti** tebşirāt oğlan munaşşıf sözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen.

(KE (2r1516-17)

“...anlar, anlarınıñ cezāsı yarlıkmaq, anlarınıñ idisindin; taķı **būstān**lar aķar altınındın arıķlar...” (SAKT(65a/4-5) اُولُنْكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

cinān (جنان) Ar. (جنان) Cennetler ve cennet bahçeleri anlamında kullanılmaktadır. MM metninde **cinān** kavramı 2, NF’te 1 kere bulunmuştur. SAKT ve KE **cinān** geçmemiştir.

eger bolsa şāfi munuñ tég iman

bolur muttaķī mü'min ornı **cinān**

şehādet kılavuz sa ‘ādet refik

muñar islām ihsān haķīkat nişān (MM (23/2)

“...biḥār-i raḥmatıñ içinde bizlerni musyağraq kılğıl taķı atalarımıznı taķı analarımıznı taķı üstādlarımıznı taķı cümle aķribā ve ‘aşāyirlarımıznı sen yarlıkagıl taķı kerem-i begāyatıñ birle cümle ümmet-i muḥammedni şadr-i **cinān**da sen orun bérgil taķı luṭf-i beni hāyating birle ādamdın kıyāmatķa tegi kim kim séni birlediler taķı peygāmbarlarıñnı rāstķa tuttılar, cümlesini sen yarlıkagıl. (NF (443/11-12-13-14)

firdevs (فردوس) Ar. (فردوس) Sözlükte büyük bahçe anlamında kullanılan firdevs, ahiretteki cennetlerin isimlerinden biridir. NF ve SAKT eserlerinde **firdevs** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **firdevs** diğér eserlerde yer almamıştır.

“...haķīkat üze anlar kim bittiler taķı kıldılar edğü ‘amellerini; irdi anlarga **firdevs** bustānları, tuzğu. (SAKT (292b/5-6)

“...yā yaḥyā, ‘izzetim birle ant yađ kılur-men, eger sen **firdevs** atlıg uçmaḥnı bir ķata kōrmiş bolsa erdiñ, ol uçmaḥ ārzūsıdın yağing erigey erdi taķı nefsing uluğ meşakķatķa taķı zaḥmetke tahammül kılğay erdi. (NF (267/10-11-12)

ḥisāb (حساب) Ar. (حساب) Arapçada “saymak, hesap etmek, hesaba çekmek anlamları ifade etmektedir. Dinî kavram olarak **ḥisāb** kelimesi, insanların hesaba çekilecekleri āhiret safhalarından biridir. MM metninde **ḥisāb** kavramı 6, NF’te 22, SAKT’nde 2 kere yer almıştır. KE metninde ise **ḥisāb** bulunmamıştır.

“...anlar, anlarğa hisābnıñ yavuzı...” (SAKT (242b/4)

bolur gūrı ravza içi pür-gülāb

su’āl sormadın hod ayur rast cevāb

şırāt saķışını bérür munda ol

*añar né şırāt bar añar né **hisāb*** (MM (65/4)

“...taķı tañrı tvt’nu bilmişdin soñ cümle peygāmbarlarnı haķ te^cālānıñ yalavaçları turur tép bilmek kerek taķı kökdin éñen kitāblar kim peygāmbarlarğa nāzil boldı, ol cümle kitāblar haķ turur tép bilmek kerek taķı cümle feriştelar tañrı te^cālānıñ kulları turur tép bilmek kerek, taķı ölüp tirilmek haķ turur tép bilmek kerek, taķı kıyāmat küni taķı şırāt taķı tarāzū taķı su’āl taķı **hisāb** cümles haķ turur tép bilmek kerek. (NF (230/6-7-8-9)

hūr (حور) Ar. (حور) Sözlükte “beyaz olmak, beyazlaşmak” anlamlarına gelir. NF metninde **hūr** kavramı 9, KE’da 20 kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **hūr** bulunmamıştır.

“...ki[rip] ‘oṣmānnı öltürdiler, resūl ‘aleyhi’s-selām aydı: maña mi ‘rāc tüninde bir alma bérdiler, eki pare kıldım, bir **hūr** çıktı, sordum: sén kimmiñ-sén? aydı: meni teñri ‘azze ve celle ‘arş nūrındın yarattı seniñ mazlūm ḥalīfeñ ‘oṣmānnıñ-men, tédi. (KE (201v1314-15)

“...uçmañnıñ hūrlarındın bir **hūr** yer yüziñe bir kıta nażar kılsa, maşrıkdın mağribқа tegi hoş yıdıǵ bolǵay, taķı hūrlarınıñ keygen destārlarındın bir destārnu dūnyāke keltürseler, dūnyānıñ avvalıdın āħiringa tegi nè kim māl tavar bar erse, cümlesi [a]nıñ bahāsına yetmegey. (NF (64/2-3-4-5)

kevser (كوثر) Ar. (كوثر) Âhirette Hz. Muhammed’in ümmetiyle yanında buluşacaǵı belirlenen havuz ve nehirdir. NF eserinde **kevser** kavramı 3, KE’da 7 kere kullanılmıştır. SAKT’nde **kevser** geçtiǵi ayette “**uçmañnuñ arıǵ ḥavzını**” olarak tercüme edilmiştir. MM metninde **kevser** kullanılmamıştır.

“...taķı ékki arıķ zāhir turur, āşkārā aķat, taķı ékki arıķ örtüǵlūǵ aķar. ol ékki arıķ kim āşkārā aķar, biri nıl turur, mısıır şehrinde aķar, taķı biri furāt turur kim kūfe şehrinde aķar, taķı ol ékki arıķ kim örtüǵlūǵ aķar, biri selsebıl turur, uçmañқа aķar, taķı biri

kevser havzına akar, ogdın katı ğ rak akar taķı suvı sũtdin akraķ turur taķı ‘aseldin sũķũĝ turur. (NF (57/5-6-7)

“...bu sũzde ěrdiler kim bulut yanıp kěldi oĝlannı **kevser** suvı? birle yuvup kũzge sũrme tartıp uķmaķ yıdıĝları birle mu ‘aķtar kılıp ħarěrge yũrgep keltũrũp eymene ōĝide koydı. (KE (183v20-21, 184r1)

“...biz birdũk saņa, **uķmaķnuķ arıĝ ħavzı**mı...” (SAKT (581b/6) إِنَّا أُعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ

maķā-m-ı maķmũd (مقام محمود) Ar. (المقام المحمود) Arapçada “ũvgũye lāyık yer, yũksek dereceli mānevî makam” anlamında kullanılan **maķā-m-ı maķmũd**, dinî kavram olarak, kıyamet gũnũ hesaba ķekilme ōncesinde uzun bekleyiş nedeniyle Hz. Muhammed’e ilāhî rahmetin tecelli etmesi” anlamına gelmektedir. KE eserinde **maķā-m-ı maķmũd** kavramı 18 kere geķtiĝi tespit edilmiştir. **maķā-m-ı maķmũd** diĝer eserlerde geķmemiřtir.

“...yarlıĝ kěldi: mundaĝuķ ķalmaĝay, ķamuĝ ‘ālemni aņa musaķķar ķılĝay-men, **maķā-m-ı maķmũdnı** aņa běrgey-men, ķamuĝ yalavaķlarĝa anı uluĝ ķılĝay-men. (KE (188r15-1617)

sa ‘ ĩr (سَعِير) Ar. (سَعِير) “tutuşturulmuş alevli ateş” anlamında cehennemin isimlerinden biridir. KE metninde **sa ‘ ĩr** kavramı 1 kere bulunmuştur. SAKT’nde cehennmin anlamındaki **sa ‘ ĩr** “**tamuĝ**” olarak tercũme edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **sa ‘ ĩr** geķmemiřtir.

“...aymıřlar: ... ya ‘nĩ... bir uluĝ **sa ‘ ĩr** teg bolup yatur ěrdi. (KE (116v11-12)

“...ħaķĩķat ũze anlar kim yiyũrler ķarınları iķinde ot. taķı kũygeyler **tamuĝĝa**...” (SAKT(76b/2) إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

siccın (سجين) Ar. (سجين) Cehenneme girecek insanların amel defterlerinin bulunduĝu yer anlamında kullanılan bir sũzdũr. KE, SAKT ve NF metinlerinde **siccın** kavramı 1 kere geķmiřtir. MM metninde **siccın** tespit edilmemiştir.

“...bu ‘amalıń ěletiņ taķı **siccın** atlıĝ yerde (yer astıdın ařaĝa karangĝuĝa **siccın těp** ayturlar) koķung, těp ferman kelgey...”(NF (402/12)

“... bu şehadette kedin kırkınç kün erdi, saray içinde hamr içip esrüp rakş kılurda mubrez tapa serkiyü oynayu kirdi, adağı tepip mubrez tapa tep[ündi] tüştü, kögsiñe tégi kömüldi, kirip çıkarğınça arıgsız cānı **siccinga** ulandı...” (KE (248v11-12))

“...tağı ne birdürdi sanga, ne turur **siccin**...” (SAKT (567b5))

sidretü'l-müntehā (سدرۃ المنتهى) Ar. (سدرۃ المنتهى) “Arşın sağ yanında ötesine hiçbir mahlûkun geçemeyeceği ağaç” anlamına gelmektedir. NF metninde **sidretü'l-müntehā** 7, KE’da 9, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **sidretü'l-müntehā** bulunmamıştır.

“...beytü’l makdiska bardı, tağı beytü’l makdisdin aşıp yeti kat kökke bardım tağı yeti kökdin aşıp **sidretü’l-müntehā** bardım [tédi] erse kâfırlar münkir boldılar. (NF (98/18))

“...tağı kördi anı tağı bir inmekdeki **sidretü’l-müntehā** katında. (SAKT (503a/7, 503b/1))

“...yétiñçi kat kökge t”gdük érse hemān arıka kapuğ açtılar, kirdük ibrahīm peygamberni kördük, sordum: bu kim turur? aydı: atañ ibrahīm peygamber. yana **sidretü’l müntehāni** kördüm, ... macar atlığ kabîle bar...” (KE (209r4-5-6))

zaqqūm (زقوم) Ar. (زقوم) “Cehennem’in acı meyvesi, cehenneme gireceklere yedirtilecek ağaç”tır. NF ev SAKT’de eserlerinde **zaqqūm** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde **zaqqūm** bulunmamıştır.

“...ḥaqqāt üze **zaqqūm** yıgaçı...” (SAKT (428a2))

“...ba’zı müfessirler aymışlar: kıyāmat kün bolsa āvş ḥaḳ tebareke ve te’ālā abū lehebni tağı ḥatunı umm-i cemīlne tamuğka kemişgey. velī kin ḥatunı umm-i cemīlke tamuğ erkliğı ferīşteler buyurgaylar: **zaqqūm** tikenleridin bir bağ kılıp arkañga keltürgil! tép. (NF (17/17, 18/1-2))

zebānī (زبانى) Ar. (زبانى) “Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur edilen meleğ verilmiş isimdir. NF metninde **zebānī** kavramı 1 kere görülmüştür. **zebānī** diğer metinlerde yer almamıştır.

“...kıyāmat kün bolsa āvş méni **zebānī**lar tutup eletürler bolsalar, bu dōstum méni šefā ‘at kılıp kırtarğay taķı maņa bu dōstumnuñ fāyidası taķı menfa ‘atı téggey-mü? tép seniñ birle dost boldum. (NF (223/15-16-17)

zebānīye (زبانیه) Ar. (زبانية) Arapçada “şiddetle sürüklemek” anlamında kullanılan ve zebn kökünden türetilen zebaniye, dinî kavram olarak, “cehennem’e girecek insanlara şiddetle muamele eden meleklerle” verilen isimdir. NF metninde **zebānīye** kavramı 6 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **zebānīye** kelimesi “**azāb firiştelerini**” manasına çevrilmiştir. KE metninde ise **zebānīye** rastlanmamıştır.

“...yā rebbī, benim cezam tamuğ otı turur; eger^c adl kılsañ ve eger fażl kılıp yarlıkasañ, sen bilür-sen tép, aysam, haķ te^c ālā hıṭāb kılğay: ey **zebāniyyeler**, tutuñ taķı bu āmirni tamuğka eletiñ, boynıñga zencir uruñ taķı sürüñ! tép hıṭāb kelgey tedi. (NF (147/12-13-14)

“...ündegey miz **azāb firiştelerini**...” (SAKT(577a/9) سَنَدُغُ الرَّبَّانِيَّةِ

2.2.4.9. Kader ve Kazaya İman

2.2.4.9.1. Kader, Kaza, Gayb, Tevekkül ve Rızık İle İlgili Kavramlar

ğayb (غيب) Ar. (غيب) Sözlükte “gizlenmek, görünmemek, gözden kaybolmak” anlamlarını ifade etmektedir. **ğayb** dinî kavram olarak aklın idrak edemeyeceği cennet, cehennem ve sırat gibi şeyler şeklinde tanımlanmaktadır. KE metninde **ğayb** kavramı 3 kere geçmiştir. SAKT’nde **ğayb** kelimesi geçtiği ayetlerde bazen **ğayb** bazen de “örtglüñüñ” olarak tercüme edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ğayb** yer almamıştır.

“...taķı irmedi tañrı muṭṭali^c kılsa, ya^c nī bildirmek üçün **ğaybnı**...” (SAKT(71a/8)

“...ma^c nīsi ol bolur kim mevlī ta^c ālā yarlıkār: kaçan süleymāñga ölüm hūkmni yörütdük érse anıñ ölümüne kimerse yolçılamadı, illa ol kırtğına kim tayaķnı yedi süleymān yüzün tüşdi. ālemlarğa ma^c lūm boldı kim periler **ğayb^c ilmin** bilmes, eger ğaybnı bilseler érdi bir yıl^c azābda kıkmağay érdiler. (KE (151r21, 151v1-2-)

kader (قدر) Ar. (قدر) Allah’ın yaratıklarına ait levh mahfuz’da yazdığı şeylerdir. MM metninde **kader** kavramı 1 kere geçmiştir. **kader** diğer eserlerde bulunmamıştır.

inanmaķ idige melek barıña

rusül enbiyā hem kitāblarına

*kıyāmet **ḳader**ğa inanmaq imān*

köñül kılsa taşdıḳ til iḳrārına (MM (14/3))

ḳazā (قضا) Ar. (قضاء) Sözlükte “emretmek ve hüküm vermek” anlamına gelen **ḳazā** Allah’ın varlıklara ilişkin ezelde takdir ettiği şeylerdir. KE metninde **ḳazā** kavramı 24 kere tespit edilmiştir. **ḳazā** diğer metinlerde geçmemiştir.

“...yūsuf aydı: aytdınız men yor[ḡanda] ḥükm yöridi, **ḳazā** bitildi, ol söz özge bolmas. (KE (88v20))

levḥü'l-mahfūz (الوح محفوظ) Ar. (الوح المحفوظ) Allah tarafından takdir edilen şeylerin ezelde yazıldığı levha anlamına gelmektedir. KE’da **levḥü'l-mahfūz** kavramı 2, NF 1, SAKT’nde 6 kere yer almıştır. MM metninde **levḥü'l-mahfūz** tespit edilmemiştir.

“...taḳı tigme nirseni, sanaduḳ anı **levḥü'l-mahfūz** içinde. (SAKT (420b/8-9))

“...amma ḥavvā yér yüzinde mü yaratıldı ya uçmaḡda mu °ulemalar arasında ihtilāf bar. ol ḥalde °azāzıl uçmaḡda érklig érdi, ḳamuḡ feriştelerge °ilm ögretür érdi. bir kün **levḥü'l-mahfūz**da kördi, feriştelər birisi mel °ün bolḡay, tép feriştelər anı bilip ḳamuḡ ḳorḡdılar, °azāzılḡa kelip aydılar: sen üstādımız-sén biz ḡāyet ḳorḡar-biz, du °ā ḳılḡıl teñri °azze ve celle bizni la °netdin küḡersün. (KE (8r19-20-21, 8v1-2/3))

“... ma ‘nīsi ol bolur kim: eger ḡaḳ te ‘ālānıñ ḡükmi andaḡ bol[ma]sa erdi kim, ḡaḡā birle iş ḳılḡanḡa ‘uḳūbat bolmas, bu işke kim, ittifāḳ ḳıldınız, sizlerke uluḡ ‘uḳūbat bolḡay erdi; velīkin ḡaḳ te ‘ālānıñ ḡükmi **levḥü'l-mahfūz**da andaḡ bitiglig turur: ḡaḡā birle iş ḳılḡanḡa ‘uḳūbat yok. (NF (117/2-3-4))

tevekkül (توكل) Ar. (توكل) Arapçada “vekl” kökünden isim olan tevekkül, “birine güvenip onun üstüne işini alıp havale etme” şeklinde tanımlamaktadır. **tevekkül** dinî kavram olarak bir kimsenin kendini Allah’a teslim edip, ona güvenmesi anlamını ifade etmektedir. MM metninde **tevekkül** kavramı 2, NF’te 7, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. KE metninde **tevekkül** bulunmamıştır.

“...yüz evürgil anlardın taḳı **tevekkül** ḳılḡıl tañrı üze, taḳı tap tañrı vekillikle. (SAKT (88b/2-3))

tevekkül delil haknı çın bilgüğe

inanmak kıyāmet taķı ölgüğe

hakīkatde hakka inanğan kişi

nétég hāli bolu rüküş külgüğe (MM (43/1)

“...peygāambar ‘as aydı: yā abā bekr, adaķıngnı kétergil taķı yılandın çayandın
korkmağıl, hak te ‘ālāķa **tevekkül** kılğıl, hak te ‘ālā bizim birle turur kim tédi. (NF (21/10-
11)

2.2.5. İbadet ve İslam’ın Şartları İle İlgili Kavramlar

2.2.5.1. Mükellefin İşleri İle İlgili Kavramlar

cāyız (جایز) Ar. (جائز) “olur, olabilir, mümkün” gibi anlamları taşımaktadır. KE metninde **cāyız** kavramı 2 kere geçmiştir. **cāyız** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...tağ tölenmeki idī ‘azze ve celle kudretinde cāyız érdi, lā-cerem dīdār körmek hem
cāyız turur. ançası bar vaķtsız nerseni ķoldı bèrmedi. (KE (122r18-19)

farz (فرض) Ar. (فرض) Sözlükte “belirlenmiş, kesinleştirilmiş şey, nasip” anlamında kullanılmaktadır. **farz** dinî kavram olarak dinin mükelleften yapmasını kesin eylem, şeklinde tanımlanmaktadır. KE metninde **farz** 3, MM’de 7 kere geçmiştir. SAKT ve NF metinlerinde **farz** kullanılmamıştır.

“...müşfikrak erdiñ, halāyıkñı şerī‘atķa da ‘vet kıldıñ, ümmetķa sünnet ve **farz** öğrettiñ...”
(KE (236v16)

uluğ yunuğ içre yumaķ cümle ten

farīza ağız hem burun yayğa-sen

vużū ‘ içre sünnet erür ekkisi

*gusül içre **farz** ol neçük özge ten* (MM 87/4)

mekrūh (مكروه) Ar. (مكروه) Arapçada “k-r-h” kökünden türetilmiş olan **mekrūh** kelimesi “çirkin bulmak, kötü görmek, istememek” anlamları taşımaktadır. **Mekrūh** dinî kavram olarak genellikle şâriin yapılmamasını kesin eylemi ifade etmektedir. MM metninde **mekrūh** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **mekrūh** diğer metinlerde yer almamıştır.

tañ atmışda kédin taşavvu^c namāz

*şeri^c atda **mekrūha** şāhib-niyāz*

ékindü namazında kédin biliñ

*tařavvu^c nı **mekrūh** üküş bolsun az (MM (158/2)*

müsteħab (مستحب) Ar. (مستحب) “farz ve vacibin dışında sevabı olan amel” anlamına gemketedir. KE metninde **müsteħab** kavramı 1 kere görölmüştür. **müsteħab** diğeri metinlerde bulunmamıştır.

“...süleymān heybetlig érdi, namaz fevt boldı tēmediler. aymışlar: kün batğalı yavuşdı. **müsteħab** vaştı kalmadı...” (KE (140v1)

ħarām (حرام) Ar. (حرام) Arapçada “yasaklanan, helāl olmayan şey” manasına gelmektedir. **ħarām** dinî kavram olarak Allah’ın yasakladığı şeyleri ifade etmektedir. KE metninde **ħarām** kavramı 25, MM’de 9, NF’te 50, SAKT’nde 4 kere yer almıştır.

“...kim kim ħaddin keçse andın soñra, anga iglig kın. ay anlar kim bittiler! öldürmeñ avnı, taķı siz **ħarām**lar. (SAKT (119a/1-2)

“...ol taħt mescidü’l-ħarām teñinçe érdi, taħt üze bir kürsī ıddı Ka’be teñinçe érdi. on yığaçlık yér **ħarām** atandı, mevlī ‘azze ve celle ādemni kamuğ körklügler birle bezedi, tiřlerindin nūr balkınur érdi, köz nūrı meñizlig muħammedü’l-muřtafānıñ nūrı ādemnün elinde ħomıyur erdi, tolun ay meñizlig. (KE (7r10-11-12-13-14)

niřāb bolsa evrölse bir yıl tamam

*zekāt kalsa mālı içinde **ħarām***

niřāb ‘ayşı esbāblarında keğin

yégirmi bu altun tutar yıl ulam (MM (188/2)

“...aydılar: nişe mundağ kıldınız? tép. aydı kim: bu koy **ħarām** ‘alaf yedi. (NF (296/9-10)

vācib (واجب) Ar. (واجب) Arapçada “meydana geldiğı kesinlikle bilinen fiil” anlamlarında kullanılan **vācib** kavram olarak řāriin mükelleften yapması gerekli olan eylem anlamına gelmektedir. NF eserinde **vācib** 8, MM’de 25, KE’da 4, SAKT’nde 3 kere yer almıştır.

“...taķı anga dīn tāt, **vācib**. tañrıdın öñindin mü kōrķar siz ? (SAKT(262a6)

“...kōrseyūr-men kōrkünizni kōrgü bolmas kōzinem, kōrk zekātın birge **vācib** ķolsa kōrkniñ bayıdın...”(KE (83r17)

namāz içre **vācib** néçe bil anı

kerek érse bilgil éşitgil sanı

oķı fātıha zām ķılıp sūredin

burun ékki rekāt içinde munı (MM (108/1)

“...bu üçünçi ķişı taķı élgı birle bu yılannı atmış erdi. bu yılan tōrtünçi ķişı üzesiñe tūşı taķı ol tōrtünçi ķişini soķtı erdi. derhāl ol tōrtünçi ķişı vefat boldı. émdi vefāt bolğan ķişiniñdiyati kimnüñ üze **vācib** bolur? tēp su’āl ķıldı erse, bu uluğ ulemālar tefekkür ķıldılar, héç cevāb bérü bilmediler taķı aydıalr. (NF (188/ 16-17)

2.2.5.2. Temizlik İle İlgili Kavramlar

istincā (استنج) Ar. (إستجاء) Sözlükte (necāt) kökünden gelen istincā bir şeyden “kurtulmaya, vücuttan çıkan pisliğı temizlemeye çalışmak” gibi anlamlara gelmektedir. **istincā** dinî kavram olarak tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra dışkı ve idrar kalıntısını su vb. şeylerle temizlemeyi” ifade etmektedir. MM ve KE metinlerinde **istincā** kavramı 1 kere kullanılmıştır. SAKT ve NF metinlerinde **istincā** geçmemiştir.

élig yumak **istincadın** soñ bilıñ

taťavvu’ taķı yérge sürtmek éliñ

taķı suvni saçmak bu ten tunıña

du’ā ķılsa hem yunmuşında*tiliñ (MM (97/1)

“...resul aleyhi’s-selām yarlıķadı: yılķı kara tézeklerini kōlükleriñizge yém ķılıñ taķı sūñerler sizge y”m bolsun. anıñ üçün tézek birle sūñek birle **istincā** ķılmaķnı [şe]rīāt unamadı. (KE (206r19-20-21)

necāsāt (نجاست) Ar. (نجاسة) Arapçada “hakîki ve maddi pislik” manasında kullanılır. **necāsattan** temizlenmek, namazın şartlarından biridir. KE eserinde **necāset** kavramı 4, NF’te 11 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **necāsāt** geçmemiştir.

“...yā abā hureyre, bu **nacās**atlar kim körer-sen, munlarnıñ cümlesi ta°āmlar erdi kim özleri birle köterür erdiler. Bükün nacāsat bolup turur. ādemī körer bolsa, yigrenür, tédi. yana aydı: yā abā hureyre, bu eski çöpreklerni kim körer-sen, bu çöprekelr cümlesi bu ādemīlerniñ tonları erdi kim bu tonlarnı keğip özlerini ārāsta kılup yöriyür erdiler. (NF (391/ 8-9-10)

“...°avac aydı: bu kün könilikdin adın nerse seni kutğarmas. ħatun qorqmışda könisin aydı, °avac anı şandūkdın çıkardı evlügi birle qoddı, kurtğanı tileyü bardı, buldı keltürdi, yerge çaldı öltürdi. aymışlar: tepesiñe yazıladı érse **necūset** altında kılup öldi. (KE (28v4-5-6-7)

necis (نجس) Ar. (نجس) “Dinen pis sayılan nesne” anlamında fıkıh bir kavramdır. NF metninde **necis** kavramı 9 kere geçmiştir. **necis** diğer eserlerde bulunmamıştır.

“...abū ħanīfe mezhebinde yunmuş suv kim bir yerke yığılur, añaq müsta°mel ténür; ol suv **necis** turur, anıñ üçün kim peygāmbar°as aydı: kayu mu°min ve muvaħħid bir namāz vaqtında ābdest kılsa, taķı farīza namāz kılsa, taķı bir vaqt namāzķa tegi tegme bir a°zālarıdın né yazuķ kelse, ol ābdest kılmişta ol ābdest suvı ol a°zādın kelgen yazuķnı kéterür. (NF (44/13-14-15)

ṭahāret (طهارة) Ar. (طهارة) Arapçada, “temizlenmek, arınmak” anlamını taşımaktadır. **ṭahāret** dinî kavram olarak, maddî veya mânevî pisliğı gidermek şeklinde tanımlamaktadır. MM eserinde **ṭahāret** 1, KE metinlerinde 10 kere kullanılmıştır. SAKT ve NF metinlerinde **ṭahāret** yer almamıştır.

ṭahāret kılurda oturma edeb

kün ay kıble yaru°acem hem°arab

yüz urmaķ taķı arķa qoymaķ hemān

söz aymaķ bayaķı yunuğda°aceb (MM (99/1)

“...resul perilerge barıp yarlıg tégürdi, qabūl kıldılar imān keltürdiler, **ṭahāret**, namaz ta°lim bérdi, şeri°at aħkāmnıñ öğretti...” (KE (206r11)

2.2.5.3. Abdest İle İlgili Kavramlar

mesh (مسح) Ar. (مسح) Sözlükte “silmek” anlamına gelen **mesh** kelimesi, fıkıh kavramı olarak “abdest alırken baş, boyun ve kulakları silmek” şeklinde tanımlamaktadır. MM metninde **mesh** kavramı 7, KE ve SAKTd metinlerinde 1 kere görülmüştür. **mesh** NF metninde yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! ol vaktin kim koptunuz namāzğa, yuñ yüzlerinizni taķı eliglerinizni tirseklerge tegrü, taķı **mesh** kılıñ başlarıñızğa taķı adaķlarıñızğa, iki topuķğa tegrü. taķı eger bolsañız cenābatlıķ, arınıñ...” (SAKT (104b/4-5-6-7)

biri yüzni yumaķ ékinçi éliñ

tutuş tirseki birle yumaķ biliñ

üçinç başķa **mesh** ét taķı törtileñç

adaķnı topuķ birle yup rast kılıñ (MM (70/3)

“...aymışlar: dünyāda oğrılıķdın yavuz at yok, oğrı kınıdın kaķıķ kın hem yok. ol kul[nıñ] sağ kolın késmeķ, ol kol birle oğurlar, ol kol birle ta^cām yéyür, anıñ birle taķāret kılur, anıñ birle **mesh** tartar, sağ élig barķa yaķşılıķnı kılur. (KE (96v18-19)

teyemmüm (تيمم) Ar. (تيمم) Arapçada “yönelmek, kastetmek “anlamındaki teyemmüm, dinî kavram olarak sözlük anlamıyla kullanılmaktadır. Teyemmüm, su bulunmadıķı zamanlarda büyük ve küçük (hades)’ten temizlenmek maksadıylay yer cinsinden sayılan bir maddeye sürerek yüzü ve iki kolu silmeyi ifade etmektedir. KE metninde **teyemmüm** kavramı 5, MM’de 4, NF ve SAKT metinlerinde 1 kere tespit edilmiştir.

“...taķı eger bolsañız sökel, yā sefer üze bolsañız, yā keldi sizde biriñiz aşāķ yirdin, yā cimā‘ kılısangız tişilerni, taķı bulmasañız suvnı; **teyemmüm** kılıñ arıķ topraķ<ğa> taķı mesh kılıñ yüzlerinizni taķı eliglerinizni. (SAKT (83a/4-5-6-7-8)

“...su kıyında **teyemmüm** reva érmes érdi, ér haķunıge taķāķ bérse ol haķun ölmegünçe özge haķun reva bolmas érdi. (KE (213r5-6-7)

teyemmüm revā suv eger bulmasa

yıģaķ üçde birdin yaķın bolmasa

teyemmüm néteg kılğu sorsaŋ éşit

ayıtğıl taķı bir kişi bilmese (MM (102/1-3)

“...ibni ‘abbās aydı razhu: peygāmbar ‘as bevl kıldı taķı teyemmüm kıldı erse, men aydım: yā resūlallāhi, suv yavuk turur, **teyemmüm** ne hācat turur? (NF (433/9-10-11)

vużū’ (وضو) Ar. (وضوء) Sözlükte “güzellik ve temizlik” anlamına gelmektedir. vużū’ dinî kavram olarak, baş, boyun ve kulaklar, burun, el, ayak gibi beden organlarını suyla meshetmek” anlamında kullanılmaktadır. MM metninde **vużū**’ kavramı 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **abdest** kavramı geçmiştir.

uluğ yunuğ içre yumaķ cümle ten

farīza ağız hem burun yayğa-sén

vużū’ içre sünnet érür ékkisi

ğusül içre farz ol néçük özge ten (MM (87/3)

2.2.5.4. Gusül İle İlgili Kavramlar

cenābat (جنابت) Ar. (جنابة) Arapçada “uzaklaşmak” anlamını taşıyan **cenābat** kelimesi, fıkıh kavram olarak, kişi bazı ibadetleri eda etmekten uzaklaştıran cinsî münasebette bulunmayı ifade etmektedir. MM, KE ve SAKT metinlerinde **cenābat** 1 kere geçmiştir. NF eserinde **cenābat** yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! ol vaķtın kim koptuñız namāzğa, yuñ yüzleriñizni taķı eligleriñizni tirseklerge tegrü, taķı mesh kılıñ başlarıñızğa taķı adaķlarıñızğa, iki topukğa tegrü. taķı eger bolsañız **cenābat**lığ, arınıñ...” (SAKT (104b/4-5-6-7)

taķı sağ aynıñ birle sol yan èliñ

bu né kıldı erse muña hem kılıñ

cenābetğa hem bu kadar bil yéter

haķıķat haķıķat yaķın rast biliñ (MM (104/3)

“...yana aydı: haļāyık kelime-i şehādetni koydılar mu? Aydı: koymadılar. kırşnıñ üçde biri qarardı, yana sordı: **cenābet**din ğusl kılmaķnı koydılar mu? (KE (177r9-10)

cünüb (جنب) Ar. (جنب) Dinî bir kavramdır. Boy abdesti almak zorunda olma anlamına gelmektedir. KE , SAKT ve MM metinlerinde **cünbü** kavramı 1 kere görülmüştür. NF metninde cünüb tespit edilmemişti.

“...taķı **cünüblükü**ngüz hālda, meger yolnuķ keçgenleri; ğusl kılġıngızçaġa tegrü...”
(SAKT (83a/4)

“...iblīs ‘aleyhi'l-la‘ne vesvese kıldı, sizler ķamuġ **cünüb**ler-siz, tahāretsiz mü namāz kılursiz. (KE (221v5)

tişî nāres īde **cünüb** hatnesiz

boġuzlasa biri helāl ol yetiz

ķuđuġķa ķuķurġa tüşüp bolmasa

boġaz yerge bolsa bıķaķ türtge-siz (MM (242/1)

ġusl (غسل) Ar. (غسل) Arapçada “yıkamak, temizlemek, yıkanma” anlamındaki gusl kelimesi, kavram olarak hayız, nifas cünüplük gibi kirlilikten temizlenme niyetiyle bütün vücudu su ile yıkamak manasına gelmektedir. NF metninde **ġusl** kavramı 6, MM’de 2. SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...taķı cünüblükü

“...yana ķaķan kim kāfırlar mekkeke ķyıtıtlar, taķı cuhūdlar taķı öz yerleriņe ķayıttlar, şahābalar taķı évleriņe ķayıttlar, peyġāmbar^eas taķı^eāyişe razhā éviņe kirdi, taķı **ġusl** kıldı, taķı başını yuvdı taķı öziņe^eūd tütüzdi taķı çıķt. (NF (32/17, 33/1)

tişilerge artuķ nifās ġayz bile*

bu bés yérde ġusli fariza kıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ‘iyd

bular **ġusli** sünnet bilip kıłġıla (MM (90/4)

ġāyız (حائض) Ar. (حائض) Kadınların aybaşı olma durumunu ifade etmektedir. NF eserinde **ġāyız** kavramı 1 kere geçmiştir. **ġāyız** diġer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...bu taşnı ka° be seņirinde ƙođğıl kim bu taş ħürmetlig taş turur, munuñ içinde° ahdnāma bar turur tēp aydı erse, ibrahīm peygāmbar°as taķı cebre’il ayğanı tēg seņirde ƙoydı. cāhiliyyat vaķtında **ħāyīz**°avretler éliglerini sürttiler taķı öñin yazuķluğ kimerseler éliglerini sürttiler erse, ol oķ taş ƙap-ƙara boldı tēp aydılar. (NF (38/14-15-16)

ħayz (حيض) Ar. (حيض) Kadınları aybaşı olma dururmudur. MM metninde **ħayz** kavramı 1, SAKT’nde 2 kere kullanılmıştır. Diğەر eserlerde ise **ħayz** bulunmamıştır.

“...taķı boşanmış tişiler, küyerler özleri birle üç **ħayz**...) (SAKT (33b/7)

tişilerge artuķ nifās **ħayz** bile*

bu bēs yérde ğusli fariza ƙıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ’iyd

bular ğusli sünnet bilip ƙılğıla (MM (90/1)

nifās (نفاس) Ar. (نفاس) Sözlükteki anlamıyla kullanılan **nifās** kelimesi fikhı kavram olarak kadının rahmi, doğumun ardından normal hale dönmesi için gerekli olan süredir. Kadınlar nifas süresindeyken namaz ve oruç gibi ibadetler yerine getirememelerini ifadet etmektedir. MM metninde **nifās** kavramı 1 kere yer almıştır. **nifās** diğەر metinlerde tespit edilmemiştir.

tişilerge artuķ **nifās** ħayz bile*

bu bēs yérde ğusli fariza ƙıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ’iyd

bular ğusli sünnet bilip ƙılğıla (MM (90/1)

2.2.5.5. Namaz İle İlgili Kavramlar

imām (امام) Ar. (امام) Sözlükte “e-m-m” kökünden gelen **imām** kelimesi, “öne geçmek ve idare etmek” anlamına gelmektedir. **imām** dinî kavram olarak, cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimseye verilen isimdir. MM metninde **imām** kavramı 19, KE’da 8, NF’te 22, SAKT’nde 1 kere yer almıştır.

“...taķı ƙılduķ anlarını **imāmlar**, köndürürler buyruķımız birle. (SAKT (315b17)

“...eger ibrāhīm peygāmbeni hālğā imām kıldım érse,... tédim érse muḥammed muştafānı mi ‘ra[c] tüninde beytü’l-mağdisde kamuğ peygamberlarğa **imām** kıldım, yéti kat kök ferişterige imām kıld[ım], nemrūd otını ibrāhimğa savutdum érse tamuğ otını muḥammed ‘aleyhi’s-selāmnıñ ümmetleriğa savutğay-men. (KE 198v12-13-14) (1)

tıylmas suwı yā iriñ kan müdām

bu béş vaktıda béş yunsa bolğay tamām

oşol yunuğ ol vakt içinde dürüst

bolu bilmegey bu şıfatlığ **imām** (MM 80/4)

“...bu közüñ birle héç faḳıhni kördüñ mü? tédi. men aydım: yā **imām**, bu zamāna faḳıhları faḳıh ermezler-mü? tédim...” (NF (232-14)

cāmi (جامع) Ar. (جامع) Sözlükte “c-e-m” kökünden türetilen **cāmi** “bir araya getiren, toplayan” anlamına gelmektedir. **cāmi** dinî kavram olarak, “beş vakit namazını kılmak amacıyla insanların toplandıkları yerlere verilen isim” anlamında kullanılmaktadır. NF metninde **cāmi** 5 kere kullanılmıştır. **cāmi** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...muslim bin yasār rahmhi başranıñ cāmi ‘inde namāz kılur erdi, nāğāh bu **cā-mi** ‘niñ bir öresi tüştı taḳı cāmi ‘niñ ba ‘zısı yıķıldı...” (NF (249/2-3)

imāmet (امامت) Ar. (إمامة) Cemaate namaz kıldırان kimseye önderlik etiğı nedeniyle imam, yaptığı göreve **imamet** denilmektedir. KE metninde **imāmet** kavramı 1 kere kullanılmıştır. **imāmet** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḫāvet ü kuvvet anıñ, faḳl u san anıñ, kıble ve imān anıñ, nāḳa ve ‘imāme anıñ, baḥḥā ve tıḥāme anıñ, ḳanā ‘at ve şükr anıñ, ḥamd u ḳıkr anıñ, **imāmet** ve emā<ne>t anıñ, şefḳat ve şefā ‘at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aşḥāb-ı ‘izām ve ervāḥ-ı kirām anıñ, aşḥab-ı ḥulḳ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāḥirāt anıñ faḣıḥ ve şaḥıḥ til anıñ, ḳavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, ḥac ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meş ‘arü’l-ḥarām anıñ, zekāt ve şıyām anıñ, tilāvet-i ḳur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, emr-i ma ‘ruf ve

nehy-i münker anıñ, tehlil ü takdīs anıñ, temcīd ve tesbīh anıñ, vaķār ve sūkūnet anıñ. (KE 189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

cemā’at (جماعة) Ar. (جماعة) Müslümanların cami ve mescidlerde namaz kılmak maksadıyla toplanmalarını ifade etmektedir. NF metninde **cemā’at** 10, MM’de 3, KE’da 6 kere bulunmuştur. SAKT’nde **cemā’at** geçmemiştir

“...**camā at** şavābıdın maħrūm bolur-sen, tép, özi aytur erdi kim: **cemā at** birle namaz kılmak sūnnet turur taķı ĥalāl istemek fariza turur. (NF (296/3-4)

kéligli **cemā’at** üçün soñ yétip

buzar şafda turğan savulsa kėtıp

namāzğa kéligli şürü’ kılmadın

şürü’ kılsa buzamaz bu şaf kénitip (MM (131/1)

“...resul[°]aleyhi’s-selām bir tün içinde mekkedin mescid-i aķşāğa barmış, dūrüst turur. kamuğ sūnnet ve cemā[°]at égeleri katında amma bid[°]at eyeleri kabūl kılmadılar, mi[°]rāc dūrüstkuķına şaĥābeniñ uluğları telim şaĥīh aĥbār rivayet kıldılar. (KE (217r10-11-12)

eżān (إذان) Ar. (أذان) Arapçada “ilān etmek, çağrıda bulunmak, bildirmek, duyurmak” manasındaki **eżān**, kavram olarak farz namazların vaktinin geldiğini ifade etmektedir. KE metninde **eżān** 1, NF’te 7 kere geçmiştir. **eżān** SAKT ve MM metinlerinde tespit edilmemiştir.

“...ebū bekrge icāzet bérdi, bargıl şaĥabelerga imāmetliğ kılgıl, tep. bilāl razıya’llāhu ‘anhu **eżān** kıldı, şaĥābeler yığlaştı...” (KE (236r18-19)

“...émdi ol vaķt yavudı, tédi taķı turdı taķı ābdest kıldı, mescid öçekinge mindi taķı **eżān** okıdı. hemīşe **eżān** taķı özi kıtur erdi hem imāmluķ taķı özi kıtur erdi.(NF 153/8-9)

ķazā (قضا) Ar. (قضاء) Arapçada “bir şeyi sona erdirmek, hüküm vermek, borcu ödemek, tamamlamak” anlamlarda kullanılmaktadır. **ķazā** kelimesi, fıkıh kavram olarak, ibadetlerin vakit çıktıktan sonra eda edilmesi, anlamını taşımaktadır. KE metninde **ķazā** 23, MM’de 11, NF ve SAKT metinlerinde 2 kere tespit edilmiştir.

“...andın soñ **ķazā** kılsunlar kirlerini taķı veķa kılsunlar nezrleriñe taķı tavāf kılsunlar ka’bege.” (SAKT (322a/8-9)

“...yarlıg keldi: ey meniñ habībim muħammed bu né kerāmet bolur, süleymān üçün kün yansa namāzın vaqtında ödese seniñ kerāmetiñ üçün ümmetiñ **ķazā** namāzlar ötemekin kıyāmetga tégi meşrū ‘ kıldım, bir künde yüz rek ‘at namāznıñ ķazāsını öteseler vaqtında ötemiş teg ķabūl ķılğay-men. (KE (140v15-16-17-18)

biliñ biri biri soñınça namāz

oķımak farīza ķazā bolsa az

ķazā köp ya vaķt tar ya nisyān bu üç

buzar bilgü tertīb oķıgu namāz (MM (159/2)

“...ékinç yıl bayaqı tég isti ‘dād kıldılar, taķı ka ‘beke řavāf kıldılar, bıldurğı hecniñ **ķazāsı** tép niyyet kıldılar. (NF (46/17,47/1)

ķibla (قبلة) Ar. (قبلة) Arapçada “cihet ve yön” anlamında kullanılan **ķibla**, kavram olarak müslümanların namazda yönelmeleri gereken yönü, ifade etmektedir. MM eserinde **ķibla** kavramı 2, KE’da 7, NF ve SAKT’nde 3 kere yer almıştır.

“...taķı eger uysañ anlarğa kim birildiler kitāb, tigme bir āyat birle, uymağaylar **ķibla**ñğa. taķı irmes sen uyğan anlarning ķiblasıñğa. (SAKT (21a/6-7-8)

“...yüzini **ķibla**ķa çevürdi taķı aydı: ey bār ĥudāyā, bu ölüm ķatıgılıķında manga yārī bérġil! tédi. (NF (104/3-4)

“...ol mes ‘ele bu turur: biziñ mezhebliğ kaçan yatıp namāz kılur bolsa adaķını **ķible** sıñar uzatıp yatğay. (KE (6r11-12)

biri avret örtmek ékinç yunmaķı

te iri n ü namāzlıķ arıg bolmaķı

taķı **ķible** tüzmek bu vaķt saķlamak

taķı niyyet iħlāş bile ķılmaķı (MM 67/3)

ķirā ‘at (قراءت) Ar. (قراءة) Arapçada “okumak” manasına gelen ve Kuran kelimesiyle kök birliğıne sahip bulunan **ķirā ‘at** kelimesi, “Kur’an okuma” anlamında kullanılmaktadır.

NF eserinde **ķırā'at** kavramı 1, MM'de 12, KE'da 9 kere yer almıştır. SAKT'nde **ķırā'at** geçmemiştir.

“...ķavluhu ta'āla: ... (XII-31) üç **ķırā'at** bar: ... olturġu tayanġu orun, ... biçek birle yençip yégü ta'ām ya kendü etmek birle yörngenmiş ét ya 'nī türmek, ... ya 'nī kaġun. (KE (85r15-16-17-18)

namāz içre tekbīr ékinçi kıyām

ķırā'at üçünçi rükū' tōrti tamām

sücūd bēş aķir ka'de altı biliġ

bu on ékki birle 'amel ķıl mūdām (MM (68/2)

“...yana bular duşmanķa ķarşu barsunlar, öngin tāyifa kelip bir rek'atlarını **ķırā'at** birle tamām ķilsunlar tēp yarlıġ keldi erse, ékindü namāzını andaġ ķıldılar erse, ol kāfirlarınıġ mekri ħīlesi bāṭil boldı. (NF (40/12-13-14)

ķiyām (قيام) Ar. (قيام) Arapçada “yönelmek, ayakta durmak, doğrulamak” anlamına gelmektedir. **ķiyām** dinî kavram olarak, namazda iftitah tekbiri ve her rek'atta kuran'dan okunması gereken miktar okuma süresince ayakta durmak şeklinde tanımlamaktadır. MM metninde **ķiyām** kavramı 13 kere kullanılmıştır. **ķiyām** diġer eserlerde bulunmamıştır.

namāz içre tekbir ékinçi kıyām

ķırā'at üçünçi rükū' tōrt tamam

sücūd bēş aķir ka'de altı biliġ

bu on ékki birle 'amel ķıl mūdām (MM (68/1)

ķiyām-u ķırā'at (قيام وقراءة) Ar. (القيام والقراءة) Namazda ayakta durulan bölümdür. MM eserinde **ķiyām u ķırā'at** kavramı 1 kere geçmiştir. **ķiyām-u ķırā'at** diġer metinlerde tespit edilmemiştir.

ķiyām u ķırā'at rükū'dın yanar

imām birle kétrür namāzı köner

sücüddın ķayıtmas sehivde dūrüst

ķayıtısa bu mesbūk yakīn bil buzār (MM (135/1)

ķiyām-u rükū (قيام ركوع) Ar. (القيام والركوع) Namazın bir bölümlerinden biridir. MM metninde **ķiyām u rükū'u** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **ķiyām-u rükū** diğer eserlerde yer almamıştır.

ķalāyıklar ara melek teğ vüçūd

ğizāsı ķiyām u rükū'u sücūd

leķāfetğa ma'din kerem kānı ol

özi birle mevcūd biliñ érdi cūd (MM (383/2)

ķiyām-u sücūd (قيام سجود) Ar. (القيام والسجود) Namazın bölümlerinden birini ifade etmektedir. MM eserinde **ķiyām u sücūd** kavramı 1 kere yer almıştır. **ķiyām-u sücūd** diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

ķiyām u sücūd u rükū'u ķu'ūd

ķétürgey ķırā'atsızın bu vüçūd

ķiyāmda ķırā'at oķıǵu sa'at

turup ték ķétürgey rükū'u sücūd (MM (142/1)

ķunūt (قنوت) Ar. (قنوت) Arapçada “itaat etmek, ibadet etmek, ayakta durmak” gibi mânalara gelmektedir. **ķunūt** dinî kavram olarak, “dua etmek ve herhangi bir şerden kurtulmak ya da hayrı elde etmek için namazda Allah’a sığınmak” anlamları ifade etmektedir. MM’de **ķunūt** kavramı 5 kere geçmiştir. **ķunūt** diğer eserlerde yer almamıştır.

ķunūt ķalsa ańsa rükū'da ķişı

ķayıtmazdın utğay sücūğa başı

rükū' bil farīza ķunūt vācib ol

vacibdin ķavīraķ farīza işi (MM (151/1-3)

ķu'ūd (قعود) Ar. (قعود) Arapçada “oturma, oturuş” anlamına gelmektedir. **ķu'ūd** dinî kavram olarak “namazların ikinci ve son rek'atlarında belli bir süre oturma” anlamında

kullanılmaktadır. MM metninde **ku'ūd** kavramı 1 kere bulunmuştur. **ku'ūd** diğer metinlerde bulunmamıştır.

kıyām u sücūd u rükū'u ku'ūd

kétürgey kırā'atsızın bu vüücūd

kıyāmda kırā'at oqıǵu sa'at

turup ték kétürgey rükū'u sücūd (MM (142/1))

mesbūk (مسبوق) Ar. (مسبوق) “sebk” kökünden türetilen **mesbūk** sözlükte “başkalarını geride bırakan, geride kalan” kimsedir. **mesbūk** dinî kavram olarak, rek'atı kaçırdıktan sonra imama uyan kimse anlamında kullanılmaktadır. MM'de **mesbūk** kavramı 6 kere geçmiştir. **mesbūk** diğer metinlerde kullanılmamıştır.

imāmǵa uyıǵlı eger érmese

burun rek'atını tüzü térmese

imām ékki yanga selām bérmedin

soñ oturuşda mesbūk kerek turmasa (MM (132/4))

mescid (مسجد) Ar. (مسجد) “Namaz kılınan yer” anlamını ifade etmektedir. MM ve SAKT metinlerinde **mescid** kavramı 1, KE'da 14, NF'te 53 kere geçmiştir.

“...aydı anlar kim ğalebe kıldılar işleri üze: "tutunǵay müz anlar üze **mescid**." (SAKT (284a/5-6))

“...andaǵı hādimler asr[ap] on éki yaşasa **mescid** süpürüp çerāǵ yaqar érdiler, bālig bolǵan soñ öz erkinde érdi. (KE (166v7-8-9))

mürīd kirse mescid ya hānqahqa ol

burun sağ adaq kat çıkar bolsa sol

kerek év ziyāret maqāmılarına

bilij kirgü munteg yörügli bu yol (MM (300/1))

“...taķı héç **mescid** içindeki kapuǵlar bāķi kalmasun, baǵlansun, meger abū bekr kapuǵı baǵlanmasun tedi. (NF 91/15))

minber (منبر) Ar. (منبر) Arapçada “nebr” kökünden müştak olan minber kelimesi, “camilerde hatibin hutbe okurken daha iyi görülmek ve sesini daha iyi duyurmak için çıktığı basamaklı kürsü” anlamına gelmektedir. KE metninde **minber** kavramı 15, NF’te 39 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **minber** geçmemiştir.

“...yana resûl yarlıkadı: ol kün maña bir haber tégdi, ‘ömer islām keltürdi érse miñ toköz yüz **minber** kuruldı. (KE (199v19-20)

“...bakar-men, bir uluğ yaşlığ abuşka- saçı meḥāsini cümle aķ ermiş erdi- zeberceddin **minber** üze olturmuş taķı arķasını beytū’l-ma ‘mūrķa tayamış taķı ķatında ḥalāyık üküş turur. (NF (56/7-8)

miḥrāb (محراب) Ar. (محراب) Cami ve mescidlerde kibleyi ve imamın namaz kıldırırken duracağı yeri gösteren yeri ifade etmektedir. KE eserinde **miḥrāb** kavramı 16 kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde **miḥrāb** geçmemiştir.

“...kim kirdi anıñ üze zekeriyyā **miḥrāb**ğa buldı anıñ ķatında rūzi. (52a/8)

“...bu ékeğü destur tilemey kirdiler ķapuğdın kirmediler **miḥrāb** tamundın kirdiler...” (KE (135r18)

muḳrī (مقرئ) Ar. (مقرئ) “kuran okuyan kişi” manasına gelmektedir. KE’da **muḳrī** 3 kere görülmüştür. **muḳrī** diğér eserlerde yer almamıştır.

“...ķavlulu ta ‘ālā: ... (XXIV-11/16) deyristānda ķamuğ **muḳrī**ler maḥfilde, ķamuğ imāmlar miḥrābda munı oķıyurlar kim ... (XXIV-16) aymışlar: bu ķışşalarda sözlegenler üç türlüğ erdiler, biri ķāzifler ya ‘nī yalğan yapğanlar, ékinç ḥākīler ya ‘nī işitkenni sözlegenler, üçünçi arığlayu sözlegenler. (KE (235r12-13-14-15-16)

muḳtedī (مقتدى) Ar. (مقتدى) Arapçada “örnek almak” anlamına gelen **muḳtedī**, dinî kavram olarak cemaatle namaz kılan bir kimsenin imama uymasını ifade etmektedir. MM metninde **muḳtedī** kavramı 4 kere geçmiştir. **muḳtedī** diğér metinlerde bulunmamıştır.

rūkū ‘ ķalsa rek‘at kêtürgey tamam

kerek münferid **muḳtedī** yā imām

biliñ rek‘at içre rūkū ‘ ḥükmi teğ

kêtürgey bu rek‘at unutsa ķıyām (MM (146/2)

muşallā (مصلّى) Ar. (مصلّى) “Açık havada namaz kılmaya mahsus yer” manasında kullanılmaktadır. NF metninde **muşallā** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **muşallā** diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“...yana bir kata ābdest kıldı takı **muşallā** üzersinde örü turdı. (NF (317/2)

mü’ezzin (مؤذن) Ar. (مؤذن) sözlükte “çağrıda bulunan, bir şeyi bildiren” manasına gelmektedir. **mü’ezzin** dinî kavram olarak, “ezan okuyan, insanlara namaz vaktinin girdiğini bildiren kimse”yi ifade etmektedir. NF eserinde **mü’ezzin** 12, KE’da 1 kere yer almıştır. MM metninde **mü’ezzin** geçmemiştir. Kuram Kerim’de yusuf suresinin 70. ayetinde **mü’ezzin** kelimesi geçmiştir ve sözlükteki “ çağrıda bulunan ve bir şeyi bildiren” anlamıyla kullanılmıştır. Ancak SAKT’nde **mü’ezzin** kelimesi geçtiği ayette “**kıkrğan**” olarak çevrilmiştir.

“...resül ‘aleyhi’s-selām aydı: sizni meniñ **mü’ezzinim** bilāl-i ḥabeşī birle nikāḥ kıldım. (KE (215r10-11)

“...ferişteler ayğaylar kim: sen dünyāda qayı iş birle meşgūl erding kim bu ‘araşātқа yaruq yüz birle kelding? tép su’āl kılsalar, ol tayıfalar ayğaylar kim: biz dünyāda **mu’ezzin** avazını eşitür bolsa erdük, heç dünyā işi birle meşgūl bolmas erdük, velikin kopar erdük, ābdast kılup namāzқа ḥāzır bolur erdük. (NF (241/6-7-8-9)

“...andın song kıkırdı **kıkrğan**: ay kārṽān ḥaḳıḳāt üze oğrılar siz...” (SAKT(234b/4)

ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيُّهَا الْعَيْرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

rek’at (ركعة) Ar. (ركعة) Arapçada rükû‘ masdarından türeyen **rek’at** “boyun eğmek, eğilmek” anlamını taşımaktadır. **rek’at** dinî kavram olarak, “namazın kıyam, kıraat, rükû ve iki secdeden oluşan her bir kısmını” ifade etmektedir. KE metninde **rek’at** kavramı 13, MM’de 22, NF’te 19 kere bulunmuştur. SAKT’nde **rek’at** yer almamıştır.

“...yarlıg keldi: ey meniñ ḥabībim muḥammed bu né kerāmet bolur, süleymān üçün kün yansa namāzın vaqtında ödese seniñ kerāmetiñ üçün ümmetiñ qazā namāzlar ötemekin kıyāmetğa tégi meşrû‘ kıldım, bir künde yüz **rek’at** namāznıñ qazāsını öteseler vaqtında ötemiş teg qabūl kılgay-men. (KE (140v15-16-17-18)

eger qalsa **rek’atda** ékki sücūd

oşol rek‘at içre sücūd birle cūd

burunķıda ķalsa kêtürgey yana

biliñ rek‘atını muvaħħid vüçüd (MM (147/1)

“...yana bu řāyifa barıp duşmanķa ķarşu tursun; avvalķı řāyifa kelsün, anlar taķı bir rek‘at namāz ķırā‘atsız ķılsunlar, taķı selām bērsünler. (NF (40/11-12)

rekā‘at (ركعات) Ar. (ركعات) ç. Arapçada rükû‘ masdarından türeyen “rek‘at” “boyun eğmek, eğilmek” anlamını taşımaktadır. **rekā‘at** dinî kavram olarak, “namazın kıyam, kıraat, rükû ve iki secdeden oluşan her bir kısmını” ifade etmektedir. MM metninde **rekā‘at** kavramı 1 kere bulunmuştur. **rekā‘at** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

müsāfir müķīmğa uyuban ķılır

namāz tört rekā‘at farīza bolur

ķazā bolsa uymaķ revā bolmağay

biri birisinge muħaliķ kélür (MM (181/2)

rükû‘ (ركوع) Ar. (ركوع) Arapçada “eğilmek” anlamında kullanılan **rükû‘** kelimesi, dinî kavram olarak, “namazda kıraatin bitmesinden sonra elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilmeyi” anlatmaktadır. KE eserinde **rükû‘** kavramı 3, MM’de 15, SAKT’nde 2kere geçmiştir. NF metninde **rükû‘** bulunmamıştır.

“...taķı ķılıñ namāznı taķı biring zekātnı. taķı rükû‘ ķılıñ, namāz ķılıñ, namāz ķılğanlar birle. (SAKT (7a/3-4)

“...bu kūn namāzda yime rükû‘ bir, secde éki bolduķı anıñ üçün turur. (KE (9r12-13)

namāz içre tekbīr ékinçi ķıyām

ķırā‘at üçünçi rükû‘ törti tamam

sücūd bēş aħır ķa‘de altı biliñ

bu on ékki birle ‘amel ķıl müdām (MM (68/2)

sācid (ساجد) Ar. (ساجد) “boyun eğen, eğilen, secde eden” kişi **sācid** anlamına gelmektedir. KE metninde **sācid** kavramı 2 kere bulunmuştur. MM, SAKT ve NF metinlerinde **sācid** tespit edilmemiştir.

“...kavlulu ta ‘ālā: ... (II-30) imdi sizge ma ‘lūm boldı kim ādem ‘ālim turur, siz ‘ābid-siz, meniñ hāzretimde miñ ‘ābiddin bir ‘ālim fāzılrağ turur, kayda ‘ābid erse ‘ālimğa hıdmet kılmağ kerek, ol maħdūm bolsun siz hādim boluñ, ol mescūd bolsun sizler **sācid** boluñ ādemge secde kılıñ. (KE (8v19-20-21, 9r1)

seccāde (سجاده) Ar. (سجادة) “Namaz için kullanılan seccadeyi” ifade etmektedir. NF metninde **seccāde** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **seccāde** diğer eserlerde geçmemiştir.

“...kaçan kim bu habarnı eşitti erse, sevündi tağı yüreklendi tağı rāhiblar tonını keğip égniñe **seccāde** kemişip élgiñe ‘aşā alıp barşī şāniñ şavma ‘asıña keldi tağı destūr tiledi erse, barşī şā aydı: kim sen? (NF (369/2-3-4)

secde (سجده) Ar. (سجدة) Arapçada “sücūd” kökünden türetilmiş olan secde “eğilmek, tevazu ile alnı yere koymak” anlamında kullanılmaktadır. **secde** dinî kavram olarak, “namazda alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları zemine değecek şekilde yere kapanma” manasına gelmektedir. NF eserinde **secde** 30, MM’de 9, KE’da 58, SAKT’nde 2 kere yer almıştır.

“...körer sen anlarnı rükū ‘ kılğan, secde kılğan. isteyürler artuğluk tangrıdın tağı hoşnūdluğ. nişānları, tağı yüzlerinde, **secde**ler eşerindin. (SAKT (491b/7-8)

“...yūnus namāzğa turdı. mūnis başın secdege koydı, **secde** içinde cān teslīm kıldı, yūnus mūnisni yudı, yerge kömdi. (KE (155v3-4)

sehiv birle vācib qalur bolsa bil

sehiv secde vācib bolur soñra qıl

soñ oñruşda kadre't-teşehhüdde soñ

ketür ékki **secde** cevāb oş sa’il (MM (112/4)

“...muslim bin yasār raħmhi aydı: keçgen tüñ **secde**ke bardım tağı secde içinde üküşrek turdum erdi, iley tişlerim tüşti, tédi erse, bir kimerse aydı: yā şeyh, hağ te ‘ālāniñ raħmatı üküş turur tağı biz hağ te ‘ālāniñ raħmatına umıdñar turur-miz tağı özümüñni mundağ

emgetmez-miz, bolğay kim emgenmedin bizke haq te ‘ālānıñ raḥmatı vāşil bolğay, tédi erse, muslim aydı: neme yıraç söz turur bu söz. (NF (426-/14-15-1617)

secde sehiv (سجده سهو) Ar. (سجدة السهو) Secde kelimesi, sözlükte namazın rükunlarından biri olarak geçmektedir. Sehv kelimesi de “unutma, dalgınlık” anlamlarına gelmektedir. Bu iki kelimenin birleşiminden meydana gelen "sehv secdesi" ise dinî kavram olarak, “namazdaki belirli yanlışlık veya fazlalıkları telafi etmek maksadıyla yapılan iki secdeyi” ifade etmektedir. MM metninde **secde sehiv** 2 kere yer almıştır. **secde sehiv** diğer metinlerde bulunmamıştır.

selām bérse secde sehivge imām

kerek bérnese bilgü mesbūḳ selām

bilip bérse buzbur namāzı bilip

unutmışda buzmar yétürgey tamām (MM (136/1)

secde tilāvet (سجده تلاوت) Ar. (سجدة التلاوة) “Kur’an’ın on dört yerinde geçen secde ayetlerini okuyan veya işiten için yapılması gerekli secde”, tilavet secdesi anlamına gelmektedir. MM metninde **secde tilāvet** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **secde tilāvet** diğer eserlerde yer almamıştır.

namāz içre secde tilāvet bile

vācib bolsa ḥālī revān kılgıla

kılur bolsa şulbī bile niyyeti

kéçer ékkisindin yaḳın bilgile (MM (114/1)

sücūd (سجود) Ar. (سجود) “secde etme, namazda yere kapanma” anlamına gelmektedir. MM metninde **sücūd** kavramı 16, KE’da 3 kere kullanılmıştır. SAKT’nde **sücūd** isim olarak geçmeyip “**secde et-, secde kıl-**” anlamında kullanılmıştır.

“...yatsıḡ namāzı vaḳtı erdi ḥüseyn imāmetlik kıldı, ḥar bin yezīd iḳtidā kıldı namāz içinde rükū’ın sücūdın körüp mustafā ‘aleyhi’s-selāmıñ rükū’ı sücūdıḡa oḡsayur tép közlerindin yaş aḡar erdi. (KE (245v14-15-16)

namāz içre tekbīr ékinçi kıyām

ķırā'at üçünķi rükū ' tōrti tamām

sücūd bēş aķir ka'de altı biliņ

bu on ékki birle 'amel ķıl mūdām (MM 68/3)

teheccüd (تهجد) Ar. (تهجد) Gece namazı, “yatsı namazından sonra fecr vaktine kadar geķen sürede uykudan uyanılıp ve bu süre içerisinde kılınan bir nafile” namazıdır. NF metninde **teheccüd** kavramı 1 kere yer almıştır. **teheccüd** diğerk metinlerde bulunmamıştır.

“...tefsir édileri andağ aymışlar kim kopup **teheccüd** takı kılmadı. (NF (413/10)

tekbīr (تكبير) Ar. (تكبير) kelimesi Arapçada “yüceltmek” anlamına gelmektedir. **tekbīr** kelimesi dinî bir kavram olarak ise “Allah’ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu” anlamında kullanılan “Allāhüekber” cümlesine tekabül etmektedir. NF’te **tekbīr** kavramı 6, MM’de 4, KE’da 6, SAKT’nde 1 kere geçmiştir.

“...anıņ menizlig musahķhar ķıldı sizge, munuņ üçün kim **tekbīr** ķılsaéz taņrığa, ol nirse üze kim köndürdi sizni. takı müjde birgil körkliğ ķılğanlargā. (SAKT (323a/9, 323b/1)

“...üķ **tekbir** birle şevāb artuķ bolsun tép tōrt tekbir birle namāz ķıldı, anda kédin bu sünnet kıyāmetğa tégi kefen sarmaķ, namāz ķılmaķ, gūrge kömmek sünnet ķaldı. (KE (19v2-3)

*namāz içre **tekbīr** ékinķi kıyām*

ķırā'at üçünķi rükū ' tōrti tamām

sücūd bēş aķir ka'de altı biliņ

bu on ékki birle 'amel ķıl mūdām (MM (68/1)

“...balta takı ötmedi erse, barduķ, peygāmbar ‘as’ķa ķabar bérduk erse, peygāmbar ‘as keldi takı mübārek élginge bir uluğ balta aldı, takı bismillāhi ‘r-raķmāni ‘r-raķīm tédi takı **tekbīr** aydı erse, cümle şahābalar takı **tekbīr** aydılar. (NF (30/2-3-4)

tekbīrāt (تكبيرات) Ar. (تكبيرات) ç. Sözlükte “yüceltemek” anlamına gelen **tekbīrāt** “Allah’ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu” anlamında kullanılan “Allāhüekber” cümlesini ifade etmektedir. MM metninde **tekbīrāt** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **tekbīrāt** diğerk metinlerde yer almamıştır.

teşehhüd okımağ soñ oturuş bile

vacib ol haqıķat vacib tutgıla

*taķı **tekbirāt** ‘ıyd namazında*

kétürmek vacib ol munı keđ bile (MM (110/3)

teşehhüd (تشهد) Ar. (تشهد) Arapçada “tahiyyata oturmak” manasına gelen **teşehhüd**, dinî kavram olarak, namaz kılarken kelime-i şehâdeti içine alan Tahiyat duasını okumak manasında kullanılmaktadır. MM metninde **teşehhüd** kavramı 6, NF ‘te 1 kere kullanılmıştır. SAKT ve KE metinlerinde **teşehhüd** görülmemiştir.

eger tañ namāzında érse bu şek

*yakın bir témişde **teşehhüd** kerek*

velī aķşam érse ékinçin yètür

***teşehhüd**ge otrup yana turģu terk (MM (124/4)*

“...kıyāmatķa tegi mü`ezzinler bāng-i namāzda benim atım ayımışdın song seniñ atıñ ayğaylar, haķıblar huķbada benim atım ayımışdın soñ seniñ atıñnı ayğaylar, namāz içinde **teşehhüd**de benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñnı ayğaylar, ‘ulemālar, vā ‘ızlar benim atım aytıp seniñ atıñnı ayğaylar tédi érse, peygāmbar ‘as’nuñ köngli hoş boldı. (NF (63/3-4-5-6)

tilāvet (تلاوت) Ar. (تلاوة) Arapçada “okumak” anlamındaki **tilāvet** dinî kavram olarak “Kur’ân-ı Kerîm’i okumak, emir ve yasaklarını hayata geçirmeyi” ifade etmektedir. KE ve MM metinlerinde **tilāvet** kavramı 1 kere geçmiştir. NF ve SAKT eserlerinde **tilāvet** yer almamıştır.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāģı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seķāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāķa ve ‘imāme anıñ, baķhā ve tıķhāme anıñ, ķanā‘at ve şükr anıñ, ķamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefķat ve şefā‘at anıñ, ķaseb ve neseb anıñ, aşķāb-ı ‘ızām ve ervāķ-ı kirām anıñ, aşķab-ı hıķķ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāķirāt anıñ faşıķ ve şaķıķ til anıñ, ķavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muķarrem

mescid-i mu‘azzam anıñ, hac ve iħrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meş‘arü'l-ħarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, **tilāvet**-i ħur‘ān anıñ, cum‘a ve cemā‘at anıñ, emr-i ma‘ruf ve nehy-i müinker anıñ, tehlīl ü takdīs anıñ, temcīd ve tesbīħ anıñ, vaħār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

tilāvetde secde imāmğa taķı

ya şulbī ya rek‘at bar érdi baķı

kétürse eger secde mesbūķ koyup

namāzı buzuldı ayā muttaķı (MM (137/1)

vitir (وتر) Ar. (وتر) Arapçada “bir, üç, beş gibi tek sayı” anlamında kullanılan vitir, dinî kavram olarak, “yatısı namazından sonra kılınan üç rekāt namaz” manasına gelmektedir. MM eserinde **vitir** kavramı 1 kere görülmüştür. **vitir** diğer metinlerde bulunmamıştır.

otur orta ħa‘de ħunūtnı oķı

vitir içre vācib turur ay aķı

kétürmeklik erkānların tamām

namāz içre vācib érür muttaķı (MM (109/2)

2.2.5.6. Ramazan İle İlgili Kavramlar

eġtār (أفطار) Ar. (إفطار) Arapçada “fatr” kökünden türetilen **eġtār** “orucu açmak, orucu bozmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. NF metninde **eġtār** kavramı 20 kere kullanılmıştır. **eġtār** diğer eserlerde geçmemiştir.

“... bir pārsā zāhid bar erdi şāyimü‘d-dehr erdi taķı künde ħur‘ānnı ħatm ħılur erdi. abdallar birle taķı mulāķātı bolur erdi. bir kūn şahrāķa çıķtı taķı abdallardın birine satġaştı. bir yerde olturdılar, ançaķa tegi kim **eġtār** vaķtı boldı erse, **eġtār** ħılmaķ üçün ta‘ām çıķardı taķı ol abdal öñinde ħođtı erse, ol abdal tenāvul ħılmadı. (NF (295/7-8-9)

mu‘tekif (معتكف) Ar. (معتكف) “Bir ibadethaneye çekilip namaz ve ibadetle meşgul olan” anlamını taşımaktadır. NF metninde **mu‘tekif** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **mu‘tekif** diğer metinlerde yer almamıştır.

“...yā^c oṣmān, andağ kılmağıl. eger saña hemîşe haq te^c ālā birle bolmak kerek erse, mescidde **mu^ctekif** bolğıl, mesciddin çıkmagıl. bir namāz kılmuşdın soñ taqı bir namāzğa intizār olturğıl kim hemîşe tā^cat ve^cibādat birle bolğaysen, tédi. (NF (262/9-10)

şavm-ı zihār (صوم الظهر) Ar. (صوم الظهر) Sözlükte “sırt” anlamına gelen zahr kelimesiyle ilişkili olan **zihār** kavramı “kocanın, karısını bir uzvunu, kendinsine haram olan bir kadının bakmak uygun olmayan bir organına benzetmesinden dolayı kefaret gibi iki ay olarak tutulması gereken orucu” ifade etmektedir. MM metninde **şavm-ı zihār** kavramı 1 kere yer almıştır. **şavm-ı zihār** diğer metinlerde bulunmamıştır.

każā nezr-i muṭlak ya şavm-ı zihār

ya keffāret oşbu oruç kim tutar

tañ atmazdın aşnu kerek niyyeti

delil rûze tutmaslık ol kün yarar (MM (167/1)

şāyimü’d-dehr (صيام الدهر) Ar. (صيام الدهر) “Sürekli oruç tutan kişi” manasına gelmektedir. NF metninde **şāyimü’d-dehr** kavramı 2 kere geçmiştir. **şāyimü’d-dehr** diğer metinlerde rastlanmamıştır.

“... bir pārsā zāhid bar erdi **şāyimü’d-dehr** erdi taqı künde qur’ānnı hatm kılar erdi. abdallar birle taqı mulākātı bolur erdi. bir kün şahrāqa çıktı taqı abdallardan birinesatgaştı. Bir yerde olturdılar, ançaqa tegi kim eḫtār vaqtı boldı erse, eḫtār kılmaq üçün ta^cām çıkardı taqı ol abdal öñinde koğtı erse, ol abdal tenāvul kılmadı. (NF (295/7-8-9)

şıyām (صيام) Ar. (صيام) İslām’ın beş şartından biri olan **şıyām** oruç manasına gelmektedir. MM ve KE metinlerinde **şıyām** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **şıyām** kelimesi geçtiği ayetlerde “**rûze**” manasına tercüme edilmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḫāvet ü kuvvet anıñ, faẓl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḫḫā ve tihāme anıñ, kanā‘at ve şükr anıñ, ḫamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā‘at anıñ, ḫaseb ve neseb anıñ, aşḫāb-ı ‘izām ve ervāḫ-ı kirām anıñ, aşḫab-ı ḫulq-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı

*tāhirāt anıñ faṣīḥ ve ṣaḥīḥ til anıñ, ḳavī köñül ve ṣabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu‘azzam anıñ, ḥac ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meṣ‘arü'l-ḥarām anıñ, zekāt ve **ṣıyām** anıñ, tilāvet-i ḳur‘ān anıñ, cum‘a ve cemā‘at anıñ, emr-i ma‘ruf ve nehy-i münker anıñ, tehlīl ü taḳdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḳār ve sükûnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21 , 189v1-2-3-4-5)*

niṣāb bolsa ḳurbān vacib kıkmakı

namāz rûze téğ bil vebal ḳalmaqı

*bu ḳurbān ḳıyām u **ṣıyām** u zekāt*

niṣan ol tamuğdın azād bolmaqı (MM (194-3)*

*“...uluğ **rûze**, yā ṣadaḳa, yā ḳurbān ḳılmaqđın...” (SAKT (28B/8)*

فَقْدِيَّةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ

2.2.5.7. Zekāt İle İlgili Kavramlar

fıtır (فطر) Ar. (فطر) Ramazan ayının son günlerinde muhtaçlara verilen sakadaya **fıtır** denmektedir. MM metninde **fıtır** kavramı 1 kere geçmiştir. **fıtır** diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

*bérür ékki batman **fıtır** buğdayı*

özindin ḳulundın ḳışınıñ bayı

taḳı nā-resīde oğul kıızdın

tamam bolmışında oruçnuñ ayı (MM (173/1)

niṣab (نصاب) Ar. (نصاب) Arapçada **niṣab** “sınır ve işaret” gibi anlamlara gelmektedir. **niṣab** dinî kavram olarak, “zekâtın farz olduğunu gösteren zenginlik ölçüsünü belirten sınır”dır. MM eserinde **niṣab** kavramı 6 kere geçmiştir. **niṣab** diğer metinlerde bulunmamıştır.

***niṣab** bolsa ḳurbān vacib kıkmakı*

namāz rûze téğ bil vebal ḳalmaqı

*bu ḳurbān ḳıyām u **ṣıyām** u zekāt*

nişan ol tamuğdın azād bolmaķı* (MM (194-3)

şadaķa (صدقة) Ar. (صدقة) Sözlükte “gerçek olmak, doğruluk” gibi anlamlara gelen sıdk kökünden türeyen şadaķa kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın rızasını kazanmak için fakir ve ihtiyaç sahiplerine verilen para ve eşyayı” ifade etmektedir. KE metninde **şadaķa** **18**, NF’te **12**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. MM metninde **şadaķa** görülmemiştir.

“...kim kim bolsa sizdin sökel, yā anıñ birle ağırğ başındın; yuluğ rüzedin, yā **şadaķadın**, yā kurbān kılmaķdın...” (SAKT (28b/5)

“..zelihā aydı: mālım tavarım telim turur, **şadaķa** kılayın yér kök tañrısı kéçürgey, érimdin kórķar érseñ ağıu bérıp öltüreyin...” (KE (81r1)

“...ķayu mu’min ve muvaħħid ħatunı birle cimā^c kılsa yā taķı ķarabaşı birle cem^c bolsa, ħaķ te^c ālā ol ékki arasında oğul kıız rüzī kılsa, eger ol oğul kıız tirig bolsalar, közlerinin yaruķı turur ve eger oğul kıız ata anadın āħiratķa burun barsalar, şefā^c atçı tururlar ve eger ékkisi arasında oğul kıız bolsa, tegme bir cem^c bolmışta ħaķ tvt ķulğa uçmaķ kıızlarındın bir kıız rüzī ķılğay taķı eger bu mu’min ve muvaħħid kesb kılsa taķı ehlinge taķı oğlı kıızınğa nafaka bérse, terbiyet kılsa, ħaķ tvt **şadaķa** şavābı rüzī ķılğay, tedi...” (NF(262/1-2-3-4)

zekāt (زكاة) Ar. (زكاة) Arapçada **zekāt** “artma, arıtma” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İslam’ın temel şartlarından biri olan **zekāt** kavram olarak, “belirtilen sınıflara verilmek üzere zengin sayılan müslümanların malından alınan belli payı” ifade etmektedir. MM metninde **zekāt** kavramı **41**, KE’da **6**, NF’te **23**, SAKT’nde **2** kere tespit edilmiştir.

“...bī-çāralıķ namāz kılğanarğa, anlar, anlar namazlarındın ġāfillar. anlar, anlar kim riyā kılurlar. taķı yığarlar **zekāt**nı. (SAKT (581b/3-4)

“... lā ilahe illa’llāh muħammedün resülü’llāh tēgüge nè yarağları bolğay èrdi, körmes müsèn, mūğlar, cühüdlār, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehadet üze mèn yörittim, ma’rifetni fitretğa delil kıldım, ka’be olarnıñ yolu, olarnı yarlıķamasam kurbān ayı, ramazān ayı, cum’a ve cemā’at, ħac ve ‘umre, id ve ‘arefe, **zekāt** şadaķāt bere[kāt] tüni kadar tüni, ķul huva’llāhu aħad süresi ‘atā bërmegey èrdim, tamuğdın ķutğarmağay èrdim, sekiz uçmaķ, ħūr ve ķuşūr ve vildān ve ġilmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ķuşlar, taħūr şarabı va’de kılmağay èrdim. (KE 212v10-11-12-13-14-15-16)

zekāt bil farīza namāz rūze tég

zekāt bérse mældın tümen qurla yég

yégirmidin éksüp buçuk bérmeke

fütūhı bu ékki cihān mülki tég (MM (186/1-2)

“...ma ‘nīsi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat qılınur ħamd u şenā mengizlig, tesbīh u tehlīl menizlig, cümlesi tangrıqa turur; taqı né kim ten birle ‘ibādat qılınur, namāz, rūza ve ħec menizlig, [anın] taqı cümlesi tañrıqa turur; taqı né kim ‘ibādat u tā‘at kim māl birle qılınur **zekāt** ve şadaqa, qurbān menizlig, anıñ taqı cümlesi tañrıqa turur tédim erse, ħaq te ‘ālādın ħiṭāb keldi: ... ya ‘nī dünyāda taqı āħiratda selāmatlıq bolsun...” (NF (58/1-2-3-4)

zekātü'l-ibil (زكاة الإبل) Ar. (زكاة الإبل) “Deve zekâtı” Zekât’ın çeşitlerinden biridir. MM metninde **zekātü'l-ibil** kavramı 1 kere yer almıştır. **zekātü'l-ibil** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

yüz éligde kéđın bilingen ħisāb

bilij mundın öñrü kélür rāst şavāb

bu tert īb bilü bérse mü'min kişi

zekātü'l-ibilde muñı yoq cevāb (MM (216/4)

2.2.5.8. Hac İle İlgili Kavramlar

‘**arafāt** (عرفات) Ar. (عرفات) Hac’ın en büyük erkânlarından biridir. NF metninde **‘arafāt** kavramı 6 kere yer almıştır. KE ve MM metinlerinde **‘arafāt** görülmemiştir.

“...yā ‘abbās aytmışıñ teg turur. andın soñ ‘arafa kūn cümle ħācīlar ‘**arafāt** tağında vukūf qılınıñda peygambar ‘as minberke mündi, taqı tañrı tvṭ’qa üküş ħamd u şenā qıldı, taqı ħalāyıkqa va‘z u naşīht qıldı, taqı üküş vaşıyyatlar qıldı. (NF (84/6-7)

“...kayu vaktın kim kaytsangız ‘**arafāt**dın, yad qılın tangrıqa meş‘ arül- ħarām qatındın...” (SAKT (29b1)

‘**arefe** (عرفة) Ar. (عرفة) “Dinî bayramlardan bir önceki gün” manasına gelmektedir. NF eserinde ‘**arefe** kavramı 1, KE’da 2 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerinde ‘**arefe** yer almamıştır.

“...yā ‘abbās aytmışıñ teg turur. andın soñ ‘**arafa** kün cümle hācīlar ‘arafāt tağında vukūf kılmışında peygambar ‘as minberke mündi, taqı tañrı tvt ‘ka üküş hāmd u şenā kıldı, taqı hālāyıkka va ‘z u naşīht kıldı, taqı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/6-7)

“...ol kün penç-şenbe küni érdi ‘**arefe** küni, yarındası qurbān küni tevritindi. (KE (121v12)

erkān (اركان) Ar. (أركان) “esaslar, şartlar” demektir. KE metinlerinde **erkān** kavramı 1 kere kullnılmıştır. **erkān** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...kaçan kim muhammed belgürdi érse da ‘vet zāhir kıldı, uş hazrec mekkege kıldı, hac ötediler. ol vaqt kāfırlar hac öteyür érdiler, cühüdlar beytū ‘l-makdisğa hac **erkān**ın keltürür érdiler amma lebbeyk ayturda téyür érdiler. (KE (203v21, 204r1-2)

hac (حج) Ar. (حج) İslâm’ın beş esasından biri olan **hac**, Allah’a yönelme ve günahlardan arınmak maksadıyla Mekke’de bulunan Kâbe’yi ve civarındaki kutsal olan özel yerleri belirli aylar içinde ziyaret etmek ve hac’ın gereklerini yerine getirmeyi ifade etmektedir. NF metninde **hac** kavramı 52, KE’da 19, SAKT’nde 1 kere geçmiştir.

“...taqı tükel kıling **hac**nı taqı ziyāratnı, tañrı üçün. (SAKT (28b/4-5)

“...ma ‘nīsi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kılınur hāmd u şenā mengizlig, tesbīh u tehlīl meñizlig, cümlesi tangrıka turur; taqı né kim ten birle ‘ibādat kılınur, namāz, rūza ve **hac** meñizlig, [anın] taqı cümlesi tañrıka turur; taqı né kim ‘ibādat u tā ‘at kim māl birle kılınur zekāt ve şadaqa, qurbān meñizlig, anıñ taqı cümlesi tañrıka turur tédim erse, haq te ‘ālādın hıṭāb keldi: ... ya ‘nī dünyāda taqı āḥiratda selāmatlık bolsun...” (NF (58/1-2-3-4)

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevineyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḥāvet ü kuvvet anıñ, fazl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baṭḥā ve tıḥāme anıñ, kanā ‘at ve şükr anıñ, hāmd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā ‘at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aşḥāb-

ı 'izām ve ervāh-ı kirām anıñ, aşhab-ı hulk-ı kerem anıñ, 'uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı t̄ahirāt anıñ faṣṭḥ ve ṣahṭḥ til anıñ, kavī köñül ve ṣabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu'azzam anıñ, **ḥac** ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meṣ'arü'l-ḥarām anıñ, zekāt ve ṣiyām anıñ, tilāvet-i ḡur'ān anıñ, cum'a ve cemā'at anıñ, emr-i ma'ruf ve nehy-i münker anıñ, tehlīl ü taḡdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḡār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5))

ḥāci (حاجي) Ar. (حاج) “Hac vazifesini yerine getiren kişi” anlamını taşımaktadır. KE metninde **ḥāci** kavramı 2, NF 'te 11 kere tespit edilmiştir. **ḥāci** diğeri eserlerde bulunmamıştır

“...yēti yolu mundağ ün keldi ṣafādın merveğa, mervedin ṣafāğa yügürdi, suv bulmadı 'āciz boldı. ol yügürmek bu kün **ḥācī**larğa sünnet ḡaldı. (KE (48v8-9-10))

“...bu kün kim **ḥācī**lar lebbeyke allāhümme tēp tonlarını suçlup, başlarını açıp telbiye aytıp icābat kılar, ibrahīm peygāmbar 'as'nuñ ḡaḡ te 'ālā fermanı birle ündegeniñe icābat kılamak turur tēp cevāb aymışlar. (NF 39/6-7-8))

ḥecceṭü'l-vedā ° (حجة الوداع) Ar. (حجة الوداع) Hz. Muhammed'in son yaptığı hac'a **veda hacı** denmektedir. KE ve NF metinlerinde **ḥecceṭü'l-vedā** ° kavramı 1 kere yer almıştır. SAKT ve MM eserlerinde **ḥecceṭü'l-vedā** ° tespit edilmemiştir.

“...bu ḡecke **ḥecceṭü'l-vedā** ° tēnür, anıñ üçün kim peygāmbar 'as'nuñ son ḡec kılganı bu erdi. (NF (83/2))

“... kaçan resul ° aleyhi's-selam mekkedin medīneğa hicret kıldı érse éki yıl sançış bolmadı, üçünçü yıl bedr toḡuşı boldı, törtünçü yıl uhud sançışı boldı, bēşinçü yıl bedr-i ṣuḡrā sançışı boldı, altıncı yıl ° āmmü'l ḡudeybiyye, yētinçü yıl ° umretü'l-ḡazā boldı, sekizinçü yıl mekke fethi boldı, toḡuzınçü yıl ebū bekr raṣiyya'llāhu ° anıñ mevsimğa uluḡ kıldı, onunçü yıl **ḡacceṭü'l-vidā** boldı. (KE (221r4-5-6-7-8))

ḡacerü'l-esved (حجر الأسود) Ar. (الحجر الأسود) “Kâbe'nin güneydoğu köşesinde bulunup, tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taş”tır. NF metninde **ḡacerü'l-esved** kavramı 3 kere kullanılmıştır. **ḡacerü'l-esved** diğeri metinlerde yer almamıştır.

“..bu ka ‘bening taşlarını bés tağnı taşlarıdın bina kılsan; avvalını hırā tağındın kılsan, kalğanını ĩūr-ı sīnā tağındın, taķı lubnān tağındın taķı cūdī tağındın kılsan. kaçan kim **hācerü'l-esved** yeriñe tegdiler erse, cebre’ıl ‘as uştmahdın bir aķ taş keltürdi taķı ibrāhī m ‘as’ķa aydı: bu taşnı ka ‘be señirinde koğğıl kim bu taş hürmetlig taş turur, munuñ içinde ‘ahdnāma bar turur tép aydı ese, ibrāhīm peygāmbar ‘as taķı cebre’ıl ayğanı tég sengirde koydı. cahilliyat vaķtında hāyız ‘avretler éliglerini sürttiler taķı öñin yazukluğ kimerseler éliglerini sürttiler erse, ol aķ taş kap-ķara boldı tép aydılar. (NF (38/10-11-12-13-14-15-16)

ihrām (احرام) Ar. (إحرام) Arapçada “haram kılmak ve haram aylarına veya Harem bölgesine girmek” gibi anlamlara gelmektedir. **ihrām** kelimesi, dinî kavram olarak hac veya umreye niyet edip giden kimsenin diğer zamanlarda yapması helāl olan bazı eylemleri, hac ve umrenin rükünlerini tamamlayınca kadar kendine haram kılması şeklinde tanımlamaktadır. NF metninde **ihrām** kavramı **6**, KE ve MM’de **1** kere geçmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāđı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seħāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāķa ve ‘imāme anıñ, baķhā ve tıhāme anıñ, ķanā‘at ve şükr anıñ, ĥamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefķat ve şefā‘at anıñ, ĥaseb ve neseb anıñ, aşhāb-ı ‘izām ve ervāh-ı kirām anıñ, aşhab-ı ĥulķ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāhırāt anıñ faşīh ve şahīh til anıñ, ķavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muħarrem mescid-i mu‘azzam anıñ, ĥac ve **ihrām** anıñ zemzem ve makām anıñ, meş‘arü'l-ħarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ķur‘ān anıñ, cum‘a ve cemā‘at anıñ, emr-i ma‘ruf ve nehy-i müñker anıñ, tehlīl ü taķdīs anıñ, temcīd ve tesbīh anıñ, vaķār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

tişilerge artuķ nifās ĥayż bile

bu bés yérde ĥusli farīza kıla

velī cum‘a **ihrām** taķlı ékki ‘iyd

bular ĥusli sünnet bilip kılgıla (MM (90/3)

“...mekkeke kayıttılar, taķı, iħrām baēladılar, zu’l-ķa ‘da ayı tuēmıřda mekkeke kirdiler, taķı hec kıldılar, taķı **iħrām** birle mekkede bir ķaē zamān turmışdın [soē] yana medīneke bardılar. (NF (77/3-4)

lebbeyk (لبيك) Ar. (لبيك) Sözlükte “ buyurunuz, emir sizindir” manasına gelmektedir. **lebbeyk** dinî kavram olarak “Hac veya Umra farızalarının icrası sırasında ihrama giren kişilerin lebbeyk şeklinde başlayan dua cümleleri”dir. NF metninde **lebbeyk** kavramı **4**, KE’da **2** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **lebbeyk** bulunmamıştır.

“...bu kūn kim ĥācīlar **lebbeyke allāhümme** tēp tonlarını suçlup, başlarını açıp telbiye aytıp icābat kılar, ibrahīm peygāmbar ‘as ‘nuē ĥaē te ‘ālā fermanı birle ündegeniē icābat kılmāē turur tēp cevāb aymışlar. (NF 39/6-7-8)

Ařaēıdaki varakta **lebbeyk** kelimesi buyur, emrine āmādayım anlamında kullanılmıştır.

“...nūh oēēlī sāmın tırgüzēil. ‘īsī aydı: anıē toprak ķayda turur? körgüzdiler, ‘īsī ēki rek ‘at namāz kıldı, aydı: mevlī yarlıkı birle ķoptı, gūr yarıldı sām, **lebbeyk** yā resūla ‘llāh tēyü ķoptı. (KE (171r10-11-12)

medīne (مدينة) Ar. (مدينة) öz. is. Hz. Peygamber’in mescidiyle kabrinin bulunduēu hicret yurdu, İslām’da iki Harem bölgesinden biri, Resūl-i Ekrem ve Hulefā-yi Rāşidīn döneminin başşehridir. SAKT’nde **medīne** **1**, KE’da **23**, NF’te **56** kere tespit edilmiştir. MM metninde **medīne** geçmemiştir.

“...eger yıēılmasa münāfıkılar taķı anlar kim köngülleri içinde sōkellik bar taķı taĥķķsız ĥabar kemişgenler **medīne** içinde; iērā kılgay miz sini anlarēa. (SAKT (407a/3-4-5)

“...cebrā ‘īl ķanatı birle ķuēuē içini sıķadı erse būstān tēē ĥurrem boldı. ol ķuēuē ürdün yerinde erdi, **medīneli** mışrlı arasında ken ‘āēē a üç yıē açlık yerde nūh yalavaē oēēlī sām kızmış erdi. (KE 71r2-3-4)

“...vaĥiēy kelmişdın soē mekkede on üç yıl turdı, andın soē **medīneke** bardı. Medīnede on yıl turdı. altmış üç yaşında erdi kim peygāmbar ‘as dūnyādın naķıl kıldı. (NF 6/14-15-16)

mekke (مكة) Ar. (مكة) öz. is. Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehir. SAKT'nde **mekke 1**, NF'te **65**, KE'da **68** kere görülmüştür. MM metninde **mekke** kullanılmamıştır.

“...*ḥaḳīḳat üze ḥalk üçün ḳoḍulḡān iv, ol kim mekkede turur, bereketlig taḳı köni yol, 'ālamlargā.* (SAKT (60a/2-3)

“...*'azrā' il ol topraḳnı mekkeli ṭāyifli arasında daḥnā atlıḡ yérde ḳoḍdı, kırk yıl ol toprak üze yaḡmur yaḡdı, otuz toḳuz yıl ḳaḡḡu yaḡmurı yaḡdı, bir yıl sevünç yaḡmurı yaḡdı.*(KE 6r5-6-7)

“...*vaḥiy kelmişdin soḡ mekkede on üç yıl turdı, andın soḡ medīneke bardı. medīnede onyıl turdı. altmış üç yaşında erdi kim peyḡāmbar 'as dūnyādın naḳıl ḳıldı.* (NF 6/14-15-16)

merve (مروه) Ar. (مروة) öz. is. Hac ve umre sırasında aralarında sa'y yapılan tepedir. SAKT ve NF metinlerinde **merve 1**, KE'da **2** kere yer almıştır. MM metninde ise **merve** bulunmamıştır.

“...*ḥaḳīḳat üze şafā atlıḡ taḡ taḳı merve atlıḡ taḡ, taḡrının 'alāmetlerindin.* (SAKT (22b/6-7)

“...*yēti yolu mundaḡ ün keldi şafādın merveḡa, mervedin şafāḡa yügürdi, suv bulmadı 'āciz boldı. ol yügürmek bu kün ḥācīlargā sūnnet ḳaldı.* (KE 48v8-9-10)

“...*'amal ibnü şeybe aytur: şafā merve arasında sa'y ḳılur erdim.* (NF 374/1)

muḥrim (محرم) Ar. (محرم) “ihrama giren kişi” manasına gelmektedir. SAKT'nde **muḥrim 1** kere tespit edilmiştir.

“...*taḳı ḥarām ḳılındı sizniḡ üze yabannıḡ avı, mādām kim muḥrimler siz.* (SAKT (119a/89)

sa' y (سعي) Ar. (سعي) Arapçada **sa' y** “yürümek, çalışmak ve koşmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. **sa' y** dinî kavram olarak, hac ve umre tavaflarından sonra Safâ ile Merve tepeleri arasında toplam yedi defa gidip gelmek şeklinde tanımlamaktadır. NF metninde **sa' y** kavramı **2** kere kullanılmıştır. **sa' y** diğer metinlerde geçmemiştir.

“...ka^ebeniñ tört yanında sa^ey kılı yöriğeyler taķı hēc su’āl hisāb körmedin ka^ebe birle cümle hācılar uçmaķka kirgeyler...” (NF (272/11))

ṭavāf (طواف) Ar. (طواف) Genel anlamıyla “bir şeyin arasında dönmek, dolaşmak” manasını taşımaktadır. **ṭavāf**, dinî kavram olarak, Kâbe’nin etrafında dönmek demektir. KE eserinde **ṭavāf** kavramı 3, NF’te 9 SAKT’nde 2 kere geçmiştir. MM metninde **ṭavāf** görülmemiştir.

“...ying andın, taķı yitüring küçeylik teggenge, dervişke. "andın soñ qazā kılsunlar kirlerini taķı vefa kılsunlar nezrleriñe taķı **ṭavāf** kılsunlar ka^ebege.(SAKT (322a/7-8-9))

“...ķavlulu ta’ālā:(XLVIII-1/2) ‘umretü’l-qazā yétinçi yıl mekkege keldi, mekke halkı ķamuğ çıktılar, resül ‘aleyhi’s-selām mekkege kirdi ka^ebeķa ziyaret kıldı, **ṭavāf** ve ‘umre keltürdi, ķurbānlar kıldı, biregüni resülķa mü’ekkil kıldılar, üç kün tursun, bir sâ‘at artuğ ķodmağıl, tédiler. (KE 226v8-9-10-11)

“...bir kün peygāmbar’as yārān ve şahāblarķa aydı kim: bu kéçe tüş kördüm men kim yārānlar birle ka^ebaķa **ṭavāf** kılnur-mrn, taķı ka^ebeke kirür-men, taķı ka^ebeniñ kilidini alur-mrn, taķı ef^eāl-i hecni tamam kılmışdın başımnı yülür-men tédi. (NF (37/1-2))

tehlil (تهليل) Ar. (تهليل) İslam’da tevhid akidesini ifade eden “la ilahe illa’llah”sözünü tekrarlamayı ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde **tehlil** kavramı 6, MM’de 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **tehlil** yer almamıştır.

“...ma’nisi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kılnur ģamd u şenā mengizlig, tesbīh u **tehlil** meñizlig, cümlesi tanrıķa turur; taķı né kim ten birle ‘ibādat kılnur, namāz, rūza ve hec meñizlig, [aning] taķı cümlesi tanrıķa turur; taķı né kim ‘ibādat u tã‘at kim māl birle kılnur zekāt ve şadaķa, ķurbān meñizlig, anıñ taķı cümlesi tanrıķa turur tédim erse, ģaķ te’ālādın ģiṭāb keldi: ... ya’nī dünyāda taķı āķiratda selāmatlıķ bolsun...” (NF (58/1-2-3-4))

“...yūnus sordı: bu kim turur? cebre’ıl aydı: mīkā’ıl atlıģ^eābdid turur. yūnus aydı: niçe yıl boldı munda turur? cebre’ıl aydı: toķuz yüz yètmiş yıl boldı mevlī ta’ālāģa tã‘at kılnur. yūnus aydı: yégeni içgeni né turur? cebre’ıl aydı: tesbīh ü **tehlil** taķı mevlī‘azze ve celle uçmağdın her yılda bir ģulle ton yiberür men kelip ékisin çıkarıp yañısın keydürür-men ol^eādetin ģālī bolmas. (KE (155v6-7-8-9-10))

*senā hamd u tesbîh ü **tehlîl** uruğ*

bu ma'nî için yarattı kuruğ

sa'âdet érür til munun bulsa ol

şakâvet eger bolsa mundın kuruğ (MM (275/1)

telbîye (تلبیه) Ar. (تلبية) Arapçada “bir davete icabet etmek, çağrıda bulunana cevap vermek” gibi anlamlarına gelmektedir. **telbîye**, dinî kavram olarak hac veya umre'ye gitmek niyetiyle ihrama giren kişinin “*Lebbeyk, Allāhümme lebbeyk. Lebbeyk, lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek*” gibi sözleri söylemesini, ifade etmektedir. NF eserinde **telbîye** kavramı 5 kere kullanılmıştır. **telbîye** diğer metinlerde bulunmamıştır.

*“...kaçan kim peygâmbar^cas tonını suçlup, mübârek başını açıp, ihrâm keğip lebbeyke allāhümme tedi erse, cümle şahâbalar taķi ihrâm keğdiler, taķi **telbîye** aydılar ka^cbeke^c azm kıldılar. (NF (39/10-11)*

umre (عمره) Ar. (عمرة) Arapçada “ziyaret” anlamındaki **umre**, dinî kavram olarak, ihrama girerek Kâbe'yi tavaf edip, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak, anlamına gelmektedir. KE metninde **umre** kavramı 4, NF'te 5 kere kullanılmıştır. MM metninde **umre** görülmemiştir. Fakat SAKT'nde **umre** geçtiği ayetlerde sözlükteki **ziyaret** manasına tercüme edilmiştir.

*“... lâ ilahe illa'llāh muḥammedün resülü'llāh tégüge né yarağları bolğay érđi, körmes müsén, müğlar, cühüdlār, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehadet üze mén yörittım, ma'rifetni fitretğa delil kıldım, ka'be olarnıñ yolu, olarnı yarlıkamasam kurbān ayı, ramazān ayı, cum'a ve cemā'at, hac ve **umre**, id ve 'arefe, zekāt şadaķāt bere[kāt] tüni kadar tüni, ķul huva'llāhu aḥad süresi 'aṭā bérmegey érđim, tamuğdın ķutğarmağay érđim, sekiz uçmaḥ, hūr ve ķuşūr ve vildān ve ğilmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ķuşlar, ṭahūr şarabı va'de ķılmağay érđim. (KE (212v10-11-12-13-14-15-16)*

“..yā rabbi, seniñ^c izzetiñ birle and yād kılr-men, kim bu uçmaḥnıñ şıfatını eşitse, kırmegin ķalmağay tedi erse , ḥaķ te^cālā bu uçmaḥnıñ dört yanını ķapladı ķatıg işler birle

cihād tég, hec tég, ‘umra tég, rûza tég namāz tég; taķı n’’ kim řā‘at ve ‘ibādet bar, cümlesi emgekini ve meşakķatını tartmadın kirse bolmaz tép. (NF (61/6-7-8)

“...taķı tükel kılın ģacını taķı ziyāratını, taķrı üçün...” (SAKT (28b/5) وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

‘umretü’l-ķazā (عمرة القضاء) Ar. (عمرة القضاء) Hz. Muhammed’in hicretin yedinci yılında arkadaşlarıyla birlikte eda ettiĝi umreye ‘umretü’l-ķazā denmektedir. KE metninde ‘umretü’l-ķazā 2 kere geçmiştir. ‘umretü’l-ķazā diĝer metinlerde tespit edilmemiştir.

“... kaķan resul‘ aleyhi’s-selam mekkedin medīneĝa hicret ķıldı érse éki yıl sanķış bolmadı, üçünĝi yıl bedr toķuşı boldı, törtünĝ yıl uhud sanķışı boldı, bēşinĝ yıl bedr-i şuĝrā sanķışı boldı, altıncı yıl‘ āmmü’l ģudeybiyye, yétinĝ yıl‘ umretü’l-ķazā boldı, sekizinĝ yıl mekke fethi boldı, toķuzınĝ yıl ebū bekr rażiya’llāhu‘ anĝunı mevsimĝa uluĝ ķıldı, onunĝ yıl ģaccü’l-vidā boldı. (KE (221r4-5-6-7-8)

2.2.5.9. Bayram İle İlgili Kavramlar

‘īd (عيد) Ar. (عيد) “Dinî açıdan özel önemi olan ve topluca kutlanan ĝünlere”verilen isimdir. KE eserinde ‘īd kavramı 12, NF’te 3, MM’de 1 kere geçmiştir. SAKT’nde ‘īd yer almamıştır.

“... lā ilahe illa’llāh muĝammedün resülü’llāh téĝüĝe né yaraĝları bolĝay érdi, körmes müsén, müĝlar, cühüdlār, tersālar butĝa tapunĝanlar aytmaslar, ümmetiniĝ tili[ni] şehadet üze mén yörittim, ma’rifetni fitretĝa delil ķıldım, ka’be olarnıĝ yolu, olarnı yarlıķamasam ķurbān ayı, ramazān ayı, cum’a ve cemā’at, ģac ve ‘umre, ‘īd ve ‘arefe, zekāt şadaķāt bere[kāt] tüni kadar tüni, ķul ĝuva’llāhu aĝad sūresi ‘aķā bérmeĝey érdim, tamuĝdın ķutĝarmaĝay érdim, sekiz uçmaĝ, ĝūr ve ķuşūr ve vildān ve ĝilmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, būryan ķuşlar, řahūr řarabı va’de ķılmaĝay érdim. (KE (212v10-11-12-13-14-15-16)

teşehhüd okımaķ soĝ otuş bile

vacib ol ĝaķıķat vacib tutĝıla

taķı teķbirāt ‘iyd namāzında

ķétürmek vacib ol munı keĝ bile (MM (110/3)

“...kaçan^e **īd** künleri keldi erdi erse, medīne içindeki cümle şahābalar, enşār ve muhācirlar taķı mekkeniñ eşrefleri uluğları cümlesi^e ömer razhu’nun ħapuğıña keldiler,^e arif kün mübārek-bād ħılu ħapuğda turuğtılar. (NF (109/11-12)

‘**idü’l fiṭr** (عيد الفطر) Ar. (عيد الفطر) “Ramazan bayramı” anlamında kullanılmaktadır. NF metninde **idü’l fiṭr** kavramı 1 kere tespit edilmemiştir. **idü’l fiṭr** diğerk metinlerde görülmemiştir.

“...ķıyāmet kün bolsa āvş ħaķ te^e ālā ol işdin su’āl ħılsa, anıñ cavābını āmāda ħılmaķ kerek émdi séni biz başra éliñe ıda bérduk erse tana^{um} ħılmaķ üçün-mü ıda berdük? nişe öz işiñniñ ħađğusın yemez-sen? benim ma^e īşatımnı körmediñ-mü? yılda ékki ħata yeyür-men, bir ħata^e **īdū’l-fiṭrde** taķı bir ħata^e īdū’l-ażḥāda ħaybar ħapuğını kim neçe ħuvvat ħişiler tepretü bilmez erdiler, men yalğuz yerinde ħopardım. (NF (146/11- 12-13-14)

‘**idü’l-ażḥā** (عيد الأضحى) Ar. (عيد الأضحى) “Kurban bayramı” manasına gelmektedir. NF eserinde **īdū’l-ażḥā** kavramı 1 kere yer almıştır. **īdū’l-ażḥā** diğerk eserlerde bulunmamıştır.

“...ķıyāmet kün bolsa āvş ħaķ te^e ālā ol işdin su’āl ħılsa, anıñ cavābını āmāda ħılmaķ kerek émdi séni biz başra éliñe ıda bérduk erse tana^{um} ħılmaķ üçün-mü ıda berdük? nişe öz işiñniñ ħađğusın yemez-sen? benim ma^e īşatımnı körmediñ-mü? yılda ékki ħata yeyür-men, bir ħata^e īdū’l-fiṭrde taķı bir ħata^e **īdū’l-ażḥāda** ħaybar ħapuğını kim neçe ħuvvat ħişiler tepretü bilmez erdiler, men yalğuz yerinde ħopardım. (NF (146/11- 12-13-14)

yavmu’t-terviye (يوم التريه) Ar. (يوم التورية) Zu’l-hicce’nin 8.günüdür. NF metninde **yavmu’t-terviye** kavramı 1 kere kullanılmıştır. Diğerk metinlerde **yavmu’t-terviye** geçmemiştir.

“...^earab tilinçe **yavmu’t-terviye** endişe küni témek bolur.(NF (213/3)

yavmu n-nahr (يوم النحر) Ar. (يوم النحر) “Kurban günü. İbrahim Peygamber’in oğlunu kurban etmeye karar verdiği gün”dür. NF metninde **yavmu n-nahr** kavramı 1 kere tespit edilmiştir.

“...^earab tilinçe **yavmu n-nahr** kurban küni témek bolur. (NF (213/6)

yavmu ʿarifa (يوم عرفه) Ar. (يوم عرفة) “İbrahim Peygamber'in oğlununu kurban etmesiyle ilgili gördüğü düşün 4. günü”dür. NF metninde **yavmu ʿarifa** kavramı 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **yavmu ʿarifa** tespit edilmemiştir.

“...ol künge **yavmu ʿarifa** tédiler. (NF (213/4)

2.2.5.10. Mübarek Günler ve Geceler İle İlgili Kavramlar

cum’a (جمعه) Ar. (جمعة) Sözlükte “ bir araya getirmek ve toplamak” anlamındaki “cem” ve onun kökünden türetilen **cum’a** dinî kavram olarak, İslâmiyet’te haftalık toplu ibadetin yapıldığı günü ifade etmektedir. NF eserinde **cum’a** kavramı 11, MM’de ve KE’da 1 kere geçmiştir. SAKT’nde **cum’a** geçtiği ayette “**āzīne kūn**” anlamına tercüme edilmiştir.

“...yana peygambar ʿas kırk yaşka yetmiş erdi. recep ayının yetinç kün **cum’a** tüninde erdi kim hırā tagında gār içinde erdi kim cebre’il ʿas zāhir boldı. (NF (5/8)

tişilerge artuḡ nifās ḡayz bile*

bu bēş yérde gusli fariza kıla

velī **cum’a** iḡrām taḡı ékki ʿiyd

bular gusli sūnnet bilip kılgıla (MM (90/1)

“...lā ilahe illa ʿllāh muḡammedün resūlü ʿllāh téḡüḡe né yaraḡları bolḡay érdi, körmes mü-sén, müḡlar, cühüdler, tersālar butḡa tapunḡanlar aytmaslar, ümmetiniḡ tili[ni] şehādet üze mén yörittım, ma^c fiḡetni fitretḡa delil kıldım, ka^c be olarnıḡ yolu, olarnı yarlıḡamasam ḡurbān ayı, ramazān ayı, **cum’a** ve cemā^c at, ḡac ve^c umre, ʿīd ve^c arefe, zekāt şadaḡāt bere[kāt] tūni kadar, ḡul huva ʿllāhu aḡad sūresi^c aḡā bérmeḡey érdim...” (KE (212v11-12-13-14)

“...ay anlar kim bittiler ol vaḡtın kim nida kılındı namāzḡa, āzīne kūn...” (SAKT (530b/4)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

ramazān (رمضان) Ar. (رمضان) Arapçada “günün çok sıcak olması ve kızgın yerde yürümekle ayakların yanması” manalarında kullanılan “ramad” ve onun kökünden türetilen **ramazān** şâbandan sonra, şevvalden önce gelen dokuzuncu ayının ismidir. KE

metninde **ramazān** kavramı 3, NF’te 9, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM eserinde **ramazān** geçmemiştir.

“...**ramazān** ayı ol kim indürüldi anıñ içinde *qur’an*.” (SAKT (26b4)

“...*lā ilahe illa ’llāh muḥammedün resülü ’llāh tégüge né yarağları bolğay érdi, körmes mü-sén, mūğlar, cühūdlar, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehādet üze mén yörittım, ma^c fıfetni fitretğa delil kıldım, ka^c be olarnıñ yolu, olarnı yarlıkamasam qurbān ayı, ramazān ayı, cum’a ve cemā^c at, hac ve^c umre, ^cīd ve^c arefe, zekāt şadaqāt bere[kāt] tüni kadar, qul huva ’llāhu aḥad sūresi^c aṭā bérmegey “rdim...”* (KE (212v11-12-13-14)

“...bir **ramazān** ayını *rūza tutti taqı bir ramazānka tegi uluğ yazuqlardın saqlandı, yana ékinç ramazānda taqı rūza tutti, bu ékki ramazān bu kimersenıñ cümle kiçig yazuqlarıñğa kefārat bolur, örtgen bolur, kétergen bolur, tép aydı* (NF (240/10-11-12)

2.2.5.11. Adak İle İlgili Kavramlar

neẓr (نذر) Ar. (نذر) Arapça’da **neẓr** “insanın yerine getirmeyi kendisine vacip kıldığı, şey” anlamını ifade etmektedir. MM metninde **neẓr** kavramı 2, NF’te 4, SAKT’nde 1 kere görülmüştür. KE metninde **neẓr** tespit edilmemiştir.

“...*taqı ne kim harc kılsañız nafaqadın, yā neẓr kılsañız nezrdin, haqıqat üze tañrı bilür anı...*” (SAKT (43a3)

bilıñ farzı vaqt yā nefıl niyyeti

mu'ayyen neẓr üç oruç şıḥhati

revā tünle kündüz zevāldin aza

kılur bolsa bilgü bu üç niyyeti (MM (168/2)

“...*kaçan kim haq tebāreke ve te ‘ālā ḥasan ḥüseynke şıḥhat bérdi erse, ‘alī razhu tiledi kim ol neẓrni vefā kılsa.* (NF (140/11-12)

2.2.5.12. Zikir İle İlgili Kavramlar

bismillah (بسم الله) Ar. (بسم الله) “Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla” anlamındaki “Bismillâhirrahmânirrahîm” cümlesinin ismidir. MM ve NF eserlerinde **bismillah** 1 kere

görülmüştür. SAKT eserinde *tañrı atı birle başlayur men* olarak çevrilmiştir. KE metninde **bismillah** yer almamıştır.

yunuğ sünneti on eşit bil sanı

niyet bir bismillah temeklik sanı

élin yumaķın hem yunuğdın aza

sivāk mazmaza bés taķı bés kanı (MM (74/2)

“...bir kün nāgāh ağızdan **bismillāh** kelimesi çıktı erse, fir‘avn aydı: yā āsiya, kimniñ atını aydıñ? tédi erse, yaşurmadı taķı aydı kim: yerni kökni yaratğan tañrınıñ atını aydım, tédi. (NF (165/4-5-6)

elḥamdüli'llah (الحمد لله) Ar. (الحمد لله) “Allah’a hamd olsun” anlamında bir dua cümlesidir. MM ve NF metinlerinde **elḥamdüli'llah** 1 kere geçmiştir. SAKT metninde *ögmek tañrığa* olarak tercüme edilmiştir. KE eserinde **elḥamdüli'llah** geçmemiştir.

uşak kılgu loķma üküş çeynegü

nażar öz öñinde tutuban yegü

yemekdin öñ el yup taķı sonra hem

tatıp tuz soñ elḥamdüli'lah tegü (MM (298/4)

“...ādam peygambar‘as aķsurdı taķı **elḥamdülillāhi** tedı. (NF (278/10)

“...ögmek tañrığa, ‘ālamlarınñ erkligi...” (SAKT (1b/2) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

estağfirullah (استغفر الله) Ar. (استغفر الله) “Allah’tan bağış dilerim” anlamında bir tövbe sözüdür. MM metninde **estağfirullah** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **estağfirullah** yer almamıştır.

kerek evvel imān müsülman özüñ

keğin utru ursañ bu yolğa yüzün

yıgıp bolmağı sözdin oşbu tilin

tutuş bolsun estağfirullah sözüñ (MM (358/4)

istiğfār (استغفار) Ar. (إستغفار) Arapça sözlükte “g-f-r” kökü, “gizlemek, örtmek ve bağışlamak” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten türetilen **istiğfār** kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın kullarının günahlarını affetmesi, bağışlamasını” ifade etmektedir. KE’da **istiğfār** 1, NF’te 4 kere görülmüştür. MM metinde **istiğfār** bulunmamıştır. Fakat SAKT’nde **istiğfār** geçtiği ayette “**yarlıkat tilemek**” manasına çevrilmiştir.

“...kavluhu ta ‘ālā: ... (Xl-L-7) aşnu **istiğfār** kılmas érdiler, aydılar: biz kökde érken yér yüzindin bir kılnuñ tã ‘atin kökke ağdurur érdiler, kamuğ yér halkı tã ‘atları birle teñ kelür érdi, ol kim bolğay? tép sordılar. (KE (22r2-3-4-5-6)

“...andın soñ üküş nedāmat yedi, ol sözni ayğanınga tevbe kıldı taķı **istiğfār** kıldı, kul āzād kıldı, üküş rüzalar tuttı. (NF (45/17,46/1)

“...taķı irmedi ibrahīmñüñ **yarlıkatu tilemeki**, atasınga; mege va^ede kılmaķdın, va^ede kıldı anı anga...” (SAKT (197b/3) وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ)

ḥamd (حمد) Ar. (الحمد) Arapçada hem isim hem de kök olarak kullanılan **ḥamd** kelimesi “övmə” anlamına gelmektedir. **ḥamd**, dinî kavram olarak, “Allah’a yönelen övgü ve şükürü içeren sözleri” ifade etmektedir. MM’de **ḥamd** 6, KE’da 8, NF’te 20 kere bulunmuştur. SAKT eserinde **ögmek** anlamına tercüme edilmiştir.

“...sansız **ḥamd** u şenālar ve saķıssız köp şükrler ol teñriğa kim celle celālehu kim kudreti birle bizni ādem yaratdı yılķı kara yaratmadı. (KE (1v2-3)

şükür **ḥamd** ilāhī tümen miñ saņa

müslümān muvaḥḥid yarattıñ maņa

élig tutğuçı-sén arığ bir ü bar

tutulmuşda kayu katığ bir muņa (MM (1/1)

“...kaçan kim keldim, peygāmbar ‘as ‘ka ḥabar bérdim erse, peygāmbar ‘as sevündi, ḥaķ te ‘ālāķa **ḥamd** u şenā kıldı taķı cümle ḥalāyıkķa icāzat bérdi. évleriñe ḳayıtılar. (NF (32/5-6)

“...**ögmek** tañrığa, ‘ālamlarıñıñ erkligi...” (SAKT (1b/2) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

sübḥāna'llāh (سبحان الله) Ar. (سبحان الله) “Allah’ın noksan sıfatlardan münezzeh ve yüce olduğunu” ifade eden bir kavramdır. KE eserinde **sübḥāna'llāh** 6 kere yer almıştır. Diğer metinlerde **sübḥāna'llāh** görülmemiştir.

“...éliglerin [kıy]kım kıykım kıldılar, aydılar: **sübḥāna'llāh** bu bārı ādemī érmes, her āyine bu ağırliḡ ferişte turur. (KE (86r71-18)

va'llāhu ekber (والله اكبر) Ar. (والله أكبر) “Allah her şeyden büyük, yüce ve ulu”dur. KE metninde **va'llāhu ekber** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **va'llāhu ekber** yer almamıştır.

“...resūl ‘aleyhi's-selām aydı: andaḡ kılḡay-miz. ḡālīd tındı, resūl ‘aleyhi's-selām aydı: kerekmez kim bular medīneḡ barsalar **va'llāhu ekber** medīneḡ barsalar biz me barıp sançışur-miz, bakıp turuḡ teve münsele mekkeḡ mü barurlar. (KE (224r12-13)

2.2.5.13. İbadet İle İlgili Diğer Kavramlar

ābid (عابد) Ar. (عابد) “Āhiret’in ibadetle kazanılacağına inanarak kendisini ibadete veren dindar kişi”dir. KE ve NF metinlerinde **ābid** kavramı 20 kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **ābid** bulunmamıştır.

“...açıḡı öçdi erse tirig ḡalḡan zāhidḡa aydı: men tevbe kılsam ḡabul bolḡay mu? ‘**ābid** aydı...” (KE (134r10)

“...barşıḡa munuḡ ‘ibādatıdın ta ‘accub kıldı taḡı aydı: ey ‘**ābid**, seniḡ ‘ibādatıḡ maḡa iḡen ḡoş keldi. (NF (369/7-8)

aşfiyā (أصفيا) Ar. (أصفياء) “azizler, sofular” anlamına gelmektedir. KE metninde **aşfiyā** kavramı 2 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **aşfiyā** yer almamıştır.

“...na ‘t-ı muḡammed muştafā şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem ol.... sözlemek... niyāzlıḡ ... (LXXIII-2) ḡopuşluḡ, ... (IX-5) hem toḡuşluḡ, ... (CVI-1) ḡadaşlıḡ, ... (III-17) ḡoldaşluḡ, ... (XVI-89) şehādetliḡ ... (XVII-79) sa ‘ādetliḡ, ... (XV-99) ‘ibādetliḡ ... (LXII-52) hidāyetliḡ, ... (LIV-1) iḡāretliḡ, ... (XXXIII-45) beşāretliḡ, özi muḡ ī ‘, ḡikri ref ī ‘, ümmetḡa şef ī ‘, enbiya ḡiblesi, **aşfiyā** kıdvesi ol şadr-ı şuffe-i şafā bedr-i ḡıḡḡa-i vefā muḡammed muştafā şalla'llāhu < ‘aleyhi> ve sellem. (KE (1v13-14-14, 2r1-2-3-4-5-6-7-8)

du‘ā (دعاء) Ar. (دعاء) Sözlükte “istemek, seslenmek, yardım talep etmek, çağırma” gibi anlamlara gelmektedir. **du‘ā**, dinî kavram olarak, “insanın Allah’a yönelmesi, maddî ve

manevî isteklerini O'na arz etmesini” ifade etmektedir. Üstelik Kur'an-ı Kerim'de dua kelimesi “salat ve insanları doğru yol olan İslam dinine davet etmek” anlamlarında kullanılmıştır. Dolayısıyla SAKT'nde “*du^e a, du^e ā kıl- ve du^e ā kılğan*” gibi sözcükler geçmiştir. KE'da *du^e ā* 160, NF'te 81, MM'de 5, SAKT'nde 4 kere tespit edilmiştir.

“...aḡa ḡaḡnıḡ *du^e ā*sı. (SAKT (241b/3)

“...olar ḡabūl ḡılnadılar, mevlī ta'ālāḡa zārīlḡ ḡıla baḡladı, ḡarındaḡları aydı: *du^e ā* ve zārīlḡ ḡılḡunḡa oḡrılıḡ ḡılmasaḡ nī <k>ter érđi. (KE (97v6-7-8)

bu 'ālemḡa kal'a özi himmeti

*biliḡ bardı anteg *du^e ā* devleti*

tariḡāt yolunda yörüḡli éren

tüta érđi baba éren sünneti (MM (382/2)

“...cebrā'ıl 'as aydı: yā muḡammed, bu *du^e ā* kim ḡıldıḡ, mūsā peyḡāmbar 'as mundaḡ ḡıldı erđi ol kūn kim fir'avn 'al aḡır ḡerig birle mūsā peyḡāmbarımıznı ḡavup ḡıḡtı. (NF (73/3-4-5)

evb (اوب) Ar. (أوب) “ibadetle Allah'a yönelme” manasına gelmektedir. KE eserinde **evb** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **evb** tespit edilmemiştir.

“...ḡavluhu ta'ālā: ... (XII-29) yūsufḡa **evb** öḡretti. (KE (85r2)

farīza (فريضة) Ar. (فريضة) Sözlükte “f-r-z” kökünden müştak olup aynı anlmdadır. *farīza* kavram olarak dince icrası vacip olan ibadetleri ifade etmektedir. KE eserinde *farīza* 5, MM'de 13, NF'te 23, SAKT'nde 1 kere görülmüştür.

“...ḡaḡḡkat üze sadaḡalar, ḡıḡaylarḡa taḡı dervīḡlerge, taḡı işlegenlerge anıḡ üze, anı kim ol kim erseler yaraḡturulmuş tururlar köḡḡülleri, taḡı mükātebler içinde taḡı borḡ lāzım bolmuşlar içinde taḡı taḡrının yolu erenleri içinde; *farīza* taḡrıdır. (SAKT (189a/8-9, 189b/1-2-3)

“...efzāl-ı a'māl-i enbiyā üze *farīzā* üçün dāv[ud] tefahḡhus ḡılmaḡı üçün 'itāb kéldi, ḡavāb-ı cevāb bu turur. (KE (135v11-12)

on ekki *farīza* alıḡ bu sebaḡ

bilip munı mü'min kerek turğu sak

namāzdın taş altı taķı altısı

namāznıñ içinde erür bilgu haķ (MM (66/1)

*“...yıldın yılķa zekāt berür-miz, tép ayturlar taķı ķonşılardaķı dervîşlerke miskînlerke terbîyet kılmazlar tédi erse, ka'bu'l-aķbār aydı: yā abū ẓar anlarķa yıldın yılķa zekāt bérmeķ **farīẓa** turur, zekātın öngin neerse bérmeķ **farīẓa** ermez. (NF (129/1-2-3)*

fetvā (فتوى) Ar. (فتوى) Arapçada “bir olayın hükmünü açıklayan zorlukları çözen kuvvetli cevap” manasındaki **fetvā** dinî kavram olarak “ bir mesele hakkında müftü tarafından verilen cevap” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **fetvā** 1, NF’te 2 kere bulunmuştur. SAKT ve MM eserlerinde **fetvā** yer almıştır.

*“...melik anıñ körkiñe <hayrān> bolup rağbet kıldı, kız hem köñül bérdi, nikāh bolsun tép tevakkuf kıldılar, nikāh revā bolurıñģa **fetvā** tapmadılar. (KE (168r14-15)*

*“...abū mukātil-i samarkandī raķmhi [aydı]: kaçan kim abū hanīfe raķmhi **fetvā**ke cevāb aytu başladı erse, eṭrāf-ı ‘ālamdın **fetvā**lar kelü başladı. (NF (191/9-10)*

ḥaṭīb (خطيب) Ar. (خطيب) Sözlükte “ḥ-t-b” kökünde müştak olan **ḥaṭīb**, “mescid ya da her hangi bir yerde hutbe veren, fesahatle nutuk söyleyenkişiye” verilen isimdir. KE metninde **ḥaṭīb** 1, NF’te 2 kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **ḥaṭīb** tespit edilmemiştir.

*“...süleymān çıkıp ‘id namāzın kıldı, āşaf bin berḥiyā **ḥaṭīb** erdi, kaçan minberge ağsa idige ḥamd u ṣenā aytur érdi. (KE (143r9-10)*

*“...kıyāmatķa tegi mü’ezzinler bāng-i namāzda benim atım aymışdın soñ seniñ atıñ ayğaylar, **ḥaṭīb**lar ḥuṭbada benim atım aymışdın soñ seniñ atıñnı ayğaylar, namāz içinde teşehhüdde benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñnı ayğaylar, ‘ulemālar, vā‘ızlar benim atım aytıp seniñ atıñnı ayğaylar tédi erse, peygāmbar ‘as’nuñ köñli ḥoş boldı. (NF 63/3-4-5-6)*

ḥatm (ختم) Ar. (ختم) Sözlükte “mühürleme, bir şeyi bitirip ikmal etme” anlamındaki “ḥ-t-m” kökünden türetilen **ḥatm** aşağıdaki varakta “Kur’an’ı baştan sona okuma” manasında kullanılmıştır. NF eserinde **ḥatm** 6 kere kullanılırken KE ve MM eserlerde

kullanılmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de **ḥatm** kelimesi birçok ayette “mühürleme” anlamını ifade etmiştir. Dolayısıyla SAKT'nde **ḥatm** kelimesi “müht urdı” manasına tercüme edilmiştir.

“...bu arada bir tişi ıvuk keldi taḳı turuḳtı erse, bu abdal bardı taḳı andın sūt saḡdı, taḳı ol sūt birle eḡfār kıldı taḳı aydı: ey ‘azīz, seniḡ bu ṭa ‘āmuḡnı tenāvul kılıp otuz **ḥatm** birle üç yüz rek‘at namāz kılmakıḡdın maḡa bu bir içim sūt bu ıvukdın içmekim sevüḡlüḡrek turur, tép aydı taḳı ḡāyib boldı. (NF (295/12-13-14-15)

“...**mühür urdı** taḡrı könülli üze taḳı kulaḳları üze, taḳı közleri üze örtüḡ bar. taḳı anlarḡa kın bar, uluḡ...” (SAKT (2A/5) حَتَّمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

ḥuṭbe (خطبة) Ar. (خطبة) Arapçada bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşmaya **ḥuṭbe** denmektedir. **ḥuṭbe** dinî kavram olarak, “vaaz ve nasihati içine alan konuşmayı” ifade etmektedir. KE metninde **ḥuṭbe** 5, NF'te 13 kere görülmüştür. SAKT ve MM metinlerinde **ḥuṭbe** yer almamıştır.

“...ḡavvā anamıznı ādem atamızḡa ‘aḡd kılurda mevlī ta‘ālā öz arıḡ zātı birle **ḥuṭbe** yarlıḡamış érdi, ol **ḥuṭbe** ādem kışşasında bitildi. (KE (109v2-3-4)

“...rāvīlar andaḡ aydılar kim ‘ömer vaktında on ékki ming minberde ḡatīblar minip cum‘a kün **ḥuṭbe** aytur erdiler, tép. (NF (112/6-7)

‘ibādet (عبادة) Ar. (عبادة) Arapça sözlükte “itaat, kulluk, tapıma, boḡun eḡme” gibi manalarında kullanılan **ibadet**, dinî kavram olarak, insanın “Allah’a itaat etmesi, sevgi ve saygı göstermesi, onun hoşnutluḡunu kazanması niyetiyle emir ve yasaklarını yerine getirmeyi” ifade etmektedir. KE eserinde **‘ibādet** 22, MM’de 11, NF’te 100, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...ayḡıl: “ḡaḡīḡat üze namazım taḳı **‘ibādetim**, ḡulluḡum, taḳı tiriglikim taḳı ölüv vaktım taḡrıḡa, ‘ālamlarınḡ idisiḡe.” (SAKT (145b/1-2)

“...mü‘minlerge beşāret ol kim resül yarlıḡadı: kıyāmet küni bolsa āmennā bihi ve şaddaḡnā bir ferište kélip mü‘min ḡullarınḡ nāme-i a‘mālin ḡolunḡa bérgey, mü‘min nāmeni toluḡ ṭa‘at ve **‘ibādet** körgey niçe baḡsa yazuḡ körmeḡey? ayḡay: ey ferište sen

ğālak kılıp- [sén] bu nāme meniñ érmes, men telim yazuķ kılıp érdim, olarnıñ biri hem munda yoķ. (KE (191r13-14-15-16)

muvaḥḥid ‘**ibādet** tilegü kerek

‘ibādetķa kuvvet ülegü kerek

muvaḥḥid bu nefsnıñ başın kesgüğe

ķahırnıñ kılıcın bilegü kerek (MM (95/1)

“...taķı bu necāsat kemişgen ķāfırlarķa [ne üçün] ķarğadı tép su ‘āl kıldılar erse, cevāb aymışlar kim namāz ḥaķ te ‘ālāķa ‘**ibādet** u tā ‘at kıılmaķ turur. (NF (13/6-7)

inābet (انابت) Ar. (إنابة) “Günahlardan töve edip Allah’a dönme” anlamını taşımaktadır. MM metninde **inābet** 9, NF’te 1 kere görölmüşdür. KE ve SAKT metinlerinde **inābet** yer almamıştır.

munı kél saķıngıl **inābet** kêtür

inābetdin aşgil irādet kêtür

inābet irādet yolın tut yöri

ķamuğ ḥayfdın özüñ selāmet kötür (MM (283/1)

“...taķı munlar erteke tegi tā ‘at ve ‘ibādat ķılur erdi taķı kündüz rūza tutar erdi. hem işe yığlamaķ birle ḥaķ te ‘ālāķa zārılık birle tevbe ve **inābet** birle bu künlerni keçürdi. (NF (233/16-17)

keffāret (كفارت) Ar. (كفارة) Arapça sözlükte “inkâr etmek, gizlemek, örtmek” anlamındaki “küfr” kökünden gelen **keffāret** kelimesi, “kulun günah ve hataları bağışlanmak maksadıyla kesilen kurban, verilen sadaka, tutulan oruç” gibi ibadetleri ifade etmektedir. MM eserinde **keffāret** 3, NF’te 2, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. KE metninde **keffāret** geçmemiştir.

“...tutmaz sizni tañrı sanğa kirmegen birle, antlarıñız içinde; taķı ançası bar tutar sizni ol nirse birle kim bağladıñız antlarını. anıñ **keffāreti**; on miskīnnıñ yitürmeki...” (SAKT (118a2-3)

ķazā nezr-i muṭlāķ ya şavm-ı zıḥār

ya *keffāret* oşbu oruç kim tutar

tañ atmazdın aşnu kerek niyyeti

delīl köp ayıtsam bulur-sen melāl (MM (33/2)

“..aydı kim:abū bekrkīnelig bolmasun taķı ant içmesün kim muştiħķa iħsān kılmağaymen, tép afv kılsun, tép āyat nāzil boldı erse, ābū bekr taķı könglidin muştiħ ħaķķınga tutğan kīnesini çıkardı taķı antķa **kefārat** bérđi taķı muştiħķa burunķıdın yahşırak iħsān kılı başladı. (NF (418/17, 419/1-2)

ķurbān (قربان) Ar. (قربان) “Allah’a yaklaşmak ve rızasını kazanmak maksadıyla belli vakitte hayvanları kesmeyi” ifade etmektedir. MM metninde **ķurbān** 3, NF’te 17, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. KE eserinde **ķurbān** bulunmamıştır.

“...kim kim bolsa sizdin sökel, yā anıñ birle ağrığ başındın; yuluğ rüzedin, yā şadaķadın, yā **ķurbān** kılmağdın. (SAKT (28b/7-8)

nişāb bolsa ķurbān vacib kılmaķı

namāz rüze tēg bil vebāl ķalmaķı

bu **ķurbān** kıyām u şıyām u zekāt

nişān ol tamuğdın azād bolmaķı (MM (194/3)

“..ma ‘nīsi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kılınur ħamd u şenā meñizlig, tesbīħ u tehlīl mengizlig, cümlesi tañrıķa turur; taķı né kim ten birle ‘ibādat kılınur, namāz, rüza ve hec meñizlig, [anınğ] taķı cümlesi tañrıķa turur; taķı né kim ‘ibādat u tã‘at kim māl birle kılınur zekāt ve şadaķa, **ķurbān** meñizlig, anıñ taķı cümlesi tañrıķa turur tédim erse, ħaķ te‘ālādın ħiţāb keldi: ... ya ‘nī dūnyāda taķı āħiratda selāmatlıķ bolsun (NF (58/1-2-3-4)

ma ‘bed (معبد) Ar. (معبد) Sözlükte “ibādet” kökünden müştak olan **ma ‘bad** kelimesi, “ibadethāne, ibadete mahsus bina, ibadet edecek yer” manasına gelmektedir. KE eserinde **ma ‘bed** 1 kere geçmiştir. Diğér metinlerde **ma ‘bed** tespit edilmemiştir.

“...andın soñ şām cūhūdlarınıñ ‘īdi keldi, ebū bekr mübeřşere birge muħammedni cūhūdlar **ma ‘bedi**ne é[ltti] keñise bar tép, üç yüz ķandīl érđi. (KE (189v13-14-15)

müẖtedā (مهتدي) Ar. (مهتدي) “hidayete eren, İslam’ı kabul eden kişi” manasında kullanılmaktadır. MM eserinde **müẖtedā** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **müẖtedā** kullanılmamıştır.

sülük birle meczûb bolur muḳtedā

icāzetliĝ érse revā iḳtidā

ya meczûb [u] sâlik kerek uysa-sén

*bu ékki biliḡ muḳtedā **müẖtedā** (MM (304/1)*

muḳtedī (مقتدي) Ar. (مقتدي) Arapçada masdar olan “iktidâ” “bir kimseye uymak, yaptığını yapmak, onu örnek almak” manasına gelmektedir. **muḳtedī** dinî kavram olarak, “cemaatle namaz kılan bir kimsenin imama uymasını” ifade etmektedir. MM metninde **muḳtedī** 4 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **muḳtedī** tespit edilmemiştir.

rükû ‘ ḳalsa rek'at kêtürgey tamām

*kerek münferid **muḳtedī** yā imām*

biliḡ rek'at içre rükû ‘ ḥükmi teĝ

kêtürgey bu rek'at unutsa ḳıyām (MM (146/2)

müftī (مفتي) Ar. (مفتي) Fıkhî bir meselelerde sorulan suallere cevap veren kişiye **müftī** denmektedir. MM eserinde **müftī** 1 kere geçmiştir. Diğer metinlerde **müftī** yer almamıştır.

mu‘azzam imāmdın ḳavul kélse bir

ol ékki imāmnun sözi bolsa bir

*yā **müftī** ya kâzi ya mü‘min kişi*

ḳayu biri birle ‘amel ḳılsa bir (MM (228/3)

münācāt (مناجات) Ar. (مناجاة) Sözlükte “necv” kökünden türetilmiş olan **münacat**, “fısıldaşmak, yalvarmak, yakarmak, dua ve tazarruda bulunmak” gibi anlamlara gelmektedir. **münacat**, dinî kavram olarak “Allah’a yakarma ve yalvarma”yi ifade

etmektedir. KE’da **münācāt** 24, MM’de 1, NF’te 33 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **münācāt** bulunmamıştır.

“... ‘ömer hem ‘arab arasında esrük boğra teg érdi, kız qarındaşı kur’ân ünin tüzüp oqıdı érse ĩmānga boyun sundı. **münācāt**: ilāhī ‘ömer resūlni öltürgeli keldi, ĩmān bérđin biz telim yıllar boldı kim muḥammedniñ peygamberlıkığa ikrār kılduḵ āḥir demde ĩmān birle barmaḵ ve ‘uḵbīde dī dār körmek kerāmet rüzī kılu bérġil. (KE 198r4-5-6-7)

ḥazarda seferde seḥerde niyaz

münācāt bile muḡ birer vaḳtda nāz

ıdı ḥazretinde bolup ḵurb tamām

ayur érdi tün kün ıdı birle rāz (MM (400/2)

“...ḵaḵan kim bu ḥālını kördüm erse, benim şefā ‘atım taḵı ziyāda boldı, velġin anıng üze kirsem anıng vaḳtı kėtkey, ol **münācāt** lezzetidin maḥrūm bolğay, tép ḵapuğda üküş eġlendim. tün buḵuḵı boldı taḵı ol kimerse yıġlamaḵını taḵı zārılıḵını eksitmedi. (NF (176/8-9-10)

rāhib (راهب) Ar. (راهب) “Kendini ibadete veren, Allah’tan korkan ve uzlet halinde ibadet eden kişi” anlamına gelmektedir. KE eserinde **rāhib** 2, NF’te 8 kere görölmüştür. MM metninde **rāhib** yer almamıştır. Kur’an-ı Kerim’de **rāhib** kelimesi çoġul şekliyle “ruḥbān” geçmektir. Fakat SAKT’nde **rāhib** kelimesi “zāhid” anlamına tercüme edilmiştir.

“...**rāhib** aydı: ehl ol turur, sizler ḵamuğ teba ‘ sizler turur-siz, meniñ maḵşūdım ol turur...” (KE (189r13)

“...emīrū ‘l mu ‘minīn ‘alī raḵhu aydı: ey **rāhib**, tüşgöl, sözleşeling tédi erse, ol **rāhib** taḵı tüşti. baḵar, yüzi mucāhide taḵı riyāzatdın sap sarıġ bolmuş. özi yigit kiři turur, ḵara tonluğ. néçe yıllardın berü mucāhide ve riyāzat birle meşgul turur. (NF (148/14-15-1617)

“...bulğay siz, ya ‘nī bilgey siz ḵişikerde ḵatıġraḵı, düşmanlıḵ yanındın, anlarğa kim bittler; cuḥūdlar taḵı anlar kim ortaḵ ḵoştılar. taḵı bilgey siz yavuḵraḵlarını, dostluḵ yanındın, anlarğa kim, bittiler, anlar kim aydılar: “biz tersālar.” Ol, munuḡ birle kim

*anlardın dānişmendler bar taqı **zāhid**lar bar, taqı haqīkat üze anlar uluğsınmaslar...*

(SAKT (117a/ 5-6-7) لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ
آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيِينَ وَرُهَبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

şālih (صالح) Ar. (صالح) Sözlükte “doğruluk, dürüstlük, yararlı iş ” manasına gelen “salāh” (sulûh) masdarından müştak olan **şālih** kelimesi, “adil, mütakkî, müstakim, münsif olan, dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kimseleri” ifade etmektedir. Kur’an-ı Kerim’de **şālih** kelimesi, Hz. salih için özel isim olarak, yararlı işleri yapan kişiler ve amel kelimesinin sıfatı olarak “**salih amel**” yani “yararlı iş” anlamlarda kullanılmıştır. KE’da **şālih** 5, NF’te 8, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. MM’de **şālih** geçmemiştir.

“...şeytān aydı: ol işni kılmuşda kédin tevbe kılğay-siz, **şālih**ler cümlesindin bolğay-siz.
(KE (68r3-4)

“...bu işke sebeb ol erdi kim benū isrā’ıl içinde bir **şālih** kimerse bar erdi taqı anıñ nārasī da bir oğlı bar erdi taqı ol şālih kimerseke ecel yavudı erse, évinde bir buzağı bar erdi, ol buzağıni bardı taqı şahrāda bir orman içinde qoydı taqı aydı: yā rebbī , bu buzağıni sanga ıspārladım. (NF (341/4-5-6-7)

şāliha (صالحة) Ar. (صالحة) Dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kadınları ifade etmektedir. KE’da **şāliha** 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **şāliha** bulunmamıştır.

“...[‘īs]ā aydı: ‘ākıl dünyāda év kılur mu? kıkāyet ‘īsā vaktinde bir **şāliha** urağut bar erdi, tennūr başığa etmek [bi] şürgeli kéldi kólunda oğlanı birle. (KE (172r14-15)

şavma‘a (صومعة) Ar. (صومعة) “ibadethane, tekke, özel tapınak” anlamında kullanılmaktadır. **şavma**‘a kavram olarak, “ Hristiyan rahiblerinin insanlardan inkıta’ ve inzivâsı için inşaa edilmiş olan hücre” anlamına gelmektedir. KE metninde **şavma**‘a 7, NF’te 14, SAKT’nde 1 kere bulunmuştur.

“...taqı eger bolmasa irdi def^c tañrınınñ, kişilerni, paralarını para birle; yıkılğay irdi **şavma**‘alar taqı tersālar mescidi taqı cuhūdarnıñ kenīseleri taqı mescidler kim zıkr kılınur anın içinde tañrınıñ atı, üküş. (SAKT (323b/5-6-7)

“...kerek bolğan dīvlerge tağda **şavma**‘a qazdurur érđi, perīlerge ādemīlerğa ‘imāret kıldurur érđi. (KE (137v11-12)

“...bir daryā kırığında bakar, bir şavma ‘a bar; şavma ‘a üzesinde münāra bar, ol münāra üzesinde yığaçdın év bar, anıng içinde bir zāhid bar, tersālarning zahidi. (NF (148/1213)

şulehā (صلح) Ar. (صلحاء) ç. Sözlükte “doğruluk, dürüstlük” manasına gelen “salāh” (sulūh) masdarından müştak olan **şālih** kelimesi, “dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kimseleri” ifade etmektedir. KE metninde **şulehā** 1 kere geçmiştir. Diğer metinlerde **şulehā** yer almamıştır.

“...mūsā yalavaç mevlidin koldı olar benī isrā’ıl arasında ħalīfe boldılar, kimi melik boldı kimi yalavaçlıķğa tégdi, ‘ulemā ve **şulehā** boldılar, tevrītni zāhir oқыur boldılar, mūsā birle yanıp évleriñe kældiler. (KE (120v9-10-11-12)

sünnī (سنى) Ar. (سني) “Hz. Peygamber ile ashabını dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenleri” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **sünnī** 2 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **sünnī** tespit edilmemiştir.

“...sorgıl, mevlīta ‘ālānıñ bu kudreti bar mu? yok, tése kāfir bolur, kudreti bar tése **sünnī** turur. (KE (218r8-9)

ṭā‘at (طاعت) Ar. (طاعة) “Allah’ın emirlerini yerine gertirme, ibadet” anlamına gemketedir. KE’da **ṭā‘at** 65, MM’de 7, NF’te 122, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“..ol vaktın kim mündiler kemige, ündediler tañrını, ħāliş kılığlı bolup anga **ṭā‘atnı**. ol vaktın kim kutardı anlarını suvsuz yirge, ol vaktın anlar ortak қоşarlar. (SAKT(385a/2-3-4)

“...munaşşısözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen. **ṭā‘at** yolında tizgen, ma ‘şiyet yabānın kezgen, az azuğluğ köp yazukluğ, ribaṭ oğuzluğ, bir oğlı kāzī nāşır settera'llāhu ‘aybehu ve nevvere kalbehu andağ aytur: peykimiz emīr-i ecel tacü'l-emr muḥibbū'l-‘ulemā peykler uluğı, niyyetler arığı, uluğ atlığ, kutluğ zātılığ, yaḥşı kılığlığ, islām yarığlığ, munlığ sınlığ, müsülmān dīnliğ ādemiler inancı, mü‘minler küvençi, ismi beg, ‘aqlı yitik nāşır-ı dīn tavvaқа bi-veğā-yı dīn beşşera'llāhu ‘alā dīni islām toқ buға beğ medhi...” (KE 2r1718-19-20-21, 2v1-2-3)

munuñ yöni yönsüz tég-ök baksa-sén

bu yön anda açlur érip aқsa-sén

namāz rûze **tā'at** bu zühd rahtına

muḥabbetnîñ atı çakıp yaksa-sén (MM (321/3)

tā'āt (طاعات) Ar. (طاعات) ç. “Allah’ın emirlerini yerine gertirme, ibadet” anlamını taşımaktır. NF’te **tā'āt** 4 kere yer almıştır. Diğer metinlerde **tā'āt** geçmemiştir.

“...cümle ‘ibādāt ve **tā'āt**nîñ savābıdın r ūzānîñ savābı artuḡ bolḡanı ol yöndin turur: kamuḡ **tā'āt** ve ‘ibādātka ḡalāyık muṭṭalı’ bolur, ferīşteler taḡı muṭṭalı’ bolurlar, velīkin bu rûzaḡa héç kimerse muṭṭalı’ bolmaz, héç kimerse bu rûzadārñîñ rûzasını aymadın bilmez.” (NF (260/9-10-11)

taḡvā (تقوى) Ar. (تقوى) Sözlükte “vikaye” kökü, “korunmak, sakınmak, dindar olmak, itaat etmek” gibi anlamlara gelmektedir. “vikaye” kökünden türeyen **taḡvā** kelimesi, dinin emir ve tavsiyelerine uyma, haram ve günahlardan sakınmayı ifade etmektedir. MM’de **taḡvā** 5, NF’te 6 kere bulunmuştur. SAKT eserinde **taḡvā** “sakınluk” anlamına çevrilmiştir. KE eserinde **taḡvā** geçmemiştir.

muḥabbetnîñ otı baḡır köydürür

ve-līkin ḡabŭl teṣrîfin kéydürür

vera ‘ zühd ü **taḡvā** biliñ cān érür

er ol kim biligge ‘amel uydurur (MM (322/3)

“...ḡaçan kim ‘ilmni taḡı ‘ālimlarnı sevgennîñ derecesi mundaḡ bolsa kim ‘ömri içinde yazuḡları bitilmez bolsa, ḡāṣṣa kim ol ‘ālimlar kim ‘ilmi birle ‘amel ḡılsalar taḡı ‘ömrini **taḡvā** birle, perhîz birle keçürseler, anlarnıñ derecesi taḡı kerāmatı neteg bolḡay? (NF (219/11-12-13)

“...indürdi taḡrı ḡarārını, yalavaçı üze taḡı mu’mınlar üze taḡı yapşurdı anlarḡa **saḡnuḡluk** kelimesi..” (SAKT (491a/7-8) فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاللَّزِمُهُمْ كَلِمَةً التَّقْوَى

tevbe (توبه) Ar. (توبه) Sözlükte “geri dönmek, rücû etmek, dönüş yapmak” gibi manalarda kullanılmaktadır. **tevbe** kavram olarak, “ kulun Allah’a yönelip ondan aff dilemesini” ifade etmektedir. KE’da **tevbe** 32, MM’de 5, NF’te 44, SAKT’nde 4 kere görülmüştür.

“...taķı irmez tevbe anlarġa <kim> kılurlar yavuzluk, anġaġa tegrü kim ol vaķtın kim ġāzır boldı anlarda biringe ölüm, aydı: “kaķıķat üze men **tevbe** kıldım emdi.” ; yoķ ol kim irselerge <kim> ölürler, taķı anlar kāfırlar. (SAKT (78a/9, 78b/1-2-3)

“...ķavluhu ta‘ālā : (XII-29) yūsufġa evb öğretti. zelīġāġa **tevbe** öğretti ve aydı: ey yūsuf belāġa ilindiġ érse şabr kılġıl edġü atıġ çıķsun. (KE (85r2-3)

sēni dūnye maġrūr kılur nefis bulun

bu kūn **tevbe** kılġıl tamuġdın yulun

azıp yörügenler tamuġķa çıķar

bulur sekkiz uştmah yörügli yolun (MM (48/2)

“...taķı munlar erteke tegi řā‘at ve ‘ibādat kılur erdi taķı kündüz rūza tutar erdi. hemīşe yıġlamak birle ġaķ te‘ālāķa zārılık birle **tevbe** ve ināmat birle bu künlerni keġürdi. (NF (233/16-17)

va‘z (وعظ) Ar. (وعظ) Arapġada “öġüt vermek, uyarmak, sakındırmak” gibi manalara gelen **va‘z**, dinî kavram olarak, “ibadethaneye gelen insanlara dinî ve ahlâķî konulara dair nasihat etmek, azaba ait bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunmayı” ifade etmektedir. KE’da **va‘z** 3, NF ve SAKT metinlerinde 1 kere bulunmuştur. MM metninde ise **va‘z** geçmemiştir.

“...**va‘z** kılġıl; irmez sen, iding ni‘meti birle, ķamlar sözini sözlegen taķı dīvānā.” (SAKT (501b/5-6)

“...ķavluhu ta‘ālā: ... (XXVIII-80) ġaberde ķelür: mūsā yalavaġ her künde benī isrā‘ilni yıġıp mi[nberġa] aşır meclis tutar érdi **va‘z** ve naşīġat aytur érdi.” (KE (124v10-11-12)

“...andın soġ ‘arafa kūn cümle ġācīlar ‘arafāt taġında vukūf kılmışında peyġāmbar ‘as minberke mündi, taķı taġrı tabāraka va ta‘ālāķa üküş ġamd u şenā kıldı, taķı ġalāyıkķa **va‘z** u naşīġat kıldı, taķı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/5-6-7)

vā‘iz (واعظ) Ar. (واعظ) “insanlara dinî ve ahlâķî konulara dair öġüt veren kişi” şeklinde tanımlamaktadır. NF metninde **vā‘iz** 1 kere geçmiştir. Diġer eserlerde **vā‘iz** tespit edilmemiştir.

“...sen ebter ermes-sen, seniñ zikringni biz tükel kılduq, seni biz ‘aziz kılduq. kıyāmatka tegi mü’ezzinler bāng-i namāzda benim atım aymışdın soñ seniñ atıñ ayğaylar, hañblar huñbada benim atım aymışdın soñ seniñ atıñni ayğaylar, namāz içinde teşehhüdde benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñni ayğaylar, ‘ulemālar, vā’izlar benim atım aytıp seniñ atıñni ayğaylar tēdi erse, peygāmbar ‘as’nun köngli hoş boldı. (NF (63/2-3-4-5-6)

vird (ورد) Ar. (ورد) “Allah’ın rızasını kazanmak ve ona yaklaşmak için belirli vakitte ve belli miktarda yapılan ibadet, dua ve zikri” ifade etmektedir. KE’da **vird 2**, NF’te **4** kere yer almıştır. MM ve SAKT eserlerinde **vird** geçmemiştir.

“...aymışlar kün batğalı yavuşdı, müsteħab vakti qalmadı. aymışlar: namāz qazā bolmadı ammā okıyur **virdi** bar érdi ol fevt boldı. (KE (140v1-2)

“...mālik bin dīnār rahmhi aytur: bir kéçe maña gaflat gālib boldı, **virdimni** kılu bilmedim, uykuğa bardım. (NF (322/15-16)

zāhid (زاهد) Ar. (زاهد) Arapça sözlükte masdar olan “zühd” bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zühd” kökünden türetilmiş olan **zāhid**, dinî kavram olarak, “dünya hayatına karşı rağbet etmeyen kişileri” ifade etmektedir. KE eserinde **zāhid 16**, NF’te **27**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. SAKT’nde **zāhid** “**rahib**” anlamında kullanılmıştır. MM metninde **zāhid** yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! haqīkat üze üküş dānişmendlerdin taqı **zāhid**lardın, yiyürler kişilerniñ malların bātıl birle taqı yığarlar tañrı yolındın. (SAKT (185b/6-7-8)

“...bu şavma ‘ada turur, tép aydılar, tālūt kirdi kimerse tapmadı, maña küler mü-siz? tép kamuğ **zāhid**lerni öltürdi bir zāhid qaldı. (KE (134r8-9)

“...ol şavma ‘a içinde tersā **zāhid**- leridin biri ‘ibādat birle meşgūl erdi. bu kārvanlar ol tağ tüpinde qondılar erse, **zāhid** şavma ‘asındın tüşti taqı munlar qatınğa keldi. (NF (15/6-78)

zāhide (زاهده) Ar. (زاهده) Arapça sözlükte masdar olan “zühd” bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zühd” kökünden türetilmiş olan **zāhide** dinî kavram olarak, “dünya hayatına karşı rağbet

etmeyen kadanları” ifade etmektedir. KE’da **zāhide** 1 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **zāhide** tespit edilmemiştir.

“...mīnhāhırkiyā ol kāmıṣnı zāhidler ‘ābidlergā teṇledi, h iṭ kimerse boyunğa teṇ kélmedi, aydı: hūdāyā semī ‘alīm-sén. aymıṣlar: beytü 'l-maḳdisda bir menā atlıg zāhid barérđi, tégme künde tört yüz rek ‘at namāz kılur érđi, hūdhūd atlıg ḥatunı bar érđi yavlaḳ arıg **zāhide** érđi, tégme kéçe bir ferişte aḡa kökdin ṭa ‘ām kéltürür érđi. (KE (152r7-8-9-10-11)

zūhd (زهد) Ar. (زهد) Arapça sözlükte masdar olan “zūhd” kelimesi, “bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zūhd” kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın rızası için dünya hayatına karşı rağbet etmemeyi” ifade etmektedir. KE’da **zūhd** 3, MM’de 6, NF’te 2 kere bulunmuştur. SAKT’nde **zūhd** geçmemiştir.

“...ebū mūsā aydı: maḡa kéneṣtiṇ erse yaraḡlıḡını aytu béreyin: él kün, altun kümüṣ, tapuḡçılar, dünyā ḥürmeti kerek erse yezīdge bolḡıl, körk cemāl kerek erse ḳāsımḳa bolḡıl, **zūhd** ü ‘ilm arıg uruḡ, āḥiret ‘izzeti kerek erse hüseynge bolḡıl. (KE 243v15-1617)

munuṇ yöni yönsüz tég-ök baḳsa-sén

bu yön anda açlur érip aḳsa-sén

namāz rūze tā ‘at bu **zūhd** raḥtınḡa

muḥabbetniṇ atı ḳaḳıp yaḳsa-sén (MM (321/3)

“...imāmdın su ‘āl ḳıldılar kim: **zūhd** ne bolur? imām aḡmed ḡanbel raḡmhi aydı kim: zuhd üç türlüḡ turur: ‘āmlar zuhdı bar taḳı ḡaṣlar zūhdı bar taḳı ‘ārıflar zuhdı bar. (NF 225/2-3)

2.2.5.14. Cihat İle İlgili Kavramlar

cihād (جهاد) Ar. (جهاد) Sözlükte “cehd” kökü “çaba ve gayret sarfetmek, bütün imkânları kullanıp bir işi başarmak” anlamına gelmektedir. “cehd” kökünden müştak olan **cihād** kelimesi, dinî kavram olarak “Allah’ın emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamak, nefisle mücadele edip onu kontrol etmek, ve din düşmanlarıyla cenk etmek” şeklinde tanımlanmaktadır. NF’te **cihād** 4, SAKT’nde 1kere kullanılmıştır. KE ve MM metinlerinde **cihād** tespit edilmemiştir.

“...**cihād** kılıcı tanrı içinde, cihādın hakkınca. (SAKT (327b/1)

“...ma n̄si ol bolur kim uçmaḥ kapsandı küçey işler birle **cihād** menizlig, hec menizlig, rûza menizlig, namāz menizlig; ne kim emgek küçeylik bar erse, cümlesini kılmak kerek, andın soḡ uçmaḥka kirse [bolur]. taḡı tamuḡ kapsandı nefis tilekleri birle: nefis yemek, içmek, tena ‘um, kaḡḡusuzluḡnı tiler; bu nefsiye uysa, soḡı tamuḡ turur. (NF 60/16-17, 61/1-2)

ḡazāt (غزاة) Ar. (غزاة) “Din uğruna yapılan savaş” anlamını taşımaktadır. KE’da **ḡazāt** 2, NF’te 33 kere görülmüştür. SAKT ve MM metinlerinde **ḡazāt** geçmemiştir.

“... ‘āyişe raḡiya’llahu ‘anhā aydı: kaçan resūl ‘aleyhi’s-selām **ḡazāt**ka çıkḡa ḡatunlarda birisin ḡur ‘a birle ya nevbet birle alu çıkḡar érdi. (KE (234r9-10)

“...andın soḡ **ḡazāt** sevābını taḡı şehādat sevābını aydı taḡı ḡalāyıkḡı kandurdı, ḡazātka taḡı taḡdīḡ kılmakḡa taḡrīḡ kıldı...” (NF (124/13-14)

ḡāzī (غازي) Ar. (غازي) kelimesi sözlükteki anlamıyla dinî kavram olarak kullanıldığında, din uğruna savaşan, din düşmanlarına karşı mücadele veren kişileri” ifade etmektedir. NF’te **ḡāzī** 12 kere tespit edilmiştir. Diğer metinlerde **ḡāzī** bulunmamıştır.

“... ḡadīs ma n̄si ol bolur kim peyḡambar ‘as ḡabar bérü yarlıḡar: héç kaḡra sevüḡlüḡrek yok tanrı te ‘ālānıḡ ḡazratın ḡameger ol kaḡradın kim ḡaḡ te ‘ālānıḡ ḡavfındın ‘āḡī közindin kaḡra yaḡ akıtsa, taḡı ol kaḡradın kim **ḡāzī** ḡul ḡaḡ te ‘ālā yolında şehīd bolup tenindin kaḡra ḡan akḡsa. (NF (68/15-16-17)

mücāhede (مجاهدة) Ar. (مجاهدة) Sözlükte “çaba ve gayret sarfetmek, bütün imkânları kullanıp bir işi başarmak” manasındaki “cehd” ve bu kökte gelen **mücāhede** kelimesi, dinî kavram olarak “Allah’ın emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamak, nefisle mücadele edip onu kontrol etmek ve din düşmanlarına karşı savaşmayı” ifade etmektedir. KE’da **mücāhede** 2 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **mücāhede** yer almamıştır.

“...işaret ol turur, kim **mücāhede** kılıcı birle ḡab ‘-ı endāmında ḡerī ‘āt ḡükmi birle bu bu tōrt ḡıfatnı boḡuzlasa mengü tiriglik bulḡay. (KE (55v 8-9))

ḡehādet (شهادة) Ar. (شهادة) Din uğruna savaşıp ölmeyi ve bir olaya tanıklık etmeyi ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde **ḡehādet** kelimesi, yukarıdaki anlamlarda kullanılıp

NF'te 9, KE'da 7 kere geçmiştir. MM'de **şehādet** tespit edilmemiştir. SAKT metninde **şehādet** kelimesi “**tanuḳluḳ**” manasına çevrilmiştir.

“...andın soḡ ḡazāt şevābını taḳı **şehādat** şevābını aydı taḳı ḡalāyıkını ḡandurđı, ḡazātḳa taḳı taşdıḳ ḳılmaḳḡa taḡrīş ḳıldı...” (NF (124/13-14)

Aşağıdaki varakta **şehādet** sözleri “**la ilah illa allah**” manasını ifade etmektedir.

“...ḡasan unamadı, öltürdi, būriyāḳa yörgep otḳa köydürdiler. ḡasan rażiya'llāhu ‘anhu **şehādet** sözleri aymışlar. (KE (242r18-19)

“...taḳı örtmeḡ **tanuḳluḳ**ını. taḳı kim örtse anı, ḡaḳīḳat üze ol, yazuḳ ḳılḡan turur anıḡ köḡgli...” (SAKT (46a/5) (وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آتَمَ قَلْبُهُ)

şehīd (شهيد) Ar. (شهيد) Kavram olarak, “din uğruna savaşp ölen kişiler” manasına gelmektedir. KE'da **şehīd** 12, NF'te 47, SAKT'nde 1 kere tespit edilmiştir. MM metninde **şehīd** kullanılmamıştır.

“...kim boyun süse taḡrıḡa taḳı yalavaḡḡa; anlar anlar birle kim edḡülük ḳıldı taḡrı anlar üze, peyḡambarlardan taḳı rāst sözlüḡlerden taḳı **şehīd**lerden taḳı yaḡşılardın. (SAKT (86b/3-4)

“...cebrā'ıl keldi bu āyetni keltürdi kim ḳavlulu ta 'ālā: ... (VIII-65) mü 'minlerni sanḳışḡa yüreklendürḡil. resūl 'aleyhi's-selām yana yandı, **şehīd** derecesin beyān ḳıldı...” (KE (225r10-11)

“...ḳayu mu'min ve muvaḡḡid bir 'ālimḳa yeti kūn ḡaḳ rızası üçün ḡıdmat ḳılsa, taḡrı te 'ālāḳa yeti miḡ yıl ḡıdmat ḳılmış téḡ bolḡay taḳı téḡme bir küninge miḡ **şehīd** şavābı ḡaḳ te 'ālā rūzī ḳılḡay. (NF 198/6-7-8)

2.2.6. İslam Dininin Hükümleri, Yasakları ve Ahlakî Kavramlar

‘ **amel** (عمل) Ar. (عمل) Arapça sözlükte “çalışma, fiil, çaba, iş” gibi mânalarda kullanılmaktadır. **amel**, dinî kavram olarak “dünya ve âhirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranışı” şeklinde tanımlamaktadır. MM'de **amel** 20, KE'da 9, NF'te 79, SAKT'nde 4 kere geçmiştir.

“... yok anlar üze kim bittiler taķı kıldılar eğgü[°] amellerni, yazuķ; ol nirse içinde kim yiddiler; ol vaķtın kim saķınsalar taķı bitseler, ya[°]nī bitmek üze şābit tırsalar, taķı kılsalar eğgü[°] amellerni ya[°]nī **°amel** şālih üze şābit tursalar...” (SAKT (118b5-6))

“...hikāyet[°] īsā bir kūn gūristāndın kéçer érdi, kōrdi kim bir gūrdın bir nūr çıkar, aydı: iđiyā bu ölügge til bérgil sözleşeyin. der-hāl gūr yarıldı bir kiři çıktı, başında řabāķ birle nūr. °īsā, bu né nūr turur? tép sordı. aydı: mende hīç[°] **°amel** şālih yok érdi, muşlih ođlum bar érdi, erte kéçe anıñ du[°]āsi birlen bu nūrğa şāyeste boldum.” (KE (172v3-3))

kōñül birle taşdıķ ü iķrār-ı til

çın-ok érse sınağ **°amel** kōrklü kı

tiliñde şehādet kōñülde yakīn

°amel birle īmān tamām boldı bil (MM (20/2))

“...émdi cümle enbiya taķı evliya taķı[°] ulamalar ittifaķ kılıp tururlar kim ma[°]şīyatnıñ sōkellikinge menfa‘a tlığ dārū taķvā turur taķı[°] **°amal**-i şālih turur.” (NF (424-3))

°āşī (عاصی) Ar. (عاصي) Sözlükte “başkaldırmak, isyan etmek” anlamındaki “a-s-a” kökünden türeyen[°] **°āşī** kelimesi, dinī kavram olarak “Allah’ın emirlerini yerine getirmeyen, ona isyan eden kimseleri” ifade etmektedir. KE’da **°āşī** 19, MM’de 1, NF’te 16 kere yer almıştır. SAKT’nde **°āşī** geçmemiştir.

“...yarlığ [kel]di kim: ey muħammed olarnı muķī[°] tédiñ ammā men ezel içinde bir ançasın **°āşī** tédim, bir ançasın zānī bildim, bir ancasın çağır içgüci bildim, bir ancasın ħarām yégüçi bildim, bir ançanı bī-namāz bildim bir ançanı kâhil-i namāz téyü bildim, amma sēn bu kūn muķī[°] tédiñ érse men hem muķī[°] ‘ğa tuttum, olar arığsız érse sēn arığ-sēn, olar ‘āşī érse sēn mutī[°] -sēn, olar cāfi érse sēn vāfi-sēn, ħazretimde sēniñ ança téñlik ħürmetiñ bar niceme olar yüz miñ cefa ve ħaķā kılsalar sēn olarnı arığ téyü kēlseñ mēn tamām cefaların ve ħaķāların yarlıķap arıđķa çıkarđay-men. (KE (212r21, 212v1-2-3-45-6))

ne miķdār kim ol tende ‘avret erür

ōñinlerdin örtmek farīza turur

açar bolsa **°āşī** baķar bolsa hem

revā kōrse ‘işıyān küfürge barur (MM (73/3))

“... *ḥadīṣ ma'nīsi ol bolur kim peygāmbar 'as ḥabar bérü yarlıkar: héç qatra sevüglügrek yok tanrı te 'ālānıñ ḥazratıñğa meger ol qatradın kim ḥaḳ te 'ālānıñ ḥayfindın 'aṣī közindin qatra yaş aqıtsa, taḳı ol qatradın kim ġāzī kul ḥaḳ te 'ālā yolında şehīd bolup tenindin qatra ḳan aḳsa.* (NF (68/15-16-17)

° **aṭā** (عطا) Ar. (عطاء) Kavram olarak, “nimet, lutuf, ihsan ve bağış” gibi manalara gelmektedir. KE’da **aṭā 10**, MM’de **3**, NF’te **11** kere bulunmuştur.

“...aymıṣlar: muḥammed iṣḥāḳ aytur: *ol kün kim cebre'il resūl 'aleyhi's-selāmğa köründi aydı: yā muḥammed sevünç saña mevlī ta 'ālā on nerse 'aṭā ḳıldı kim öz<ge> yalavaçlarğa bérmedi...*” (KE (194v8-9-10)

şavāb tüṣti érse bu rabdın 'aṭā

ḳalem ḳop tüzetgil bar érse ḥaṭā

yigītler uya-biz uyalıḳ üçün

kerek ḳılsa şefḳat uluğlar ata (MM (406/1-4)

“...yāḍ tutar-mu-siz? bizlerni ḥaḳ te 'ālā sizlerke ol 'amaldın **aṭā** ḳıldı, tép ayğaylar. (NF (309/2)

° **aṭā** kelimesi SAKT geçtiği ayetlerde **baḥṣiṣ** olarak tercüme edilmiştir.

“...meger anı kim tiledi idin; **baḥṣiṣ** kesilmemişler...” (SAKT (224a/5) (عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوذٍ)

° **avrat** (عورت) Ar. (عورة) vücutta dinen gizlemesi gereken ve başkasının bakması haram olan yerleri ifade eden bir kavramdır.

“...mevlī ta 'ālādın yérge yarlıg boldı, ḳarār bérmegil tép, teprenü başladı. ol keçe tañ atḳunça yügürdi, ḳabarğanlar şıṣti, yarıldı, arıp açıp bir kendge kirdi, bir ḳapuğdın bir ° avrat çıḳtı,

bāṭıl (باطل) Ar. (باطل) “Hak ve sahih olmayan, boş olan ” anlamına gelmektedir. KE’da **bāṭıl 9**, NF’te **11**, SAKT’nde **4** kere görülmüştür. MM metninde **bāṭıl** geçmemiştir.

“...taḳı aygıl: “*keldi ḥaḳ taḳı bardı **bāṭıl**. ḥaḳḳat üze bāṭıl, irdi zāyī ° bolğan, bargan.*” (SAKT (278b/3)

“...aydılar: bizni atalarımız dīnindin çıkarıp édin dīnge mü kiwürür-sen? ibrahīm aydı: atalarınız kamuğ **bāṭil** dīn üze érdiler, men sizni kōni yolğa ündeyür-men. (KE (40r1314-15)

“... ma ‘nīsi ol bolur kim: ayğıl, yā muḥammed, ḥaḳ dīn keldi, bāṭil dīnler helāk boldı, ḥaḳıḳatta **bāṭil** helāk bolğan turur. (NF (51/1-2)

dā ° ī (داعي) Ar. (داعي) Sözlükte da‘ve veya duâ kökleri “ çağırmaq, davet etmek, seslenmek” anlamlarına gelmektedir. Bu köklerden gelip sıfat olan **dā ° ī** “insanları kendi din veya mezhebine davet eden kişileri ifade etmektedir. KE’da **dā ° ī** 1 kere geçmiştir. SAKT’nde **dā ° ī** “**du ° a kılğan ve ündegen**” manasına çevrilmiştir. NF ve MM metinlerinde **dā ° ī** geçmemiştir.

ḥaḳḳa dā ° ī ḥaḳḳa rā ‘them beşir ü hem nezīr dīn şerī ‘at öğrenigli uçmañnıñ hem yo[lçısı] (KE (53v17)

“...ay kavmumuz icābet kılıñ tañrınıñ **ündegen**inge taḳı bittıñ aña...” (SAKT (483a/3)

(يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ)

ecr (اجر) Ar. (أجر) Sözlükte mastar olan **ecr** “bir işin karşılığını almak, ücret, mükâfatlandırmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. **ecr** kelimesi, dinî kavram olarak, “sevap ve mehir” manalarına gelmektedir. KE’da **ecr** 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ecr** yer almamıştır. Kur’an-ı Kerim’de **ecr** kelimesi birçok ayette zikredilmiştir. Ancak SAKT’nde **ecr** kelimesi geçtiği ayetlerde “**yanut**” olarak tercüme edilmiştir.

“...kēldük maḳşūdğa: yéti kün yūsuf sarāyığa kélü ḳaldılar, yūsuf bizā ‘atların unamadı, aydılar: ey ‘azīz biziñ bizā ‘atlarımız seniñ ḥaīneñğa yaramas, sēn bizge munluğ érmessén, biz me saña munluğ-miz, bizni nā-üimīd ḳaytarmağıl, şadaḳa ḳılğıl, aşlık bérğil, şadaḳanıñ **ecrin** mevlī ta ‘ālā bérür. (KE (102r18-19-20-21)

“...taḳı tilemez men sizdin, anıñ üze **yanut**dın. ermez yanutum, meger °ālamlarınñ erkligi üze...” (SAKT (356a/2)

(وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ)

emr-i ma'rūf (امر معروف) Ar. (الأمر بالمعروف) İnsanları iyiliğe buyurma ve hak yola yöneltmeyi ifade etmektedir. KE'da **emr-i ma'rūf** 2, NF'te 12 kere bulunmuştur. MM metninde **emr-i ma'rūf** geçmemiştir. SAKT'nde **emr-i ma'rūf** “*buyrur siz edgölük birle*” anlamına tercüme edilmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şūretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḥāvet ü kuvvet anıñ, faẓl u san anıñ, kıble ve īmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḥḥā ve tıḥāme anıñ, ḡanā ‘at ve şükr anıñ, ḥamd u ẓikr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā ‘at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aṣḥāb-ı ‘izām ve ervāḥ-ı kirām anıñ, aṣḥab-ı ḥulḡ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāhirāt anıñ faṣīḥ ve ṣaḥīḥ til anıñ, ḡavī köñül ve ṣabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, ḥac ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meṣ ‘arū’l-ḡarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ḡur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, **emr-i ma’ruf** ve nehy-i münker anıñ, tehlīl ü taḡdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḡār ve sūkūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

“...bu köngli birle yigrenip tēk turmaḡ īmān ehliniñ za ‘īfraḡı bu turur, tēp aydı. **emr-i ma’rūf** ma ‘nīsi edgölükle buyurmaḡ bolur taḡı nehy-i münker ma ‘nīsi yamanlıḡdın yıḡmaḡ bolur. (NF (303/8-9-10)

“...irdiñiz ümmetlerdin yaḡsıraḡ, ḡıḡarıldı kişilerge. **buyrur siz edgölük birle taḡı yıḡar siz körsüz işdin taḡı biter siz tañrıḡa...**” (SAKT (61b/8)

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ)

fācīr (فاجر) Ar. (فاجر) Sözlükte “fena huylu, fasık, şaki, yalancı, tāhî” anlamındaki “fūcūr” kökünden türeyip sıfat olan **fācīr** kelimesi, dinî kavram olarak, “haktan bâtıla sapan, fasık, şaki ve yalancı olan kimseler” şeklinde tanımlamaktadır. NF'te **fācīr** 3 kere geçmiştir. KE ve MM metinlerinde **fācīr** tespit edilmemiştir. SAKT'nde **fācīr** kelimesinin çoḡlu “*fecere*” şekliyle geçip “**fāsık**” manasına çevrilmiştir.

“...ol **fācīr** āḡir vaḡtında seniñ bu şūratıñnı körmeki angar bes turur, öñin ‘azāb bolmasa, tēp aydı. (NF 8139/7)

fāşık (فاسق) Ar. (فاسق) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak”manasına gelen “fisk veya fūsūk” kökünden türemiş bir sıfat olan **fāşık**, dinî kavram olarak “Allah’ın emirlerini itaat

etmeyen, günah işleyen, haktan sapan kimseleri” şeklinde tanımlanmaktadır. KE’da **fāşık** 4, MM’de 1, NF’te 13, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...*ḥaḳīḳat üze sen, eger ḳoḍsaṅ anlarnı, azğurğaylar ḳullarınğnı. taḳı toğurmağaylar meger fāşık, küfr ketürgenler.* (SAKT (550a/4-5)

“...*ḳaçan resül ‘aleyhi’s-selām közi süheylḳa tüştı érse aydı: süheyl bin ‘amr fāşık er turur, mevlı ta ‘ālā işimizni sehl ḳılğay.* (KE (225v16-17)

şerı‘at erür yol tarīḳat azıḳ

ḥaḳīḳat suvı bil taḳı rab razıḳ

bu nefis müngü merkeb temiş ḥaḳ resul

öz özinge kötrür munı köp fāşık (MM (49/4)

“...*bir kün bir fāşık keçerinde bu ‘ābidni kördi taḳı özi birle aydı kim: benū isrā’ılñiñ ‘ābidi bu turur taḳı men benū isrā’ılñiñ fāşıkı taḳı yavuzı turur-men.* (NF (372/11-12-13)

fāşık (فاسق) Ar. (فاسقة) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak”manasına gelen “fisk veya füsûk” kökünden türemiş bir sıfat olan **fāşık**, dinî kavram olarak, “Allah’ın emirlerini itaat etmeyen, günah işleyen, haktan sapan kadınları” ifade etmektedir. KE’da **fāşık** 2 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **fāşık** bulunmamıştır.

“...*ilyās aydı: ey fāşık maḡa sendin düşmenrak kişi yok, yüzüñni körgüm kélmes amma meni ıdğuçı ıddı kélDIM.* (KE (159r6-7-8)

fışık (فسق) Ar. (فسق) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak” anlamına gelmektedir. **fışık** kavram olarak, “Allah’ın emir ve yasaklarına aykırı davranmak” anlamında kullanılmaktadır. NF ‘te **fışık** 7 kere yer almıştır. NF eserinde **fışık** 7 kere geçmiştir. SAKT’nde **fışık** “**buyruḳdın çıḳmak**” anlamına çevrilmiştir. MM ve KE metinlerinde **fışık** yer almamıştır.

“...*abū süleymān dārānı rahmhi eşitti kim falān emır fışık meclisi ḳurup turur, münker iş birle meşgül turur, tép.* (NF (375/13-14)

“...*taḳı kim ülüş ḳılsañız kımar oḳları birle; ol, buyruḳdın çıḳmak...*” (SAKT (104a/7)

(وَأَنْ تَسْتَفْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فَسُقْ)

fücür (فجور) Ar. (فجور) “Günahkârlık, ahlaka aykırı davranışları” demektir. NF’te **fücür** 3 kere geçmiştir. MM ve KE metinlerinde **fücür** bulunmamıştır. SAKT’nde **fücür** kelimesi “**buyruğdın çıkmak**” manasına çevrilmiştir.

“...yezîdñiñ fışkı, **fücür**ı halk ara zâhir bolup turur erdi. (NF (183/6)

“...taķı ilhâm kıldı aña buyruğdın çıkmakını taķı saķnuķlukını...” (SAKT (574b/5)

(فَاللَّهُمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا)

had (حد) Ar. (حد) Sözlükte masdar olan **had** kelimesi, “engel olmak, iki şeyin arasını ayırmak” anlamlarını kazanmaktadır. **had** dinî kavram olarak, “Allah tarafından belirlenen ceza” dır. KE’da **had** 10, NF’te 6, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **had** bulunmamıştır.

“....tañrınıñ **had**lerin. taķı birgil bitgenlere...” (SAKT (197a8)

“...ķāziflerğa ‘uķûbet keldi, **had** urdılar, ħākîlarğa melāmet ve ‘itāb keldi. (KE (235r16)

“...yana endîşe kıldı kim eger maña peygāmbar ‘as su’āl ķılsa kim zina ķıldıñ-mu? tép eger ķıldım tésem, **had** urğay ve eger ķılmadım tésem, yalğan aymış bolğay-men taķı peygāmbar ‘as birle ‘ahd ķıldım kim yalğan sözlemegey-men. (NF (381/14-15-16)

hayr (خير) Ar. (خير) Şerrin karşıtı olan **hayr** kelimesinin sözlük ve terim anlamı aynıdır. **hayr** kelimesi, dinî kavram olarak “iyilik, iyi olmak, faydalı iş” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Anca SAKT’ndeki Bakara suresinin 5. ayette “**hüdâ**” kelimesi “**hayr**” olarak tercüme edilmiştir. KE’da **hayr** 1, MM’de 3, NF’te 21, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...taķı eger ivdürse tañrı ķışilerge, yavuzlukñı, ive tilemişleri tig **hayr** birle; ħükme ķılınğay irdi anlar tapa, belgülig vaķtları. (SAKT (201a/8-9)

“...zû'l-ķarneyn aydı: men aña uzun boyluğ kimerse asığsız bolur tédim, ol barmaķın burnığa soķup sende ne **hayr** bar, tedi. zû'l-ķarneyn aydı: bu elçi biliglig ķışige oħşayur alıp ķeliñ. (KE (174r11-12-13)

közün ‘ibret urğın baķıp ékse-sén

elin **hayr** u ihsân saķıp tökse-sén

ayak urğı ol kim kıyāmda kopup

teşehhüdde ihlāş bile çökse-sén (MM (276/2)

“...tegme bir kabīladın peygāmbar ‘as keçer bolsa, ol kabīlanıñ uluğı çıkıp peygāmbar ‘as’dın derhōst kılsa, peygāmbar ‘as anlarğa **hayr** u berekāt birle du‘ā kılur erdi taķı aytur erdi: bu menim kaşvā atlıғ tévem qayı qapugda çökse, men anda konuķ bolğaymen tép aytur erdi. (NF (24/9-10-11)

helāl (حلال) Ar. (حلال) Sözlükteki anlamıyla kullanılan **helāl** kelimesi, dinî kavram olarak, yapılması “dinen mubah, caiz ve serbest olan fiilleri” ifade etmektedir. KE’da **helāl** 8, MM’de 15, NF’te 31, SAKT’nde 3 kere görülmüştür.

“...eger bilsengiz anlarını imān ketürgen tişiler, qaytarmang anlarını kâfırlar tapa. irmez ol tişiler, **helāl** anlarğa; taķı irmez anlar, ol tişilerge **helāl**. (SAKT (527a/9-527b-1-2)

“...yehūdā aydı: muni öltürüp [sizge] niçe yér kén qalgay, öltürginçe elgin adaķın bağlap quduğğa kemişeliñ, andağuķ [öl]gey tédiler. su‘āl: öltürmekleri ékidin hālī ermes, ya ishāķ ya [ya ‘kūb] qanın **helāl** körmek birle bolğay. (KE 870r11-12-13)

bir oķ birle atsa kuş ursa néçe

keğik bir ya ékki kerek hem üçe

ķamuğı **helāl** tesmiyet birle oķ

atıp ursa mü'min cevāb oş aça (MM (233/3)

“...imām şāfi ī aydı: andağ erse hatunnıñ **helāl** turur taķı uçmaħlığ turur-sen, tédi erse, ‘ulemalar aydı kim: bu sözni qayı yerdin aytur-sen? (NF (204/14)

hidāyet (هداية) Ar. (هداية) Sözlükte “doğru yola girmek, doğru yol için kılavuzluk etme” gibi anlamlara gelmektedir. **hidāyet** kelimesi, dinî kavram olarak “dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak yola ulaşp varmak” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **hidāyet** 5, MM’de 3 kere geçmiştir. SAKT ve NF metinlerinde **hidāyet** yer almamıştır.

“...peygamber ‘aleyhi’s-selāmnıñ kâfirler mübārek tişlerini sindurğanlarğa **hidāyet** tiled[i]...” (KE 198v10)

fesādnı tilemişde emmāre ol

hedāmet ketürmişde levvāme ol

hidāyetğa tevfiķ bolur mülheme

velī muṭma 'inne ṭama 'nīne ol (MM (353/3)

isticābet (استجابت) Ar. (إستجابة) “Allah’ın kulunun dualarını kabul etmesi”dir. KE’da **isticābet** 1 kere bulunmuştur. Diğer eserlerde **isticābet** yer almamıştır.

“...yana bir ançada itni kördi yana kavuşmuş, möşük idisinge yalvardı; ilāhī bu it eniñ yalavaçıñğa yalğan sözleyür yana tanar, kudretiñ birle muni bir hāl üze tutğıl men barıp nūhğa haber kılayın özi kelip körsün tédi. mevlī anıñ du ‘āsın **isticābet** kıldı, it ol hāl üze qaldı Nūh kelip körgünçe, nūh kelip kördi it gāyet uyatlıg boldı, bu küñge tégi itke ol iş mīrās qaldı. (KE 26r9-10-11-12-13)

kāfir (كافر) Ar. (كافر) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek”gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **kāfir** kelimesi, kavram olarak, genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemk, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **kāfir** 142, MM’de 3, NF’te 140, SAKT’nde 1 kere geçmiştir.

“...haķıķat üze tañrı anuķ kıldı **kāfir**lerge, kın ħor kılgan. (SAKT (92b/9, 93a/1)

“...ıdı ‘azze ve celle ādemniñ oğlanların ādemī şüretinçe oñurqasındın çıkardı, qarınça menizlig uşaq, qamuğı ‘āķil ma érmez, **kāfir** ma érmez. (KE (10r17-18)

*biñ kökdīn ilk **kāfir** iblis taķı*

ķabīl yér yüzinde me boldı şaķī

bu ékkisini kıldı bed-baħt ħased

‘aķiller ħaseddin kerek muttaķī (MM (52/1)

“...**kāfir**larını kaç yolinga ündegeyin, bolğay kim musulmān bolğaylar, tamuğ otıdın ķurtulğaylar tép éVdin çıķmış erdi. (NF (11/11)

kāfire (كافرة) Ar. (كافرة) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek”gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **kāfire** kavram olarak, genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemk, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri

doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **kāfire** 5 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **kāfire** geçmemiştir.

“...su ’āl: zeliḥā yūsufğa oğradı, yūsuf zeliḥāğa nige oğramadı? cevāb: zeliḥā **kāfire** érdi, zināğa oğradı ve yūsuf yalavaçlar uruğı érdi zināğa neteg oğrasun. (KE (81v17-18-19)

kasem (قسم) Ar. (قسم) Kavram olarak, “bir kimsenin söylediği doğruları pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek maksadıyla Allah’ın adını veya bir sıfatını zikretmesini” ifade etmektedir. NF’te **kasem** 1 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **kasem** tespit edilmemiştir.

“..ol tañrı birle **kasem** yād kılur-men kim muḥammedniñ rûḥı anıñ taşarrufında turur. (NF (77/7-8)

kebire (كبيرة) Ar. (كبيرة) Sözlükte “büyük günah” anlamına gelmektedir. NF ve KE’da **kebire** 1 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerde **kebire** bulunmamıştır.

“...evvel ḥaṭā ol **kebire** yazuḵ bolğay, mundın artıḵ kim butğa tapunsalar yalavaç évinde ol anı bilmesen sēn ḥatunıñ ḥayzı kēlmiş ḥālini bilmesen fāsıḵ bolur-sēn. (KE (145r11-12)

“...bu işlerniñ zāhiri ḥalḵ ara ṭā’at ve ’ibādatğa oḥşayur, velikin ḥaḵ te ’ālā kim köngülleri içinde sirlerke muṭṭali’ turur, anıñ ḵatında uluḡ **kebire** turur taḵı ḥile ve dastān turur taḵı dinlerini dünyāke satmaḵ turur, tép aymışlar. (NF (388/4-5-6)

küffār (كفار) Ar. (كفار) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **küffār**, kavram olarak genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemek, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **küffār** 1 kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde **küffār** yer almamıştır. SAKT’nde **küffār** “**kāfirler**” olarak çevrilmiştir.

“...ol ḥuzejfetü ’ l-yemānī resūl ’aleyhi ’ s-selāmdın cās ū s erdi, ol tün içinde **küffār** çerigiñe kirdi, sözlerin işitti, ’amellerin anladı, ḥalḵnı ebū süfyān çadırıña kirerin kördi erse olarıñ birle kirdi, ḵaçan yat kişi bar érse tutuñ , téyü söz işitti erse aytur: ḵorḵtum, elgimni adın kimerse [tutma]sun tédim. (KE (229r7-8-9-10)

küfr (كفر) Ar. (كفر) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **küfr**, kavram olarak genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemek, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **küfr** 12, NF’te 3, MM’de ve SAKT metinlerinde 1 kere geçmiştir.

“...idiler. buyrur mu sizge **küfr** birle, ol vaqtdın soñra kim siz boyun sügenler? (SAKT (58a/1-2)

dîn şerî‘at rāyetini ‘ālî kılğan muştafā

küfr ü zülmet tuğlarını yérge çalğan muştafā (KE (2r8-9)

“...eger imān bolsun, yā taķı **küfr** bolsun, tã‘at bolsun yā taķı ma‘şiyat bolsun, nuķşān bolsun yā taķı ziyāda bolsun yā taķı üküş bolsun, cümlesi haķ te ‘ālānıñ taķdīri birle turur. (NF 229/14-15)

né miķdār kim ol tende ‘avret érür

öñinlerdin örtmek farīza turur

açar bolsa ‘āşī baķar bolsa hem

*revā körse ‘işıyān **küfürge** barur* (MM (73/4)

la‘īn (لعين) Ar. (لعين) Sözlükte masdar olan “la‘n”, “uzaklaştırmak, kovulmak” anlamına gelmektedir. Bu kökten gelen **la‘īn**, kavram olarak, “Allah’ın bağış ve merhametinden kovulan kişi” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **la‘īn** 8, NF’te 11 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerde **la‘īn** bulunmamıştır.

“...nemrūd-ı **la‘īn** kaçdı sarāyğa kirdi, sarāynıñ edizligi bēş yüz ķarı érdi, tamınıñ tégresi üç miñ bēş yüz ķarı érdi, aña kirdi ķapuğların berkitdi, tünlüklerin tıķdı özi yaķtın öiķguça bir téşük ķođdı. (KE 44v7-8-9)

“...taķı ādam oğlı aç bolsa, şehvet eksük bolur, şeytān **la‘īn**niñ vesvesesi taķı eksük bolur. andın turur kim peygāmbar ‘as aydı: bu şeytān **la‘īn** ādam oğlınıñ tamarları içinde yōriyür. (NF (265/11-12)

la‘net (لعنة) Ar. (لعنة) Sözlükte “kovmak, uzaklaştırmak” manasındaki “la‘n” masdarından türemiş bir isim olup dinî bir kavram olarak, “Allah’ın bağış ve

merhametinden kovulma ve uzaklaştırmayı” ifade etmektedir. KE’da **la ‘net 8**, MM’de **1**, NF’te **15**, SAKT’nde **2** kere tespit edilmiştir.

“...taķı anlar kim bozarlar taķrınıñ ‘ahdini, ‘ahd kılmışındın soñ taķı keserler anı kim buyurdı taķrı anıñ birle kim ulansa taķı fesād kılurlar yirde; anlar, anlarğa **la ‘net** taķı anlarğa sarāynıñ yavuzı. (SAKT (243/7-8-9)

“...**la ‘net** ol mel ‘ün yezıdge kim kılur muştafā oğlanlarıña bu cefa...” (KE (246v19)

tekebbürdin iblīsge **la ‘net** seza

bilıñ boldı kirmen munuñ tég söze

tekebbürdin öter anıñ ta ‘atı

bolup red kamuğı uruldı yüze (MM (53/1)

“...kaçan kim ‘azāzılķa **la ‘net** dāğı basıldı erse, cebre ‘ıl taķı mıkā ‘ıl haķ tvı ‘nıñ kaķrıdın yıǵlayu başıladılar erse, haķ te ‘ālā hıṭāb kıldı, aydı: ey cebre ‘ıl taķı mıkā ‘ıl, nişe yıǵlayursız? tédi...” (NF (238/14-15-16)

ma ‘şiyet (معصية) Ar. (معصية) Sözlükte “itâat” kelimesinin karşıtı “isyân” kökünden masdar ve isim olan **ma ‘şiyet** , “ söz dinlememek, itâatsizlik, isyan, günah” anlamına gelmektedir. **ma ‘şiyet** dinî kavram olarak, “Allah’ın emirlerine uymayıp itaat etmemek” anlamında kullanılmaktadır. KE’da **ma ‘şiyet 16**, MM’de **3**, NF’te **50** kere bulunmuştur. SAKT’nde **ma ‘şiyet** geçtiği ayette “**yazmak**” manasına çevrilmiştir.

“...munaşşıs sözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen. tā ‘at yolında tizgen, **ma ‘şiyet** yabānın kezgen, az azuǵluğ köp yazuǵluğ, ribaṭ oǵuzluğ, bir oǵlı kâzı nâşır settera’llāhu ‘aybehu ve nevvere ḳalbehu andağ aytur: peykimiz emır-i ecel tacü’l-emr muḥibbü’l- ‘ulemā peykler uluğı, niyyetler arıǵı, uluğ atlıǵ, ḳutluğ zātılıǵ, yaḥşı kılıǵlıǵ, islām yarıǵlıǵ, munlıǵ sınlıǵ, müsülmān dīnliǵ ādemiler inancı, mü ‘minler küvençi, ismi beg, ‘aķlı yitik nâşır-ı dīn tavvaķa bi-veǵā-yı dīn beşşera’llāhu ‘alā dīni islām toķ buğa bég medhi (KE (2r17-18-19-20-21, 2v1-2-3)

tekebbür idı buyrukındın yıǵar

nişānı taķı **ma ‘şiyet** köp toǵar

ḥaķıķat tekebbür beyānının eşit

yığağdın yığılmas tekebbürlüg ér (MM (59/2)

“...peygāmbār ‘as’nuñ kargamağı tağı dīn ve islām üçün erdi. kaçan kim za ‘īfa kimerse cüftlenmek birle dīnī hişārka kirür, harāmdın **ma ‘şiyat**dın saklanur. kaçan kim āzāda furkat tüşer bolsa, **ma ‘şiyat** hayfı bolur. (NF (15/1-2-3)

“...ey anlar kim bittiler ol vaktın kim rāzlaştıñız, rāzlaşmañ yazuğ kılmağ birle tağı küç kılmağ birle, tağı resūlunuñ yazmağı birle...” (SAKT (520a/6-7)

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ

münāfık (منافق) Ar. Sözlükte “nifāk” masdarından türemiş bir sıfat olan **münāfık** kelimesi, “ikiyüzlü olmak” manasını taşımaktadır. **münāfık** kavram olarak, “küfrünü gizleyerek inanmadığı halde kendini müminmiş gibi gösteren kimse”dir. KE’da **münāfık** 4, MM’de 1, NF’te 8, SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...ol vaktın kim keldin saña **münāfık**lar, aydılar: tanukluk bilür miz, haqıqat üze sen tanrınıñ yalvaçı...” (SAKT(531b/3)

“...resūl ‘aleyhi’s-selām aydı: yā‘alī séni sövgen mü’min turur, séni düşmen tutқан **münāfık** turur. (KE (201v16-17)

münāfık nişānı ḥased kīne ol

müsülman muvahḥid arığ sīne ol

arığlık nişānı şehādet bile

ıdı zikri aytu kirür sine ol (MM (64/1)

“...āyişe şafvān birle ḥalvat qalmışlar şahrāda, vallahi ‘āyişe şafvāndın qurtulmamış bolğay, şafvan tağı ‘āyişedin qurtulmamış bolğay, tēdi. tağı ol munāfık bardı tağı çerig içinde üküş ḥalāyıkğa bu sözni aydı. (NF (415/7-8-9-10)

müşrik (مشرک) Ar. Sözlükte “ ortak olmak, ortak etmek” anlamındaki” “şirk” kökünden gelen **müşrik** kavram olarak, “Allah’ın zâtına, sıfatlarına, fiillerine ortak koşan kişi”yi ifade etmektedir. KE’da **müşrik** 7, NF’te 3, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **müşrik** tespit edilmemiştir

“...ol ol kim ıddı yalavaçını köni yol birle taķı haķnuñ dīni birle; munuñ üçün kim yārī birse dīn üze ķamuğı, eger niceme yigrense **müşrikler**. (SAKT (185b/4-5-6)

“...resül ‘aleyhi’s-selām kağguluğ boldı. hıķāb keldi: ma ‘nīsi ol bolur: yarlık ey muħammed men hūkm ü każā kıldım kim kāfirlik üze barğan **müşrik** yarlıkamağay-men tēp, yok érse seni kāfirler üze şefā ‘at kılguçı kılğay érdim, barçanı seniñ üçün kutķarğay érdim. (KE (215v15-16-17-18-19-20-21)

“...ķaçan kim peygāmbar ‘as şulħķa rāzī boldı erse, ‘ömer ‘as şabur kılı bilmedi, ķoptı. aytur yā resūlullāh, bizler musulmān bolğay-miz taķı bular **müşrikler** bolğaylar; bizlerke né ħorluk turur munça yer kelmişdin soñ ka ‘be cemālī birle müşerref bolmadın ķaytur-biz tédi erse, aydı: yā ‘ömer men tañrı te ‘ālānuñ kılı turur-men taķı resül turur-men. (NF (45/10-11-12-13)

nehy-i münker (نهى منكر) Ar. (النهي عن المنكر) Sözlükte “Yasaklama, meşru olmayan şeylerden sakındırma” anlamını kazanmaktadır. **nehy-i münker** kavram olarak, “şeriatın yasak ettiğı şerleri yaptırmama” şeklinde tanımlanmaktadır. KE’da **nehy-i münker** 2, NF’te 9 kere görülmüştür. SAKT’nde **nehy-i münker** geçtiğı ayette “**yığar siz körksüz işdin**” anlamına tercüme edilmiştir. MM metninde ise **nehy-i münker** yer almamıştır.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı ķamuğ şüretler anıñ atı [bir]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, şehāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble ve imān anıñ, nāķa ve ‘imāme anıñ, baķhā ve tıķhāme anıñ, ķanā ‘at ve şükr anıñ, ħamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefķat ve şefā ‘at anıñ, ħaseb ve neseb anıñ, aşķāb-ı ‘izām ve ervāķ-ı kirām anıñ, aşķab-ı ħulķ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāķirāt anıñ faşīķ ve şaķīķ til anıñ, ķavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muħarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, ħac ve iķrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meş ‘arū’l-ħarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ķur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, emr-i ma ‘ruf ve **nehy-i münker** anıñ, tehlīl ü taķdīs anıñ, temcīd ve tesbīķ anıñ, vaķār ve sūkūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

“...andın soñ hemīşe ‘ādatı ol erdi kim oramķa çıkar erdi, dirresini élgıñe koyar erdi, bāzārda, oramlarda yöriyür erdi, nāmeşrū ‘ işler körer bolsa, emr-i ma ‘rūf kılur erdi taķı **nehy-i münker** kılur erdi. (NF (106/9-10-11)

“...irdiñiz ümmetlerdin yahşıraq, çıkarıldı kişilerge. buyrur siz edgülik birle taķı yıǵar siz körksüz işdin taķı biter siz tañrıǵa...” (SAKT (61b/8)

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

şavāb (ثواب) Ar. (ثواب) Kavram olarak, “iyi amel ve itaatin âhiretteki mükâfatı, hayırlı hareket,” demektir. KE’da **şavāb** 23, MM’de 2, NF’te 6 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **şavāb** kelimesi geçtiği ayetlerde “**yanut**” manasına çevrilmiştir.

“...özgeler hem bu tedbîrni **şavāb** kördiler, tégme birleri bir téve çıkarıp çerig tapa sürdiler. (KE (180r12-13)

yüz éligde kéđin bilingen hisāb

biliñ mundın öñrü kélür rāst **şavāb**

bu tertīb bilü bérse mü'min kişi

zekātü'l-ibilde muñı yok cevāb (MM (216/2)

“...eger diyet tileseles, cümle kabīla yıǵlışıp diyet bérmeķ āsān bolǵay tédi erse, şayh necdī aydı: vallāh bu re`y ingen **şavāb** re`y turur tedı. (NF (19/15-16)

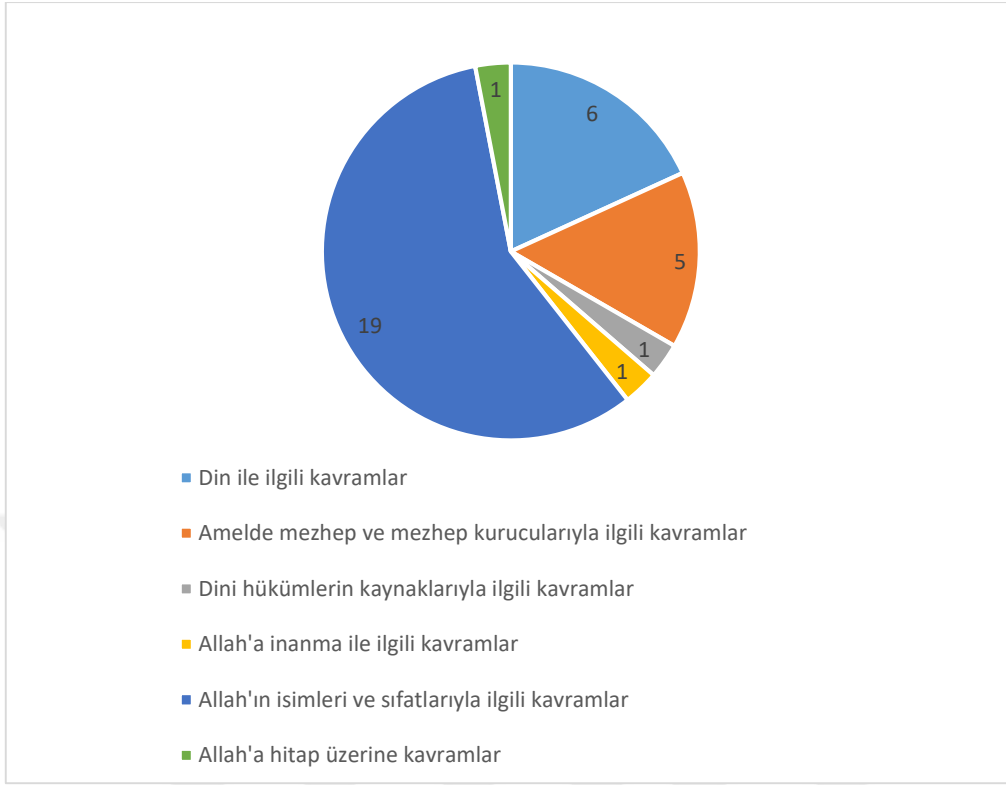
“...kim tileyür bolsa dünya yanutını, tañrı katında dünyānıñ yanutı taķı āhiret yanutı...”
(SAKT (97a/1) (مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ)

şirk (شرك) Ar. (شرك) Sözlükte “ ortak olmak, ortak etmek” anlamındaki **şirk**, kavram olarak, “Allah’ın zâtına, sıfatlarına, fiillerine şerik koşmayı” ifade etmektedir. KE’da **şirk** 3 kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde “**şirk**” yer almamıştır. SAKT’nde “**şirk**” kelimesi geçtiği ayetlerde “**ortaklık**” olarak tercüme edilmiştir.

“...kamug ħalāyıqlar tañladılar, munça edgülerge bérmedi, aña bérđi tép köñüllerine **şirk** kirdi. (KE (223r14)

“...taķı yok anlarǵa ikisi içinde **ortaklık**dın. taķı yok anga, anlardın yārīçidin...”
(SAKT(411a/9) (وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ

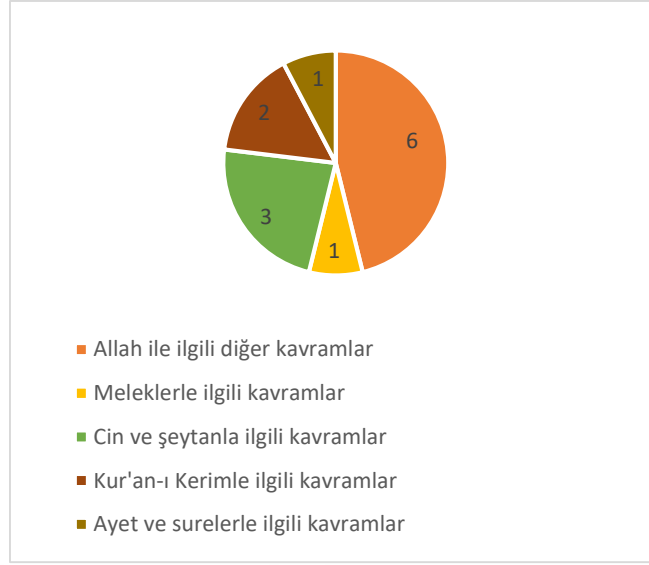
Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 1: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

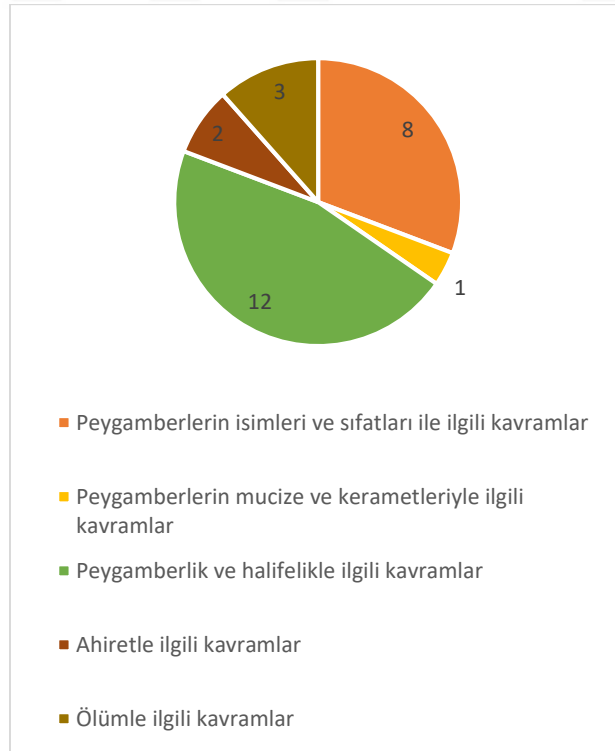
Grafiklerden yola çıkarak Mu'înü'l-Mürîd'deki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %18, Amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramların oranı %15, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %3, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %58, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %18, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %3'tür.

Şekil 2: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Allah ile ilgili diğer kavramların oranı %46, meleklerle ilgili kavramların oranı %8, cin ve şeytan ile ilgili kavramların oranı %23, Kur'an-ı Kerim ile kavramların oranı %15, ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı %8'dir.

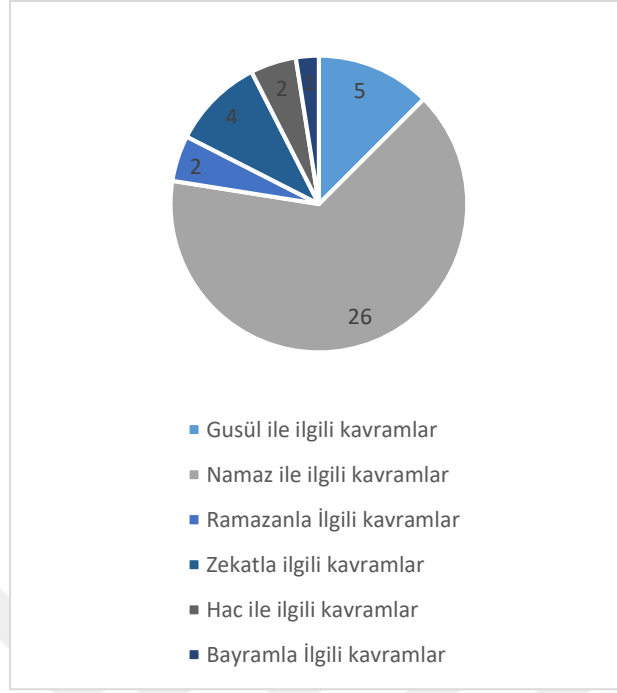
Şekil 3: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %31, Peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %4, peygamberlik ve halifelik ile ilgili kavramların oranı %46, ahiretle ilgili kavramların oranı %8, ölümle ilgili kavramların oranı %12'dir.

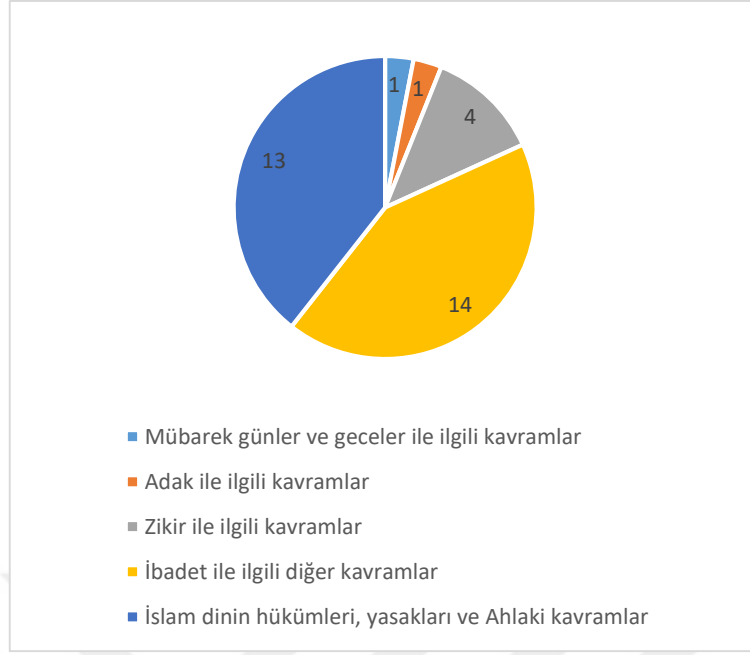
Şekil 4: Mu'înu'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili kavramların oranı %23, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili kavramların oranı %15, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %23, temizlik ile ilgili kavramların oranı %15, abdest ile ilgili kavramların oranı %23'tür

Şekil 5: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Gusül ile ilgili kavramların oranı %13, namaz ile ilgili kavramların oranı %65, ramazan ile ilgili kavramların oranı %5, zekat ile ilgili kavramların oranı %10, hac ile ilgili kavramların oranı %5, bayramla ilgili kavramların oranı %3'tür.

Şekil 6: Mu'înu'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %3, adakla ilgili kavramların oranı %3, zikir ile ilgili kavramların oranı %12, ibadetle ilgili kavramların oranı %42, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %39'dur.

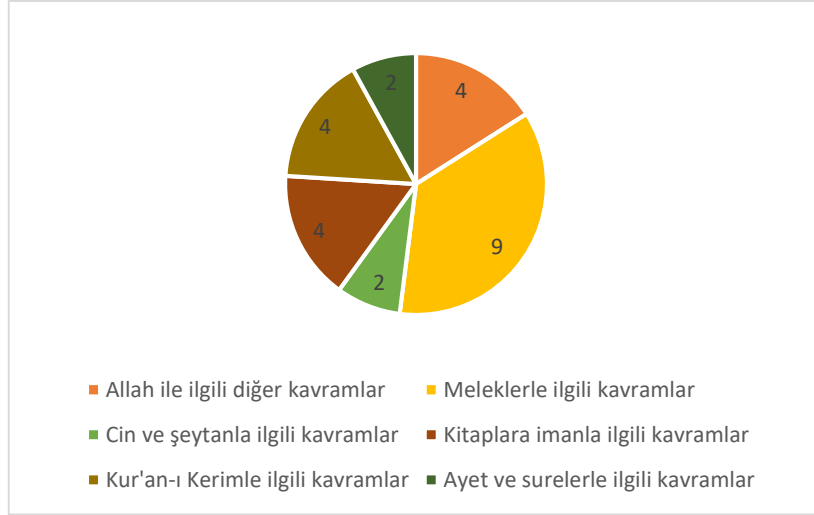
Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 7: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı

Grafiklerden yola çıkarak Nehcü'l-Ferâdis'teki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %29, amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramların oranı %29, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %4, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %4, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %17, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %17'dir.

Şekil 8: Nehcû'l-Ferâdîs'teki Kavramların oranı

Allah ile ilgili diğer kavramların oranı **%16**, meleklerle ilgili kavramların oranı **%36**, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı **%8**, kitaplara imanla ilgili kavramların oranı **%16**, Kur'an-ı Kerim ile ilgili kavramların oranı **%16**, ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı **%8**'dir.

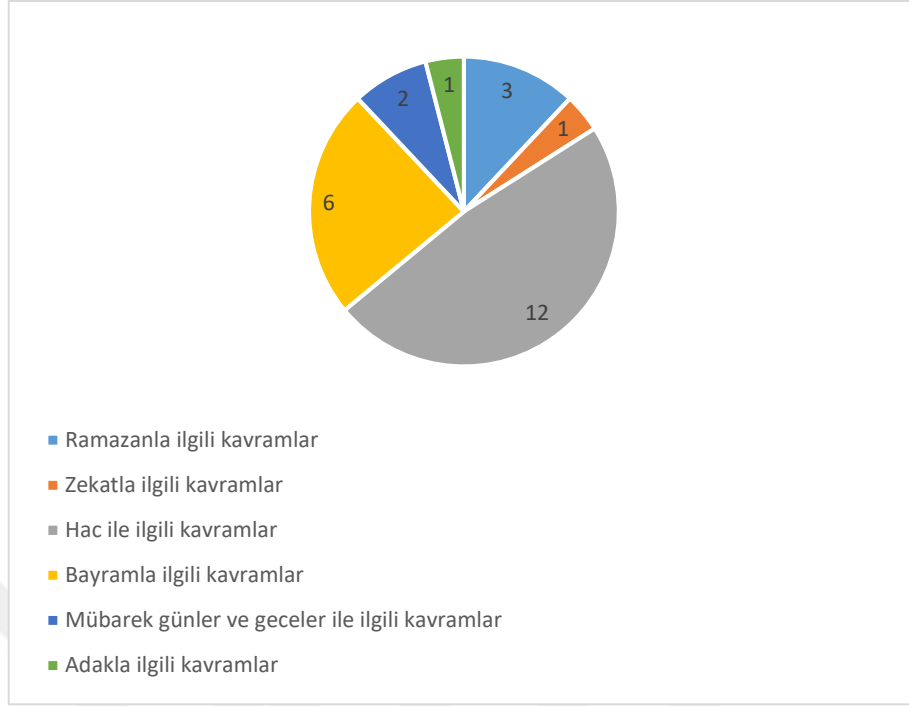
Şekil 9: Nehcû'l-Ferâdîs'teki Kavramların oranı

Peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %34, peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %1, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %31, ahiretle ilgili kavramların oranı %5, ölümle ilgili kavramların oranı %11, cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %18'dir.

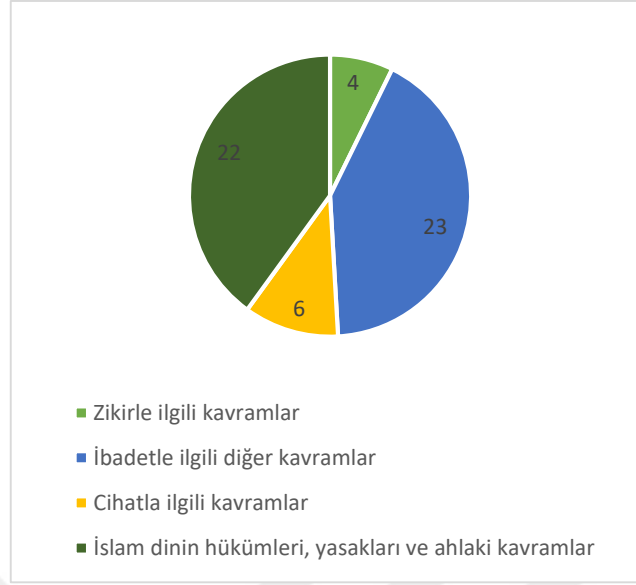
Şekil 10: Neḥcū'l-Ferādīs'teki Kavramların oranı

Kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %14, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %8, temizlikle ilgili kavramların oranı %8, abdestle ilgili kavramların oranı %4, gusül ile ilgili kavramların oranı %8, namazla ilgili kavramların oranı %68'dir.

Şekil 11: Neḥcū'l-Ferādis'teki Kavramların oranı

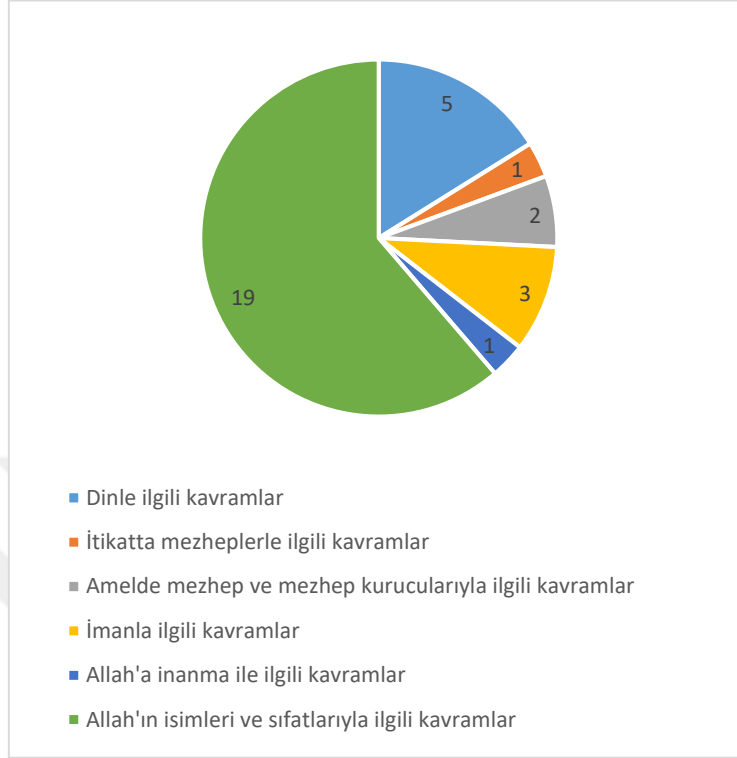
Ramazanla ilgili kavramların oranı %12, zekâtla ilgili kavramların oranı %4, hacle ilgili kavramların oranı %48, bayramla ilgili kavramların oranı %24, mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %8, adakla ilgili kavramların oranı %4'tür.

Şekil 12: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı

Zikirle ilgili kavramların oranı %7, ibadetle ilgili kavramların oranı %42, cihatla ilgili kavramların oranı %11, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %40'tır.

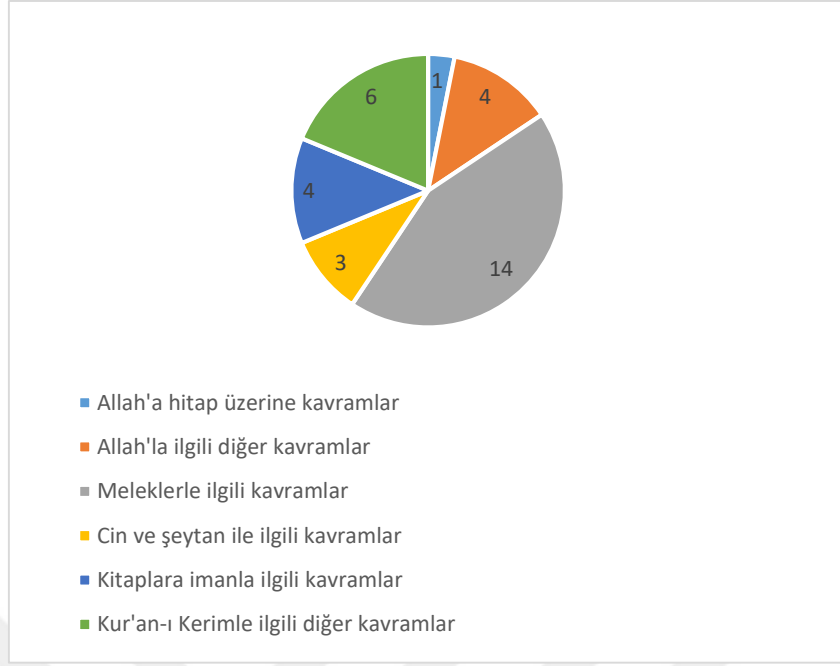
Ğışaşı'ı-Enbiyâ'daki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 13: Ğışaşı'ı-Enbiyâ'daki Kavramların oranı

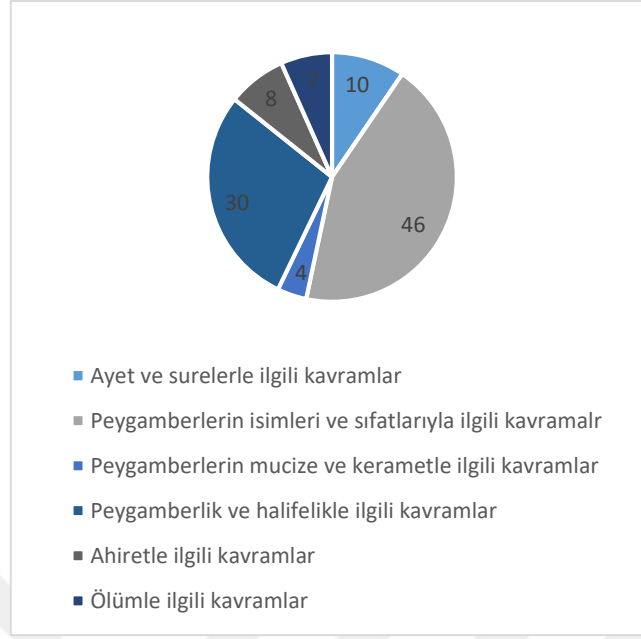
Grafiklerden yola çıkarak Ğışaşı'ı-Enbiyâ'daki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %16, itikatta mezheplerle ilgili kavramların oranı %3, amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramların oranı %6, imanla ilgili kavramların oranı %10, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %61'dir.

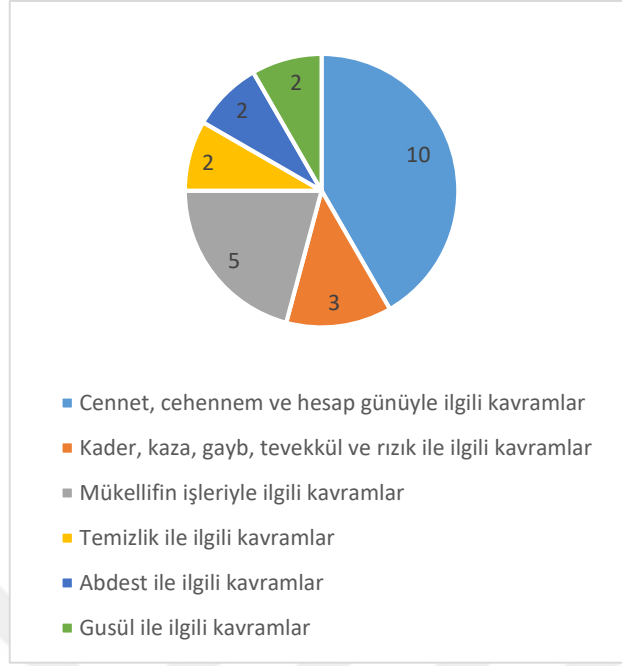
Şekil 14: Kıṣaṣu'l-Enbīyā'daki Kavramların oranı

Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %3, Allah ile ilgili diğer kavramların oranı %13, meleklerle ilgili kavramların oranı %44, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı %9, kitaplara imanla ilgili kavramların oranı %13, Kur'an-ı Kerim ile ilgili kavramların oranı %19'dur.

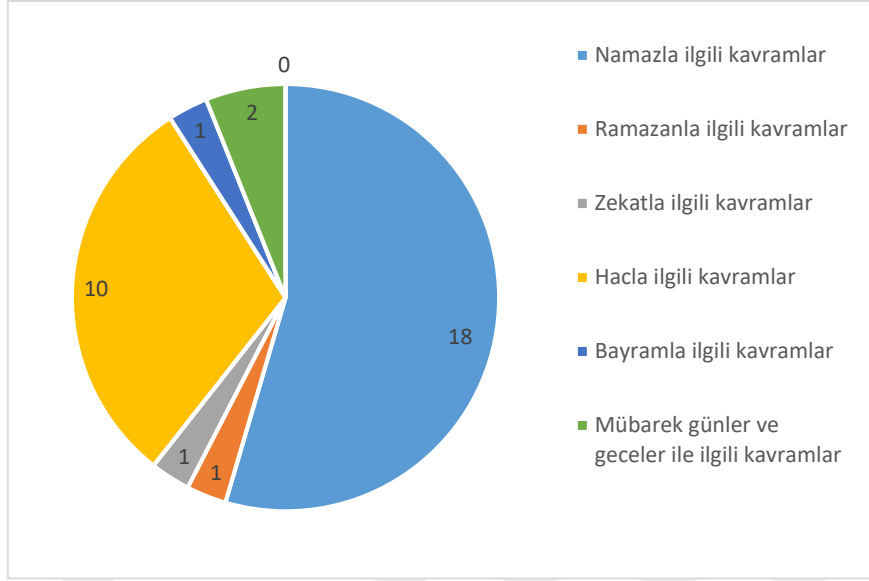
Şekil 15: Kışaṣu'l-Enbīyā'daki Kavramların oranı

Ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı %10, peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %44, peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %4, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %29, ahiretle ilgili kavramların oranı %8, ölümle ilgili kavramların oranı %7'dir.

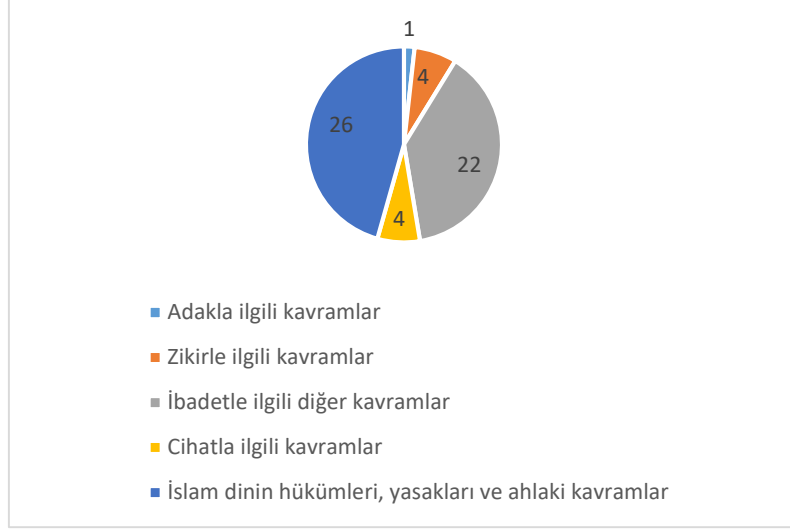
Şekil 16: Kıṣaṣu'l-Enbīyā'daki Kavramların oranı

Cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %42, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %13, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %21, temizlikle ilgili kavramların oranı %8, abdestle ilgili kavramların oranı %8, gusül ile ilgili kavramların oranı %8'dir.

Şekil 17: Kışaşu'l-Enbiyâ'daki Kavramların oranı

Namazla ilgili kavramların oranı %55, ramazanla ilgili kavramların oranı %3, zekâtla ilgili kavramların oranı %3, hacle ilgili kavramların oranı %30, bayramla ilgili kavramların oranı %3, mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %6'dır.

Şekil 18: Kışaṣu'l-Enbiyā'daki Kavramların oranı

Adakla ilgili kavramların oranı %2, zikirle ilgili kavramların oranı %7, ibadetle ilgili kavramların oranı %39, cihatla ilgili kavramların oranı %7, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %46'dır.

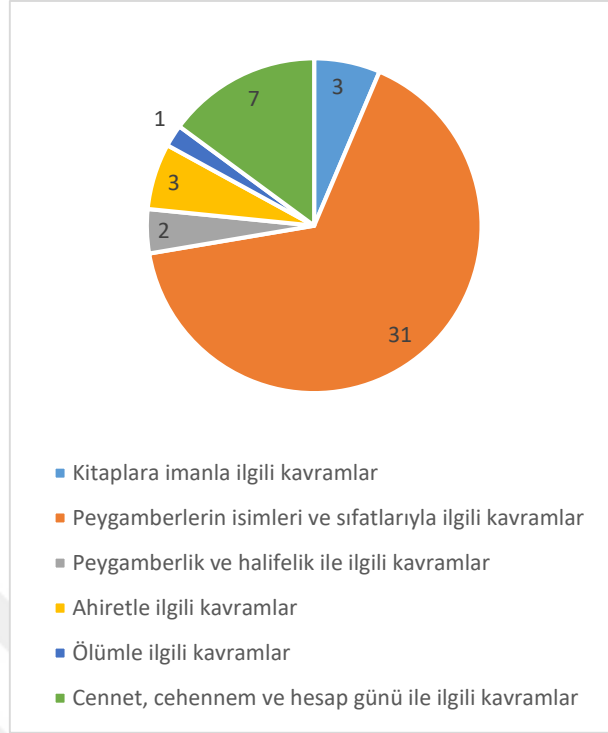
Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 19: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

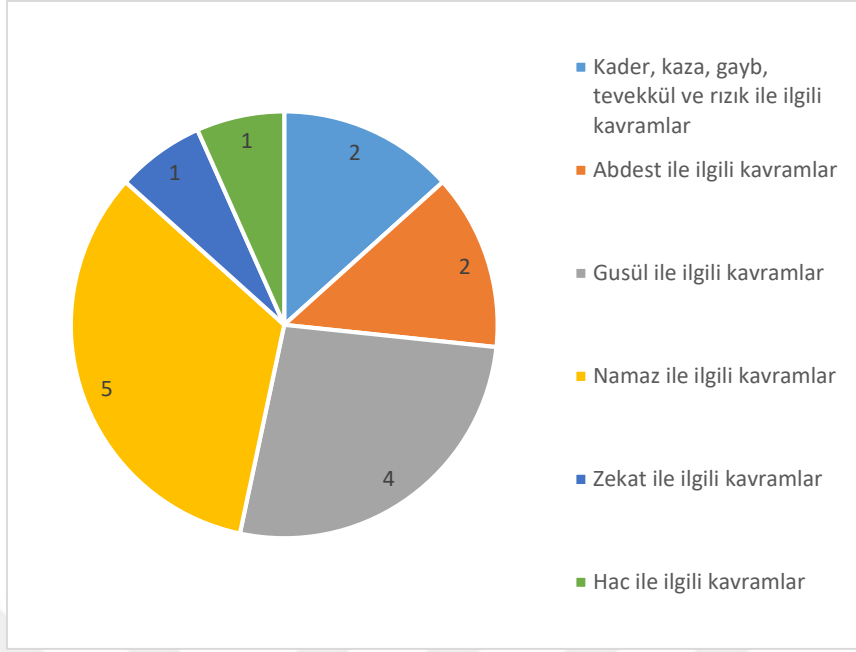
Grafiklerden yola çıkarak Kışāşu'l-Enbiyā'daki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %35, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %7, imanla ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %23, meleklerle ilgili kavramların oranı %47, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı %7'dir.

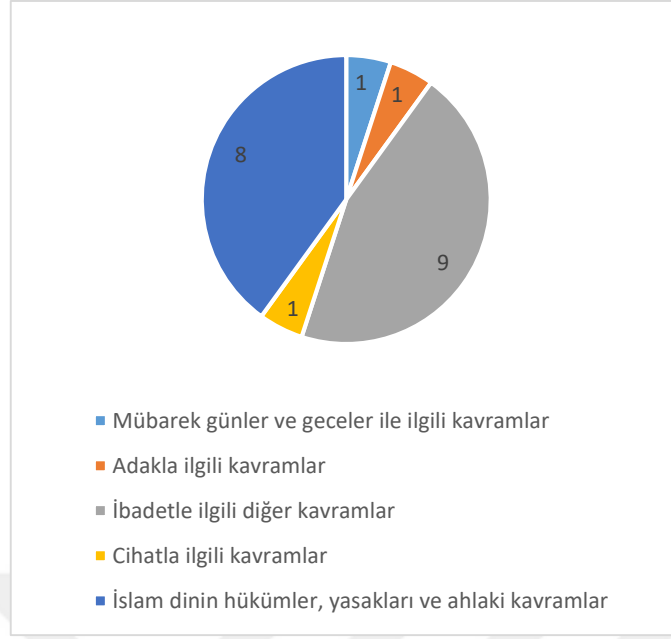
Şekil 20: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Kitaplara imanla ilgili kavramların oranı %6, peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %66, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %4, ahiretle ilgili kavramların oranı %6, ölümle ilgili kavramların oranı %6, cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %15'tir.

Şekil 21: Sırrı Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %13, abdestle ilgili kavramların oranı %13, gusül ile ilgili kavramların oranı %27, namazla ilgili kavramların oranı %33, zekâtla ilgili kavramların oranı %7, hacle ilgili kavramların oranı %7'dir.

Şekil 22: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %5, adakla ilgili kavramların oranı %5, ibadetle ilgili kavramların oranı %45, cihatla ilgili kavramların oranı %5, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %40'tır.

III. BÖLÜM: DİZİN

Mu'înü'l- Mürîd'deki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

âdem -1-

â. 5/7

aḥad -1-

a.+ sén 403/3

allah -6-

a.17/4, 35/2, 267/2,

355/3, 369/4

a.kelāmı 106/1

‘alī öz. is. -1-

‘a.11/3

‘amel -20-

‘a. 20/2, 20/4, 150/3, 156/1,

302/3, 322/4, 356/3

‘a. kı1- 22/3, 68/4, 155/4,

228/4, 229/4, 287/2, 405/2

‘a.+ din 19/4, 21/3, 120/1

‘a.+ ge 302/3

‘a.+ ge (‘ilm ü ‘a.) 324/1

‘a.+ siz 156/2

‘āṣī -1-

‘a. 73/3

‘aṭā -3-

‘a. 261/2, 406/1

‘a. Bol- 399/2

āyet -1-

ā.143/1

‘azāb -3-

‘a.192/4, 203/3

‘a.bol- 161/4

bid ‘at -1-

b.+lardın 371/4

bismillah -1-

b. 74/2

cemā’at -3-

c.131/1, 153/2, 153/4

cenābat -1-

c.+ ğa 104/3

cin -1-

c.4/2

cinān -2-

c.23/2, 277/2

cum’a -1-

c. 90/3

cünüb Ar. -1-

c. 242/1

dīn -2-

d. işleri 243/3

d.+niņ 243/4

du‘ā -5-

d. devleti 382/2

d. kı1- 86/2, 97/4

d.+nı 86/4

d.+sı 380/3

ebū bekr öz. is. -1-

e. 11/3

ecel -2-

e. 255/3	fāşık -1-
e.+niş 274/3	f. 49
elḥamdüli'llah -1-	ġaffār -1-
e. 298	ğ. 403/4
enşārī -1-	ġafūr -1-
e. oğlanları 34/3	ğ. 403/4
enbiya -4-	ġusl -2-
e. 6/3, 71/, 14/2	ğ. 87/4, 91/1
e.+lar 5/2	ḥadiş -3-
estağfirullah -1-	ḥ. 287/3, 331/3, 332/
e. 358/4	ḥayr -3-
fātiḥa -1-	ḥ. u iḥsān 276/2, 381/3
f.108/3	ḥ+ıdın 343/4
fārūk -1-	ḥelāl -15-
f. 11/3	ḥ. 232/4, 233/3, 236/2, 236/4,
farīza -13-	237/3, 239/1, 239/3, 242/2
f. 66/1, 87/2, 115/1, 117/3,	ḥ. bér- 247/2
133/4, 151/3, 159/2, 186/1	ḥ. bol- 238/3, 243/2
f. bol-181/2	ḥ. kıl- 241/2
f. kıl- 90/2	ḥ. kör- 247/4
f. turur 73/2	ḥ. loḳma 2/2
f.+nı 118/3	ḥ. ne
f.+sı 69/3	hidāyet -3-
farz -7-	h. bér- 405/4
f. 87/4, 118/1, 134/2	h. ḳuşı 60/4
f. bol- 89/1	h.+ ġa 353/3
f.+ ı (belirtme) 168/1	hızr -1-
f.+ ı (iyelik) 94/3	ḥ. 394/4
f.+ nı 113/	ḥaḳ -23-
fıtır -1-	ḥ. 26/3, 32/4, 69/4,
f. buğdayı 173/1	92/4, 323/3, 343,3

359/3, 374/4, 392/3
395/3
h.+ dın 50/2, 311/2, 329/2
h.+ dın (havf+ı h) 119/4
h.+ ka 18/2, 28/1, 43/3
270/3, 291/4, 310/1
375/4, 379/4, 396/4
h.+ ın 28/2, 43/1, 156/3, 329/1

ḥalīm -1-

h.+ sén 403/4

ḥamd -6-

h. 1/1, 4/1, 4/3, 378/1,
h. ü şenā 16/2
h. ü tesbīh 275/1

ḥamīd Ar.-1-

h. (ḥamīdün mecīd) 405/4

ḥanīfe -8-

h. 106/4, 143/1, 200/2,
200/3, 219/4, 226/3,
239/3, 266/1

ḥarām -9-

h. 188/2, 236/3, 245/3, 249/2,
264/4
h. bol- 191/3, 251/4
h. yé- 247/2
h.+ dın 323/1

ḥisāb -6-

h. 65/4, 205/2, 216/1, 218/3
h. kıl- 192/2, 222/4

ḥayz -1-

h. 90/1, 266/3

° ibādet -11-

°i. 95/1, 122/4, 325/1,
326/3, 360/2
°i.+ni 96/4, 120/4
°i+ka 44/2, 95/2
°i+leri 384/1
°i+lerin 313/3

iblis -1-

i.52/1
i.+ke 53/1

° id -1-

°i. (ékki°i.) 90/3

iḥrām -1-

i.90/3

ilāhī -6-

i.1/1, 2/1, 4/4, 9/3,
403/2, 404/3

illallah -1-

i.16/4

imām -19-

i.80/4, 111/1, 132/3, 134/2,
134/3, 135/2, 136/1, 144/2,
145/2, 146/2, 363/1
i.bol- 305/1
i.érür 272/4
i.+ ga 1112/2, 132/1, 137/1,
141/1, 145/1
i.+nuḡ 273/2

īmān -15-

ī.9/4, 13/3, 14/3,
20/4, 21/1, 23/1,

62/1, 196/3, 285/1, 357/2, 358/1, 402,2 ī. kētūr- 13/2 ī.+ ı (iyelik) 117/4 ī.+ ıñ 357/3	kerīm -1- k.+ sén 403/3
imām-ı şāfi'ī -1- i.229/1	kelām-ı zülāl-1- k. 33/2
islām -6- i.23/4, 196/3, 402/2 i.érür 24/2 i.+nı 24/3 i.402/1	kelāmu'llāh -1- k. 69/4
istincā -1- i.+ dın 97/1	kıbla -2- k. 67/3, 99/2
ķader -1- ķ.+ ġa man- 14/3	ķırā'at -12- ķ. 68/2, 133/4, 138/2, 140/2, 142/3, 143/1, 143/3, 155/2 ķ. (ķıyām u ķ.) 135/1, 139/3 ķ.+ sızın 142/2, 144/3
ķahhār -1- ķ. ıdı 51/3	ķunūt -5- ķ. 151/1, 151/3 ķ.+ dın 152/2 ķ.+ ġa 152/1 ķ.+ nı 109/1
ķarībün mine'l-muħsinīn Ar.-1- ķ.26/3	ķu'ūd -1- ķ. 142/1
ķazā -11- ķ. 159/2, 159/3, 160/1, 160/4, 172/2, 181/3 ķ. ķıl- 161/1, 161/4, 162/1 ķ. nezri 167/1 ķ.+ nı 160/2	ķurbān -3- ķ. 194/1, 194/3 ķ. ķıl- 195/1
ķeffāret -3- k. 167/2, 169/3, 172/4	ķüfr -1- k. +ge 73/4
kāfir -3- k. 52/1, 235/3, 247/4	ķıyāmat -5- ķ. 14/3, 43/2 ķ. kūn 27/4 ķ. kūni 279/2, 281/3
	ķıyām -13- ķ. 68/1, 129/1, 140/2, 143/3,

146/4, 155/2	136/2,137/3, 138/1
ķ. u ķırā'at 135/1, 139/3	mesh -7-
ķ. u rükû' 383/2	m. ét- 70/3, 75/1, 94/2, 184/1
ķ . şıyām 194/3	m.+ i 98/1, 184/1, 185/1
ķ. u sücud 142/1	mevt -2-
ķ.+ da 142/3, 276/3	m. 262/3, 263/1
ķiyām-u ķırā'at Ar -1-	mi' rāc -1-
ķ. u ķırā'at 135/1, 139/3	m. 377/4
ķiyām-u rükû' -1-	mine'l-mutteķīn -1-
ķ. u rükû' 383/2	m. bol-24/4
ķiyām-u sücüd -1-	mu 'azzam imām -1-
ķ. u sücud 142/1	m. imām 228/1
la'net -1-	muķtedī -4-
l. 53/1	m. 146/2, 272/3, 273/1
laţīf -1-	m.+ niġ 130/2
l. 51/3	muķtedā -4-
ma 'şiyet -3-	m. 304/1, 304/4
m. 59/2, 313/4	m. bol-334/3, 398/3
m. ķıl- 42/3	muĥammed -3-
māsivallah -2-	m. érür 5/4
m.306/2, 334/4	m. resül 7/2, 10/4
mecīd -1-	mūsā öz. is-2-
m. (ĥamīdün m.) 405/4	m. 55/1, 394/3
melek -6-	muşţafā öz. is.-1-
m. 10/1, 14/1,	m.+ dın 12/3
m. (ins ü m.) 4/2	münāfık -1-
m. téġ 328/2, 383/1, 389/2	m. 64/1
mescid -1-	münacat -1-
m. 300/1	m. 400/2
mesbūk -6-	münezzeh -1-
m. 132/4, 134/8, 135/4,	m. 30/4

mürsel -1-

m. 379/1

mühtedā Ar -1-

m. 304/4

nezir -2-

n. 168/3

n.+ i (każā n.) 167/1

nifās -1-

n. 90/1

nişab -6-

n. 188/3, 192/1, 204/4

n. bol- 188/1, 194/1, 204/2

nūḥ necī öz. is-1-

n. 40/4

nūrullah Ar -1-

n. 329/4

°oşmān -1-

°o. 11/3

rab(b) -4-

r. 49/2, 86/3, 93/2

r.+ dın 406/1

rabbānī -2-

r. (ilham+ı r.) 287/3, 389/1

raḥīm -1-

r. 403/3

ra'ūf -1-

r.+ sén 403/4

rāzık -1-

r. 49/2

rekā'at -1-

r. 181/2

resül -9-

r. 7/2, 9/3, 12/4, 32/1, 35/1,

35/2, 38/3, 49/3,

r. fi'li 348/2

r. ḥāli 348/4

r. kavli 348/1

r. sünneti 55/3, 164/4

r.+ ğa 10/4, 35/3, 270/3

r. érdi 379/2

r.+ dın 379/2

r.+ dın 379/2

resülullah -1-

r. 33/1

rubūbiyyet -1-

r- i ü'l-celāl 29/4

rusül -6-

r. enbiya 5/2, 6/3, 7/1, 14/2

r. mihteri 10/4

r. (mürsel r.) 379/

rek'at -22-

r. 108/4, 123/1, 125/4, 127/4,

128/1, 133/3, 133/3, 137/2,

140/1, 146/1, 146/3, 146/4,

147/2, 148/2, 150/1, 155/1,

175/4, 176/2

r.+ da 147/1, 148/3

r.+ ını 132/2, 147/4

rükû ° -15-

r. 68/2, 129/2, 139/3, 146/1,

151/3, 152/3

r. ḥükmi 146/3

r. u sücüd 142/4, 342/1, 383/2	şırāt -2-
r. (sücüd u r.) 142/1	ş. 65/3, 65/4
r.+ da 145/1, 151/1	şıyām -1-
r.+ dın 135/1, 152/1	ş. u zekāt 194/3
şāfi -1-	sūre -1-
ş.107/3	s.+ dın 108/3
şamed -1-	sücūd -16-
ş.+ sén 403/3	s. 68/3, 139/3, 147,1/ 147/2,
şahābe -2-	153/3, 154/1, 342/4, 343/1
ş. 11/1	s. (kıyām us.) 142/1
ş. vü yār 12/1	s. (rükû 'u s.) 142/4,
şahib-şer ' -1-	342/1, 383/2
ş. 251/2	s. ét- 77/4
şahib-şerī' at -1-	s.+ dın 135/3
ş. 251/2	s.+ ğa 151/2, 152/2
şavāb -3-	sünnet -19-
ş. 205/4	s.75/4, 90/4, 94/3,
ş.+ ı (iyelik) 172/2	116/1, 117/1, 117/2,
ş.+ nğa 111/4	118/2, 118/4, 297/3
şavm-ı zihār -1-	s. (ādāb u s.) 98/4
ş. 167/1	s. érür 87/3, 164/3
secde -9-	s. (terk+i s.) 116/4
s. 112/4, 137/1,	s.+ i (belirtme) 88/1
137/3, 149/4, 1555/2	s.+ i (iyelik) 74/1,
s. kııl- 148/1, 149/2, 291/4	382/4, 391/3
s.+ si 148/3	s.+ i (havāşş s.) 163/4
secde sehiv -2-	s.+ i (resul s.) 55/3
s. + ge 136/1	s.+ iñe 164/4
s.+ ni 128/4	şeytān -2-
secde tilāvet -1-	ş.281/3, 319/4
s. 114/1	ţā'at -7-

t. 321/3, 326/1

t. kı1- 25/2, 354/2

t.+1 (iyelik) 50/3, 53/3

t.+ ını 196/2

ṭahāret -1-

t. kı1-99/1

taḫvā -5-

t. (zühd ü t.) 322/3, 325/1,

356/3, 357/1

t. érür 323/1

ṭarīḫat -17-

t. 49/1, 236/1, 320/2,

344/1, 344/3, 345/2,

345/3, 346/3, 347/2,

348/2, 367/4, 382/3,

385/3, 389/2, 393/3,

t. + da 314/1

t. + nıḡ 302/2

taṣavvuf -1-

t. 307/2

tehlīl -1-

t. 275/1

tekbir -4-

t. 68/1, 129/2, 130/1

t. kı1-129/1

tekbīrāt-1-

t. 110/3

teṣṣhūd -6-

t. 124/2

t. érür 183/4

t. kétür- 126/2

t. okı- 110/1

t.+ da 276/4

t.+ ge 124/4

tevbe -5-

t. kı1- 39/3, 48/2, 273/3, 284/4

t.+ siz 273/4

tevekkül -2-

t. 43/1, 44/1

teyemmüm -4-

t. 102/1, 102/3, 105/1, 103/4

t. kı1- 106/2

tilāvet -1-

t. + de 137/1

ümmet -2-

ü.+ i 7/4

ü.+ ün 119/3

vācib -25-

v. 108/1, 110/2, 110/4, 111/2,

112/1, 112/2, 113/1, 113/2,

115/3, 117/2, 118/3, 134/2,

151/3

v. bol- 112/2, 113/4, 114/2,

vefāt -2-

v. 266/3

117/3, 169/3

v. érür 109/4

v. kı1- 116/2, 116/3, 194/1

v. turur 109/2

v.+ din 118/1, 151/4

vitir -1-

v. 109/2

vużū' -1-

v. 87/3

zekât -41-

z. 186/1, 188/2, 189/1, 205/3
206/2, 206/4, 207/2, 210/2,
210/3, 211/3, 212/1, 214/3,
217/1, 223/1, 223/3, 224/3,
225/2, 226/1, 227/1
z. bér- 186/2, 190/3, 191/2,
191/3, 192/3, 196/1, 200/1,
212/4, 225/4, 230/1
z. béril – 220/2
z. fermānı 221/4
z. (şıyām u z.) 194/3
z.+ ı (belirtme) 226/2
z.+ (iyelik) 187/1, 209/2
z.+ ın 204/2
z.+ nı 196/4, 209/3, 222/4

z.+ nıñ 193/2, 193/4

zekātü'l-ibıl -1-

z.de 216/4

zühd -6-

z. 321/3, 323/4
z. ü taķvā 322/3, 325/1, 356/3
357/1

zū'l-celāl -2-

z. 33/1
z. (rubūbiyyet+i z) 29/4

TOPLAM: 153

Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların Dizin ve Sıklığı.

°ābid -20-

°ā. 369-4, 8; 372-10, 14; 373-3; 391-17; 392-3, 4, 5, 7, 8, 9
404-3, 6, 9; 409-16; 410-3, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 15, 17; 411-1
4, 5; (°ā. ve zāhid) 373-13
°ā.+ niḡ 372-16; 404-5, 6, 8
9, 14
°ā.+ ni 372-11, 12; 411-3
°ā.+ ke 372-11; 409-16
°ā.-ka 409-10
°ā.+ i 372-12, 15
°ā.+ leridin 391-17; 409-7

ādem -37-

ā.+ 51-8, 11; 278-7; 279-2, 16, 17; 280-5, 8, 12, 13, 15;
281-8, 10, 14; 282-14; 338-9;
339-4; 379-4, 5; 394-4; 425-2; 44-13
ā. peygāmbār + 36-13; 37-16; 38-3; 51-9; 53-11, 12, 13
14; 65-11; 276-12, 14, 17; 278-5, 9, 12, 14, 16; 279-10, 11, 12,
13, 15, 17; 280-1, 4, 5, 14, 17; 281-1, 3, 6, 7, 15, 17; 282-1, 4, 6, 13, 14;
337-1, 5, 8, 9, 11, 16; 338-4, 7, 8, 11, 15; 339-1; 379-3;
419-7, 8, 9, 10
ā.°as 338-10

āḡiret -87-

ā. 58-4; 67-15; 98-9; 124-6;
147-5; 148-1, 2; 223-14; 256-12; 274-13; 313-2; 367-10;
395-15, 16; 397-11, 12, 401-12; 423-8; 425-1, 15; (ā. yeri+)
93-8; 119-10
ā.+ niḡ 136-11; 393-4
ā.+ ni 76-4; 106-3
ā.+ ka 6-1, 16; 77-9; 78-10;
85-16; 86-3; 88-16; 136-8; 148-6; 157-15; 167-11;
174-1, 3; 183-7; 198-2;
201-3; 206-2, 3, 15; 232-15;
236-9; 237-3; 247-14; 257-17;
262-2; 274-2; 275-14, 16, 17;
323-3; 326-5; 395-15, 16; 423-3; 427-6, 10, 436-1; 438-8
ā.+ te 16-4; 58-4; 111-3, 7;
164-9, 12, 13, 15; 173-7;
185-15; 194-4;
200-15; 207-8; 209-10;
214-15; 231-14;
274-4; 309-16; 320-2;
324-4; 327-5; 367-8, 9; 396-13; 397-10; 398-8;
407-6; 408-5,
10; 424-12; 425-8; 425-2;
426-14; 438-4; 442-3
ā.+ de 63-2; 231-3; 251-15;
ā.+ ni 396-16

ā. + iḡni 200-9	139-12; 149-5; 155-9;
ā.+ i 423-7	156-5; 172-6; 173-17; 406-3
aḥmed -3-	eba'l-hasan (yā e.) 272-17
a.+ 79-12; 80-6, 8, 15; 81-1, 5	°amel -79-
a'lā'illiyyīn -2-	°a. 145-8; 222-3, 7; 246-11;
a.+ ke 92-14	254-13; 265-16; 436-1
a.+ de 198-1	(ā.+ i ṣālīḥ) 424-3; 427-8, 9
°alī -65-	°a. birle 177-5; 241-10, 14;
°a.+ 5-7, 15; 27-8; 33-6, 7;	268-16; 283-5; 288-11; 300-
48-11, 12; 50-13, 14, 15, 16;	8; 308-10; 413-12
52-15; 63-13, 15, 16; 72-7;	°a. kııl- 2-17; 3-1; 66-15; 102-14;
85-1; 86-9; 87-6; 92-10; 100-	111-6; 168-17; 198-9; 200-13;
5; 101-11, 12; 103-12, 13; 104-	201-5, 6; 206-17; 207-1; 219-12,
7; 119-15; 120-4; 121-14; 132-6,	14; 225-1; 311-17;
7; 134-2, 3, 4; 135-8, 9; 136-5; 137-	401-3, 4, 9; 407-
7, 10, 13; 139-1, 2, 3, 4, 5, 10, 12, 14	13; 423-7; 424-2
16; 140-2, 5, 6, 7, 11, 15;	°a. bol- 177-8
141-2, 7; 142-1, 5, 7, 9, 12; 145-4,	°a.+ ni 401-5; 402-9, 11, 12,
5, 9, 10, 11, 13, 17; 146-2, 3, 15;	13, 15
147-2, 3, 14, 17; 148-1, 2, 3,	°a.+ ke 254-13
4, 6, 7, 11, 14, 17; 149-1,	°a.+ din 197-10; 309-2
2, 5, 8, 12, 14; 150-4, 6, 10, 13;	°a.+ im 274-14
151-5, 6, 7, 11; 152-5, 6,	°a.+ imni 293-1, 6,, 12; 413-14
8, 9, 11, 14, 15, 16; 153-1,	°a.+ iḡ 413-13; 442-6, 7
2, 4, 7, 10, 12, 17; 154-2, 9, 13,	°a.+ iḡni 413-13
14, 16; 156-10; 158-6, 10, 12, 16;	°a.+ i 401-5, 9; 402-16; 403-7,
159-2, 3, 16; 160-3, 4, 5; 162-16;	12, 406-5; 413-3, 11
166-6, 8, 11, 16; 167-16, 17; 168-2,	°a. iniḡ 401-10
3;176-2, 12; 202-15; 243-1; 266-2;	°a.+ ini 401-12, 14; 402-9, 10
272-17; 273-1, 3, 10; 416-1, 2	13, 14, 16; 403-7; 406-5
°alī ibnü ebi tālib+ 138-3;	°a.+ iḡe 413-11

- °a.+ idin 146-4
- °a.+ imiz 241-11
- °a.+ leri 306-2, 3; 323-15; 346-13; 403-12
- °a.+ leriniñ 303-9; 323-11, 12
- °a.+ lerini 323-11
- °a.+ leriñe 260-3
- °a.+ ler 2-15; 119-2; 29-3; 197-9; 294-2; 334-14; 439-15; 440-2
- °a.+ ler 2-15; 119-2; 29-3; 197-9; 294-2; 334-14; 439-15; 440-2
- °a.+ leriñ 265-15; 324-8
- °a.+ lerdin (eğgü°a.) 232-7
- °a.+ lerimni 374-11
- °a.+ leriñke 439-16
- °arafāt -6-**
- °a.+ 271-7; 275-1, 11, 12, 13; 275-11, 13; 282-7
- °a. tağı+ 84-6; 274-16; 282-5
- °arefe -1-**
- °a. kün 84-5
- °arş -7-**
- °a. 60-5; 288-10; 394-4
- °a.+ қа 37-17; 288-9
- °a.+ ke 318-2
- °a.+ ıña 394-5
- aşhāb -6-**
- a.428-4; (a. ve yārān+) 222-6 237-2; 403-14
- a.+ larıñnı 73-13
- a.+ ları 345-13n
- °āṣī -19-**
- °ā. 68-17; (ā. ve cāfi+) 3-1; 86-16; 89-4, 7; 200-7; 321-9; 444-10
- °ā. bol- 273-16
- °ā.+ ni 363-14
- °ā.+ ler 277-12
- °ā.+ leriñ 304-1; 309-4
- °ā.+ leriñ 306-6
- °ā.+ larқа 306-6
- °ā.+ larğa 306-11
- °ā.+ lerdin 306-5, 8
- °aṭā -11-**
- °a. 422-3, 4
- °a. қıl- 199-12; 295-7; 309-2; 329-2; 333-12
- °a.+ sı 412-15
- °a.+ sını 312-4; 334-12
- °a.+ lar 205-3; 314-16
- āyet -61-**
- ā. 4-1; 6-6; 8-3; 48-2; 74-9; 93-1; 95-12, 17; 97-16, 17; 123-17; 124-2, 6, 9, 8, 11; 135-14; 143-6, 12; 176-17; 198-15; 201-7, 8, 9, 10; 255-6; 256-17; 257-10, 15; 263-9, 13; 314-10; 315-1; 380-1; 384-7; 385-13; 417-12; 418-4, 7, 9; 419-1, 3

ā.+ niṅ 96-1; 255-11; 256-17,
257-10; 384-12
ā.+ ni 16-12; 51-1, 9; 92-16;
93-7; 101-14; 116-17; 142-
14; 143-5; 177-7; 248-6; 257-
10; 291-2; 311-13; 324-5; 344-
1; 345-2, 6, 10; 375-8; 379-14;
380-4; 403-3
ā.+ қа 131-15; 198-16; 199-16
ā.+din 176-17; 204-16
ā.+ i (raḥmet ā.) 198-15;
(ʿazāb ā.) 198-16
ā.+ ini 8-4
ā.+ lerni 418-16

ʿazāb -46-

ʿa. 18-10; 164-12; 396-14;
418-12; (ʿa ve/uʿukūbet+)
14-11, 12; 17-3; 67-9, 11;
97-15; 165-8, 11; 196-8, 11,
15; 197-14; 199-8; 201-4; 236-
17; 250-11, 16; 251-3; 279-6, 10;
301-11, 12; 321-11, 12; 345-17;
(ʿa. āyeti) 198-16;
(ʿa ferishteleri) 443-8
ʿa. bol- 346-15; 439-7
ʿa. kıl- 74-15; 116-1
ʿa. kel-117-9
ʿa. teg- 117-10
ʿa.+ um 18-12
ʿa.+ ı 66-5; 116-3; 304-1; 420-

7; (ʿa ukūbeti) 97-15
ʿa.+ınıṅ 387-2
ʿa.+ ını 11-2
ʿa.+ ıdın 9-12; 18-16; 58-5;
165-13; 198-17; 235-1; 243-
17; 346-15
ʿa.+ lar 96-3
ʿa.+ larnı 61-13

bāṭıl -11-

b. 19-9; 27-13; 35-9; 51-2;
60-6; (b. dīnler) 51-2
b. er- 226-11
b. bol- 40-14; 72-9; 144-6
b.+ kıl-43-11
bol. saḡın -226-11

bid ʿat -1-

b. işler 387-5

bismillah -1-

b. kelimesi 165-5

burāḡ -3-

b. 52-12, 13, 15; 53-1
b.+ қа 52-13

cāhiliyyat -3-

c. (c. vaḡtı+) 38-14; 51-7
c.+ ta 1351-1

cāmi ʿ -5-

c.+ niṅ 249-4
c.+ қа 249-4
c.+ de 240-8
c.+ inde 187-13; 249-2

cebreyil -102-

c.+ 8-16; 9-10; 10-1, 6, 13;
 37-12; 38-7, 14; 47-1, 11;
 52-13; 53-1, 9; 54-7, 11,
 12, 15, 16; 55-2, 9, 11; 56-
 1, 3, 8, 12, 16; 57-13, 14;
 61-3, 5, 8, 11, 16; 62-2; 63-
 6; 64-12; 65-1; 66-2, 14; 67-3,
 6, 8, 11, 16; 68-2, 5, 8; 87-6, 8;
 88-14, 15; 89-2, 6, 12;
 99-5; 101-3; 103-5; 116-2, 3,
 15; 120-9, 14; 143-5; 171-1, 3;
 179-7, 8, 15; 216-3, 5; 217-9,
 10, 13; 236-4; 238-15, 16;
 263-5; 277-8, 9, 10, 11, 12, 14;
 279-12, 14, 16; 281-4;
 282-4, 6; 334-8; 338-
 339-4; 356-5, 6, 9, 10, 14,
 15, 16, 17; 397-13; 380-4; 386-7;
 393-6; 394-1; 416-8;
 417-16; 425-14; 428-2
 cebrā'il+9-7; 88-13
 c. °as 5-9, 10; 10-3, 4,
 6, 11, 13; 16-11; 17-5; 18-6;
 19-17; 33-1, 5; 38-6, 9, 12, 16;
 40-8; 48-9; 52-12; 53-7,
 8, 10, 14; 54-1, 5, 7, 12, 16; 55-3,
 7, 10, 12; 61-4, 12, 13, 17; 62-3,
 7, 8, 11, 16; 68-2,
 6, 8; 72-16; 73-3;
 79-1; 88-15, 16; 89-3, 8;

99-4; 101-2; 138-5; 142-14;
 157-13; 159-1; 161-7; 170-15;
 171-1, 5; 173-3; 179-1, 2, 9;
 216-2; 333-10, 13; 334-6;
 338-9; 356-6, 7;
 386-8; 393-4

cehennem -2-

c. tur- 14-10
 c.+ ke 74-5

cenāza -5-

c. üze 87-7
 c.+ ka 168-2
 c.+ mni 103-14
 c.+ sini 104-8
 c.+ sığa 205-16

cemā'at -10-

c. 42-16; 43-12; 242-9, 12,
 15, 17; 296-3; (c. c.) 87-9;
 (c. halkı+) 249-6; 34813
 c.+ nı 242-2, 3, 4, 8
 c.+ ka 109-15
 c.+ da 59-16
 c.+ larnı 88-6

cihād -4-

c. 60-17; 61-7
 c. kıl-262-13; 2095

cinān -1-

c. da (şadr+ı c.) 443-13

cum'a -11-

c. 2-8; (c. kün+) 5-13; 24-6;
 112-7; 136-8; 263-5;

(c. namāzı+)

24-14; 106-2, 8; 240-7, 8, 9

c. bol- 105-14

c.+ da 105-14

dār-ı beḳā -9-

d.+ ḡa (dārı fenādın d) 84-4;

105-1; 122-8; 233-13;

239-4; 242-7

d.+ ḡa (dārū fenadın d.)

131-11; 167-15

d.+ ḡa (dārū'l fenādın d.)

443-17

dāvūd -5-

d. peygāmbere+ 64-9, 16;

261-7, 8; 301-1, 2; 351-6;

392-2

defn -8-

d. kıl- 103-16; 131-4, 11;

145-4; 151-6; 154-14, 15;

155-1; 168-4; 178-2, 3

dīn -50-

d. 15-; 68-4; 102-15; 118-1;

291-16; 412-1; 424-2; (haḳ

d.) 51-2

d . birle 161-15

d. üçün 193-5

d.+ im 11-8; 406-13

d.+ imni 134-17

d.+ imke 364-16; 365-3

d.+ iḡ 9-4; 34-14,16; 144-10

d.+ iḡni 246-11; 406-11

d.+ iḡke 364-17

d.+i 6-5, 6; 7-3; 8-14; 15-2

78-17; 80-10; 404-17; 412-5;

(muḥammed d.) 163-9; (ʿisā d.)

79-5; (taḡrı d.) 188-7

d.+ iniḡ 200-14;

(muḥammed d.) 163-11

d.+ ini 15-17; 412-4

d.+ ini 15-17; 412-4

d.+ iḡe 45-6; 83-7;

(muḥammed d.) 13-16,17;

16-8,9

d.+ idin 13-16,17; 165-9

d.+ imiz 143-17; 144-14

d.+ iḡizni 27-13

d.+ lerini 388-6; 402-4

d.+ leridin 11-7,8

d.+ lerimiz 144-10

d.+ leriḡiz 80-11

d.+ ler (bāṭıl d.)51-2

dīyānet -1-

d.+ i 114-14

du‘ā -81-

d. 73-4, 12; 168-11; 221-10;

276-14; 314-5, 6; 316-8;

356-17; (ṣenā vü d.) 228-5

d. birle 168-9, 10; 227-6

d. er- 387-16

d. ayt- 273-11

d. kıl- 13-4; 24-10; 29-10,

11; 56-5; 72-12; 76-15; 85-

11; 86-3; 87-1; 91-15; 105-
10; 108-17; 110-1; 120-8;
121-4, 8; 138-2; 141-2, 12;
142-5; 159-16; 160-2; 169-9;
170-10; 172-7; 173-13; 182-
13; 202-5, 6, 10, 14; 219-4;
221-5, 11; 224-15, 17; 235-
15; 242-6; 256-14, 15, 16;
275-9; 276-1, 3; 293-12;
314-1; 316-8, 9, 12; 327-2;
334-7, 8; 342-1; 354-13;
380-7; 387-16; 388-3; 439-14
d. okı- 160-2
d.+ nı 73-7; 356-17; 357-5; 373-4
d.+ m 294-6
d.+ ŋ 294-7, 8; 316-9
d.+ sı 163-4; 221-6, 10; 250-5;
252-3; 275-9; 276-2; 316-7;
373-4; 438-5; 444-11
d.+ sını 224-15, 16; 313-2; 333-7
d.+ ңыз 221-11; 331-8
d.+ larını 313-3
d.+ larıñnı 228-6
ecel -12-
e.130-7; 433-11
e. kel- 176-1; 258-1
e. yavı- 341-5
e. yet- 298-14
e.+ im 157-14; 167-2; 247-14
e.+ i 442-9
e.+ ini 442-14

e.+ leriñizni 435-16
ebū bekr -64-
e. 15-16, 17; 16-1, 2; 20-2
4, 5, 6, 7, 9, 12; 21-1, 2, 4, 5,
6, 7, 8, 9, 16; 22-11; 23-9, 10,
11, 13, 14; 45-14; 48-1, 5; 49-17;
72-7; 78-1, 2, 3; 84-12;
85-5, 6; 86-9; 63-12, 13, 14;
91-8, 12, 13, 16, 17; 92-2, 3, 5,
9, 13; 93-7, 12, 13; 94-1, 2,
3, 7, 8, 11, 13, 15; 95-5, 8,
10, 13; 97-4, 6, 7, 8, 11, 16;
98-5, 8, 12, 13, 16, 17; 99-
3, 7, 9, 11, 12, 14; 100-8,
9, 10, 11, 12, 17; 101-1, 2, 3,
4, 5, 7, 10, 11, 14, 16, 17; 102-
17; 103-12, 17; 104-9, 11,
12, 13; 105-1, 4, 6, 8; 106-6;
108-17; 114-12, 17; 115-5,
8, 10; 119-10; 119-10; 123-4, 5,
10, 14; 126-13; 127-8;
133-5, 6, 7, 11, 15, 16;
134-1, 10; 145-13; 151-8;
159-3, 4, 5, 6, 7; 173-15;
175-6; 183-10; 168-23;
267-4; 294-15, 17; 308-5,
6, 7; 417-1; 418-5, 13,
14, 16, 17; 419-1
ebū brkr-i şiddīk 99-9; 303-6
ebā bekr (yā e.) 15-17; 20-9,
12; 21-9, 10; 85-6; 95-7;

97-10;

100-6; 102-9, 12, 14; 103-2;

126-13, 15; 308-12

ebū ḥanīfe -14-

e.+ 44-12, 16; 185-16, 17;

186-3, 4, 5, 8, 9, 11, 13, 15;

187-1, 2, 3, 5, 7, 9, 11; 188-2

2, 8, 10; 189-2, 8, 11, 13, 16;

190-1, 3, 5, 7, 8, 10, 12, 13,

14; 191-4, 5, 6, 8, 10, 12, 14,

15; 192-6, 8, 9, 11; 193-2, 3,

4, 10, 15, 16; 194-9, 11, 12, 14,

16, 17; 195-2, 6, 7, 11; 196-2

4, 5, 8, 9, 13, 14; 197-17; 198-1

ebā ḥanīfīe (yā A.) 189-1

imām-ı azam ebū ḥanīfīe-i kevfī

185-11

eftār -20-

e. (e. vaktı) 295-8; 310-12;

388-11, 12

e. üçün 142-11; 311-5

e. kıl- 134-11; 140-12, 16;

141-8, 9; 142-2; 210-16, 17;

253-8; 257-1, 2; 261-8; 264-

15; 295-8, 13; 296-2; 310-13;

331-7; 388-12, 13, 15; 434-10

eḥādīs -3-

e. 202-4; 222-9

e.+ ini 222-8

ehl-i beyt -15-

e. 2-14; 91-7

e.+ im 144-5; 169-1

e.+ imni 169-1

e.+ iḡdin 270-12

e.+ i 87-13; 442-12

e.+ ini 228-7

e.+ iḡe 140-17; 141-10

e.+ idin 270-14

e.+ iḡizni 144-6

e.+ leri 175-10

elḥamdüli'llah -1-

e. té-278-10

emīre'l-mü'minīn -60-

e. 111-13; 128-6, 12; 129-5;

132-8; 133-9, 11; 134-6;

135-13, 17; 136-4; 145-15,

16, 17; 147-2, 14, 17; 148-

14, 17; 149-2, 5, 8, 12; 150-

13; 151-6, 7; 153-17;

154-1, 9, 13, 14, 16;

155-9; 156-5, 10; 173-17;

174-2, 3, 6, 8, 9; 175-2;

176-1; 202-14, 17; 207-16;

208-9; 221-1; 239-13, 16, 17;

243-1; 266-2; 273-310;

372-6; 406-3

e. (yā emīe'l-mü'minīn)

106-13, 15; 107-9, 15; 109-13;

110-2, 10; 117-12; 118-12, 16;

119-1; 119-12;

122-1; 128-16; 129-10; 273-1;

287-4; 291-10; 400-2, 4

- e.+ ni 136-3
- e.+ ға 175-3
- e.+ ge 151-11
- emr-i ma'rūf -12-**
- e. 303-1, 9
- e. қыл- 106-10; 303-11; 306-5, 11, 15, 16; 307-1, 2, 16; 308-12; 309-1, 17; 310-3; 312-5, 6; 375-14, 16; 376-1, 2; 410-6
- enbīyā -5-**
- e. 424-2, 4; 427-13
- e.+ lar 53-15; 277-7
- e.+ lardın 116-3
- enşār -6-**
- e. 73-15, 16; (e. ve muhacir+) 101-10, 12; 104-6; 109-11; (muhācir ve e.) 50-9
- e.+ larға 75-10
- enşārī -11-**
- e. 27-5; 413-5, 6, 7, 9, 12, 13; (e. ve muhacirin) 92-15
- e.+ leri 255-15
- e.+ lerini 255-15
- e.+ ler 75-17; 76-2, 10, 12, 13, 17; 77-1; 93-11; 256-2, 13; 324-9, 10, 11, 12
- e.+ lerni 76-2, 13, 15; 256-2, 15
- e.+ larға 256-14
- e.+ larға 76-15, 16
- e.+ lerdin 108-7; 131-9; 413-1
- ezān -7-**
- e. 153-9
- e. oқы- 153-9, 10; 241-12; 242-1; 364-8, 10
- e.+ ını 242-17; 243-1
- fācir -3-**
- f. 439-7
- f.+ ni 438-17
- f.+ lerdin 439-17
- fāşık -13-**
- f. 372-12, 15; 373-3; 377-10
- f. tur- 183-11
- f.+ ni 373-2; 377-11; 387-4
- f.+ ni 372-13, 16
- f.+ ға 372-14
- f.+ din 372-14
- f.+ i 372-12
- f.+ ler 303-11, 16
- f.+ lerni 303-15
- fısk -7-**
- f. 375-14; (f. u/ve fūcur) 66-17; 365-10
- f. қыл- 387-4; (f. ve fesād) 277-3, 4
- f.+ı 177-6; 183-6
- firdevs -1-**
- f. 267-10
- fūcur -3-**
- f. 66-17
- f.+ ı 183-6
- f.+ larını 365-10

eyyüb -7-

e. 328-6, 8, 10; 329-1, 4, 8,
9, 11, 12, 14, 17; 330-7, 8,
11, 13, 15, 16; 331-2, 3, 4,
7, 9, 11, 13, 14, 16; 332-3,
5, 8, 9, 11, 15, 17; 333-2, 3
8, 10, 13, 14, 17; 334-3, 5, 6
7, 10, 12

farīza -23-

f.129-3; 187-17; 229-6,7;
240-12; 251-4; 266-7; 293-
17; 294-12; 296-4; 313-15;
314-6
f. er- 129-3; 230-12
f. bol-62-1
f. kıl- 58-10; 250-3; 321-8;
324-15; 410-8
f. kılın- 10-14
f.+ ğa 248-13
f.+ sı 240-12
f.+ ları 248-12

fetvā -2-

f.+ ke 191-10
f.+ lar 191-10

furkân -2-

f. 11-2; 79-1

ġazāt -33-

ġ. 124-13; 299-13; 308-5, 6;
408-11
ġ. kıl- 6-13; 68-13; 109-17;
110-2; 111-2 ,4; 123-15, 17;

124-4; 128-1; 138-6, 7; 262-
13, 14; 275-15; 284-10; 290-
3; 294-4; 404-16; 405-7; 406-
11; 408-11
ġ.+ ğa 124-7, 10, 13; 168-13; 289-
17; 404-17; 405-5, 13; 414-6, 8
ġ.+ da 158-11
ġ.+ ta 6-13, 14
ġ.+ dın 161-3; 414-9
ġ.+ ınġa 414-8

ġāzī -12-

ġ. 68-17; 299-9,13, 16; 300-3
ġ.+ niġ 299-11, 14
ġ.+ ni 299-12
ġ.+ ğa 299-14
ġ.+ si 80-13
ġ.+ ler 111-4; 290-1; 300-2
ġ.+ larġa 405-3
ġ.+ lerdin 405-1<a2gv

ġusl -6-

ġ. kıl- 32-17; 103-2; 167-4,
6; 221-13; 333-12
ġ. kıldur-359-1

ħac -52-

ħ. 58-2; 60-17; 61-7; 83-3;
270-11; 271-16; 276-11; (ħ.
ve^cumre) 262-14; 283-2; 269-11
407-9
ħ. kıl- 37-2, 3; 39-8; 77-4;
83-1, 2; 168-13; 176-3; 182-14;
230-11; 258-2; 262-13; 269-16;

270-3, 6, 17; 271-1;	h.+ lar 201-1
273-17; 274-1,	hadiş -122-
3, 4, 5; 276-3, 6, 7; 287-2; 374-3	h. 2-12; 3-5; 7-2; 18-15; 36-5; 56-
h.+ cını 46-17; 270-1, 2, 16; 271-	9, 11; 60-15; 68-14, 15; 77-6, 7; 91-
276-9	9, 12; 92-5; 104-14, 15; 122-17; 137-
h.+ cını 276-4, 5, 12; (ef ^c āl+i h.)	8, 9; 156-15; 168-6, 8; 185-12,
37-2	14; 198-4, 5; 201-15, 16; 202-2;
h.+ ke 83-2, 3; 181-17; 190-9;	206-13, 14; 219-8; 229-4; 236-8;
207-14; 270-15; 271-16; 273-	240-4, 5; 249-14, 15; 259-15, 16;
16; 274-2; 287-1	269-12, 14; 282-16; 293-15; 303-2;
h.+ dın 182-11	312-14, 16; 323-6, 8; 334-15;
h.+ ımını (haccımını) 272-1	335-1; 346-5, 7; 362-12, 13;
h.+ ı (hacci) 271-1, 5;	371-3, 5; 380-17; 381-7; 390-
272-2, 5; 276-12	10; 400-16; 401-1; 403-15;
h.+ larını 272-4	411-12, 13; 422-15,
heccetü'l-vidā^c -1-	16; 433-4, 6; 444-3; (kırk h.) 2-9, 13
h. 83-2, 3	h.+ niñ 27-8
hacerü'l-esved -3-	h.+ ni 2-8; 3-3; 7-1; 10-15;
h.+38-12; 272-12, 13, 14,15;	18-14; 27-6; 36-3; 52-9; 60-15;
273-1, 2, 7, 8, 10, 11	68-14; 77-5; 91-9; 104-14; 122-17;
hāci -11-	137-8; 156-14; 168-6; 185-12;
h. + ler 39-6; 84-5; 135-15;	187-15; 188-5; 198-4, 11;
164-14; 214-13; 272-11; 275-	206-13; 219-8; 229-4; 240-3;
6; 276-2	249-14; 259-15; 269-12; 282-16;
h.+ lerniñ 275-4	293-15; 303-2; 312-14; 323-5;
h.+ larğa 276-1, 2	371-3; 380-17; 381-8;
h.+ larğa 214-12	390-10, 11; 400-16;
had -6-	411-11; 422-15; 433-4;
h. ur- 381-15	(kırk h.) 2-5
h.+ dın 13-4; 263-11, 12;	h.+ ke 2-9; 293-17
376- 12; 380-11	h.+ de 60-9; 208-3

h.+ te 229-8	31-9, 10, 16; 32-6, 13, 14; 36-7,
h.+in 104-17; 251-3; 270-1	9, 12, 14, 16; 32-6, 13, 14;
h.+ ini 207-2, 4, 5, 6	36-7, 9, 12, 14, 16;
h.+ iŋe 346-10	37-12, 14, 16; 38-6, 8, 17;
h.+idin 228-10; 436-15	39-1, 2, 4, 5, 7; 40-
h.+ leri 264-17	8; 43-8; 45-13, 16; 46-12, 13;
h.+ leridin 2-13; 201-14, 17;	47-7, 8; 49-1; 21-8; 52-7, 14;
403-15	57-3, 14, 15, 16; 58-3, 6, 10,
h.+ lerindin 2-10	14, 15, 17; 52-2, 3, 5, 7, 9,
h.+ lerimdin 2-6	10, 11, 12, 14, 15; 60-5, 6, 7, 9,
h.+ ler 207-9; 444-4	11, 13; 61-4, 6, 14; 62-1, 2, 3;
h.+ lerni 187-14; 188-4; 372-7	65-2, 8; 66-3, 4, 7, 16, 17;
h.+ lerke 2-10	68-10, 11, 16, 17; 69-1; 72-9, 12;
hak -467-	73-3, 8, 11, 12, 15; 74-3, 9, 13,
h. 9-17; 11-11, 12; 23-1; 51-	14, 17; 76-3; 77-11; 80-3;
16; 73-9; 95-14; 97-9; 102-14;	83-8, 9, 10; 84-1, 8, 11; 85-11, 14;
111-1; 112-1; 142-6; 198-6;	86-3; 87-7, 10, 16; 91-14;
215-1, 3; 221-6; 223-15, 17;	92-4, 6; 93-6; 94-2, 4, 9;
226-10; 227-1, 9, 13, 16; 231-	95-11, 15; 98-2, 10; 99-6;
7, 8,9,10; 232-9; 236-10;	100-4, 6; 101-3; 103-4; 107-13;
243-13, 17; 245-7, 13; 259-5;	108-15; 110-16; 111-3, 5, 9,
262-9; 265-6; 266-3; 277-9, 14;	11; 1114-15; 115-11; 116-3, 6, 14,
279-1; 294-3; 306-15, 16;	16; 117-2, 6, 11; 119-1, 2; 120-2;
377-10; 404-16; 411-7, 9;	128-2; 129-12; 131-6; 132-15;
h. (h. te°ālā+) 2-6, 14,	136-17; 138-6; 139-6, 9;
15, 17; 3-1, 16; 4-3;	140-6, 8, 10, 11; 141-3, 12;
5-10, 13; 7-7, 13;	142-5,7; 144-17; 146-9, 10;
8-10; 9-17; 10-2, 4, 7; 11-2;	147-5, 8, 10, 12; 150-17;
12-13; 13-1, 7; 16-11;	153-6, 14; 154-2; 155-10; 159-
17-2, 3,12,17; 20-13; 21-10,	2; 163-15; 164-6, 15;
11, 12; 25-11, 14; 26-6; 28-16;	165-14; 170-10; 176-3;

178-11; 181-16; 182-15;
 185-7, 15; 186-1, 2; 190-6;
 194-4, 17; 196-16;
 197-3, 4, 5, 6, 13, 14;
 198-8, 16, 17; 200-3, 15, 17;
 201-13; 204-13; 205-4, 5, 6, 10, 14;
 206-11; 207-7, 10, 13; 210-7, 12;
 211-4, 8, 11, 12, 13; 212-2,
 12, 6, 7, 9, 12, 13, 15; 214-5, 10;
 215- 1, 2, 8, 9; 217-11, 12, 14;
 218-2, 16; 221-11, 12, 14, 15;
 222-3, 4; 224-14, 16; 225-4, 12,
 13; 228-10, 10, 11, 12, 13; 229-3,
 7, 10, 12, 15, 16, 17; 230-1, 6, 17;
 231-3, 8; 232-7, 8, 16; 233-2, 7, 17;
 234-7, 11, 15, 17; 236-7, 9;
 237-1, 3; 238-15; 239-1, 8;
 241-10, 14, 16; 244-7; 245-
 10; 247-10, 16; 248-3, 5, 11,
 14, 16, 17; 249-1; 271-9; 272-8;
 273-5, 9, 16; 274-2; 275-2, 12, 13,
 15, 16, 17; 277-11, 14, 17; 278-1,
 4, 6, 7, 10, 14, 17; 279-1, 13, 16;
 280-4, 5, 11; 281-10; 282-11;
 283-7, 8; 284-7, 8; 285-10;
 288-10, 11, 13; 293-1, 13; 294-6, 8,
 10; 292; 296-6, 13; 298-5,
 12, 14; 299-4; 301-14; 302-6,
 17; 304-1; 305-16, 17; 306-4,
 6, 7, 9, 13, 14, 16; 307-2, 12; 309-2;
 311-16, 17; 312-1; 313-1,
 3, 8, 10, 11, 14, 16, 17; 314-8, 12;
 315-12, 14; 316-6; 317-9;
 319-17; 322-10,
 12; 323-2; 324-7; 325-1, 15;
 326-4, 11; 327-11, 16; 328-10
 16; 329-2, 6, 8, 14; 330-2, 9;
 331-5, 9, 10; 333-4, 9; 334-7, 9,
 11, 12, 13, 14; 336-4, 11; 337-8,
 9, 17; 339-6; 340-2, 3, 11; 341-
 12, 14; 342-10; 344-11, 12;
 345-9; 346-14; 348-3, 11, 16;
 349-15; 356-5, 11, 12, 16; 361-12;
 363-7, 8, 9; 364-1; 365-9, 12,
 17; 366-1; 367-5, 7, 11; 368-3, 12;
 369-13; 371-8; 372-3, 4, 10, 13;
 373-11, 14; 374-6, 8; 375-2,
 5, 7, 11; 378-4, 8, 13, 15; 379-4, 16;
 380-7, 8; 381-10; 383-11, 12;
 384-12; 388-5; 390-14, 16;
 391-16; 392-10, 14; 394-1,
 10, 12, 13, 15; 395-4, 6, 10, 12;
 399-10, 12; 400-14; 401-2;
 403-2, 3, 10; 404-3, 5; 405-5, 14;
 407-3; 408-1, 2; 409-1, 4, 5, 8;
 410-5, 7, 9; 411-15; 413-10, 16;
 414-9; 417-1, 12; 423-9; 426-2,
 13, 16, 17; 427-7, 12, 15, 16;
 428-1, 16; 429-1, 2, 4, 7;
 430-12, 13; 431-15; 432-9,
 12, 13, 14; 433-16; 434-1, 3;
 435-4; 436-1; 438-1, 5, 14;

442-14; 444-10 11
 h. (h. tebāreke ve te^cālā+) 4-10;
 9-4; 10-10; 15-13; 17-17; 18-16;
 30-16; 32-12, 14; 38-2, 4; 61-2;
 63-17; 76-11, 12; 83-17; 84-4;
 89-8, 10; 97-3; 107-10; 111-14;
 131-3; 140-11; 141-11; 150-15;
 156-12; 159-1; 160-13, 17;
 161-2, 14; 162-9, 16; 163-1;
 173-3; 184-13; 185-6;
 200-8, 13; 202-16; 204-17;
 205-3; 206-9, 10; 207-8
 209-7, 14; 210-13; 211-5,
 7, 14; 215-15; 218-8, 14; 221-13;
 228-1, 2, 4; 229-2;
 232-24; 238-15;
 242-5; 243-3; 244-4; 250-2;
 254-10, 11; 257-9; 259-17;
 260-3, 4; 261-2; 262-3, 4;
 263-11, 12, 15; 264-2; 269-4;
 261-2; 262-15; 2700-10, 11, 14;
 271-11, 13; 272-1, 7; 273-4, 8,
 13, 14; 274-1, 6; 276-14;
 277-5, 10; 278-3, 11, 17;
 279-8, 10, 11, 15; 281-3; 282-4;
 285-2; 289-7; 293-17;
 294-9, 11, 14; 295-10;
 299-14; 300-8, 13; 304-2;
 305-4, 7, 11, 17; 306-1, 9, 12, 15;
 314-14, 16; 381-9, 14; 319-16;
 320-17; 324-12, 15, 17;

325-1, 13, 17;
 326-12, 17; 327-5, 6, 8, 13;
 328-1, 6; 330-9; 333-6; 336-14, 16;
 337-12; 338-12; 349-11;
 350-15; 351-14; 362-5, 15; 363-14;
 365- 10, 15; 368-1, 2, 5; 371-8;
 372-16; 378-3, 9; 379-3; 380-2,
 14, 15; 383-14, 15; 384-5, 8;
 385-17; 386-1, 7; 392-2; 394-1;
 397-15; 401-2, 11, 13; 402-3,
 6, 10, 13; 403-6; 404-4, 8; 406-10,
 12, 16; 407-7, 10; 409-9;
 412-8, 11; 413-16; 414-2, 3;
 418-3, 16; 419-3, 8, 12,, 16;
 420-4; 425-13, 14, 17; 428-17;
 413-4; 437-3; 438-6, 8; 442-15
 h. birle 129-13; 400-11; 431- 17;
 433-2
 h. + nıñ 67-13; 427-9
 h.+ қа 167-8; 177-13; 22712;
 248-10; 217-14
 h.+ дm 55-15; 73-8; 139-9;
 170-11; 226-7; 264-11, 13;
 279-17; 368-11; 430-14; 437-9

halife -93-

h. 92-9; 119-12; 155-11;
 156-7, 9; 192-7, 8, 10; 195-8;
 196-2, 5, 9, 12, 16; 203-15, 16;
 204-3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 14;
 205-2; 219-17; 225-15, 14;
 205-2; 219-17; 225-15, 17;

226-1, 10; 239-12; 277-1, 4, 10;
 302-9, 15; 307-8, 9, 10,
 11, 13; 308-1, 2, 4; 310-8;
 311-1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 12;
 342-12; 343-13; 376-17; 377-1,
 2, 7; 378-2; 404-15; 419-6, 7, 10;
 420-10, 11, 12, 15, 17; 421-3, 5,
 7, 9, 14, 17; 422-2,5, 6, 8, 11
 h. (h.+ i resūlu'llāh) 99-12
 h. er- 107-10; 186-8; 239-8
 h. bol- 78-3, 4; 93-11, 12; 103-
 11; 105-16; 108-9; 183-14, 16;
 187-1
 h. kıl- 93-10; 102-13, 14;
 119-14; 122-14; 127-6;
 137-13; 174-1; 307-11
 h.+ niḡ 196-7; 225-17; 226-12;
 227-6; 307-5; 310-14; 311-6;
 312-4; 344-14; 376-15; 420-16;
 421-9, 15; 422-7
 h.+ ni 137-6; 373-14
 h.+ ġa 146-16; 193-4; 196-15;
 203-16; 204-7; 225-14, 15; 226-
 10; 307-7, 16; 310-17;
 311-10; 312-4; 344-10;
 376-16; 420-14; 421-5, 8
 h.+ ka 195-17; 196-1; 376-16
 h.+ ke 342-14; 343-15; 420-11
 h.+ dīn 307-7
 h.+ m 137-13
 h.+ si 99-14; 103-10; 104-7;

137-12
 h.+ leri 94-6; 151-1
 h.+ leringa 151-4
 h.+ ler 93-16

ḥalīlu'llāh -1-

h. 64-17

ḥamd -20-

h.(h u ḡenā+) 32-6; 37-9;
 58-1; 76-4; 83-8, 14; 84-7;
 85-11; 93-14; 106-2; 108-12;
 124-12; 127-7; 145-13; 150-
 17; 269-9; 330-10; 331-5
 h.+ niḡ 36-12
 h.+ i 36-12; 83-8

ḥarām -50-

h. 205-13; 296-10; 297-11;
 298-15; 299-17; 300-1; 346-
 15, 16; 350-4, 13, 14, 15, 17;
 351-1, 2, 3; 387-11; 389-8,
 10; 393-2; 397-7; 443-5
 h.+ sen 189-11; 203-16
 h. er- 351-9
 h.tur- 16-9; 193-11, 12; 294-
 17; 347-15; 351-10; 363-3;
 385-12, 14, 15; 403-5
 h.bol- 193-13; 203-17
 h. kıl- 66-16, 17; 89-8, 10;
 263-10; 289-15; 313-10;
 317-3
 h. yé- 294-11, 12;
 300-5; 346-8

h. yérdür- 294-17

h.+ nı 225-3; 246-10; 351-4

h.+ ka 265-2; 300-11; 351-4

h.+ dın 15-2; 294-14; 299-1

2; 301-1; 396-9; 397-7

h.+ mğa 396-14

hārūn -4-

h. 54-17; 55-1; 137-10, 11, 12,

14; 148-9

hārūt -4-

h.+ 155-11, 14, 16; 156-1, 5;

203-15; 204-1, 6; 297-16;

310-5; 312-1, 3; 376-13;

377-4; 11, 16; 378-5

hāṭīb -2-

h.+ ler 63-4; 112-7

hātīm -6-

h. birle 295-13

h. kıl- 191-8, 9; 198-11;

260-17; 261-7; 295-6

hāvārī -8-

h.+ ları 389-11; 394-8

h.+ lar 389-12, 13; 394-12, 15,

17; 395-17; 403-16

h.+ larğa 394-10

h.+ larğa 394-10

hāyız -1-

h. 38-14

hāyır -21-

h. 24-10; 85-14; 109-3; 191-

12; 269-10; 382-2; 396-9; 418-

11; 439-16

h. birle 232-6

h. er- (şāhib+h.) 235-4

h. bol- 7-13; 8-10; 36-11;

178-9; 438-15

h. kıl-307-15; 343-15

h. kel- 232-7

h.+ ğa 304-14

h.+ lar 62-10

helāl -31-

h. 204-14; 235-4; 246-16;

269-15; 294-1, 3; 296-4, 12,

14; 300-7; 376-2; 389-7; 393-2;

396-5, 12; (arığ h.) 117-4;

(h. taķı arığ) 263-13

h. er- 117-5; 297-8

h. bol- 117-5; 134-16; 294-8

335-2, 4

h. kıl- 294-8; (arığ h.) 263-11

h. yé- 293-14; 294-9

h.+ nı 225-4

h.+ nı 225-8, 9, 10; 293-16

h.+ dın 299-4; 396-8, 11; 397-6

443-5

h.+ mğa 396-13

h.+ mğa 273-15

hilāfet -21-

h. 92-8; 93-13, 15; 94-

10; 102-1, 3; 105-7; 114-12;

121-10; 127-9; 132-17; 145-

7; 174-4; 186-17; 281-11

h.+ ni 122-15; 127-6
h.+ ka 121-11, 15; 122-1
h.+ i 183-11
h.+ inde 30-12; 112-6; 399-13

hisāb -22-

h. 75-4; 272-11; 396-14; (h.
°ilmi) 4-11; (h. yértil+) 147-5;
(su'āl taķı h.) 230-9; 276-10
h. kıl- 75-3; 188-9; 382-10;
379-16; 419-13; (su'āl taķı
h. 323-12; (yinçeke h.) 232-6
h.+ dın (su'āl ve h.) 235-1
h.+ ı 173-10; 250-11; 251-1;
443-6
h.+ ında 265-5; 284-9, 11
h.+ ıdın 396-15
h.+ ları (su'āl ve h.) 396-13

hulefā-i rāşidīn -3-

h. 2-11, 14; 91-7
h.+ ni 228-7

hūr -9-

h. 64-3; 308-16, 17
h.+ mı 394-3
h.+ larıdın 64-3; 394-3
h.+ larındın 320-9
h.+ lar 65-15; 89-1
h.+ larını 64-3

huṭbe -13-

h. 311-13
h. ayt-112-7
h. okı- 24-15; 76-3; 106-2;

127-7; 145-13; 168-14; 171-
7, 11; 280-4; 311-12
h.+ de 63-4
h.+ si 168-14

İblis -36-

i.+ 277-7, 11, 14; 268-1;
274-16; 279-1, 2, 5, 6, 7;
280-10, 11, 13, 16; 281-1,
2, 4, 6; 328-15, 17; 329-2,
4, 8, 17; 330-12, 15; 331-2;
332-6; 349-14, 15, 17; 350-1
15; 368-9, 10, 11, 16; 369-4, 6,
12; 370-1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13,
14, 16; 379-4, 5; 397-2; 410-5,
9, 11, 13, 14, 16; 379-4, 5; 397-2;
410-5, 8, 10, 12, 13, 17; 411-2, 3,
4, 16

i.al.+19-1, 2; 280-7; 329-7, 11;
330-15; 331-11; 332-1, 7;
368-2; 397-2, 4; 410-2

iblis-i la°ın+ 267-16, 17;
268-2, 5; 274-17; 329-5,
16; 379-3

iblis la°ın 280-12, 14; 330-1,
6, 10; 419-7

°ibādet -100-

°i. 13-7; 58-6; 61-8, 10; 164-
10; 183-13; 185-4; 199-3;
223-5; 260-9; 269-5; 270-8;
278-15; 290-6; 299-5; 369-1,
9, 11; 387-15; 401-5; 403-17;

404-6 10; 401-5; 403-17;
 404-6, 10; 405-16; 408-6;
 410-7; 439-15
 °i. birle 15-7; 176-3;
 193-15; 313-6; 314-12;
 315-1, 4; 316-14; 319-1;
 366-6; 395-15; 420-9
 °i. kıl- 9-15; 13-7; 58-1, 2;
 95-17; 129-12; 165-7;
 186-1, 5; 190-15; 216-13;
 217- 2; 218-2, 5; 228-17;
 232-16; 233-16; 241-16;
 261-16; 262-8, 16; 263-17;
 267-4, 5; 268-8, 9; 274-12, 14
 ; 284-14; 315-13; 316-2, 17;
 318-3, 15; 319-6; 320-8, 13;
 321-6, 14; 327-8, 10, 11,
 14, 16; 328-1, 4, 5, 7;
 329-2, 3; 342-17; 366-3; 368-
 3, 4, 9; 369-1, 5, 6, 13;
 393-10; 408-3, 7;
 410-4; 428-3; 429-7
 °i.+ niṅ 369-2
 °i.+ ni 406-2
 °i.+ ḵa 260-10; 315-9;
 330-3; 388-4
 °i.+ dīn 270-2; 328-7
 °i.+ im 404-11; 413-14
 °i.+ iṅ 369-8
 °i.+ iṅni 410-5
 °i.+ i 245-7; 368-7

°i.+ ini 329-5; 331-5; 350-2
 °i.+ mḡa 245-7; 404-7
 °i.+ idin 368-5, 6; 369-7
 °i.+ leriniṅ 392-13
 °i.+ lerniṅ 320-2

ibrāhīm -27-

i.+ 37-12; 38-7, 12, 14,
 16, 17; 39-1, 2 3, 5, 7;
 41-6; 56-9; 64-17; 65-2
 3; 115-11, 12; 161-17;
 168-10; 211-5, 7, 8, 10, 13, 14;
 212-2, 3, 4, 7, 9, 10, 12, 16;
 213-7, 9, 10, 11, 13,
 15, 17; 214-
 2, 3, 11, 13; 215-6, 12, 17;
 216-1, 3, 4, 5, 6, 8, 12, 17;
 217-3, 5, 8, 9, 10, 12, 14, 16;
 218-1, 5, 8, 10, 12, 14, 15;
 219-1, 3, 4, 5; 341-17; 354-12;
 355-15; 356-10, 12; 361-
 10; 438-16; 439-1, 2, 3, 5, 911

icmā °ummat -1-

i.birle 240-12

°īd -3-

°ī. 109-10
 °ī. kıl- 216-8
 °ī.+ inde (ḵurbān °ī.) 216-5

idrīs – 3-

i.54- 12, 13; 365-8; 367-6, 7

īdū'l-aẓḥā -1-

°ī.+ da 146-13	i.+ 198-3, 9, 10, 12, 14; 199-
°idü'l fiṭr -1-	1, 4, 5, 6, 9, 10, 15; 200-1,
°ī.+ de 146-13	10; 201-12, 15; 202-1, 5, 6,
iḥrām -6-	7, 8, 9, 10, 17; 203-3, 7, 8, 9, 10, 12;
i.birle 77-4	204-7, 8, 9, 11, 12, 14, 15;
i.bağla- 77-3; 276-4	205-3, 4, 9, 13; 206-1, 2,
i.keḍ- 37-7; 39-10; 374-6	4, 5, 6, 8, 10; 208-12
ilāhī -1-	imān -60-
i.(maẓhar+ ı envār-ı i.) 3-13	i.93-6; 116-14; 147-7; 164-6;
imām -22-	229-14; 237-2; 250-2; 252-3;
i.232-14; 233-6; 237-8; 240-15;	253-2, 5; 275-8; 303-9;
241-3; 248-9; 249-6; 313-15;	324-14; 350-16; (i. keltür)
377-14; (törti.) 2-14; 91-8;	6-1; 16-4, 5; 17-2, 3; 24-8;
228- 16	35-9; 81-2, 6; 100-7; 111-16;
i.birle 240-8; 249-9	116-9, 11; 124-2; 151-5; 161-11;
i.+ nıñ 206-7; 220-4	165-3; 218-6; 205-1;
i.+ nı 226-11; (tört i.) 229-1	263-10; 304-4;
i.+ ı sen 148-8	378-10; 427-, 7, 8;
i.+ lar 93-16	(i. keltür-) 39-12;
imāme'l-müslimīn -18-	(i.ve islām keltür-)
i.(yā i.) 189-9; 190-8; 191-11;	110-13; (i.kelimesi)177-4
192-10; 195-3, 8, 17; 196-2;	i.birle 57-11; 163-3; 227-7, 10;
199-1; 200-11; 201-2; 205-12;	237-4; 379-2
206-9; 207-5; 208-16; 209-1;	i.+ ğa 74-17; 250-1
221-7; 223-12; 224-2,	i.+ ka 115-4
6, 10; 226-14	i.+ dın 93-4; 94-14; 96-4
imām mālīk -4-	i.+ ımka 376-2
i.+206-12; 207-1, 2, 5, 10,	i.+ ıñ 325-6
13, 15, 16; 208-2, 10, 13, 15;	i.+ ıñnı 325-5
209-5	i.+ ı 200-17; 201-2
imām şefi °ī -8-	i.+ ımı 165-4; 365-7

i.+ ıñız 324-11

i.+ larını 55-4, 5

i. + larıñız 76-7

incil -4-

i.+ 8-14, 17; 11-2;

79-6, 12; 80-6; 81-1, 2

inābet -1-

i.birle 233-17

°isā -23-

°i.+ 4-11; 8-14; 54-2; 65-

11, 12; 78-16; 79-11, 13;

81-2; 115-15, 16; 150-14,

15; 165-1; 328-2; 389-11, 12,

13; 393-7, 8, 10, 11, 12, 16, 17;

394-1, 2, 5, 7, 9, 13, 15, 17; 395-

1, 2, 5, 10, 14; 397-10; 398-10, 11,

12, 13, 14, 15, 16; 399-2, 1;

403-16, 17; 405-15; 434-17;

435-1, 4, 5; 437-11, 12

ishāķ -5-

i.+ 168-10; 218-7; 341-17;

356-10; 361-10

islām -27-

i.10-7; 12-6; 15-1; 30-11,12;

72,9; 110-13; 275-8; 324-2

i.keltür- 110-15; 149-8;

(īmān ve i.) 110-14

i.+ nuñ 91-15

i.+ nı 110-16; 139-11

i.+ ķa 20-2; 26-8; 34-14; 49-16;

77-13; 78-11; 79-16;335-13

i.+ dın 75-9; 326-1

i.+ larıñız 76-7

ismā‘ıl -10-

i.+ 3-5; 37-13; 168-10;

197-12; 213-7, 8, 9, 12, 17;

214-1, 2, 3, 6, 9, 12, 13, 14;

215-2, 4, 6, 13, 15; 216-3, 6;

219-5; 341-17

isrāfil -2-

i.+87-8; 277-15

istiğfar -4-

i.ķıl- 46-1; 313-14; 348-2

416-17

kāfir -140-

k. 11-11, 12; 12-16; 19-11;

35-10; 66-10; 96-13; 115-2;

236-16; 299-10, 12; 335-8,

11, 16; 336-2, 6, 8; 368-7;

424-17; 425-1, 7, 9

k. birle 294-4

k. er- 72-9; 424-8

k. bol- 134-16; 135-1; 335-3

9; 368-9; 370-16; 424-8

k.+ niñ 425-13; 438-16

k.+ ni 11-13; 96-10; 300-2;

336-6

ķ.+ ģa 11-13; 21-14; 100-17;

173-8; 335-6, 15

ķ.+ ķa 19-7

ķ.+ leri 9-2; 30-17; 37-5; 40-5;

47-9; 49-14, 16; 62-14;

76-13; 150-8
k.+ lerini 9-12
k.+ larına 27-11, 14; 39-11;98-14
k.+ leridin 71-7
k.+ ler 5-17; 9-3, 16; 11-5, 6,
15; 12-7, 8, 12, 15; 13-7; 14-
7; 15-16; 19-17; 20-5; 21-11,
12; 28-1; 30-13; 32-3, 16; 34-
14; 35-2, 5, 7, 9, 13; 47-2; 53-
16; 62-16; 63-7; 71-15; 72-17;
74-3, 4; 80-2; 91-4; 96-16; 97-1, 4,
7, 8, 15; 98-6, 15; 99-1, 8; 111-5,
11; 115-5; 116-4; 123-5; 200-1;
216-6, 7, 10; 217-13;
262-13; 273-9
275-15; 289-17; 308-5, 6; 313-17;
323-13, 14; 404-16, 17; 406-11;
409-3
k.+ lernin 30-15; 31-10, 11; 40-14;
66-9;71-1, 17; 72-3; 74-16;
75-1; 96-4; 115-7, 8;
164-11; 216-7; 408-14
k.+ lerni 11-11; 12-11, 13;
20-1; 31-16; 33-3;
34-14; 43-12, 14;
51-6; 73-13; 74-2, 15;111-4;
114-15; 116-7, 16; 161-4
k.+ larğa 13-6; 30-15; 31-9;
96-14, 16; 114-15; 309-15;
390-16
k.+ larğa 12-9, 15; 13-7; 17-15;

24-1; 48-3;74-4; 91-5; 217-8
k.+ lerke 142-17
k.+ lerdin 31-15; 71-6; 73-1;
116-6; 154-17

ķābż -14-

ķ. ķıl-(cānı+ ķ.) 87-11, 12;
88-11, 12; 89-13, 14; 243-
16; 274-3; 433-16, 17; 434-
2; 438-14, 17; 439-13; 440-
17; 441-1, 6, 11; 442-7; 442-
15; (ruhını ķ.) 442-12

ķasem -1-

ķ. (ķ. yād ķıl-) 77-8

ķazā -2-

ķ. ķıl- 276-12
ķ.-sı 47-1

ķebīre -1-

k. 388-4, 5, 6

ķefen -6-

k. 130-8
k. ķıl- 131-7; 349-11
ķ. sar-93-8
ķ.+ ni 167-6
ķ.+ im 131-7

ķelām-ı mecid -2-

k. 165-14; 231-4
k.+ i 384-5

ķelāmu'llāh -3-

k. 168-17
k.+ nı 417-17
k.+ dın 204-16

kelīm -1-

k.+ üm 55-16

keşer -3-

k. havzı +57-7; 62-3, 4, 5,
10; 63-1, 6, 11

kıbla -3-

k. 278-16
k.+ ka 104-3
k.+ ga 345-2, 6

kırā‘at -1-

k. birle 40-13

kıyāmat -96-

k.7-3; 35-4; 120-3, 10; 142-7;
(k. kün+) 2-7; 6-7; 17-17;
36-8, 9, 13, 15; 59-9; 89-4,
6; 107-10; 108-16; 109-4;
116-10; 120-3, 15; 121-12;
146-10; 158-4; 172-5; 176-16;
185-6, 10; 199-17; 223-15; 224-
1, 8; 230-8; 234-8; 235-1; 236-7;
238-8, 14; 241-5; 225-10; 263-7;
264-4; 266-12; 270-10; 272-8, 12;
273-8; 276-9; 294-4;
298-5; 323-16;
363-14; 364-1; 371-17; 374-11;
382-2, 10; 390-1; 392-12; 397-16;
399-4; 400-12;
401-8; 403-4; 406-9;
407-15; 419-12; 423-3
k.+ ni 425-11; 437-13
k.+ ka 10-9; 38-6; 63-3; 100-

6, 7; 144-9; 173-17; 279-5; 366-
3; 367-8; 394-4; 438-15; 443-14

k.+ ga 348-2

k.+ de 93-6; 163-3; 176-6;
314-12; 361-4, 5

k.+ te 86-17; 129-15; 200-14;
227-1; 348-10; 384-1; 434-16

keffāret -2-

k. bér-419-2
k. bol- 240-9, 11

kur‘ān -28-

k. 79-17; 91-1; 201-7; 225-
11, 12, 14; 324-14
k. birle 225-1; 240-12
k. + okı 118-5; 131-15; 190-
15; 199-16; 203-1; 260-17;
232-8
k. öğret- 238-3
k.+ nın 202-4
k.+ mı 157-13, 14; 191-8; 198-
10; 225-14; 261-6; 295-6
k.-ga 79-2
k.+ ka 115-6
k.+ da 60-9; 176-17; 229-8
k.+ dın 79-6; 162-2

kur‘ān-ı mecīd -1-

k. 116-11

kurbān -17-

k. 58-3; 337-12; (k°idi+)
216-5; (k küni) 213-6
k. kıl- 37-4; 41-8; 46-16; 62-

11; 63-1; 97-13; 212-17; 213-

5, 13; 214-13; 215-1; 216-6

ķ.+ ıñnı 337-17

ķ.+ ımı 46-14; 337-12

ķ.+ lar 39-16

küfr -3-

k. 299-14

k. birle 379-1

k.+i 17-6

la ° ĩn -11-

l. 265-12; (şeytān+ ı l.) 213-

12; 214-2, 3, 5, 7, 8; 217-8;

(ıblis+ i l.) 267-17; 268-2, 5

l. er 419-7

l.+niñ 265-10, 11;

(nemrūd+ı l.) 218-2

l.+ ni 214-12; (ıblis+ i l.) 267-16

la ° net -15-

l. 238-15; 279-4

l.+ üçün 13-1

l. ayt- 144-6

l. kıl-144-16; 279-5; 339-5;

363-10; 367-14, 16, 17

l. kılı/ uş- 143-10, 12, 15;

144-9, 12

l.+ i 143-12; 144-7

l. +iñe 363-7

lebbeyk -4-

l.(11.)73-16;104-5;

(1.yā resūla'llah)

31-15; (l. Allāhümme) 39-6, 10

levhü'l-mahfūz -1-

l.+ da 117-3

lūt -1-

l. 218-10; 328-9

mārūt -4-

m.+ 365-15; 366-4, 7;

367-12, 13, 17; 368-1

ma ° şiyet -50-

m. 15-2; 229-14; 237-1; 275-

6; 277-11; 299-2; 306-5; 325-16;

364-5; 365-12; 368-1, 2;

381-11, 17;388-1; 395-9; 424-5

m. birle 55-5; 298-14; 303-17;

307-13; 381-9

m. kıl- 265-6; 277-11;

365-8; 367-17

m.+ niñ 424-2

m.+ ka 55-4; 204-12; 367-4;

396-6;413-15

m.+din 15-2; 204-13; 230-5;

265-7; 296-5; 428-1; 413-16

m.+ im 183-3; 374-12

m.+ imdin 184-13

m.+ i 177-6; 237-4

m.+ ini 365-10; 388-1

m.+ leri 98-3; 306-2, 4

m.+ lerini 309-4

m.+ ler 367-5; 381-11

meb ° üş -2-

m. 56-2

m. bol- 419-16

mescid -53-

m. 19-15; 92-2, 3; 109-8;
 153-8; 209-10; 270-16; 407-9
 m.+ niñ 91-16; 153-15
 m.+ ni 377-17
 m.+ ke 17-11; 24-14; 85-6, 9;
 86-8; 91-17; 92-3; 108-11; 124-
 12; 125-13, 16; 145-11;
 153-11, 12; 166-11; 241-13, 16;
 242-11; 247-3;
 249-5; 290-17; 364-7; 377-15
 m.+ de 100-14; 153-12;
 170-6; 241-17; 242-1; 262-9
 m.+ din 109-6; 126-2; 153-16;
 167-17; 170-7; 242-12; 262-9
 m.+ i 274-15
 m.+ iñe 91-16; 182-14; 274-13;
 377-16; 378-1
 m.+ ide 274-9
 m.+ inde 183-9

melekût -3-

m. °älemi+ 265-17; 295-10;
 318-1

melekû'l-mevt -10-

m. 88-6; 243-16; 436-9;
 438-16; 440-14, 15, 17;
 441-6, 7, 9, 17; 442-3,
 6, 8, 10, 12, 13
 m.+nüñ 442-17; 443-1
 m.+ ğa 442-1

mevt -10-

m. (melekû'l+ m.) 88-6; 436-
 9; 438-16; 440-14, 15, 17;
 441-6, 7, 9, 17; 442-3, 6, 8,
 10, 12, 13

mezar -1-

m.+ mın 103-15

mīkâ'ıl -8-

m.+ 53-1; 56,1 ,3; 64-12;
 66-2; 87-8; 103-5; 115-10;
 238-15, 16; 277-14

minber -39-

m. üze 56-8; 106-8; 171-6, 8;
 210-7; 400-11
 m. kıl-35-16; 90-15; 210-2
 m.+ niñ 210-3
 m.+ ға 35-16
 m.+ ke 24-14; 84-6; 85-9; 90-
 15; 93-13; 105-3; 106-1, 2; 108-
 12; 124-12; 175-13;
 183-9; 210-4;
 291-2; 311-12;
 399-13; 407-2
 m.+ de 112-7; 290-17
 m.+ din 24-15, 87-2; 105-14;
 106-8; 109-9; 171-9,
 12; 291-1
 m.+ imke 92-8
 m.+ i 166-14
 m.+ iñe 93-14; 127-7; 145-11

mi ° rāc -7-

m. 60-5; 98-14; (m. keçesi)

164-16; (m. tüni+) 165-16;	8; 73, 12; 77-8; 78-14; 79-16; 80-2;
179-7; 283-3; 386-5	83-7; 87-10; 93-2, 3; 96-17; 100-2;
mu ° tekif -1-	101-2; 116-15; 117-5; 120-10,
m. bol- 262-9	15; 124-10; 143-7, 12, 15, 16;
muşallā -2-	144-10, 13; 150-5; 159-1; 160-11;
m. 317-2, 7	161-15; 163-9, 11; 164-1;
m. kıl-209-15	170-12, 13; 173-4; 179-9,
muşhaf -3-	10, 13, 15;
m. 135-12, 14	190-8; 230-2; 261-9; 263-5;
m.+ dın 198-2	268-15; 280-3; 285 5305-5;
m.+ ı 136-4	314-11; 315-1; 344-3; 346-3;
muḥammed -112-	379-7, 11, 12, 15; 380-3, 7, 9;
m.+ 6-5, 7; 7-7, 13, 15,	386-8; 389-8; 412-13;
16, 17; 8-3, 5, 10, 13, 16, 17;	425-14; 442-17; 443-13
9-6, 14; 10-4; 12-2;	m. resūla'llāh+ 311; 4-12; 5-16;
13-10, 13,14, 16, 17; 14-2,	25-14; 46-9; 53-9; 54-9, 14;
5, 6, 11, 14, 1517; 15-5,	56-2, 4; 64-8, 15; 65-13; 77-16;
11, 17; 16-1, 2, 3, 5, 8, 9;	111-15; 148-10; 158-5; 184-14;
16-13, 16, 17; 18-11, 12;	192-4; 228-7; 276-4; 404-17;
19-5, 7, 8, 10, 11, 12,	425-14
17; 20-5, 6, 15;	m. muşţāfā+ 36-1
21-12, 14, 15; 21-1; 27-12;	muḥammed ibnü ° abdi'llāh
31-1; 32-7; 33-2; 34-14;	46-7, 9, 10
35-2, 6, 10, 13; 39-11;	muhammed ibnü idrīs -1-
40-9; 43-11, 12; 44-	m. 205-8
6; 45-5, 8, 16; 46-6; 49-	mūsā -20-
11; 50-3, 10; 54-1, 3, 13;	m.+ 8-16; 54-17; 55-3, 10,
55-11, 13; 56-2, 10, 12, 16	11, 12, 15; 58-11, 12, 16, 17;
17; 59-13, 14, 15; 62-2, 3, 10;	59-3, 4, 6, 7, 11, 12, 13; 73-
63-1, 6, 16; 64-12; 66-2; 67-4, 12,	4, 5, 6, 7, 8, 9, 11; 1113-2, 3,
16; 68-3, 6, 9; 69-2, 3; 71-10; 72-5,	4, 8, 11, 16, 17; 114-2, 4, 6, 7,

9; 116-7, 10; 137-10, 11, 12, 14;
139-13; 148-9; 165-3, 9; 288-9,
10, 11, 12, 13, 15; 339-16, 17; 340-
1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12
13, 15; 339-16, 17; 340-1,
2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13
14, 17; 349-12, 13, 14, 15, 17;
350-3; 373-8, 11; 386-1, 2;
438-8, 9

muştafā -12-

m.+ 3-8, 36-1; 166-13,
17; 167-10; 174-12; 176-1;
180-17; 181-2; 276-5; 328-15,
16, 17; 368-10; 413-7

münāfık -8-

m. 415-9
m. tur- 376-7
m.+ nıñ 48-17
m.+lar 72-8; 124-7, 9; 412-11,15
m.+ larnıñ 415-7
m.+ larğa 48-3

mü'ezzin -12-

m. 241-7, 12, 17; 242-1; 243-
1; 247-3; 364-7, 8, 14, 17;
365-2,5; 377-14
m.+ niñ 242-17
m.+ ke 364-12, 365-1
m.+ i 364-12
m.+ ler 63-3

münker- nekır -1-

m. 363-17

münacat -33-

m. 176-9; 267-2; 315-8
m. kıl- 25-11; 37-17; 38-2;
165-14; 176-7; 177-11; 182-
15; 183-5; 196-17; 200-4; 243-9,
12; 247-17; 249-2;
268-12; 272-2;
288-10; 306-9; 315-12;
317-9; 318-17; 319-2; 323-2;
340-2, 3; 365-9; 394-15;
404-7; 410-5
m.+ nıñ 315-8
m.+ dın 317-16
m.+ ı 249-5
m.+ lar 317-5

mürsel -1-

m. (m. peygambar) 3-17

müslimîn -18-

m. (imāme'l+m.) 189-9; 190-
8; 191-11; 192-10; 195-3, 8
17; 196-2; 198-1; 200-11;
201-2; 205-12; 206-9; 207-5;
208-16; 209-1; 221-7; 223-13;
224-2, 6, 10; 226-14

müşrik -3-

m. 47-15
m.+ ler 45-11; 53-16

naşrānī -3-

n. 364-11,15
n. bol-365-4
n. + niñ 364-8

necāsāt -11-

- n. 13-6
 n. birle 96-7
 n. bol- 391-8
 n. kıl- 41-14
 n.+ ni 12-6; 96-6, 12; 373-17
 n.+ leri 12-9; 391-3
 n.+ ler 391-7
 n.+ lerni 12-10

necis -9-

- n. 44-13, 15; 68-3; 193-14
 n. birle 247,9
 n. er- 68-3
 n. bol- 12-3, 10; 41-15; 44-15
 n. kıl- 12-5

nehy-i münker -9-

- n. 303-1, 10
 n. kıl- 106-10; 303-11; 306-
 6, 12, 15; 309-1, 17; 310-3;
 312-5, 12; 375-15, 17; 410-6

nezr -4-

- n. kıl- 140-5, 9
 n.+ ni 140-12
 n.+ ke 142-16
 n.+ leridin 141-6

nūḥ -6-

- n.+13-2; 38-4; 116-3, 4, 10;
 155-4; 378-9, 10, 12, 13, 14,
 15; 393-4, 5, 6

nübüvvet -2-

- n. 87-13; 397-1

‘oṣmān -26-

- ‘o.+ 5-4, 5; 30-12; 63-13, 15;
 78-4, 5, 6, 8; 86-9; 92-10;
 109-5; 119-15, 17; 120-1, 2;
 121-12; 122-14, 15, 16; 123-3,
 8, 9, 11, 13; 124-14, 16, 17; 125-
 1, 5, 6, 8, 10, 13, 16; 126-4, 7, 9;
 127-4, 6, 15; 128-7, 11, 12, 13, 15;
 129-5, 7, 11, 14; 130-2; 132-2, 7, 8,
 12, 13, 14, 15; 133-2, 4, 5,
 15, 16; 134-3, 4, 6, 8, 10, 11, 12,
 13, 14; 135-8, 10, 11, 13, 15, 17;
 136-2, 4, 10, 14, 15, 16; 145-2,
 14, 15, 16, 17; 146-1, 8; 174-8

‘ömer -52-

- ‘ö. +65-5; 102-16
 ‘ömer+ 2-4; 23-16; 30-12;
 72-7; 45-10, 12, 14, 15, 17;
 46-10, 12; 48-16, 17; 49-2;
 63-12, 13, 14; 65-6; 75-15, 16;
 78-3; 86-9; 90-13; 92-10; 93-12;
 94-8; 95-1, 2, 4, 9, 10; 102-17;
 103-11; 104-13, 17; 105-2, 10, 11;
 106-3, 7, 12; 107-2, 6, 7, 8, 10, 14;
 108-3, 4, 5, 6, 7, 10, 12; 109-8, 11,
 13, 14, 16; 110-1, 4, 6, 7, 12;
 111-713; 112-3, 5, 6;
 114-12, 13, 14; 115-4,
 5, 9; 116-2, 16; 117-8,
 10, 12, 14, 15, 17; 118-1, 3,
 5, 6, 8, 10, 12, 14, 17; 119-

3, 6, 10, 13, 15; 122-3, 13;
123-6, 11; 126-17; 127-1, 5, 8,
11, 14; 128-1; 134-10; 145-13;
174-6; 220-1; 272-14; 273-3, 10;
287-3, 4, 5; 324-10; 372-6, 7;
399-13; 400-2, 3, 4, 11; 434-14

rabb -50-

r.+ üm 81-14; 268-12; 315-7;
318-17; 441-8
r.+ ümnüñ 104-4; 212-4; 267-6
r.+ ümke 64-13; 185-3; 267-5;
314-17; 400-8; 425-8
r.+ ümdin 91-13; 158-15; 176-7
r.+üñ 43-10, 11, 12; 64-12; 246-11;
285-5
r.+ üñnüñ 197-6
r.+ üñni 9-12
r.+ üñe 9-15
r.+ üñdin 340-1
r.+ i 176-7; 267-1; 282-14;
324-13; 333-9; 341-17
r.+ iniñ 267-2
r.+ ini 379-15
r.+ iñe 92-16; 333-9
r.+ ümüz 273-5
r.+ ümüzke 273-5
r.+ ümüzke 318-15
r.+ üñüz 197-12; 273-4

rabbe'l- 'ālemīn -3-

r. (āmīn r.) 229-3; 346-4;
371-2

rabbenā -7-

r. (yā r.) 277-2; 327-12, 17;
387-13, 16; 388-2; 404-6, 14;
408-2; 409-1

rabbani -2-

r. (mena^c-i esrar-ı r.) 3-13
r. er- 146-14

rabbi -57-

r. (yā r.) 20-14, 16; 37-17;
61-6, 10, 13, 17; 74-2; 102-3;
105-10, 12, 13; 108-5, 15;
115-14; 147-6, 9, 11; 160-9, 11;
173-6; 177-12; 185-7; 196-14;
224-15, 17; 237-13;
238-16; 269-6,
10; 272-1; 273-5, 11; 274-3;
275-8; 276-6; 278-2; 279-2,
5, 7; 280-1; 285-12;
288-10, 12;
293-1; 293-12; 295-2; 306-9;
316-12; 317-13; 318-13; 327-7;
328-4; 329-5; 333-4; 336- 4;
3339-5; 340-3; 341-6; 343-15;
345-14; 346-3; 365-7, 9, 12, 16;
393-17; 399-11;
406-11, 17; 407-
8; 424-11, 13, 14;
435-2, 4; 438-1

rāhib -8-

r. 148-15, 17; 149-1, 2, 3, 5
6; 150-12, 13, 14;

151-5; 343-8, 10, 16, 17; 344-7	46-5, 6; 58-10; 74-13; 76-6; 78-14; 79-16, 17; 96-17;
r.+ ға 344-1, 7	138-16; 239-7
r.+ ler 369-2	r.+ ını 138-16
rahmānī -3-	r. 91-2
r. 213-4	r.+ nuñ 95-8; 99-14; 104-8
r. mü er-213-1	r.+ ğa 153-4
r. bol-214-4	r.+ ға 133-1; 209-5
ramazān -9-	resūlullah -118-
r. 240-11; 275-14; (r. ayı+9)	r. 46-9; 50-11
154-4; 191-8; 198-10; 240-10;	r. (yā resūla'llāh) 4-5; 9-3;
275-14	11-4; 12-7; 20-3, 9; 21-2, 9;
r.+ ға 240-14	24-4; 25-9; 26-4, 5; 28-15; 31-
r.+ da 240-10	15; 33-13, 16, 17; 34-10; 40-2;
rek 'at -19-	43-17; 45-11; 46-2, 8, 11; 47-2;
r. 10-12, 13; 40-10, 11, 12;	48-10, 14, 16; 49-7, 9;
51-1; 166-14; 167-4, 7; 221-	52-17; 65-6, 8, 9, 10; 75-13,
13; 230-13; 231-15, 16; 244-	15, 17; 77-1, 2, 13; 78-13;
1, 3; 269-6; 295-14; 321-3, 6;	84-3, 8, 13; 85-3, 4, 12,
403-14; 441-10	17; 86-1, 3, 15; 88-11, 17;
r. қıl- 245-11	89-3, 8; 95-8; 90-3, 5, 14;
r.+ da 198-15; 247-5, 6	91-5; 95-4; 99-16; 100-13,
r.+ ta 247-6	15; 102-10, 13, 17; 103-3;
r.+ larını 40-13	115-2, 5, 9; 117-8; 120-17;
resūl -25-	138-13; 140-7; 161-4; 162-
r. 45-13; 91-1; 115-6	8; 172-14; 254-12;
r.+ nuñ 103-10; 104-7	256-9, 13
r.+ nı 335-1	(yā resūla'llāhi) 121-6; 125-
r.+ umğa 10-8	14; 126-4, 6; 158-9,
r.+ uñ 102-4	10; 160-3,
r.+ ı 17-2; 25-14; 26-6; 45-16;	161-1, 8; 162-4, 7;

163-2; 169-	r. (nübüvvet ve r.) 87-13
5, 14; 170-3, 8; 171-2; 172-8;	r. tegür- 9- 16
173-1, 3; 178-9, 17;	r.+ni 5-10
202-11; 245-11; 260-14;	rûḥu'llāh -1-
261-6, 13, 15; 262-6,	r.+ (yā rūḥa'llāh.) 395-3, 6, 17
11, 15; 263-2; 265-14;	r. (yā rūḥa'llāhi) 403-16
266-6; 276-7; 283-9, 10, 14,	rızvān -2-
17; 284-4; 285-14; 286-1,3,12, 14,	r. 179-10, 12, 13
16; 287-1; 289-17; 290-2, 8,10,	r.+ dın 179-9, 10
14; 292-1; 294-6; 304-2, 12,	şahābe -176-
17; 305-2, 306-3, 13; 308-5, 7;	ş. 5-5; 11-3; 24-3, 16; 28-3;
314-5, 14; 316-4;324-10;	31-7; 33-7, 8; 34-1; 43-16;
324-12; 327-3; 335-5, 10; 336-	45-8; 46-15; 48-5, 7, 8; 52-
1; 347-2, 5; 347-17; 348-3,	15; 70-13, 17; 71-1; 75-5;
7, 9, 14, 17;349-3; 362-17;	86-1; 94-11; 105-17; 106-5;
363-2; 371, 6, 10, 11; 375-3	110-8; 118-10; 119-5; 122-9;
6; 381-9; 384-1; 385-9, 11;	128-9; 158-1; 228-11; 236-4
386-9, 11; 388-14; 391-1; 392-15;	257-12, 13, 14; 266-10; 326-
401-17; 403-8; 408-13; 412-3;	2; 336-13; 374-15; 388-11, 12
416-2, 10; 417-4; 423-2;	ş.+ niñ 323-15; 387-5; 414-17
428-2; 433-10; 435-15;	ş.+ ni 29-8; 49-1; 71-3, 4; 80-
436-12; 4371, 4	4; 81-7; 326-10
rıḥlet -12-	ş.+ ğa 46-1; 187-10; 257-13
r.kıl- (āḥiretğa r.) 88-16	ş.+ ka 71-5; 123-17; 162-2
(dār+ i beḳāğa r.) 84-4;	ş.+ dın 127-11, 16; 236-3
105-1; 122-8; 233-14;	ş.+ler 4-5; 6-14; 12-17; 23-
239-4; 242-7; (dāru beḳāğa r.)	16, 17; 24-6, 7, 8, 14, 15;
131-11; 167-15; (dāru'l beḳāğa r.)	25-4; 27-1; 28-1, 4; 30-4;
44-17; (dünyādın r.) 105-6;	31-12; 32-17; 33-14; 34-1;
114-13	35-15, 17; 37-3; 39-10; 40-
risālet -3-	1, 4, 15; 41-1; 45-1; 46-10;

47-5, 6; 63-9; 71-16, 17; 72-8, 17; 74-16; 77-13; 78-1, 2, 3, 7; 80-1; 85-8, 12, 16; 92-4, 5, 13, 15; 106-7, 8; 108-12; 109-7, 11, 13, 16; 110-2, 3, 6, 17; 111-7, 9, 119-12, 14; 122-6, 13, 16; 124-7, 12, 17; 125-1; 127-6; 134-2, 6; 138-7, 11, 13, 16; 139-15; 145-6, 9, 12, 15; 159-10, 16; 164-1; 167-17; 168-1, 3; 174-1, 3, 13, 14; 177-10, 12, 14; 284-15; 304-16; 305-2; 306-3; 314-14; 316-8, 11; 326-6; 340-12; 348-11; 349-6; 373-7; 375-5; 379-15; 380-7; 385-1; 389-2; 392-15; 408-13, 17; 413-2; 428-2
ş.+ lerniñ 73-14; 160-11; 177-14
ş.+ lerni 27-15; 114-16; 134-2; 138-10; 139-5, 10; 342-13
ş.+ larğa 28-4; 92-14; 104-6; 349-11
ş.+ larğa 13-5; 33-16; 36-17; 37-4; 40
17; 43-14; 46-8; 70-12; 72-1; 75-2, 4; 85-8, 11; 90-10, 11, 14, 16; 91-4, 6; 92-1; 94-17; 110-16; 138-5; 139-15; 347-8
ş.+ lerde 106-3; 126-10; 239-3; 256-17;

304-12; 315-15; 326-1; 371-6; 374-14; 384-13
ş.+ lerdin 33-9; 34-2; 129-9; 174-12; 257-11; 326-7; 376-3

şalavāt -7-

ş.4-6
ş. ay- 104-4; 280-3, 4
ş. ayt 4-7; (durūz ve s. ve selām) 4-5
ş.+ nı (durūz ve s.) 4-9

şālih -8-

ş. 314-5, 8
ş. (°amel+i ş) 424-3; 427-8, 9
ş. er- 249-7
ş. bol- 234-14
ş.+ ler 277-7; 303-15
ş.+ lerdin 439-14

sevāb -98-

ş. 119-4; 198-8; 226-4; 260-6; 261-1; 270-8; 291-4; 408-16; 409-6, 13
ş.+ üçün 13-8
ş. ere- 79-3
ş. bol- 79-3; 188-2; 408-10
ş. bér- 100-6, 7, 8; 228-12; 260-3, 4; 300-9; 402-3
ş. biti- 60-1, 2
ş.+ nı 300-9; 409-13
ş.+ ka 95-16; 324-4
ş.+ dın 215-9; 252-12; 242-4; 322-13; 403-13

ş.+ um 326-16

ş.+ uş 270-7

ş.+ ı 18-16; 67-15; 197-6;

198-7; 230-15; 235-7; 242-

15; 260-9, 12; 261-5; 262-5;

265-4, 5; 270-2, 3, 6; 274-15;

275-15, 16; 276-1; 283-1; 290-6;

304-11, 13; 308-7; 320-2; 323-16;

392-10, 12; 401-8; 408-8, 11, 13;

412-5

ş.+ inı 260-4

ş.+ ını 59-17; 101-4, 7; 111-4, 5;

124-13; 197-10; 198-9; 200-15;

256-12; 261-1, 2; 272-2; 274-4;

290-1; 300-1, 2; 320-2;

348-13; 401-10; 402-3, 4

ş.+ ıka 290-7

ş.+ ıdın 98-1; 230-17; 231-4;

242-15; 260-9; 283-1, 2;

296-3; 299-13; 308-7

ş.-ları 11-16; 392-13

ş.+ larınğa 98-2

ş.+ larıdın 414-2

ş.+ lar 34-13; 87-16; 236-7;

324-1, 7; 423-9

ş.+ larnı 409-6

ş.+ lardın 300-5

şavma ʿa -14-

ş. 15-6; 148-12, 13; 151-2;

262-7; 343-8, 17; 369-5

ş.+nı 343-9

ş.+ ğa 344-4

ş.+ dın 149-9

ş.+ sına 369-3

ş.+ sında 343-16; 369-6

ş.+ sındın 344-7

ş.+ sındın 15-7

şāyimü'd-dehr -1-

ş. er- 219-15; 295-6

sa ʿ y -2-

s. kıl- 272-11; 374-1

seccade -2-

s. 369-3

s. kemiş- 268-12

secde -30-

s. 12-8; 167-8; 27815, 16;

291-6; 317-8; 319-7, 17; 320-

1.1.1.1.1 5; 330-16; 426-15;

1.1.1.1.2 438-6; 441-11

s. kıl- 57-15; 118-15; 216-7,

14; 278-14, 17; 279-2; 319-17;

325-15; 353-8; 366-11, 14, 15;

367-3; 370-15; 379-3,

4, 5; 406-17; 419-7; 441-10

s. kıldur- 281-12

s.+ niş 320-2

s.+ ke (s. bar-) 12-2; 167-7,

11; 182-15; 291-5; 317-8;

319-7; 426-15

s.+ dın 12-10; 318-9; 366-1

s.+ si 278-15, 16

şehādet -9-

ş. 124-13; 134-12; 181-16;

344-11

ş. birle 118-17; 153-5

ş.+ ni 299-6

ş.+ ini 178-6

ş.+ ini 178-5

şehīd -47-

ş. 198-7; 306-14; 406-9

ş. bol- 68-17; 71-17; 81-4;

108-8; 111-12; 136-4, 8, 10;

141-11; 145-3, 16; 151-6; 178-4

5; 179-6; 184-7; 308-8, 7; 329-15;

344-11; 345-1, 12; 375-16; 382-5;

406-12; 437-2, 3

ş. kıl- 145-17; 153-8;

169-10, 14; 170-

1; 179-3, 13, 14; 184-12,

13, 17; 185-2; 306-6-16

ş.+ ni 306-17

ş.+ ke 406-10

ş.+ ler 2-7; 18-16; 111-5; 275-

15, 16; 276-1; 290-1; 294-4;

437-1;

ş.+ lerni 306-17; 308-15

ş.+ larde 306-13

ş.+ lerdin 306-17

sekerāt -1-

s.+ ı 442-11

şiddik -3-

ş. er- 98-13; 99-7, 8

ş. tur- 103-2, 3

ş.+ larni 264-14

siccin -1-

s. 402-12

sidretü'l-müntehā -7-

s. 56-17; 57-3

s.+ ka 56-17; 57-8; 98-15;

99-2, 6

s.+ dın 99-4; 356-6

şırāt -6-

ş. 230-9; 235-1; 239-13, 15

ş.+ nı 240-2; 243-15

ş.+ ka 239-16

süleyman -9-

s.+ 64-9; 209-1, 12, 14, 15,

17; 210-4, 7, 10, 12, 13, 14,

17; 211-2; 211-1; 239-16;

327-9; 391-16; 392-1, 2, 3,

4, 5, 6, 8

sünnet -15-

s. tur- 235-7; 296-3

s. bol- 216-5, 6

s. kal- 47-6; 214-12;

278-10

s. koy- 337-2

s.+ im 304-15

s.+ imni 263-9; 304-10

s.+ imke 304-11

s.+ imdin 263-6, 7

s.+ ini 192-4, 5

s.+ inçe 387-5

s.+ lerimni 71-4

sūre -12-

s. 84-4; 162-2; (s. nāzil bol-)

83-3; 84-2; (s. én-) 83-11

s.+ niñ 83-5

s.+ ni 17-6; 62-17; 79-9

s.+ sini 238-4; 289-12

s.+ ler 118-9

şefā 'at -12-

ş. (ş. maḳāmı) 314- 13

ş. kıl- 6-4; 89-5; 223-16;

270-13, 14; 400-13

ş.+ ım 176-8

ş.+ ıñnı 270-13

ş.+ ı 176-15

ş.+ ını 156-12; 176-15

ş.+ ınğa 278-1

şeyṭān -27-

ş. 9-14; 213-16; 214-11;

227-16; 237-9; 325-5;

333-15; 353-10; 374-16; 376-1

440-8; (ş. la°ın+) 265-10, 11, 12

ş. (ş+ı la°ın+) 213-12; 214-1, 3,5

7, 8, 12; 217-8

ş.+nıñ 244-6; 424-3

ş.-+ 213-16; 318-8

ş.+ қа 423-10

ş.+ ğa 4261

ş.+ dın 160-1; 168-12

ş.+ lar 268-9, 10; 329-7, 10;

368-13; 397-2, 3

ş.+ larnı 209-15

şu 'ayb -2-

ş.+ 113-1, 15; 114-2, 3

4, 5, 7, 9

ṭā 'at -122-

ṭ. 58-2; 61-7, 10; 95-16, 17;

164-10; 176-2; 186-7; 230-

5; 262-10; 270-2, 8; 284-14;

290-6; 296-1; 299-4; 313-6;

314-12; 315-1, 4; 315-9; 316-

14; 319-1; 330-3; 366-6; 369-

1, 9, 11, 17; 387-15; 388-4; 392-

13; 401-5, 7; 402-3; 403-17;

404-10, 13; 405-16; 406-2;

408-7; 410-7; 413-4; 423-5;

439-15

ṭ. birle 183-13; 186-4; 223-5

ṭ. üze 275-6

ṭ. bol-229-14

ṭ. kıl- 9-16; 67-12; 186-5;

199-3; 260-14, 16; 261-6;

262-8; 266-15, 16; 268-9;

296-13; 313-11; 314-12, 13;

317-6; 318-7; 322-10; 329-

6; 341-10; 369-12; 400-8;

404-1, 4, 10; 406-3, 4; 407-

15; 408-7, 8; 413-9;

(ṭ ve/u° ibādet)

9-15; 13-7; 190-15; 218-2, 5; 228-

17; 233-16; 241-16;

263-17; 267-4;

268-8; 274-12, 13; 316-2;
 318-6, 14;
 327-10, 11, 14, 16; 328-1,
 4, 5, 7; 329-2, 3;
 342-17; 366-2; 369-13; 408-3, 6, 7
 t.+ nın 296-11; 369-1; 402-4
 t.+ nı 403-5
 t.+ ka 401-7
 t.+ ga 328-2
 t.+ dın 296-6
 t.+ ım 183-2; 264-1; 374-12;
 404-2
 t.+ ımın 401-6
 t.+ ın 270-7; 404-2, 3; 413-13
 t.+ ının 9-15; 337-17
 t.+ ı 177-6; 265-7; 404-7,
 12; 423-6
 t.+ ını 329-4; 331-5;
 350-1; 373-1
 t.+ ıdın 423-6
 t.+ larının 414-2
 t.+ larını 55-5; 362-15; 404-5
 t.+ larınızın 408-3
 t.+ larını 67-14
 t.+ lardın 260-12

tabi ın -7-

t. 187-10; 190-2; 236-3
 t. er- 188-9
 t.+ din 236-3
 t.+ lerdin 127-11; 187-10

taqvā -6-

t. 87-1; 423-5; 424-3
 t. birle 219-13, 14
 t.+ nın 163-1, 2
 t.+ nı 316-10

ṭarīkat -1-

ṭ. 265-3,6,8

ṭavāf -9-

ṭ. kıl-37-1, 17; 38-2, 6; 41-
 7; 46-11, 17; 47-1, 2, 4, 5;
 269-16; 272-14; 274-7
 ṭ. kıldur-287-1

teheccüd -1-

t. kıl- 413-10

tehlıl -6-

t. (tesbîh ve t) 58-1; 343-11
 t. kıl- (tesbîh ve t.) 379-16;
 (tesbîh ve t. ve takdîs) 277-5
 t.+ ni (tesbîh ve t.) 430-14
 t.+ ni (tesbîh ve t.) 331-5

telbīye -5-

t. ay-39-10; 276-7, 8
 t. ayt-39-
 t. ayıl-37-12
 t.+ ni 276-4

tekbîr -6-

t. ay- 30-3, 4; 216-3, 5
 t.+ kıl- 30-6, 8; 118-4
 t.+ ni 241-3
 t.+ ine 241-3

teşehhüd -1-

t.+bde 63-4

tevbe -44-

t. 233-17; 384-12; 385-12,
16, 17; 386-2, 4; 388-2
t. (yevmü't+ t.) 213-3
t. birle 55-6
t. kıl 45-17; 50-17; 60-4;
172-5; 184-13; 219-2; 224-
10; 246-12; 263-7, 15; 265-
7; 282-14; 322-6; 348-3, 12,
16; 349-10; 353-15; 355-1;
356-1; 363-14; 364-5; 365-
16; 367-6; 377-17; 390-8; 411-
3, 4; 416-17; 431-13
t.+ ni 83-10; 384-12
t.+ si 37-16; 276-13, 15
t.+ sini 348-13
t. sini 276-14; 16, 17; 282-
14; 365-17; 385-17; 386-3
t.+ lerini 282-6, 11

tevekkül -7-

t. 225-5, 6
t.+ kıl- 21-10; 72-15; 344-4;
396-3; 436-2
t.+ i 264-16

tevrît -5-

t. 11-2; 139-13; 310-5
t.+ te 8-17; 310-2, 4

teyemmüm -1-

t. kıl- 433-10

‘uqbā -1-

‘u. 80-7, 8, 9

‘umre -5-

‘u. 61-7; 269-11
‘u. kıl- 262-13, 14; 283-2;
407-9

ümmet -72-

ü. (ü+ i muḥammed+) 443-13
ü. bol- 28-10; 125-11
ü.+ im 55-13; 89-7; 137-13;
185-2; 228-9; 247-15; 304-9,
10; 381-1; 385-15;
390-15; 403-9; 414-1
ü.+ imni 94-6; 262-6, 13; 346-13
ü.+ ımğa 228-10; 321-7; 414-2
ü.+ imdin 55-14; 115-14; 120-
6; 121-2; 151-4; 400-13
ü.+ i 58-13; 102-13; 179-3
ü.+ i 10-9; 55-15
ü.+ i 10-10; 55-16
ü.+ i 58-11
ü.+ i 150-17; 425-14
ü.+ i 397-3
ü.+ i 346-4
ü.+ i 84-1; 90-13; 117-5;
268-15
ü.- idin 10-9
ü.- leri 55-3, 14; 397-2
ü.- lerini 11-6
ü.+ larına 10-8
ü.+ lerim 11-10; 56-15; 66-4
84-7, 9; 89-12; 284-15; 388-
7; 403-10-12

ü.+ leriñ 56-11, 13; 57-11; 58-8;

89-10, 11

ü.+ leriñe 59-17

ü.+ ler 11-7; 44-17; 55-9; 89-11

ü.+ leriñ 313-7

ü.+ lerke 89-10

ü.+ larğa 117-5

ü.+ larde 153-7; 412-2

vācib -8-

v. er- 347-9

v. bol- 188-17; 189-3, 5, 6, 7;

194-7, 8, 10, 15, 16; 343-15;

396-7

v. kıl- 254-14; 285-6

vaḥy -21-

v. 6-14, 17

v. 55-15; 57-16, 17;

87-10; 306-9; 287-9; 318-13;

367-9; 372-17; 373-11; 397-1;

417-14, 15

v. (kātib+i v.) muaviye 174-12

v. kıl- 301-1; 306-7; 318-9;

319-6; 367-8; 386-2; 402-10,

14; 409-10

v.+ nı 417-16

va'llāh -12-

v. 19-16; 31-5; 45-5; 134-4;

143-15; 196-7; 239-7; 240-1;

242-15; 316-14; 333-2; 392-

2; 417-2;

va'llāhu a'lem -1-

v. 312-12

va'llāhi -3-

8-1; 11-8; 415-5, 7,8

va'z -29-

v. (v. u/ve naṣīhat+) 84-7;

90-14; 92-8; 106-4; 127-11;

135-8; 146-14, 15; 154-6;

201-7; 210-8; 245-14; 246-

11; 290-17; 342-14; 351-8;

372-6, 8; 407-2; 419-6; 420-

9; 425-6; 426-4

v. kıl- 35-16; 146-7; 201-8;

302-14

v.+ ını 291-1; 311-17; 342-14

vefat -37-

v. bol-4-13; 4-15, 16; 5-4, 5

17; 62-13; 183-14; 188-16

v.+ ımdın 187-6

v.+ ın 270-12

v.+ ı 5-7, 7, 8; 6-11; 13-11; 34-2;

62-15; 65-2; 80-1; 101-9; 104-1;

107-3; 122-9; 125-4; 131-5;

188-16;

205-15; 255-12; 338-3; 424-7

v.+ ınıñ 77-5

v.+ ını 106-6, 7; 183-9

v.+ ınğa 5-17

v.+ ında 187-6

v.+ ıdın 6-8; 206-8

v.+ ları 5-2

vā'iz -1-

- v.+ ler 63-5
- vird -4-**
- v.+ imni 322-16
- v.+ iḡni 268-3
- v.+ ini 267-7; 315-15
- yahūdī -10-**
- y. 23-15; 163-7, 9; 251-16, 17; 252-1, 8,13,15,17; 253-2
- y.+ niḡ 252-10
- y.+ ni 252-15
- y.+ ға 252-2, 9; 253-2
- y.+ ler 27-15
- yahūdiyye -2-**
- y. 34-5
- y.+ ni 34-4
- yahyā -2-**
- y. 54-2; 267-6, 8, 10, 12, 15, 16; 268-1, 2, 4
- yaḡ ʿūb -12-**
- y.+ 114-1; 218-7; 287-7, 8; 10; 328-9; 332-9; 352-10, 15; 353-1, 4, 5, 8, 11, 12; 354-2, 5, 7, 90 12; 355-6; 356-9, 14; 361-9; 417-9
- yūsuf-19-**
- y.+ 51-17; 52-1, 2, 4, 5, 6; 54-8; 65-12; 112-8, 9, 10, 11, 12, 15, 17; 287-7, 8, 9; 327-14; 352-6, 7, 9, 10, 12; 353-2, 3, 4, 6, 12, 13, 14, 16; 354-1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 355-3, 5, 10, 12, 13, 15, 16, 17; 356-3, 6, 8, 9, 16, 17, 15; 357-1, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 17; 358; 1, 6, 12 15, 17; 359-7, 10, 12, 14, 15; 360-4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17; 361-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16; 362-1, 2, 3, 4, 6, 7, 10; 417-8
- yūṣa ʿ -1-**
- y. 306-7, 8, 9, 11n
- yevmu ʿarifa -1-**
- y. 213-4, 5
- yevmu't-terviye -1-**
- y. 213-3
- yevmu n-nahr -1-**
- y. 213-6
- zāhid -27-**
- z. 15-7, 8; 67-13; 148-5, 6 13; 222-17; 223-9, 15; 239-6; 295-9; 320-8; 342-13; 368-3 (pārsā z.) 295-6
- z. er- 373-14
- z.+ niḡ 373-14
- z.+ ға 402-6
- z.+ i 148-13; 372-15
- z.+ ları 438-4
- z.+ larıdın 15-6
- z.+ lar 239-9; 349-12; 388-1 394-4
- z.+ larkā 394-6
- z.+ rakı 239-3

zakḫūm -2-

z. 18-1; 68-8

zebānī -1-

z.+ ler 223-16

zebaniye -6-

z.+ ler 147-13; 183-1; 238-9;

392-14

z.+ larka 406-16; 407-7, 12

zebūr -1-

z. 11-2

zekāt -23-

z. 58-3; 230-10

z. bér- 94-12; 128-17; 129-1,

2; 250-9, 15; 251-3, 5; 305-15

z.+ nı 249-12

z.+ nı 94-14; 95-14; 250-2, 3;

251-4; 396-12; 397-8

z.+ dın 94-13; 129-3

z.+ ını 109-4; 250-8, 14;

396-7; 407-9

zekeriyyā -2-

z. 79-7; 414-3, 4

zu'n-nūreyn -2-

z. 5-5; 125-2, 3

zūhd -2-

z. 225-2

z.+ i 225-3, 4

TOPLAM : 232

Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

ādem -2-

ā. 276b/5= 17/61

574a/1=90/3

ʿadn -1-

ʿa. 191b/2=9/72

aḥmed -1-

a.529/3=61/6

ʿamel -4-

ʿa. 317b/5=21/94

272a/3=17/13

293a/2=18/110

118b/6=5/93

ʿarafāt -1-

ʿa. 29b/1=2/198

ʿarş -1-

ʿa. 570a/8=85/15

āyāt -1-

ā. 60b/5=3/101

āyet -1-

ā. 309b/1=20/127

ʿazāb -5-

ʿa. 143a/2= 6/147

8b/7= 2/59

154b/6=7/71

267a/2=16/94

50a/1=3/21

ʿazīz -1-

ʿa. 409a/8=34/6

bāṭıl -4-

b. 311b/7=21/18

500b/6=52/12

350b/5=25/72

392a/6=31/6

cāhiliyyet -1-

c. 491a6=48/26

cebreyil -4-

c. 14a/6= 2/29

546b/6=70/4

359a/6=26/193

12b/9=2/87

cenābet -1-

c. 105a/6=5/6

cihād -1-

c. 327b/1=22/78

dāvūd -1-

d. 316a/6=21/78

dīn -9-

d. 468a/9=43/23

198b/8=9/122

20a/2=2/138

157a/2=7/89

121a/9=5/110

19b/2=2/135

321a/3=22/17

400b/2=33/14

du ʿā -4-

d. 241b/3=13/14

52a/7=3/38

201/6=10/10

341a/2=24/41

ğusl -1-

ğ. 83a/4=4/43

ecel -1-

e. 168b/3=7/185

farīza -1-

f. 189b/2=9/60

fasık -2-

f. 550a/5=71/27

434b/2=38/28

ḥac -1-

ḥ. 29a/1=2/196

ḥad -1-

ḥ. 27b/1=2/187

ḥaḳ -1-

ḥ. 320a/13=22/6

ḥalīfe -1-

ḥ. 5b/3=2/30

ḥarām -4-

ḥ. 31b/9=2/217

111a/2=5/42

181b/1=9/5

119a/2=5/95

hārūn -1-

h. 430a/4=37/120

hārūt -1-

h. 14b/8=2/102

ḥayr -2-

ḥ. 201a/9= 10/4

191b/9=9/74

ḥayz -2-

ḥ. 535b/9=65/4

33b/7=2/228

helal -3-

h. 527b/20=60/10

59b/5=3/93

477a/1=45/16

hisāb -2-

h. 242b/4= 13/18

508a/a= 55/5

hūd -1-

h. 219a/3=11/53

ʿibadet -2-

ʿi. 145b/1=6/162

326a/7=22/67

idrīs -1-

i.297b/4=19/56

imām -1-

i.315b/170 21/73

ʿīsā -2-

ʿī. 102a/2=4/171

116a/17=5/175

ishāḳ -2-

i.381a/3=29/27

297b/2=19/54

ismā ʿīl -1-

i.297b/2019/54

ilyāsīn -1-

i.430a/5=37/123

ilyās -1-

i.430a/5=37/123

lūṭ -1-

l. 155b/9=7/80

imān -3-

i.71a/2=31/17

39a/9=2/253

421b/14=36/25

iblis -3-

i.308b/5=20/116

137b/5=6/112

45b/2=35/5

incil -1-

i.55b/9=3/65

ibrāhīm -1-

i.101a/2=4/163

islām -1-

i.58b/7=3/85

kafir -1-

k. 92b/9=4/102

ḳaṣā -2-

ḳ. 322a/8=22/29

93a/3=4/103

keffāret -1-

k. 118a/2=5/89

kerīm -2-

k. 566b/6=82/6

221a/6=11/73

ḳible -3-

ḳ. 21a/7=2/143

21b/4=2/148

210a/4=10/87

ḳiyāmet -8-

ḳ. 9b/3=2/62

411a/5=34/21

448a/2=40/18

437a/4=38/78

478b/3=45/32

572a/2=88/1

398b/1=32/29

207a/8=10/60

küfr -1-

k. 58a/2=3/80

ḳur’ān -5-

ḳ. 468b/7=43/29

420b/6=36/11

344b/5= 25/1

202a/1=10/5

418a/3=35/31

laṭīf -1-

l. 136b/5=6/103

la ‘net -2-

l. 254a/5=15/34

267b/1=16/98

levḥü’l-maḥfūz -6-

l. 420b/9=36/12

467a/2=43/4

544a/2=68/47

517a/8=57/22

399b/2=33/6

409a/2=34/3

mālik -1-

m. 472a/5=43/77

mārūt -1-

m. 14b/18=2/102

mescid -1-

m. 284a/6= 18/21

mesh -1-

m. 105a/5=5/6

mihrab -1-

m. 52a/8=3/39

mīkâ'il -1-

m. 14a/9=2/98

muḥammed -1-

m. 65b/9=31/44

muḥrim -1-

m. 119a/9=5/96

mūsā -1-

m. 301b/8=20/17

münāfiḳ -1-

m. 407a=33/60

müşrik -1-

m. 185b/6=9/33

nezr -1-

n. 43a/3=2/185

nūḥ -1-

n. 101a/1=4/463

rabb -1-

r. 472b/9=43/88

raḥmān -1-

r. 281a/8=17/110

ramaḏān -1-

r. 26b/4=2/185

resul -1-

r. 574b/7=91/13

rūkū ° -2-

r. 7a/4= 2/43

322a/4=22/26

şalāvat -1-

ş. 406b/14=33/56

şālih -3-

s. 155b/5=7/77

147a/3=7/11

210b/7=10/93

şavma °a -1-

ş. 323b/6=22/40

secde --

s. 491b/8=48/29

siccīn -1-

s. 567b/5=83/8

sidretü'l- munteha -1-

s. 503b/2=53/16

sūr -1-

s. 367a/8=27/87

sünnet -3-

s. 369b/1=28/19

530a/7=62/2

407a/7=33/62

süleymān -1-

s. 101a/4=4/163

şefā °at -1-

ş. 89a/3=4/85

şehīd -1-

ş. 86b/4=4/69
şeytān -2-
 ş. 347a/8=25/29
 260b/7=16/36
şu ‘ayb -2-
 ş. 222b/2=11/87
 256a/3=15/78
üm̄met -1-
 ü. 446b/4=40/5
‘üzeyr -1-
 185-15=9/30
ṭā ‘at -2-
 ṭ. 385a/3=29/65
 342a/7=24/53
ṭavāf -2-
 ṭ. 322a/9=22/29
 322a/3=22/26
tekbīr -1-
 t. 323a/9=22/37
tevbe -4-
 t. 361/9=27/1
 364a/8=27/46
 446a/3=10/3
 78a/9=4/18
tevekkül -1-
 t. 88b/3=4/81
tevrīt -3-
 t. 59b/6=3/93
 318b2=21/105
 314a/8=21/48
teyemmüm -1-

t. 83a/7
vācib -3-
 v. 262a/6=16/52
 298b/7=19/71
 261a/3=16/38
vaḥy -3-
 v. 506b/6=54/25
 463b/7=42/24
 503a/3=53/4
va ‘z -1-
 v. 36a/9=2/237
ya ‘kūb -2-
 y. 471a/2=43/59
 19b/5=21/136
yaḥyā -1-
 133b/9=6/85
yusūf -1-
 y. 237a/6=12/94
yūnus -1-
 y. 211a/8=10/19
zāhid -1-
 z. 185b/7=9/34
zekāt -2-
 z. 295b/8=19/31
 581b/4=10/7
zebūr -2-
 z. 433b/1=38/20
 318b=21/105
zekeriyyā -1-
 z. 133b/9=6/85
zū’l-kifl -1-

z. 435b/5=38/48

TOPLAM: 115

Kıssaşü'l-Enbiyâ'daki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

°ābid -20-

°ā. 134r10, 12, 13, 15; 152r2; 154v16; 155r,5 6, 8, 9, 10, 12, 18, 21; 155v6; 158v3; 159v21 °ā. er-8v21; 158r15 °ā.+ ni 155v4 °ā.+ ğa 155r4, 7, 11, 13 17; 155v4 °ā.+ din 8v20 °ā.+ ler 152r1 °ā.+ lerni 155v15 °ā.+ lerga 152v15 °ā.+ lerdin 134r8; 152r4 °ā.+ men 134r13 °ā.+ siz 8v20	19, 20; 11v4, 5, 16, 17, 19, 20; 12r8, 11, 15, 21; 12v1, 12, 14, 16, 19, 20; 12r8, 11, 15, 21; 12v1, 12, 14, 16, 19, 20; 13r1, 4, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 17, 20; 13v1, 5, 7, 9, 11, 14, 19, 20, 21; 14r6, 8, 9,11, 12, 14, 17, 18; 14v15, 16, 19, 20, 21; 15r2, 13, 15, 16, 19; 15v1, 5, 9, 15, 18; 16r17; 16v1, 3, 5, 9, 10; 17r2, 13, 20, 21; 17v5, 9, 10, 19, 20; 18r1, 5; 19r14, 16, 17, 19, 21; 19v4, 8; 21r12; 25r5, 6, 7; 27v5, 8; 28r5, 9; 35r1; 48r3; 55r10; 62r1; 79v7; 100r5, 7, 11; 100

ādem -20-

°ā.+3r1; 5r3, 9, 10,19; 5v5, 13; 6r2, 7, 9, 14, 15, 16, 20, 21; 6v1, 7, 8, 10, 13, 21; 7r10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21; 7v2, 3, 6, 8, 11, 12, 15; 17, 19, 20; 8r8, 12, 14, 16; 8v3, 5, 7, 9, 10, 15, 16, 17, 20; 9r1; 9v2, 15, 17, 18; 10r1, 2, 3, 14, 17, 20, 21; 10v1, 3, 5; 11r4, 12	v7; 100r5, 7, 11; 100v7, 21; 109v2, 3; 119r1; 135v17; 136v13; 142v18; 143r10; 172v11; 175r17; 182v5, 6; 199r4; 202r1; 206v7; 208v13; 212v20; 238r20; 244r4; 249 v11 ādem°aleyhi'selām+3v2,6; 6r20; 57v2; 199r3; 208v12 ādem+i şafi+ 5v5; 7r7; 19r8; 52v2; 64r4; 155v13; 175r17, 20; 176v6

‘adn -1-

‘a. (cennāt+ ı ‘a.) 183 r21

aḥad -1-

a.+ nıḡ 195v11

āhiret -12-

ā. 53r4, 6; 78r5; 172
r20; 193v11; 201r6;
243v17; (ā. otu+) 246
r18

ā.+ de 122v14; 188v21;
211r3
ā.+ din 160r20; 165v8

āḥirü'z-zamān -10-

ā. (a. peygamberi) 51
v18; 186v21; 189r5;
189v21; 208r8
ā.+ da 40v7; 139v7;
175r14; 227r15

aḥmed -2-

a.+181v16; 195v12

‘alī -1-

‘a. 247v19

‘āl-i ‘imrān -1-

‘a.+ nı 66r15

aḥsenü'l-ḥālikīn -1-

a.+ ni 195r21

āḥirü'n-nebī -1-

ā. (na‘t-ı a.) 181v1

āḥir-i ‘ömr -1-

ā. 131v15

‘alīm -2-

‘a. (‘a. uḡan+) 76r17

(‘a. ve ḥabīr idī+) 222v11

allah -6-

a.+33v21; 39r9; 58
v8; 65r9; 72v17; 80
r20; 84v12; 88v13;
102r11; 112r18; 113
v5; 126r21; 152r7; 152
v6; 153r5, 6, 12, 19; 157r
12; 159r9, 18; 159v2, 3; 162
v13; 181r14; 188v8;
189r19; 200r4;
208r5; 229v19
allāh ta‘ālā 49v19; 64v11;
74v12; 89r3, 4; 109v6;
182v5; 208v2; 224r9;
241v11, 13; 249r3

‘ālimü'l-esrār -1-

‘ā.-sén 163r5

‘amel -9-

‘a.222r8
‘a. (‘a.+i ṣāliḡ) 172v2
‘a. kıl-22v2; 172r18;
238r6
‘a.+ ge 2v19
‘a.+ imni 18v11
‘a.+ i (ders ü ‘a.) 19v18
‘a.+ leri 18r8

°arefe -2-

°a. (°a. küni) 121v12;
 (°īd ve °a.)212v13

°arş -23-

°a.123r20; 191v11;
 201r19; 201v14; 202
 r8, 13; 238r18; (°a. ef-
 lākni) 209r15; (°a. kürsīni)
 210v16
 °a. birle 51v16
 °a.+ nı 121r19; 211r18
 °a.+ ğa 53r7; 139r20; 197
 v15; 198v19; 207r1; 211r
 16; 214v6; 219r6
 °a.+ ka 238r19; 241r12
 °a.+ da 181v6
 °a.+ dın 211r21

aşhāb -3-

e. (e.+ hūlk+ı kerem);
 189v2; (e.+i° izām)
 189v2
 e.+ ı 233v13

aşfiyā -2-

a.2r7
 a.+ dın (enbiya ve a.)
 244r4

°āşī -19-

°ā. 2r12, 13; 181r19;
 191v12; 212r21; 219
 v2; 238r7; 239v11;
 248r11

°ā. ér- 212v3

°ā. tur-143v8

°ā. bol-12r16; 68r8;
 117r21

°ā.+ ni 211v15

°ā.+ ler 237v13

°ā.+ lerniñ 100r16, 21

°ā.+ lerni 134v14

°ā.+ larğa 181v15

°ā.+ lerdin 87r4

°aṭā -10-

°a. kıl-194v9; 197v2;
 211r2
 °a. bol-2v9
 °a. bér- 212v14
 °a.+ sı 17v18
 °a.+ singa 110v21
 °a.+ mız 146r19
 °a.+ lar (°a. hil° atler)
 185r12; 185v6

āyāt -1-

ā. 119r16

āyet -36-

ā. 84r17; 102r17; 119
 r20; 145v3; 190r21;
 192v8; 194v6; 201
 r14; 222v13, 17; 229
 v20; 232r20; 235r11,
 18; 235v8; 248v15,
 16; 249v3, 9;
 ā. birle 185v4

ā. tur- 203v10

ā.-ni 95r5, 7; 122v2;

173r2; 197r12; 221

v20; 225r10; 228v2;

236r12; 245r5, 6

ā.+ қа 240v11

ā.+ de 167v11; 222v15

ā.+ i 2v8; 205v3

ā.+ in 214r13

ā.+ ini 234r19

ā.+ iğa 107r15

ā.+ lerde 66r4; 212r18

āyete'l-kürsī -3-

ā. 218v10, 12

ā.+ niñ 218v8

ā.+ ni 218v6, 7

°azāb -26-

°a. 3v5; 21r5; 22r16;

24r7, 10; 24v9; 25r6;

27r6; 29r20, 21; 30r

11; 35r7; 35v20, 21;

36r1, 3, 13, 16; 52v3;

59r9; 1114r15; 117v5;

152v8; 153v20; 158r8;

249r10; (°a. in-) 222v18;

(°a. kél-) 114r5; 125v16;

(°a. yetil-) 114r7; 125v15;

(°a. kit-) 114r13; 114v5;

(°a. tile-) 206v11

°a. qıl- 171v21; 212r17

°a. birle 37v2

°a. bol-171v2

°a.-nı 22r10; 59r5;

103v5; 1114r20; 153v20;

154r17

°a.+ da 151v2

°a.+ dın 17v12, 13; 34r22

°a.+ ıñ 163v3

°a.+ ı 41v10; 59r5; 147 r15

°a.+ ın 22r8, 9, 10; 161r11

°a.+ ınğa 74v3

°a.+ ındın 41v11

°a.+ ıdın 81v9

°a.+ ların 215r21

°a.+ lar 163r9

°a.+ larnı 20v4

bāṭıl -9-

b.40r14; 184r18; 197

r10; 221v6

b. tur-40v8; 117r1

b. qıl- 203r7; 244r1

b.+ dın 29r4

beytü'r-risāle -1-

b. 77v18

bid °at -4-

b. 217r11; 217v16

b.+ dın 202v14

b.+ i 22v15

burāq -11-

b. 206v11; 218r19;

208v8, 9; 219r8

b.+ nıñ 209v1, 2

b.+ dın 209v16; 217v6	58v3; 59r8; 59v1, 21; 60r1, 2, 4,
b.+ ın 181r19; (b. mü/in-)	9, 10, 11, 14, 18, 20; 60v14, 15,
5v10; 126r2; 209v1; 238	18, 19; 61r14, 15, 18, 19; 61r2,3,
v3	4, 5, 7, 9, 10, 13, 15; 63v15, 18;
b.+ ın 218r13	64v13, 17; 65r7, 12, 14, 15; 70v
cabbār-ı ‘âlem -2-	10, 12, 17; 71r2, 6, 9, 13; 74v14;
c. 190r7	76v16; 78r15; 89r2, 4, 12; 91v4;
c.+ dın 190r20	93r10; 95r5; 99v20; 100v1, 5, 6,
cāhiliyyāt -1-	7, 8; 103r21; 106r7; 109r19; 109
c. –de 201v7	v2, 4; 112v9; 114r7; 116r1, 8, 16
cāyız -2-	19, 21; 116v3, 14, 15, 17; 119v8;
c. er- 122r18	122r5; 125r1; 126r1, 2, 3, 8; 126v20
c. tur- 122r18	127r5, 12; 127v12; 136r10; 136v4;
cebreyil -151-	145r3; 150r11; 152r3, 5, 18, 21; 152
c.+ 2r14; 4r13; 5v14,	v1, 3; 153v18, 21; 152v1, 3; 153v18;
15, 16; 6v13; 7r19, 20;	154r1, 16; 153v18; 154r1, 16; 154v5,
9v12; 11r6; 12v1; 13v8,	7, 8; 155v5, 6, 7, 8, 11, 12; 156v20;
14, 19, 21; 13v8, 14, 19,	157r2, 5, 7, 9, 19, 20, 21; 157v4; 158
21; 14r7, 10, 12, 13, 14;	v8, 10; 159v5, 8, 11; 161r10; 162r4;
14v21;	167v5, 8, 20; 168v9, 19, 21; 169r1,
19r20; 19v1; 22r11; 23r12,	5, 6, 20; 173r16, 18, 20; 179v5; 182v
20; 23v21; 24r16, 17; 25r	1, 2; 185r20; 190r20; 193v1, 2, 14, 17;
10; 28r1; 30v4, 5, 7; 32v12,	194r7, 18, 19; 194v2, 9; 195v15; 196
13; 33v13, 20; 34r4, 6, 13;	v20; 197r12; 197v17; 196v20; 197r12;
36v5; 37r16; 37v15; 38r9;	197v17; 199r3, 5, 7;
42r1, 5, 4, 6, 12, 15; 45v19	199v14, 16; 201r16
46v3, 13, 17, 20; 47r3; 48r	202v3; 203v1, 2, 3,
3, 8, 10, 12, 18; 48v14; 51v	4, 5, 6; 205r18; 205v
10; 52r1, 2; 52v3, 7, 15, 16;	13; 208v10, 12, 17, 19,
53v3, 12, 18, 21; 54r3; 56r18;	21; 209r20, 21; 209v2,
56v14, 17; 57v19, 21; 58r5, 13;	3, 4, 7, 9, 10, 11, 12; 211r9,

10, 11, 12, 15; 215r18; 218r19,
 20; 218v6; 219r5, 7; 219v17; 221r8,
 18; 221v13; 222r17; 223r1; 224r3;
 225r10; 227r2, 3; 227v3, 21; 229v
 11; 230v6; 233r21; 233v8; 234r3,
 4, 6; 235r12; 236v2, 7; 237v18, 19,
 20, 21; 238r4, 19
 cebrā'īl'aleyhi's-selām
 6v9; 7v19; 33v19, 20;
 44v2; 87v3; 122v2; 149
 r7; 207r7, 9; 208v15, 16;
 209r18; 224r1; 237v20
 cebrā'īl-i emīn+52r5;
 78r12
celīl -2-
 c. 51v12; 159r11
 c. (rabbū'l+ c.) 218r19
cenābat -1-
 c.+ din 177r10
cennet -1-
 c.+ i (şübān-ı ehlü'l-c.)
 2r16
cemā'at -6-
 c. (ehli sünnet ve c.)
 217r10; 217v21; (cu-
 m^ca ve c.) 189v4; 212
 v13; (c. namāzı+) 236 r18
 c.+ ge 188r1
circis -6-
 c.+161r5, 7, 8, 16;
 161v2, 7, 16, 17; 162

r1, 2, 5, 13, 14, 17, 19;
 162v2, 3, 6, 9, 10, 11,
 13, 15, 16, 18, 20, 21;
 163r2, 3, 11, 14, 17, 18
 19, 20; 163v2, 4
cum'a -1-
 c. (c. ve cemā'at) 189
 v4; 212v13
cünüb -1-
 c.+ ler-siz 221v5
dā^cī -1-
 d. 53v17
du^cā -160-
 d. 78r9; 97v7; 99v4;
 109r15; 157v9; 214
 r8; (d. ve tazarru^cğa)
 135v13; 140v8; 145v19
 d. kıl- 8v1, 2; 14v1, 10;
 18r5, 15; 19r13; 22r8;
 22v6, 11, 20; 23v11;26
 r13; 26v21; 27r8, 9; 31r
 15; 34v17, 19; 37r2; 41r
 6; 42v11; 46r2, 3, 4; 46
 v9; 47v1; 49v2; 53r19;
 54v7, 8; 56v17; 59r6
 12; 62r17; 72v4, 10;
 74r11, 16, 20; 74v1, 2
 4; 78r13; 79v2, 18; 87
 r8; 87v1; 91v10; 92
 r14; 96v6; 99r16; 109
 r16; 114r5, 7, 14, 16,

21; 114r5, 7, 14, 16,
 21; 114v2, 5, 6, 18;
 115r8, 9, 12; 115v3;
 118v6, 8, 15; 119r4;
 119v7; 120r12; 120
 v14, 16; 123v19, 20;
 125v18, 19; 127r4,12;
 128r9, 12; 128v4; 131
 v20; 132r12, 13; 132v
 5, 10; 134r19; 134v10,
 15; 137r14, 18; 138r20;
 149r8, 9; 163r4; 166r13;
 167r13, 14; 171r7; 171v18;
 176r19; 195r15, 18; 176r19;
 195r15, 18; 195v14; 195r15,
 18; 195v14; 205r12, 13; 211v
 11, 20; 216v12; 220r12; 220v
 9, 11, 12; 226v16, 17, 18; 240
 v17
 d. kol-249v15
 d. birle 78v6; 171r3,
 5; 237r1
 d.+ nı 78r19; 106r19
 d.-nı 54r19; 54v1, 3, 7;
 71r1; 89r12, 14; 100r16,
 17; 100v21; 106r11, 18;
 114v8; 128v12; 146r7, 8;
 166r15, 16; 213r19; 246v1
 d.+ a 213v21
 d.+ da 195v16
 d.+ dın 22v11

d.+ mni 210r6
 d.+ ı 72v10; 213v21
 d.+ ını 23v18; 127r6;
 127v13
 d.+ sı 8v2; 29v19; 49
 v3; 54r19; 54v11; 74
 v1; 78r18; 78v1, 2; 79
 v10; 105v10; 113v8;
 119r10, 11, 12; 146
 r14; 151r4; 158r13;
 160v12, 15; 162v17;
 163r5; 167v4; 171r2;
 172v3; 195v13, 17;
 (kargış d.) 169v9
 d.+ sın 26r11; 54r18;
 54v5, 6, 8; 87r9; 125
 v20; 134v17, 18; 147 r10,
 11; 160v1; 166 v18; 225r1
 d.+ sın 74v11; 118v8
 d.+ sının 240v19
 d.+ sının 74v11; 118v8
 d.+ lar 244v15
 d.+ larında 134v17
 d.+ larım 15r2
dāvūd -22-
 d.+ 19r11, 14, 17,
 19; 100r9, 10, 11,
 12, 13, 15, 16; 131r
 18, 19; 131v2, 6; 133r
 1, 2, 5, 6, 9, 11, 12, 14,
 15, 16, 17, 18, 21; 133v1,

4, 6, 7, 11, 16, 17, 18; 134r	d.+ i 2v2; 30r16; 194v3;
1, 2, 3, 5, 7, 8, 20; 134v4,	233r13
5, 6, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 17,	d.+ iniḡ 194v4
18, 20; 135r2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,	d.+ in 203r4; 232v7;
11, 13, 15, 16, 17, 18, 21; 135v	233r4
2, 6, 7, 8, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19,	d.+ ini 31v16; 233r11
20; 136r1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 14,	d.+ iḡe 233r11
15, 16, 18, 19; 136v1, 3, 5, 6, 9,	d.+ iga 205r4, 5; 205
10, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21;	v21
137r1, 2, 8, 13, 14, 15; 146r2;	d.+ iḡa 233r14
163v 7; 232r2	d.+ inge 205r4
dāvūd ^c aleyhi's-selām	d.+ indin 40r13; 230r12
132v21; 135r10; 136v	d.+ imizni 189v21
11; 199r8; 207r11; 210v3	d.+ imizge 31v15
deccal -1-	d.+ imizde 204r12
d.-ni 176r17	d.+ iḡiz 205v1; 230r13,
defn -2-	14
d. kıl-11r3; 56r4	d.+ lerin 203r4
dīn -46-	d.+ lerige 178v15
d. 2r8; 22v12; 40r14;	d.+ leriḡizni 210r3
53v17, 20; 98r4; 233r	d.+ ler 194v15
13	d.+ lerde 98r5
d.+ i islām 236v11;	d.+ ini 31v
(nāşır+ ı d.) 2v2	diyānet -1-
d.+ ni (bāṭıl d.) 197r11	d.+ i 192r2
d.+ GA 29r4; 31r16;	ebū bekr -45-
31v16; 40r14; 194v4	e.+188v17, 20; 189
d.+ ḡa 233r16	v14; 190r11, 14, 15,
d.+ im 205v1	18; 190v19; 193r1,
d.+ iḡ 30r16	5, 8, 10, 12, 13, 16;
d.+ iḡni 150r10; 194v15	194v20; 195v20; 195

r1, 4, 5, 6, 10; 197v6;
199v1, 2, 5, 6, 7, 8, 10,
13; 201r21; 202v5; 217r3
5, 7; 219v18; 220r5, 6, 7,
11, 14, 15, 16; 220v2, 4, 8,
15, 17; 221r7; 222r3, 20; 222v
4; 223r11; 223v14; 225r21; 226r
21; 226v1, 5, 6; 230v12,
14, 16, 17; 235r6; 235v7, 8, 9;
236r4, 15, 18; 236v1; 238r21;
238v12, 16; 239r8, 10; 241r1,
12, 13 ebū bekr-i şiddīk+121v6;
180v21; 188v15; 192v18;
195r11, 12; 199v4; 201r9,
13, 19; 202r18; 217r12; 226r21;
230v12; 238v11 ebū bekr bin ʿalī
247r21

ebū'l-faẓl -1-

e. 201r19

ecel -7-

e. (e. ölümü)165v7, 8
e. (emīr+i e.) 2r20
e. bér- 120r9
e.+ im 147r10; 158v13
e.+ imdin 56r12
e.+ in 155r20

ecr -1-

e.+ in 102r21

ehl-i beyt -3-

e.+ im 247r0-20
e.+ i 243r2; 246r4

ehl-i sünnet ve cemā ʿat -1-

e. (e. ve cemāʿat)217v21

el-yesaʿ -2-

e. 159v21; 160r10

emīre'l-mü' minīn -1-

e. (yā e.) 241r7, 20

emr-i maʿrūf -2-

e. 189v4; 193v15

enbiya -11-

e. 2r7; 70r14; 116r6;
123r2; 168r13; 249v
11; (e. mürsel) 181r20;
181v2, 9; (e. ve aşfiyā+)
244r4
e. (efẓāl+ i aʿmāl-i e.)
135v11
e.+ lar 110v1

enşār -2-

e. (muhacir ve e.)
236r12
e.+ nı (muhacir ve e.)
240r4

enşārī -6-

e. er-240v8
e.+ ler 225v4
e.+ ler-miz 221v16
e.+ lerka 225v3; (mu-
hacir ve e.) 236v17
e.+ lerdin 225v2

erkân -1-

e.+ ın (hac e.) 204r1

evb -1-

e. 85r2

ezān -1-

e. kıl- 236r19

faḥr-ı ʿālem -1-

f. 183v1

fānī -6-

f. 52r14, 15, 17; 122

r1, 2; 122v11; 238v1

f. tur- 113r21

f. bol- 229r14

farīza -5-

f. 135v11

f. er- 59r18

f. bol-156v20; 194v7

f.+sı (ḥac f.) 216v11, 15

farz -3-

f. 236v16

f. er- 167v17

f. kıl- 213v7, 14

fāşık -4-

f. 225v17; 246v9

f. bol- 145r12

f.+ lardın 118r17

fāşıkā -2-

f. 158v5; 159r7, 18, 20

fetva -1-

f. 168r15

furkān -1-

f.-ğa 62r2

gayb -3-

ğ. (ğ.°ilmi+) 151v2

ğ.+ mı 151v2, 3; 222v12

ğazāt -2-

ğ.+ ka 234r9

ğ.+ dın 200r1

ḥablu'llāh -1-

ḥ.+ tur-18v7

ḥac -19-

ḥ. 189v3; 204r1; 216

v11, 12, 15; (ḥ ve°umre+)

212v13; 225r17; 225v12

ḥ. keltür- 213v14

ḥ. öte- 53v10; 203v21

204r4; 216v14

ḥ.+ GA 11v11; 16r17;

53v4; 204r18; 216v10

15

ḥ.+ dın 16v1; 225r17

ḥ.+ ı (vidā°ḥ.) 236r11

ḥāci -2-

ḥ.+largā 48v10; 51r7

ḥad -10-

ḥ.ur- 235r16; 235v6

ḥadiş -6-

ḥ. 82r19; 94v19; 108r8

ḥ. (ḥ-i efk-i°āyşe) 243r8

ḥ.+ge 49v14

ḥ.+i 234r9

ḥ.+ ini 217r19

ḥamd -8-

ḥ. (ḥ. u şenā) 1v2;

116r12; 143r9; 210r2;
9, 17; 210v1, 16, 18, 19,
21; 211r1, 2
h. ay- 131v2

ḥalīfe -20-

h. 5r4; 9v19; 19v1; 56
v3, 4; 120r18; 135v2;
201r20; 202r7; 241r21
h. (ḥ+i vefī) 5v5
h. er- 238v14; 241v16
h. bol- 114v10; 120v10;
239v20
h.+ ğa 176r7
h.+ ı 201v15
h.+ si 109v15
h.+ sin 241r19
h.+ larde 175v21

ḥalīl -1-

h. 77v9

ḥalīle'r-raḥmān -1-

h. 77v9

ḥalīlu'llāh -1-

h. 75v17

ḥālīk -2-

h. 74v9; 162v8, 12

ḥaḳ -44-

h. 2v9; 5v5; 22v12;
29r7; 31r16, 17; 41r13;
53v18; 119v16; 131v5;
158r17; 181r15, 20; 181
v8, 9; 197v2; 199v16; 202

v20; 221v6

h. ta'ālā+ 3r9, 20; 36v17

37v2; 78r9; 131v10; 134v

14; 158v10; 191r18; 195v

10; 196r4; 196v16; 207v14;

211v3

h. sübhānehu ve ta'ālā

203r21; 221v6

h.+ nıı 237v14

h.+ ğa 29r5; 56v17; 151

v11, 14; 161r10; 163v17

h.+ka 22v11; 53v17; 158r16

h.+ da 2r13

h.+ dın 2r10; 31r19, 20; 93v16

h.+ dın 61v9

ḥarām -25-

h. 7r12; 51r15; 212v1

h. (meş'arü'l- h.) 189v4

h. Birle 249r7

h. er- 62r1

h. tur- 72v7; 94v15;

108r10; 126r5; 145v2

h. bol- 15r2, 4, 5; 26r

20; 38r3; 66r18; 199r

16; 2077v3

h. kıl- 15r8, 11, 12;

61v19, 20; 62r3; 102r

16; 156v3; 233r18

h.+nı 194r3

h.+ ğa 20r11; 81v21

hārūn -13-

h.+ 110r1; 111r18; 11 3r7; 115v4; 120r7, 8, 9, 18; 120v15; 125r6; 126r11, 20; 125v8; 126v 9, 11, 15, 16, 17; 127v2, 6; 131v18; 208v21	h. er- 62r2; 194v18 h. bol- 222v18 h. kıl- 194v17 h.+ ğa 82r1
hārūt -1- h.+ 21r6; 22v3; 218r16	hūṭbe -5- h. 109v3 h. kıl- 7v21 h.+ ni 109v4; 192v9 h.+ de 143r11, 12
haṭīb -1- h. er- 143r9	hızır -13- h.+14v12; 20v21; 30 v3; 126r15; 129r12; 129v10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20; 130r3, 5, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21; 130v1, 7, 8, 10; 131r12, 14; 158r 12; 160r1, 2, 3, 10, 11, 11, 13; 160v1, 9, 10, 11, 14, 17, 20; 161r3; 165r14; 176v13, 14, 16, 18; 177r21; 177v1, 3
havārī -4- h. 171v4, 5 h. (hubzü'l-h) 171v5 h.+ ler 171v3 h.+ larga 171v16	
havāriyyūn -1- h. 171v15	
ḥayr -1- h. 174r13	
ḥazret -9- h.+ niṅ 184r8 h.+ ğa 10v16; 12v2; 135v13; 166r19 h.+ de 21v20 h.+ din 5v20; 237r11 h.+ nğa 9v7 h.+ iṅe 29r7	hicret -9- h. kıl- 194v7; 198r16; 219v4; 221r4; 230v17 232v1, 2 h. ol- 225v4 h.+ niṅ 236r17 h.+ қа 225r16
ḥelāl -8- h. 70r14, 16; 161r6 h. Ol 78v18	ḥilāfet-4- h. birle 199v3

h.+ ni 238v12

h.+ ka 238v12; 239r12

hibetu'llāh -1-

h. 17v18

hidāyet -5-

h. birle 1v6

h. tap- 195v18

h. tile- 198v10; 206

v13

h.+ ğa 196v10

hūr -20-

h. 3v18; 27v14; 171

v5, 6; 201v14; 212v15

h. (h-o'ayn) 687, 6;

201v14; 212v15

h. tur- 27v17

h.+ nı (arığ h.) 86r4

h.+ ların 7v4; 215r14

h.+ ların 7v4; 215r14

h.+ larıGA 171v5; 215

r17

h.+ lar 170v1; 183v18;

215r3, 4, 7; 238r1

h.+ larnıñ 67r4

h.+ larnı (arığ h.) 238

v2

h.+ largā 21r5

hūd -10-

h. 28r8; 28v18, 20;

29r2, 3, 13, 14, 19,

21; 29v2, 6, 8, 9, 19;

30v10, 11, 12; 31r5;

31v5; 34v7; 37r7, 15

hūd bin °abdu'llāh bin

riyāh bini'l- irem bin

sām bin nūh °aleyhi's-selām

28v19

°ibādet -22-

°i. 167r8; 188v5;

191r15; 193v16

°i. kıl- 19v8, 20; 151

r6; 155v13; 167v2;

177v9; 214v4

°i.+ ğa 34r15; 151r15;

154v17; 158r6; 170r13

°i.+ de 19v17; 136r12

°i.+ din 5r20; 160r7;

(tā'at ve °i.) 100v16

°i.+indin 130r1

°i.+ iñiz 5r18

iblis -43-

i.+ 4r1; 5v1, 11; 6r21;

6v3; 9r11, 16, 19; 9v1,

4, 5, 14; 11r11, 16, 17,

18, 20; 11v1, 15; 12v19;

13r2, 4, 9; 14r20, 21; 14

v4, 10, 11; 15v14, 18; 16v

19; 17r8, 10; 22v18, 20;

24r16; 24v15, 18, 19,

20; 32v1, 7, 9; 50v17,

20; 51r2, 3; 55r10; 57r

14, 20, 21; 57v1, 4, 6,

12, 13, 15; 89r1; 90r9;
128v5, 9, 11; 135r1;
154r21; 154v1, 3; 168v
6; 177r8; 184r7, 8, 12;
204r9; 205v14, 15; 209
v14, 15; 209v7; 218r9,
18; 219v7, 11, 14, 20, 21;
220r2; 221v5; 223v8

ibnū'llāh -1-

i. 170r1

ibrāhīm -78-

i.37v10, 11, 12, 14,
15, 16, 18, 19; 38r6
7, 10, 11, 19; 38v19;
39r1, 5, 11, 12, 17, 19;
39v1, 2, 8, 10, 17, 19;
40r3, 6, 9, 11, 12, 14,
16, 17, 20; 40v1, 6, 7,
9, 11, 13, 18, 21; 41r2,
3, 5, 6, 9, 11, 12, 15;
41v3, 8, 17, 19; 42r5,
7, 8, 9, 11, 12, 14, 16,
17, 18, 19; 42v2, 3, 4,
8, 10, 11, 12, 13, 15,
16, 17, 19; 43r7, 16,
17, 19; 43r7, 16, 17,
19, 21; 43v2, 3, 5, 8,
14, 15, 16, 18; 44r20;
44v1, 2; 45r5, 6, 7, 8,
12, 19, 21; 45v1, 2, 5,
8, 9, 11, 12, 13, 14, 18,

19, 20; 46r1, 7, 8, 9, 14,
15, 16; 46v5, 9, 11, 12,
13, 15, 17, 20; 47r3, 4,
6, 7, 10, 11, 12, 14, 16,
20, 21; 47v2, 3, 4, 6, 9,
19, 21; 48r1, 4, 5, 8, 17,
18, 19; 48v1, 5;
49r1, 11, 12, 14, 20, 21;
49v1, 3, 4, 6, 8; 50r19, 20,
21; 50v2, 12, 13, 15, 16;
51r1, 5, 7, 18; 51v4, 6, 7,
19; 52r2, 10, 11, 14, 16,
17; 52v5, 6, 11, 17, 18;
53r17; 53v3, 4, 6, 15; 54r
1, 5, 6, 8, 10, 12; 54v11, 12
18; 55r1; 55v13, 16, 17, 18,
20; 56r2, 3, 9, 11, 13, 14, 15
16, 19, 21; 56v4, 5, 13, 18, 19;
58r4, 5, 6, 9; 59r16, 18; 59v1,
2, 5, 9; 59r16, 18; 59v1, 2, 5,
9, 11, 12, 13, 21; 60r4, 5, 8, 10,
11, 12, 14, 15, 16; 63r3, 9; 64r5;
66v19; 71r15; 79v8; 92r15; 92v8;
95v4, 9, 11; 97r18; 98v14; 99r11;
104v1; 106r7, 8; 106v6; 122r4; 123r
10, 11; 134v4, 15; 161v9, 12; 170v
7, 8; 189v17; 198v12, 14; 199r5, 16;
202r2; 206v15, 17;
207r7; 207v3; 209r4,
5; 210r12; 222v3; 225
r12; 244r6; 245r3, 4

37v17	ilāh -1-
ibrāhīm+ i ḥalīl 52v5;	i.170r2, 5
71r14	ilāhī -62-
İbrāhīm ḥulīlu'llāh	i.5r6; 9v4; 10r20;
63v9; 99r9; 22r15	10v1, 4, 14, 17, 19,
°īd -12-	20; 12v1, 6, 9; 13r
°ī. 115r13; 186r14,	18; 17v11; 18r6, 15;
20; (°ī. namazı+) 143r9	19r11, 14; 19v11; 21r11;
(°ī. ve°arefe) 212v13	21v18; 23v1; 24v2, 5;
°ī. bol-171v19	25r3; 26r10; 30r16, 17;
°ī.+ ge 143r4	41v19; 45r8; 46r1; 51v
°ī.+ i 143r2; 189v14;	17; 52v6; 54v16; 56r15;
°ī.+ ge 143r4	58r10; 59r8; 61r13; 72v5;
(ḳur bān°īd.) 143r1	74r11; 74v7, 10; 79v9; 86v
°ī.+ imiz 115r14	18; 87r4; 92r10; 100r13; 100
°ī.+ mizge 34v9	v10; 102v21; 105v1; 120v19;
°ī.+ leri 132r7	125v6, 18; 129r16, 18; 136r12;
idrīs -10-	137v2, 6; 152v7; 157r15; 158v9,
i.+ 19v11, 12, 16; 20	15; 162v17; 163r4; 166v3,
r1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13,	18; 18116; 191r17; 191v12,
14, 15, 16; 20v1, 2, 3,	13; 198r5; 200v16; 202v13; 208r4;
8, 12, 13, 14, 19, 21;	209r3; 211v14, 16, 17; 212r3, 5;
21r1, 5; 22r6, 7, 8, 9,	213r15, 19; 213v17; 214r
10; 57r5; 206v9; 208	10, 20; 215r5; 215v10, 12;
v19; 214v17, 18, 19,	219r21; 229v16; 229v16; 247v4
21; 215r2, 4, 5	ilyās -8-
°ifrīt -2-	i.20v21; 54r12; 55r
°i. 140v20	14; 158r10, 13, 14;
°i.+ lerdin 140v19	158v2, 7, 9, 11, 12,
iḥrām -1-	13, 14, 17, 20, 21;
i. (ḥac ve i.) 189v3	159r1, 2, 4, 6, 7, 11,

14, 16, 18, 20, 21; 159
v2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12,
13, 16, 18; 160r1, 4, 6,
7, 8, 11, 13; 160v1, 9,
10, 11, 14, 17, 20; 161r3

imām -8-

i.kıl- 198v12, 13;
206v15, 16; 245r14
i.+ ı 82v7
i.+ lar 82v16; 193r19;
198v3; 235r13

imām-ı a 'zam ebū ḥanife -1-

i.201v21

imamet -1-

i.189v1

īmān -97

ī.31r18; 46v12; 72v18,
19; 74v20; 112v10; 113v
4; 116v3; 176r12; 181v16;
188r14; 189r21; 193r2; 208
v7; 238v18; 239r11
ī. birle 163r11; 198r6
ī. bér 163r11; 198r6
ī. bér- 198r5; 212v10
ī. keltür- 23r1, 16; 23v
5; 34v7, 22; 35r1; 36v2;
43v19; 46v10; 58v3; 59r9;
64v11, 13, 19; 67v3, 7; 71v2;
72v15; 75r2; 107v8; 108r2;
109r17; 111v8, 13, 15; 112r13;
1113r2, 3, 4, 5, 7, 8, 19; 113v1;

114r5, 13, 16, 20; 114v1; 116r15,
16; 117v6; 119v17; 123v5, 6; 149r
10; 151v16; 152r16; 154v5, 9; 158
r8, 9, 16; 159v12; 160r16, 18, 21;
160v9; 161r4; 162v1, 9, 13, 16;
163r3, 18; 171v15, 21; 172r6, 8;
173r14; 179v13; 187r2; 1942, 5,
21; 195r1, 3, 12, 13, 14;
195v16; 196r7, 21; 201r21;
205r14; 206r3, 11, 13; 208r
21; 210r4; 214r5; 216r13; 227

r19; 227v1; 230r15, 17

ī.+ nı 195v9; 236v8

ī.+ ğa 23r15; 29r13; 34

r11, 22; 43v18; 56v15;

88r19; 153v11, 12, 15;

170v4; 196v13; 198r5;

203r19; 203v17; 204r4,

17, 18; 210r3; 236v9

ī.+ ka 202v19

ī.+ in 78v20

ī.+ ıge 214r4

ī.+ ıñ 22v1

inficār -1-

i.114r9

infilāk -1-

i.114r9

incıl -4-

i.183v8

i.+ ni 169v17; 194r4

i.+ de 189r5, 10

° isā -24-

° i.+ 2r10; 20v21; 76r
15, 17; 123r9; 166r19
167r7; 167v9, 14, 15;
168v14; 169r6, 7, 9, 12,
14, 21; 169v4, 5, 12, 14,
20, 21; 170r1, 2, 3, 4, 5,
6, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 20;
170v1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 14,
17, 18, 20; 172v2, 3, 4, 5, 7,
10, 15, 16; 176r17, 19; 194r8;
199r1; 202r2; 207r4; 208v14, 15
230r11; 238r20

ishāk -22-

i.+49v11, 12, 13, 14,
16; 53v11, 15; 54r1,
4, 6, 7, 12, 15, 17; 54v
2, 3, 6, 7, 9, 11; 56r6,
9; 56v3, 4, 5; 59v16, 17
61v6; 63r3; 70r13; 79v8;
92r15; 92v8; 97r18; 97v16;
99r11; 99v2; 104v1; 198r8;
210r11; 99r9

islām -32-

i.2v1, 2, 5; 46v13;
142v7; 195r9; 197r7;
197v8; 200r8, 12, 16,
21; 201r7; 201v6; 205
v2, 21; 216r4, 6, 13;
221v2, 8, 9; 222r1;
222v12; 223r1; 223v3,

9; 232r6, 8, 14, 16, 19;
233r15
i.(dīn+i i.) 236v11
i.birle 195r17
i.keltür- 195r20; 199
v15, 19; 200r16; 201v10;
202r1; 204r7; 229r18;
230r9, 10; 232r10, 12
i. tap- 195r19
i.+ nı 232r11
i.+ ğa 29r13; 145r4;
160r1; 195r16; 197
r8; 199v1; 203r17;
204v1

i.+ ka 233r14; 238v19
i.+ da 201v7
i.+ ları 154r18

ismā ° il -21-

i.+3v12; 29v20; 47
v10, 13, 14; 48r15; 48
v12, 13, 17, 19; 49r3,
9, 11, 12, 13, 14, 16, 19;
49v2, 8, 9, 10, 11, 12, 14,
16, 18, 19; 50r1; 50v4, 5,
6, 7, 14, 15, 16, 18, 19; 51r
4, 6, 7, 9, 18; 52r3, 4, 7, 10
12, 13, 14, 15, 16, 18; 52v
16; 54r8; 56r6; 56v3, 4; 71r
16; 92r17; 198r8, 9; 210r11
52v6

isrāfil -7-

i.+ 5v16; 7r21; 9v12; 11r6; 171r13; 177r12; 209v6	153v7; 161r13; 161v 7, 10; 210r6; 220v1; 222r13; 226v14, 20; 232v3; 246v5 k. birle 39v20; 40v3; 60v9; 145v10 k.+ miz 176v3 k. er- 23v7; 24r21; 36 r18; 36v18; 56r20; 59 r16; 90r6; 132r11; 161r9; 198r13; 215v12; 223 v5 k. tur- 24v5; 161r19 k. bol- 6v6; 22v3; 28 r7; 44r21; 126r14; 126 v11; 144v4; 211v4; 216v 21; 218r9, 21 k.+ niḡ 226v19 k.+ ni 23v12; 39v18; 63v20; 116r9; 163v3; 223r13 k.+ GA 46r1; 63r21; 63v10 21; 116r7; 123v6; 161v5 k.+ din 158v13; 110r 8; 110v8; 204v10 k.+ leri 95r3; 195r3, 20; 204r11; 205v7, 17, 218v14; 222v20; 223r18; 225r17 k.+ lerin 202v19 k.+ leriḡa 202v20; 224 v21
īsrā'īl -4- i.62r4, 6, 10; 77v10; 141r6; 75v17	
isticābet -1- i.ḡıl- 26r11	
istiḡfar -1- i.ḡıl- 22r2, 4	
istincā -1- i.ḡıl- 206r20	
ḡābe ḡavseyn -6- ḡ.+ 209r14; 218r14 ḡ.+ ḡa 216v21; 218r2 ḡ.+ de 181r19 ḡ.+ dīn 218r2	
ḡābizü'l-ervāḡ -1- ḡ. 237r4	
ḡādīr -4- ḡ. 31v2; 78v14 ḡ.+ sen 163r5 ḡ. er- 156v8	
ḡādiru'llāḡ -1- ḡ. (ḡ. u'llāḡ) 181 v11	
kāfir -142- k. 10r18; 22v10; 24 r19; 27r16; 34r2; 37 v21; 56r7; 56v15; 62 r12; 116r7; 123v9;	

k.+ ler 9r10; 10r3, 5;

10v15; 22v5; 23r13,

17; 24r2, 4; 32v8;

37r10; 39v14; 40v8;

41v2; 56v9; 60v3, 5;

64r2, 18; 64v2; 78r4;

90r8; 97r14; 98r5; 99

v9; 101r17; 123v11;

155v14; 162r7; 173r

15, 17; 188v3; 195r

15, 21; 196v21; 197r

10, 15; 197v3, 10; 198

v10; 200v13; 203r13,

20; 203v21; 205r19; 206

v12; 208r2; 215v20; 218v

16, 19; 220r18, 21; 221r18;

221v2, 3, 10, 14, 16, 18, 21;

222r1; 223v1, 2, 7, 17; 224r6;

225r3, 15; 225v9, 11; 226r19;

227r17

k.+ lerniñ 173r5

k.+ lerni 37r10; 62r14;

161v10; 218v15; 223 v19

k.+ lerGA 23r21; 41v5;

60v4, 91r19; 102r16;

133v14; 156v13; 188

v7; 223v18; 224r3

k.+ lerğa 224r1

k.+ larde 60v7; 222r5;

223v6

k.+ lerdin 56v7; 145r21;

188v4; 221v8, 15; 222v17

kāfire -5-

k. 145r4

k. er- 81v18; 145r14

k. bol- 145r13

k.+ ni 145r14

qazā -47-

q. 88v20; 140v16

q. (°umretü'l+q.) 226 v9;

(hükmi+i q.) 88v13;

(q.-yı hā cet) 183v9

q. qıl- 12v7; 93v7;

140v4; 166r14; 215 v19

k. bol- 140v2, 8, 14

q. yorit- 12v9

q.+ nı 12v7

q.+ ğa 200v21

q.+ n 166r14

q.+ sı 18v4; 126r20;

128v9; 156r20

q.+ sın 194v16

q.+ sını 140v17

q.+ sığa 110v21; 172 r19

q.+ sında 78v14

q.+ sindin 229v15

kebire -1-

k. (k. yazuq) 145r11

kelāmu'llāh -1-

k.+ ğa 187v19

kelime-i tevḥid -1-

k. 197r4

kevs̱er -7-

k. 183v21; 238r19; 238v3
 k. (ḥavž-ı k.) 202r5
 k.+ niḡ 181r21
 k.+ ni 211r2
 k.+ din 202r8

kıbla -7-

ķ. 6r12, 13; 189r21
 ķ. ķıl- 75r9
 ķ.+ ġa 75r9; 127v1, 3, 5
 ķ.+ din 127v7
 ķ.+ si 2r7; 107r10

ķirā °at -9-

ķ. 81v2; 85r16
 ķ. tur- 169r15; 173v5, 6;
 175v5, 9
 ķ.+ da 200v13; 208r1
 ķ.+ ça 173v6
 ķ.+ i 71v21

ķiyāmat -80-

ķ. 9v7; 123r1; 181 v14;
 188r14; 208r7;
 225r12; 236v14
 ķ. kūn+ 2r11; 9v5;
 15r9; 17r4; 41v12;
 51v13; 53r2; 91r16;
 102v19; 103v4; 136 r12;
 146r20; 162r8, 20; 184r19;
 187v17; 188r20, 21; 188v6;
 191r13; 191v11; 196 r1;
 196v18; 199r9, 18;

200v1, 5, 16; 202r4;
 202v14; 207v10, 14;
 208r8; 215r15, 16;
 224v6; 237r19; 242 v10;
 248v20
 ķ. bol- 40v7; 171r13;
 208r9; 215r9
 ķ. yét- 55r12
 ķ+ ġa 7v3; 10r21; 12 r2;
 12v15; 13r9; 14r2; 12v15;
 13r9; 14r10; 15r1; 16r2;
 17r4; 19r20; 19v3; 23r12;
 37v42r10; 43r6; 52r13;
 71r20; 76r16; 88r8;
 126r16; 140v17; 142v
 18; 157r17; 158r13; 160r
 11; 168r18; 176v8; 193r
 19; 206r9; 214v8, 9; 223v12
 ķ.+ ķa 237v5; 238v18; 244r4
 ķ+ de 74v2; 123v4; 206v14;
 207r13; 207v6

ķitāb-ı ķadīm -1-

k. 65v18

ķur°ān -26-

ķ. 2v7, 8; 49v19; 57 r2;
 66r1; 84v13; 96v2;
 107r14; 123r17; 143v15;
 156v10; 168v16; 178v14;
 196v8, 11; 198r4; 206r1, 2,
 3; 210v18; 235r11; 241r9
 ķ (ķ+ ı°ažīm) 65v8

k. (tilāvet-i k.) 189v4
 k.+ nı 194v13; 200r21;
 201v9, 10; 244v17
 k+ da 196v20
küffar -1-
 k. 229r8
küfr -12-
 k. 142v9; 197r7
 k. (k. ü zulmet) 2r9;
 22v15; (k. ü sihr ü
 tuğyān) 238r6; (k. ü
 şirk) 66r19
 k. tur- 22r19
 k. bol- 70r16; 211v3
 k.+ din 70r16; 196r11
 k.+ i 142v9
laḥd -6-
 l. 188r11; (laḥid) 238 v8
 l.+ ge 177v4
 l.+ de 108r12, 14; 239 r8
 l.+ imni 239v15, 16
la ° in -8-
 l. (merdūd l.) 184r13
 l. (iblis+ i l.) 9r20;
 (nemrūd+ ı l.) 44v7;
 (nemrūdū'l+ l.) 37v6;
 (ebū cehl+i l.) 190r3, 6
 l. er- 62v17
 l.+ niḡ 220r1
 l.+ ġa (nemrūd-ı l.) 44 v13
la ° net -8-

l. 246v19
 l. kıl- 40v17; 41r7;
 127r8
 l.+ ke 8v3; 11v15
 l.+ din 8v1, 3
 l.+ i 16v5; 127v3, 8
lebbeyk -2-
 l. (l. yā resūla'llā) 171r11
 l. ayt- 204r1
levḥü'l-maḥfūz -2-
 l.+ da 8r20; 51v17
luṭ -5-
 l. (l. u ° inayet+)203 r15;
 (l. u kerem+) 137r14, 16
ma ° bed -1-
 m.+ inge 189v14
mālik -3-
 m. 153v20; 187v18
 m. (ey seyyid-i māli-
 kü'l-mülūk-ı ta °ālā ve
 ta ° azzama) 238r4
mālikü'l-mülūk -1-
 m. 51v15
ma ° şiyet -16-
 m. 2r18; 5r2; 29v6;
 102v21; 200v2; 207 v9, 11
 m. kıl- 31r20
 m.+ ni 199r20
 m.+ ġa 119v4; 200v2
 m.+ din 21r21; 172v12
 m.+ iḡni 191r20

m.+ iniz 118v5	m. 199v20
m.+ lerin 5r11	m. ur- 17r9
m.+ ler 17r4	m. kopar- 239r13
maḳām-ı maḥmūd -18-	m.+ ni 237v14
m. 211r2	m. +GA 17r10; 124
m. (m.+ ı maḥmūd) 188 r16; 211r2	v11; 143r9; 235v12;
m.+ ğa 163v16, 17; 189 v4; 199r2;	236r1; 241v1
207r5; 211v1; 212r2;	m.+ de 82v16
214v7, 19; 215r9	m.+ din 143r11; 235
m.+ da 149v15; 171v1; 211r13	v21; 241v2
m.+ ığa 209r14	m.+ inde 68v5
m.+ ıġa 218r14; 219r6	miḥrāb -16-
m.+ ındın 147r17	m. 135r18; 237v14
m.+ ımız 211r14	m. er- 96v4
maḥşer -3-	m. kıl- 34r15
m. 202v17; (m. küni+)	m. et- 15v14
181v7; 211v18	m.+ ğa 87v10; 1678
mescid -14-	m.+ da 82v16; 96v5;
m. 166v8, 10; 199v2	135r14; 136v17; 151
m. kıl- 194v12; 210 v21	r6; 167r9; 167v4, 7;
m. kopar- 179r14	193r19; 235r13
m.+ ni 216v2	mi ° rāc -26-
m.+ ge 18v6; 236r20,	m. 206v15; 216v18;
21; 239v5; 240r1; 241v1	217r11, 19; 217v10,
m.+ de 19v8	15, 17, 19, 21; 218r4;
m.+ leri 216r21	219r13, 16; (m. tüni+)
m.+ leridin 213r5	2r13; 67r3; 85v11;
mevt -2-	123r14; 181v7; 194v8;
m. 30v3	198v12; 199v1; 201v
m. (meleü'l+m.) 236v6	13; 218r18
minber -15-	m. (m. ü'n-nebī) 208v2

m.+ nıj 219r12	9, 15, 21; 189r1, 9, 15, 17;
m.+ ğ/ka 208v1; 209r	189v6, 7, 10, 14,17; 190r14, 16,
11; 209v13; 217v1, 2,	17, 18, 19, 20; 190v5, 10, 13, 14,
16; 218r21; 218v9	16, 18, 21; 191r2, 6, 8, 9, 12;
m.+ dın 217r2	191v1, 4, 6, 7, 13, 14, 16, 19,
m.+ ıa 216v20	21; 192r1, 9, 10, 12, 13, 14, 16,
mu ° ızze'd-dīn -1-	18; 192v3, 17; 193r4, 5, 17, 20;
m. 197r8	194r5, 6, 8, 9; 194v1, 3, 5, 9;
muşhaf -4-	195v2, 17, 19; 196r9, 1014, 20, 21;
m. 2v6; 240v11; 214r8; 24814	196v15; 197r2, 3, 13, 14, 17, 18;
m.+ nı 248v17	197v2, 6; 198r6, 11; 16; 199r 3, 4,
muḥammed -145-	7, 9, 10, 11, 17, 18, 19;
m.+ 14v7, 8, 9, 10	199v7; 200v15, 16; 202r2;
12; 15r7, 8, 18; 24r	202v15, 19; 203v12, 13, 20;
15; 28v20; 33v8, 9;	204r21; 204v2, 13, 20; 204r
51v13, 18; 54r9; 65v	21; 204v2, 3, 6, 7, 14, 17, 18,
19; 67r4; 95r4; 119r12;	20, 21; 205r4, 5, 6, 9, 13, 19;
122v17; 123r5, 15; 126v	205v7, 8, 9, 10, 12, 16; 206r3;
2; 127r15; 139v7; 140v15;	206v1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 19;
150v7,10; 155v14; 168v16;	207r6, 10, 11, 13, 15, 17, 18;
17r17, 21; 173v6; 179r19;	207v4, 6, 7, 17; 208r4, 20; 208v
180v21; 181r4, 5, 14; 181v12;	4; 209r3, 12, 15, 17, 20; 209v13;
182v5, 8; 183r2; 184r9, 12, 13,	211r10, 11, 15, 21; 211v9, 21; 212
18, 21; 184v1, 9; 185r13, 14, 16,	v7, 9, 16, 17; 213r1, 7, 14; 213v4,
18; 185v1, 2, 4, 5, 7, 10, 13, 15, 16	7, 11, 15, 19; 214r3, 7, 8, 10, 14,
18, 19; 186r8, 10, 20, 12;	16, 17, 18; 214v6, 10, 15, 17; 215r
186v3, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 14,	1, 2, 4, 5, 6, 18; 215v6,9,19; 217v
15, 16, 18, 20; 187r6, 12, 15,	21; 218r5, 11, 20, 21; 218v5, 13;
17, 18, 19; 187v3, 6, 7, 8, 9,	219r1, 2, 5, 20; 219v6, 13; 220r3,
11, 13; 188r2, 5, 9, 12, 14, 17,	4, 17; 221r11, 12; 222r3; 223v9,
19, 20; 188v8, 9, 15, 21; 189r1,	1315, 16, 18; 224r8, 17, 18;

225v9, 11, 12, 13, 15; 226r221;
 226v2; 227r3, 7, 18, 19, 20, 21;
 228r21; 228v17, 18; 229r1, 2,
 5, 12, 19, 20, 21; 229v3, 5, 11;
 230r12; 230 v2,6,7;231r2, 3; 232r7;
 233r19; 234r4; 234r4;237r11;
 237v3,8;238v13, 201v8, 9, 14; 2r8;
 3r6; 5r13; 10r12; 16r11; 17v21;
 47v20; 53r2; 67v1; 68v19; 71r12;
 78v6; 82r20; 91v21; 95r3; 108r9;
 110v8; 119v16; 122v16; 123r15;
 181r14; 186v21; 197r7; 198r9;
 198v12; 199r1; 200 r12; 206v15,
 17; 207r2, 5, 2; 208r9; 208v11;
 217v2; 218r13, 19; 219v17; 7r13
 15r4; 193v14; 203v19; 226r15;
 186v1; 225r4

muḳrī -3-

m. 68v5; 235r13
 m.+ ler 82v16

mūsā -42-

m.+28v10, 14, 16;
 64r5; 108r7, 8; 111r2,
 3, 7, 8, 9, 10, 11, 14,
 19, 21; 111v2, 3, 6,
 10, 13, 14; 112r1, 2,
 10, 11, 12, 14, 16, 17,
 19; 112v7, 8, 13, 14,
 15, 16, 18; 113r2, 7,
 8; 113v2, 4, 12, 13,
 14, 15; 1114r1, 3, 4, 5,

6, 7, 8, 13, 14, 16, 19,
 21; 114v2, 4, 6, 18, 19;
 115r7, 8, 9, 10, 11, 12,
 18, 19, 21; 115v1, 3, 6,
 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16,
 20; 116r11; 116v14, 20,
 21; 117r3, 16, 17, 19; 117
 v1, 4, 5, 8; 118r12, 14, 16;
 118v1, 3, 5, 12, 15; 119r1, 4,
 7, 11, 14, 15, 16, 18, 21; 119 v1,
 2, 6, 8, 11, 16, 17, 19, 20;
 120r1, 2, 4, 7, 8, 10, 12, 13,
 15, 20; 120v1, 3, 5, 6, 7, 9, 11,
 12, 13, 15, 18, 19, 20; 121r1,
 6, 7, 10, 15, 17; 121v3, 11,
 13, 19, 21; 122r1, 3, 5, 6, 8,
 11, 16; 122v4, 7, 9, 11, 13, 16,
 18, 21; 123r4, 6, 12, 14, 17, 20;
 123v1, 2, 11, 12, 13,
 14, 15, 16, 17, 18, 19,
 20, 21; 124r1, 2, 3,
 6, 7, 10, 11, 12, 13; 124v9
 11, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20,
 21; 125r1, 6, 7, 8, 12, 14,
 15, 17, 20; 125v1, 3, 6, 7, 10,
 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21;
 126r1, 4, 5, 16; 126v1, 2, 3,
 5, 7, 8, 15, 16, 19; 127r1,
 3, 4, 5, 6, 9, 11, 17; 12710
 11, 12, 17, 20, 21; 128r1,
 3, 4, 7; 128v1; 129r3, 12,

13, 15, 16, 18, 19, 20, 21; 129v5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21; 130r2, 4, 6, 8, 10, 14, 15, 17, 19, 21; 130v2, 5, 7, 9; 131r7, 8, 12, 14, 16, 18; 131v12, 13, 14, 15, 17; 161v9, 12; 166v1, 2; 170v9; 173r13; 176v2; 190v3; 198v19; 199r6; 202r2; 207r1, 9, 10, 11; 209r1, 2; 210r20; 211r8; 213v1, 2, 5; 216r8; 230r11; 238r6, 8	m. 198r5; 202v13; 219r21 m.188v4 m. kıl- 22v5; 45r8; 48 v11; 51v17; 54r6; 59 r21; 105v1; 110v14; 119r15; 125r7; 125v6; 126v2; 127v17, 21; 131v 15; 150v20; 154r12; 166v13 m.+ ğa 87r3 m.+ ını 37v8; 61v3
muştafa -32- m. 2r8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15; 17v19; 47 v18; 48v8; 49v1; 50 r1; 114v7; 122r4; 122 v2; 126r16; 140v13; 146r11; 173r6, 13, 14; 181v16; 182v1; 188r13; 188v15; 191v 11; 198v20; 200v11; 217r1; 219v2; 236r16; 238v9; 243r3; 243v18; 244r7; 245r13; 245v15; 246v15, 19; 247v12; 249v10	münāfık -4- m. tur- 201v17 m.+ dın 218v3 m.+ lar 188v3 m.+ lardın 221r11
mü'ezzın -1- m.+im 215r10	müstehab -1- m. 140v1
münacat -24-	müşrik -7- m. 215v19 m.+ leri 173r12 m.+ ler 173r19; 217v8; 230v11 m.+ lerge 176r21 m.+ lerdin 217r3
	münevvir-i kerim -1- m. 65v18
	mürsel -8- m. 61v11; 181r20; 181v2; 181v9; 249v11; 160r4 m. 211v2 m. er- 158r18
	mārūt -3- m.+21r6; 22v3; 218r16

ma ʿaẓa'llāh -1-

m. 21r15

melā'ik -1-

m. 181r17

melek -2-

m. 70v12; 138r18

melek-i muḳarreb -2-

m. 211v2; 214r14

melekū'l-mevt -5-

m. 20r5; 236v6; 23

7r3; 99v18

m.- men 170r16

melekūt -1-

m.+ nı 123r15

mesh -1-

m. tart- 96v19

mīkā'il -16-

m.+ 5v17; 7r20; 9v12;

11r6; 33v13; 60r4, 14,

17; 61r6; 149v19; 162v21;

185r21; 190r7; 202r3; 209v12;

218r19; 222r8; 222v4

münezzeh -1-

m. tur- 208v3

müsülmān -85-

m. 2v1; 24r21; 36v19;

37v21; 45r8; 56r7; 60r8,

10, 11, 12; 60v12; 61r6;

78r5; 82r21; 125r16; 158v2;

161r16; 161v5; 174v13; 230r18

m.-men 38v17

m.-biz 208r2; 216r16;

m. er- 22v17; 29v17;

159r13; 179r1, 2

m. bol- 23v5, 6; 24v6;

31v14; 34r12; 42v14;

43r21; 43v7; 46v11;

59r10; 60r9, 10, 11;

72v19; 88r19; 109r17;

112r11; 113v3; 114v5,

17; 115r8; 126r12, 14;

147v6; 148r9; 154r17,

18, 20; 155v13; 158r5;

161v11, 18; 162v10; 163

v6; 198r12; 203v16; 204v

21; 205r1, 2, 3; 208v1;

216r5, 6; 222v13; 226r6;

226v3; 227r9; 233r4; 246r

11; 247r4

m.+ nı 226v14

m.+ ğa 138r20

m.+ lar 98r5; 145v1;

156r5, 9; 164r19; 175v2;

195v20; 197r10, 15; 217

v21; 222r5, 16; 223v1;

226v15; 238v16; 239v

10, 18; 244v3; 249r1

m.+ larnı 197v8

m.+ larğa 201v1; 222r21

m.+ larda 34r16

nāmus-ı ekber -1-

n. 194r7, 14, 17

necāsāt -4-

n. 28v6

n.+ i 28v9

n.+ leri 26r17

n.+ lerni 26r19

nehy-i münker -2-

n. 189v5; 193v15

nūḥ -32-

n.+ 13v7; 22v4, 9, 16,
 17, 19, 20; 23r1, 3, 11,
 12, 13, 14, 15, 17; 23v1,
 7, 8, 11, 18, 19, 21; 24r6
 9, 11, 16, 17, 19, 20; 24v2,
 6, 9, 16, 17, 18, 20, 22; 25r
 3, 10, 17; 25v3, 6, 8, 9,
 11, 12, 13, 15, 21; 26r4,
 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 21;
 26r4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 18;
 26v9, 13, 14, 17, 21; 27r2,
 8, 7, 9, 11, 14, 16, 17, 19;
 27v10, 12, 21; 28r1, 2, 4,
 6; 28v19; 29r2, 12; 31v4,
 19, 20; 52v2, 9; 55r12;
 71r4; 79v8; 161v9, 12;
 171r10; 161v9, 12; 171r
 10; 202r1; 206v10, 11;
 210r6; 222v1, 24; 4r5;
 22v16; 22v8

nübüvvet -7-

n. 31v14; 65v10; 77

v18; 110v6; 189r1, 19

n.+ni 236r8

n.+de 193v2

‘oṣmān -16-

‘o.+ 25r12; 198r20;
 201r10, 11; 201v1, 2,
 4, 5, 11, 11, 13, 15; 202
 v5; 223v10; 236r5; 238
 v1; 239v19, 20, 21; 240r1
 6, 8, 12, 15, 19, 20; 240v2,
 3, 4, 8, 9, 10, 14, 15, 18, 20,
 21; 241r2, 3, 4, 5, 14, 15, 18;
 241v2, 3, 5; 200r19; 217r12
 168v14

‘ömer -15-

‘ö.+ 18v17, 20; 25
 r12; 114v10, 11; 195
 r5, 7, 8, 17, 18, 19, 20,
 21; 195v2, 3, 8, 10, 11,
 13, 14, 17, 18, 19; 196r
 3, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15,
 16, 17, 18, 19; 196r3, 6,
 7, 9, 11, 13, 14, 16, 17,
 19, 21; 197r1, 5, 6, 9, 10,
 13, 15, 19; 197v3, 4, 7, 8,
 9, 21; 198r1, 4, 5; 199v15;
 16, 17, 19, 20; 200r2, 3, 4,
 5, 8, 9, 12, 16, 18; 202v1, 4, 5;
 203r17; 222r18; 222v1, 18;
 223r11; 223v14; 224r8; 9, 10;
 225v1; 226r21; 226v2, 4, 5;
 229r15, 16; 236r5; 238v15,

17; 239r13, 15, 16, 17, 20;	241v19; 242r5
239v1, 2, 3, 5, 6, 7, 9; 241r	risālet -6-
1, 13; 199v14; 201r9; 239r11	r. 25r17; 31r17; 53
18v16; 195r4; 202r20	v20; 181r15; 189r19
rab(b) -14-	r.+de 193v3
r. 15r11; 19r9; 124v	rūḥu'llāh -1-
21; 151v16; 159v5;	r. tur- 170r6
181v17; 224r6;113r6;	rūkū ° -4-
239r11; 218r19;196r11	r. 9r 12; 155r13
r.+ḳa 29r4	r.+ı 245v15
r.+dın 2v9	r.+ın 245v15
r.+iñiz 10r18	sācid -2-
rāhib -2-	ş. bol- 9r1
r. 189r3, 9, 13, 14,15, 16	ş.+largā 156v6
r.+ğa 186v20	şalavāt -1-
raḥīm -5-	ş. 84r18
r. 201v11; 222v4;	şāliḥa -1-
17v11; 226r9	ş. 172r14
r.+ni 226r10	şāḥīb-şerī'at -1-
raḥmān -4-	ş. 96v5
r. 17v11, 12, 14;	şamed -1-
181v8	ş.+ dın 83r2
r. 17v11; 226r9, 10	sa °ır -1-
rek °at -13-	s. 116v12
r. 37r2; 140v17; 152r	semī ° -1-
9; 156v19; 162v17;	s. 152r8
163r4; 171r10; 194v1,	şırāt -3-
7; 201v10; 209v16;	ş.+dın 19v14; 53r10;
213r20; 213v1; 214v 3, 5	202v18
ramazān -3-	şıyām -1-
r. 212v13;	ş. 189v4

siccîn -1-

s.+ қа 248v12

sücūd -3-

s. 76r11

s.+nı 245v15

s.+ığa 245v15

sünnī -2-

s. tur- 218r9

s. bol- 18r20

sūretü'l-‘asr -1-

s. 66r18

sūretü'l-baḳara -1-

s.+nı 66r14

sūretü'l-enfāl -1-

s. 66r17

sūretü'l-en‘ām -1-

s.+nı 66r16

sūretü'l-iḥlās -1-

s.+nı 66r20

sūretü'l-mu‘avvizeteyn -1-

s.+nı 66r20

şeyāṭīn -1-

ş.+ğa 149v14

şirk -3-

ş. 66r19; 223r14; 236 v19

ṭahāret -10-

ṭ. 206r11

ṭ. kıl- 96v18; 129v1

2; 143r15, 16, 17, 19;

143v15; 194r21; 206r16;

234r12, 13, 14

ṭ.+ğa 196v10

ṭ.+lerin 213r10

ṭavāf -5-

ṭ. 226v10

ṭ. kıl- 13v7; 25r13; 52

v14; 203v2

tehlīl -21-

t. 2v7; 20r2; 121r4

10, 11; 128r21; 155v

8, 15; 189v5

t. birle 55r21

t. kıl- 5r7; 8v6

t. et- 53r7

t. ay/t- 129v19; 131

v4; 135v18; 151v14;

157r17; 121r5;

t.+ge 157r17; 237r1

t.+imni 168r3

t.+i 209v12

t.+in 151v7

tekbir -6-

t. birle 19v2

t. kıl- 64r21; 64v1

t. ay- 133v14; 222r16

t.+ni 52r5

tevbe -23-

t. 85r3; 127r17; 213v14

t. birle 206v8

t. kıl- 59v2; 61r13;

68r4; 74r13; 74v3;

84v21; 85r4; 111v11;

117r10; 121v16; 124
v20; 127r11, 13, 15;
134r10, 15, 18; 138v
16; 150v21; 157r8; 162v
1; 196v12; 213r12, 13; 246r10
t.+η 134v1; 199r4
t.+si 127r13; 127v13; 213r3
t.+sin 150r11; 199r5
t.+miz 213r4
t.+mizni 127r12
t.+ηiz 127r18
t.+leri 127r16

tevrīt -28-
t. 67v7; 117r17; 119
r16; 121v12; 129r13;
129v14; 166r8; 173v7;
176v1; 183v8; 189r5, 10
t.+niη 117r18; 119r13
t.+ge 187r19; 189v20
t.+De 62r1; 173r10;
187r2, 19, 21; 227r14,
16, 18; 239v3
t.+deki 173r13

teyemmüm -3-
t. 213r6; 221v4; 234r19

tilavet -1-
t. 189v4

‘uqbā -6-
‘u. 10v18; 22r9, 10
‘u.+ka 238v2
‘u.+ de 15r11; 122r14; 198r6

‘umre -4-
‘u. 212v13; 225v12
‘u. keltür- 226v10
‘u.+ğa 225r17

‘umretü'l-każā -2-
‘u. 226v9; 221r6

‘üzeyr -4-
‘ü.+55v19, 21; 165
r13, 14, 20; 165v2,
5, 6, 9, 17, 21; 166r1,
2, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 14,
16, 17

vācib -4-
v. 83r17
v. bol- 52r13; 217v1
v. kıl- 193r9

vaḥy -10-
v. 158r21; 187r1; 189 r17;
193r21; 197v17,
18; 235r7; 236r11, 12;
238r14
v. kıl- 138v1; 150v15

va’llāhi -7-
v. 67v6; 97v6; 195v8;
205v20; 234v4; 235r20,
21; 235v1, 4

va’llāhu a‘lem -1-
v. 161r4

va’llāhu a‘lem bi’ş-şavāb -3-
v. 200v17; 227r11; 234r7

va'llāhu ekber -1-	2, 4, 11, 12, 14, 15, 17;
v. 224r12	62v18; 63r3, 8, 17, 18,
va ʿ z -3-	20; 63v1, 2, 5, 7, 16, 17,
v. 124v12; 235v12	18, 19; 64r1, 4, 7; 64v1,
v. et- 168r7	4, 10, 11, 14, 15, 17; 65r
vefat -26-	6, 7, 9, 11, 12, 16, 17; 65v
v. (v.+1 ebū bekr) 238	6; 66v1, 14; 68v11, 16, 18,
v11; (kışsa-i v.+1 ibrahīm)	20, 21; 69r1, 2, 4, 5, 6, 9,
v. bol- 14v5; 71r12; 108r4	13, 17, 20; 69v2, 3; 70r14;
6, 7, 18; 110v11; 150v13;	70v17; 71v12, 21; 72r20;
177v9; 198r21	72v3, 5, 6, 10, 11; 73r20;
v. kıl- 56r9, 11; 67r11; 103v	73v2; 79r15, 16, 18, 20
6; 194r17; 198v3; 201r11	21; 79v4, 5, 11, 15, 18;
v.+1 19r20; 19v5; 28r6; 56r	83r6; 92r15; 92v7; 93r21;
3; 117r15; 131r16; 164r15;	93v4, 6, 7, 14; 94r40; 94v3,
218v14, 15; 219v5; 235v11;	8, 9, 11, 13; 95v6, 9, 10, 11,
238r15	18; 96v20; 97r18; 97v15, 17;
vird -2-	98r13, 16; 99r2, 3, 6; 99v2,
v.+i 140v2	8, 10, 17, 19, 21; 100r1, 3,
v.+ini 140v4	6, 8; 100v1, 3, 6, 7, 8, 9, 10
yaḥyā -7-	11, 14, 20, 16, 18; 101v3;
y.+166r18; 167v	103r3, 12; 103v10; 104v1;
1, 9, 12, 13, 14, 15,	105r6, 13, 14, 17, 18, 21;
17; 168r4, 7, 16, 18,	105v1, 2, 3, 4, 8, 10, 12, 16,
19; 168v13; 169r9; 199	20, 21; 106r4, 9, 11, 13, 18,
v5; 208v14, 15	21; 106v21; 106v1, 4; 107r3,
yaḳ ʿūb -60-	4, 9, 10; 107v7, 8; 108r1,
y.+ 54r14, 15, 20, 21;	2, 4, 6; 108v1, 21; 109r1,
54v1, 3, 4, 6, 8, 9, 11;	15, 17, 20, 21; 109r1, 15,
59v17; 61v7, 8, 9, 10,	17, 20, 21; 109v4; 110v11;
11, 12, 13, 17, 19; 62r	118v7; 127v12; 235r4; 63

v9; 61v13; 61v21	18, 21; 68r2, 6; 68v8,
ya ʿkūb isrāʾiluʾllāh -1-	13, 14, 16, 19, 20; 69r
99r9	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13,
ya ʿkūbuʾn-nebī -1-	14, 16, 18, 20; 69v1, 2, 3,
61v1, 5	4, 6, 8, 12, 16, 17, 18; 70r1
yūnus -16-	2, 3, 10, 18, 20, 21; 70v3, 9,
y.55r15; 74v12;	10, 13, 14, 15; 71r6, 7, 8, 9,
151v6, 9, 10; 125r11,	10, 11, 17; 71v1, 5, 6, 8, 9,
12, 14, 15, 16, 17, 20,	11, 12, 13, 15; 72r2, 4, 10,
21; 152v1, 2, 6, 8, 9,	21; 72v1, 3, 6, 7, 12, 13, 15,
12, 14, 15; 153r3, 4, 7,	17, 18, 19, 20, 12; 73r3, 6, 7,
8, 9, 11, 14, 15, 17, 18,	8, 15; 73v2, 8, 10, 12, 13, 14,
19, 20; 153v1, 2, 3, 4, 5,	15, 19; 74r2, 4, 9, 11, 15, 16,
6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 19;	17, 18; 74v1, 4, 5, 6, 9, 10, 14,
154r2, 3, 15, 19, 20; 154v	15, 18, 20; 45r1, 2, 3, 5, 6, 9, 19;
1, 3, 6, 7, 11, 13, 14, 17,	75v1, 3, 6, 8, 10, 11, 15, 17, 18,
19, 20; 155r4, 5, 6, 7, 9,	20, 21; 76r2, 4, 7, 10, 19; 76v3, 6,
12, 14, 15, 19, 21; 155v1,	11, 12, 13, 14, 15, 17, 20; 77r2, 7,
2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 14, 21;	8, 10; 77v7, 8, 9, 12, 17, 18; 78r1,
156r1, 2, 8, 10, 12, 13, 14, 15,	2, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 18; 78v2, 5,
16, 18, 19, 20; 156v2, 4, 7, 15;	12, 16, 17, 21; 79r1, 2, 9 11,
157r5, 9, 15, 17, 19, 20; 157v1,	15, 16, 19, 20; 79v2, 3, 4, 7,
2, 3, 8, 11, 12, 13, 15,	9, 10, 11, 15; 80r1, 2, 3, 4, 5, 9,
17, 18, 21; 158r1, 5, 6, 7	10, 13, 15, 18, 19; 80v8,
yūsuf -112-	16, 17, 18, 19; 81r1, 4, 6, 7,
y.+ 7v15; 52r19; 61	9, 11, 12, 15, 17; 81v7, 10, 13,
v9; 63r5; 65v5, 8;	17, 18, 19, 20; 82r2, 3, 4, 5, 6,
66r2, 5, 6, 9, 21; 66v	8, 11, 15, 16, 18; 82v1,
17, 19, 21; 67r1, 2, 5,	2, 3, 4, 18, 19, 20; 83r1, 2, 3, 5 ,
6, 7, 8, 10, 11, 12, 14,	6, 10, 12, 15, 19; 84r2, 5, 7,
16, 17, 20; 67v1, 5, 7,	9, 11, 13, 14, 17,

18, 20; 84v3, 6, 8, 19, 20; 85r2, 4,
12; 85v3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 12, 15,
16, 17; 86r10, 12, 15, 19; 86v2, 3,
4, 11, 12, 13, 16, 17, 21; 87r2, 3, 6,
8, 9, 12, 13, 15, 16, 19, 20; 87v4,
6, 7, 8; 88r10, 11, 12, 18; 88v3, 17,
19; 89r1, 2, 3, 9, 11, 14; 89v9, 11,
12, 13, 15, 16, 20, 21; 90r4, 6, 12,
15; 90v1, 2, 3, 8, 9, 11, 13, 16, 21;
91r6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 21; 91v3,
4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15; 92r1, 3,
4, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 20; 92v2,
3, 4, 6, 7, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19,
20; 93r4, 9, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 15,
17, 20; 93v2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12,
16, 17, 19, 21; 94r1, 4, 6, 7, 9, 10,
11, 13, 19; 94v2, 8; 95v9, 12, 15,
16, 17, 18, 20; 96r1, 3, 4, 5, 8, 12,
17, 20; 96v6, 8; 97r9, 10, 16, 19, 21;
97v2, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 18, 19; 98r
2, 6, 8, 10, 14, 17, 20; 98v3, 7, 8, 9,
10, 13, 14, 15, 16, 17; 99r19; 99v1,
11, 12, 15, 18, 19, 20, 21; 100r2, 3
8; 100v3, 5, 11, 12; 101r2, 3, 5, 8,
14, 15, 16, 19, 21; 101v20; 102r6,
18, 19; 102v1, 6, 10, 12, 13, 14, 16;
103r2, 3, 5, 8, 21; 103v2, 10,
12, 14, 16, 18; 104r2, 3, 6, 9,
11, 13, 21; 104v1, 2, 3, 4, 6,
10, 11, 16, 21; 105r3, 5, 6,
12, 13, 15, 16, 19; 105v2, 4,

8, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 21;
106r2, 3, 4, 8, 13, 14, 15; 106v
2, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 18,
21; 107r1, 4, 5, 6, 9, 10, 12,
13, 15, 17, 20; 107v1, 8, 9, 10,
11, 12, 18; 108r4, 5, 7, 10, 11,
12, 13, 14, 16, 17, 20, 21; 108v
2, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 18,
19, 20; 109r2, 3, 4, 6, 12, 15,
17, 18, 20, 21; 109v1, 2, 5, 7,
8, 12, 13, 14; 110r5, 10, 11,
12, 17; 110v12, 15, 16, 18, 19;
115r19, 20; 115v1; 117v11;
126r13, 18; 135r9; 146r4; 187
v15, 16; 188r19; 199r13, 14,
15; 199v3, 4; 207r21; 207v1,
2, 21; 208v17; 225r1; 235r5;
244r6; 67r5; 108r15; 67r13;
68v11; 69r17

yūṣa ° bīn nūn -5-

y. 117v12; 118r11;
120r16
yūṣa ° + 125r19,20;
129v2, 5, 7, 17, 20

zāhid -16-

z. 134r9; 152r4, 9;
(arīḡ z.) 18v1; (z.
° ābid+) 125r1, 2
z. er- 168r4
z. tur-86v13
z. bol- 177v5

z.+niņ 134r7	189v4
z.+ğa 134r10	z.+ ı 213v13
z.+ler 144v8; 152r8	z.+ın 83r17; 233r4
z.+lerni 134r9	zekerıyyā -6-
z.+lerğa 134r7	z.+166r18, 21; 166
z.+lerdin 152r17	v19; 167r2, 9, 12;
z.+rağ 21r16	167v3, 4, 8, 18, 20,
z.+reklerinizge 21v17	21; 168v3, 18; 168v
zahide -1-	3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 13
z. 152r10	zu'n-nüreyn -1-
zebür -5-	z. 217r12
z. 210v2	zühd -3-
z.+nı 135r1; 136v11	z. 19v18; 202r2;
z.+da 183v8; 194r7	(z. ü°ilm) 243v17
za'n-nün -4-	zü'l-celāl ve'l-ekrem -1-
z. 152r18; 153r4; 155	z. 163v2
v1; 156v3	zü'l-kıfl -1-
zekât -6-	z.+ 165r14
z. 169v19; (z. ve şada-	
kāt) 212v13; (z. ve şiyām)	
	TOPLAM: 286

SONUÇ

1. Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışaşu'l-Enbîya*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferâdîs* metinlerinde Arapçada *kapalı* “t” (ة) ile yazılan kelimeler *açık*“t” (ت) ile yazılmıştır: (سنة) < (سنت), (أمة) < (امت), (شهادة) < (شهادت). Yalnızca *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferâdîs* metinlerinde bazı kelimeler Arapçada yazıldığı gibi *kapalı* “t” (ة) ile gösterilmiştir. (نبوة) : (نبوة), (عزة) : (عزة), (زكاة) : (زكاة), (شهادة) : (شهادة).
2. Arapçada *kapalı* “t” (ة) ile biten kelimeler genel olarak *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışaşu'l-Enbîyâ*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-ferâdîs* metinlerinde *güzel* “h”denilen de noktasız *kapalı* “t” (ة) ile yazılmıştır: (فاسقة) < (فاسقة), (قبلة) < (قبلة), (جمعة) < (جمعه), (جنازة) < (جنازه), (عرفة) < (عرفه), (قبله) < (قبله).
3. Harezmi Türkçesinde *hemze* (ء) sesi olmadığından Arapçada kelimelerin başına, ortasına ve sonuna gelen *hemzeler* (ء), *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışaşu'l-Enbîya* ve *Mu'inü'l-Mürîd* metinlerinde görülmemiştir: (عطا) < (دعا), (عطاء) < (دعاء), (أصفياء) < (أصفياء), (قضاء) < (قضاء), (أنبياء) < (أنبياء), (دعاء) < (دعاء). Diğer yandan, *Kışaşu'l-Enbîya* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinde *mü'min* ve *mü'mine* kelimelerinin ortasına gelen *hemze* (ء) yazılmıştır: (مؤمن) < (مؤمن), (مؤمنة) < (مؤمنة).
Nehcü'l-Ferâdîs metninde ise Arapçada kelimenin başına ve ortasına gelen *hemze* (ء) sesi görülmüştür: (أبو بكر), (إبراهيم), (إدريس), (مؤمن مؤمنة), (مؤمن مؤمنة). Ancak kelimenin sonuna gelen *hemze* (ء) sesi yazılmamıştır: (قضاء) < (قضاء), (عطاء) < (عطاء).
4. Arapçada son harfi *iki noktalı* (ي) ile yazılan kelimeler, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışaşu'l-Enbîya*, *Mu'inü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferâdîs* metinlerinde *noktasız* (ى) ile gösterilmiştir: (رباني) < (رباني), (داعي) < (داعي), (نبي) < (نبي), (نبى) < (نبى).
5. *Nehcü'l-Ferâdîs* ve *Kışaşu'l-Enbîyâ* eserlerinde Arapçada kelimenin ortasına gelen *hemzeler* (ء), “y” (ي) ile gösterilmiştir: (فضائل) < (فضائل), (خلائق) < (خلائق), (جائز) < (جائز), (ملائكة) < (ملائكة).
6. Eserlerde geçen Arapça kelimelerin kullanım ve sıklık durumlarına göre edindiğimiz sonuçlar değerlendirildiğinde şunlar tespit edilmiştir: *Mu'inü'l-Mürîd*’de yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı geçmemiştir: *cāhilliyet*, *diyānet*, *naşrānī*, *şerʿ*, *yahūdī*, *yahūdīyye ehl-i sūnnet* ve *cemāʿat*, *müslüman*,

müslimin, mālīk, icmā'ummat, şehādet kelime, kelime-i tevhid, lā-ilahe, āhīr, aḥsenü'l-ḥālīkīn, 'alīm, 'alimü'l-esrār, avval, 'azīz, celīl, ḥaḳ ta'ālā, ḥālīk, ḥazret, ḳadīr, mālīkū'l-mülūk,". *Mu'īnū'l-Mürīd*' de Arapça dinî kavramlar yoğun bir şekilde yer alırken Türkçe *idi ve tanrı* gibi dinî kavramlar da görülmüştür.

7. Arapçada *āhīr* ve *avval* kelimeleri *Mu'īnū'l-Mürīd*, *Nehcü'l-Ferādīs* ve *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā* metinlerinde din kategorisine girmemişken *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'nde din kategorisine girip Allah'ın isimlerinden biri olarak kullanılmıştır.
8. *Mu'īnū'l-Mürīd*, *Nehcü'l-Ferādīs*, *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā*'da Kur'an-ı Kerim'deki anlamını koruyan bazı kelimeler, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'nde farklı anlamlarla Harezmi Türkçesine çevrilmişlerdir. Örnek vermek gerekirse: şirk "*ortak*", sevab "*yanut*", nehy-i münker "*yığarsız körksüz işdin*", ma'şiyet "*yazmak*", fücür "*buyruğın çıkmak*", fācır "*fāsık*", emr-i ma'rūf "*buyrursız edgüllük birle*", ecr "*yanut*", dā'ī "*dua'kılğan*", aṭā "*baḥşış*", zāhid "*rahib*", taḳvā "*sainluk*", ḥamd "*ögmek*", istiğfār "*yarlıḳa tilemek*", elḥamdü'lillāh "*ögmek taḳrīḡa*", bismillāh "*taḡrı atı birle başlayur men*", cum'a "*āzīne kūn*", umre "*ziyaret*", islām "*müslümanlık, boyun sümek*".
9. *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metninde yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı yer almamıştır: "*kabire, ḳasem, kāfire, isticābet, fāsikā, fācır, 'āṣī, mücāhede, ḡāzī, ḡazāt, zūhd, zahide, vird, ṭā'āt, sünnī, şuleḥā, şāliḥa, müftī, muḳtedī, mühtedā, ma'bed, inābet, ḥuṭbe, fetva, evb, aṣfiyā, ābid, va'llāhu ekber, sübhāna'llāh, yavmun-nahr, yavmu'arifa, yavmu't-tevriye, 'idü'l fiṭ, 'id, 'umretü'l-ḳazā, telbiye, tehlīl*".
10. *Nehcü'l-Ferādīs* eserinde yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı bulunmamıştır: "*diyānet, ṣaḥīb-şer', ṣāḥīb-şerī'at, şer', taṣavvuf, şehādet kelime, kelime-i tevhid, lā ilahe, aḥad, aḥsenü'l-ḥālīkīn, 'alīm, küffar, şirk, fāṣıḳa, ecr, dā'ī, mücāhede, sünnī, şuleḥā, şāliḥa, müftī, muḳtedī, mühtedā, ma'bed, evb, aṣfiyā, va'llāhu ekber, sübhāna'llāh, estaḡfirullah, 'umretü'l-ḳazā*".
11. *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā*'da yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı tespit edilmemiştir: "*idü'l-aḫḫā, yavmu't-terviye, yavmu'n-nahr, yavmu'arifa,*

telbîye, sa^cy, muhrim, hacetü'l-esved, arafât, zekâtü'l-ibil, nişab, şâyimü'd-dehr, şavm-ı zihâr, mu^ctekif, eftar, vitir, teşehhüd, tekbîrât, teheccüd, secde tilâvet, secde sehiv, seccade, rekâ'at, muşallâ, muhtedî, mukrî, minber, mesbûk, ku'ûd",

12. *Mu'înü'l-Mürîd*'de tespit ettiğimiz kavramların sayısı toplamda 153'tür. Din ile ilgili kavramlar kısmında 6 , amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramlar 5, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramlar 1, (Şer'î deliller), Allah'a inanma ile ilgili 1, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili 19, Allah'a hitap üzerine 1, Allah ile ilgili diğer kavramlar 6, meleklerle ilgili 1 , cin ve şeytan ile ilgili 3, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer kavramlar 2, ayet ve sureler ile ilgili 1, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili 8, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili 1, peygamberlik ve halifelik ile ilgili 12, ahiret ile ilgili 2, ölüm ile ilgili 3, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili 3, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili 2, mükellefin işleri ile ilgili 4, temizlik ile ilgili 2, abdest ile ilgili 3, gusül ile ilgili 5, namaz ile ilgili 26, ramazan ile ilgili 2, zekât ile ilgili 4, hac ile ilgili 2, bayram ile ilgili 1, mübarek günler ve geceler ile ilgili 1, adak ile ilgili 1, zikir ile ilgili 4, ibadet ile ilgili diğer 14 ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî 13 kavram geçmiştir. Ancak itikatta mezheplerle ilgili, imanla ilgili, kitaplara iman ve cihat ile ilgili kavramlar tespit edilmemiştir.
13. *Nehcü'l-Ferâdis*'te yer alan kavramların sayısı toplamda 232'dir. Din ile ilgili kavramlar kısmında 7, amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramlar 7, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili Kavramlar 1, allah'a inanma ile ilgili 1, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili 4, Allah'a hitap üzerine 4, Allah ile ilgili diğer kavramlar 4, meleklerle ilgili 9, cin ve şeytan ile ilgili 2, kitaplara iman 4, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer 4, ayet ve sureler ile ilgili 2, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili 28, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili 1, peygamberlik ve halifelik ile ilgili 26, ahiret ile ilgili 4, ölüm ile ilgili 9, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili 15, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili 2, mükellefin işleri ile ilgili 2, temizlik ile ilgili 2, abdest ile ilgili 1 , gusül ile ilgili 2 , namaz ile ilgili 17, ramazan ile ilgili 3, zekât ile ilgili 1, hac ile ilgili 12, bayram ile ilgili 6, mübarek günler ve geceler ile ilgili 2, adak ile ilgili 1, zikir ile ilgili 4, ibadet ile ilgili diğer 23, cihat ile ilgili 6 ve islam dininin

hükümleri, yasakları ve ahlakî 22 kavram almıştır. Yanlızca itikatta mezheplerle ilgili ve imanla ilgili kavramlar bulunmamıştır.

14. *Kıṣaṣu'l-Enbīyā'*'da geçen kavramların sayısı toplamda 286'tır. Din ile ilgili kavramlar kısmında 5, itikatta mezheplerle ilgili 1, amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavramlar 2, imanla ilgili 3 , Allah'a inanma ile ilgili 1, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili 19, Allah'a hitap üzerine 1, Allah ile ilgili diğer kavramlar 4, meleklerle ilgili 14, cin ve şeytan ile ilgili 3, kitaplara iman 4, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer 6, ayet ve sureler ile ilgili 10, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili 46, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili 4, peygamberlik ve halifelik ile ilgili 30, ahiret ile ilgili 8, ölüm ile ilgili 7, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili 10, kader, kaza, gayb , tevekkül ve rızık ile ilgili 3, mükellefin işleri ile ilgili 5 , temizlik ile ilgili 2, abdest ile ilgili 2 , gusül ile ilgili 2 , namaz ile ilgili 18, ramazan ile ilgili 1, zekât ile ilgili 1, hac ile ilgili 10, bayram ile ilgili 1, mübarek günler ve geceler ile ilgili 2, adak ile ilgili 5, zikir ile ilgili 4, ibadet ile ilgili diğer 22, cihat ile ilgili 4 ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî 26 kavram kullanılmıştır. Dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili ise kavramlar görülmemiştir.

15. *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'ndeki kullanılan kavramların sayısı toplamda 115'dur. Din ile ilgili kavramlar kısmında 14, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili 2, imanla ilgili 1 , Allah'a inanma ile ilgili 1, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili 7, meleklerle ilgili 4, cin ve şeytan ile ilgili 2, kitaplara iman 3, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili 31, peygamberlik ve halifelik ile ilgili 2, ahiret ile ilgili 3, ölüm ile ilgili 1, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili 7, kader, kaza, gayb , tevekkül ve rızık ile ilgili 2, abdest ile ilgili 2 , gusül ile ilgili 4 , namaz ile ilgili 5, zekât ile ilgili 1, hac ile ilgili 4, mübarek günler ve geceler ile ilgili 1, adak ile ilgili 1, ibadet ile ilgili diğer 9, cihat ile ilgili 1 ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî 8 kavram geçmiştir. Amelde mezhep ve mezhep kurucuları ile ilgili kavram, Allah'a hitap üzerine , Allah ile ilgili diğer, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer , ayet ve sureler ile ilgili , peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili , mükellefin işleri ile ilgili , temizlik ile ilgili , ramazan ile ilgili , bayram ile ilgili ve zikir ile ilgili kavram tespit edilmemiştir.

16. Yukarıdaki grafiklere ve kavramların sayılarına göre elde ettiğimiz sonuçlar şunlardır: göçebe Türkmenlere, İslam'ı anlatmak amacıyla sade bir dille yazılan Mu'înü'l-Mürîd eseri bir ilmihal niteliğinde olduğu için birinci sırada namazla ilgili **26 (% 65)** kavram geçmektedir. Bu eserde ikincil olarak Allah inancını kapsayan Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili **19 (%58)** kavram yer almaktadır. Üçüncü sırada ibadetle ilgili **14 (%42)**, dördüncü sırada ise İslam dini hükümleri, yasakları ve ahlakla ilgili **13 (%39)** kavram görülmüştür.
17. Bir diğer eser olan Nehcü'l-Ferâdis'in birinci bölümünde Hz. Muhammed'in hayatı, vahiy, Medine'ye hicreti ve ölümü konuları işlenmektedir. Son peygamber olan Hz. Muhammed'in hayatı diğer peygamberler ile ilişkili olduğu için bu bölümde diğer peygamberlerin isimlerine ve sıfatlarına yer verilmekte olup, bu başlıklarla ilgili **28 (%34)** kavram geçmektedir. Bu eserde peygamberlik ve halifelikle ilgili **26 (%31)** kavramın geçmesinin sebebi, İkinci bölümde hulefa-i râşidin ve ehli-beyt konularına değinilmesidir. Eserin bir kısmında ise Allah'ın razı olduğu ameller ele alındığı için önde gelen kavramlar ibadetle ilgili **23 (%42)**, İslam dinin hükümleri ve yasaklarıyla ilgili **22 (%40)**, namazla ilgili **17 (%68)** ve hacla ilgili **12 (%48)** kavram bulunmaktadır.
18. Kışaşı'l-Enbîyâ'da diğer eserlerden daha fazla olarak peygamberlerin kıssaları işlendiği için peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili **46 (%44)** kavram bulunmaktadır. Bunun dışında peygamberlik ve halifelik **30 (%29)**, İslam dininin hükümleri **26 (%46)**, Allah'ın isimleri ve sıfatları **19 (%61)** kavrama yer verilmiştir.
19. Satır Arası Kur'an Tercümesinde diğer eserlerden farklı olarak bazı kavramlar Türkçeleştirildiği için olması gerekenden daha az sayıda Arapça kökenli kelimenin oluşturduğu kavram bulunmaktadır. Bu sebepten ötürü Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla alakalı **7 (%23)** kavram tespit edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de hem 25 peygamberin ismi hem de sıfatları geçmektedir. Bu sebeple Satır Arası Kur'an Tercümesinde de peygamberlerin isim ve sıfatlarıyla ilgili **31 (% 66)**kavram bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKAR, Ali. (2014). Türk Dili Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- AKSAN, Doğan. (2006). Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan. (1971). “Kavram Alanı- Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten.
- ATA, Aysu. (2002). Harezmi-Altın Ordu Türkçesi, Kebikeç yayınları, İstanbul.
- ARGUNŞAH, Mustafa- TOPARLI, Recep. (2014). Mu'inü'l-Mürid, İnceleme-Metin-Çeviri Dizin-Tıpkı Basım, TDK Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, Fuat. (1992). Türklerin Dili, Doğan Ofset, İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli. (2003). “Türk Dili Tarihi (Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Dili)”, Piramit Yayıncılık, Ankara.
- CEVİZCİ, Ahmet. (2013). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma.
- ÇETİN, Nihat. (1991). “Arapça” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul.
- DEVELİOĞLU, Ferit. (2012). “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat”, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem. (2018). “Yeni Tarama Sözlüğü”, Türk Dil Kurum Yayınları, Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günay. (2013). “Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Yayınları, Ankara.
- KARÇIĞA, Servet. (2015). “Dede Korkut Kitabı'nın Anlam Bilimsel Çözümlemesinde Kavram Alanının Rolü”. İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- EBU EL FADL CEMALEDDİN, Mohammed İbn Makram İbn Manzur. (1990). “Lisânü'l-Arab Sözlüğü”, İndeks Lahor Yayınları, Beyrut.
- ECKMANN, Janos. (2017). Harezmi, Kıpçak Ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, TDK yayınları, Ankara.
- EMİROĞLU, İbrahim. (1999). Ana Hatlarıyla Klasik Mantık, İstanbul: Kitapevi.
- EL-HAKİM, Suad. (2005). “İbnü'l-Arabî Sözlüğü”, Kabalcı yayınevi, İstanbul.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican. (2009), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

- ERKAN, Arif. (2004). “El-Beyan Büyük Arapça-Türkçe Lügat”, Huzur Yayın, İstanbul.
- HEYET, Cevat. (2008), Türk Dilinin Ve Lehçelerinin Tarihi Seyri, TDK Yayınları, Ankara.
- HENGİRMEN, Mehmet. (1999). “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü”, Ankara: Engin Yayınevi.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. (1989). “Felsefe Sözlüğü”, Ramzi kitabevi, İstanbul.
- HUSSAM, Hussein Ali AL-Ameri. (2012). “Çağatay Türkçesinde Geçen Arapça Kelimeler (Yazım, Ses ve Anlam)”, Erciyes Üniversitesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- SAĞOL, Gülden. (1993). “Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur’an Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük”, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- SAMİ, Şemseddin. (2011), “Kâmûs-ı Türkî”, İdeal Kültür Yayıncılık” 1. baskı, İstanbul.
- ŞENTÜRK, Lütfi, Yazıcı, Seyfettin. (2014). “ İslam İlmihali”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KARAMAN, Fikret, KARAGÖZ, İsmail, PAÇACI, İbrahim, CANBULAT, Mehmet, GELİŞGEN, Ahmet, URAL, İbrahim. (2006). “ Dinî Kavramlar Sözlüğü” Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep. (2007). Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yayınları, Cilt 3, Ankara.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim. (1997). “Harizm”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 16.cilt.
- ÖZLEM, Doğan. (1999). Mantık/ Klasik/ Sembolik Mantık- Mantık Felsefesi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- ÖNER, Necati. (1998). Klasik Mantık, Ankara: Bilim Yayınları.
- RÂGİB, El-isfahânî. (1322).“El-Müfredât fî Ğarîbi’l-Ķur’ân”, İbnü’l-Esîr’in en-Nihâye’si ve Süyûtî’nin ed-Dürrü’n-neşîr’i, Kahire.
- USER, Hatice Şirin. (2006). Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÜNLÜ, Suat. (2012). “Harezmi Altınordu Türkçesi Sözlüğü”, Eğitim Kitabevi, Konya.
- TOVEN, Mehmet Bahaettin. (2015). “Yeni Türkçe Lügat”, Türk Dil Kurumu Yayınlar, Ankara.

TUĞÇE, Yazgı Kurt. (2018). “Harezmi Türkçesi Metinlerinde Dinî Terimler” Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

TURAN, Zikri. (2017). “ Karahanlı-Harezmi Türkçesi Ders Notları”

Türk Dil Kurumu. (Ankara, 2011). Türkçe Sözlük. Yay. TDK.

VARDAR, Berke. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

YÜKSEL, Nevzat. (1990), “Konulara Göre Kur’an-ı Kerim Fihristi”, Bayrak Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma ELAZHARY 10.09.1992 yılında Kahire’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İmam Abudulhalim Mahmud Okulu’nda, lise öğrenimini ise İmam Abdulhalim Mahmud Lisesi’nde tamamladı. Lise öğreniminden sonra 2010 yılında Alazher Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Şu anda Yüksek Lisans öğrenimine devam etmektedir.

